

รายงานวิจัย

โครงการ กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อ
และกิจกรรมการสอนในโรงเรียน ต.สภักดิ์ อ.สิงหนคร จ.สงขลา
(ระยะที่ 1 สภาวะพื้นฐานชุมชน)

โดย ปัทมาพร ชเลิศเพชร และคณะ

วันที่.....	- 7 ต.ค. 2546
เลขทะเบียน.....	00336
เลขเรียกหนังสือ.....	K06
	45

0036

มิถุนายน 2544

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์
เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10400
โทร. 298-0435 โทรสาร 298-0476
Home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

ห้องสมุด



รายงานวิจัย

กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอน
ในโรงเรียน ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา
(ระยะที่ 1 สภาวะพื้นฐานของชุมชน)

คณะผู้จัดทำ		สังกัด
ปัทมาพร	ชเลิศเพ็ชร	สถาบันราชภัฏสงขลา
สุริยงค์	อัยรักษ์	สถาบันราชภัฏสงขลา
เพ็ญใจ	ผลโกศ	สถาบันราชภัฏสงขลา
เรณู	ทองหล่อ	โรงเรียนสงขลาวิทยาคม
อดล	สุวรรณโณ	โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์
สำรอง	ชเลิศเพ็ชร	ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอสิงหนคร

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอนในโรงเรียน ตำบลทังหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในชุดโครงการระบบการศึกษากับชุมชน การวิจัยในครั้งนี้คงจะไม่ได้ประสบความสำเร็จลงด้วยดีหากไม่ได้รับความกรุณาจากฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษาและคณะ ที่ได้ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ตลอดจนข้อคิดเห็นในการดำเนินการวิจัย อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณดร.เอกวิทย์ ณถกลางที่ปรึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคุณอาจารย์พรณี ไชยโย, นายควน ทวนยก, ผศ.อารี รังสิโยกฤษณ์, ผศ.สุนิตย์ แป้นนาบอน ตลอดจนนักศึกษาสถาบันราชภัฏสงขลา ที่ได้ช่วยกันดำเนินงานการวิจัยในครั้งนี้และขอกราบขอบพระคุณดร.ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ ที่ได้กรุณาชี้แนะให้คำแนะนำแก่คณะผู้จัดทำ จนโครงการบรรลุผลสำเร็จลงได้ด้วยดี

นอกจากนี้ ขอขอบคุณผู้ทรงภูมิปัญญา ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนในชุมชน โต๊ะอิหม่าม ผู้ช่วยคณะวิจัยในพื้นที่ ตลอดจนกรabenมัสการพระคุณท่านเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในชุมชนตำบลทังหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ทุกฝ่ายได้พยายามช่วยเหลือด้านข้อมูล ทำให้การวิจัยลุล่วงลงได้ และขอขอบพระคุณคณาจารย์สถาบันราชภัฏสงขลาที่คอยให้การสนับสนุนในการดำเนินงานวิจัยจนแล้วเสร็จลงด้วยดี

ปัทมาพร ชเลิศเพ็ชร

หัวหน้าโครงการ

โครงการวิจัยเรื่อง	กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอนในโรงเรียน ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา [สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)]		
คณะผู้จัดทำ	ปัทมาพร	ชเลิศเพ็ชร	หัวหน้าโครงการ
	สุริยงค์	อัยรักษ์	นักวิจัย
	เพียงใจ	ผลโชค	นักวิจัย
	เรณู	ทองหล่อ	ผู้ช่วยนักวิจัย
	อดล	สุวรรณโณ	ผู้ช่วยนักวิจัย
	สำรอง	ชเลิศเพ็ชร	ผู้ช่วยนักวิจัย
ปีที่ทำการวิจัย	พ.ศ. 2543 – 2544		

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพชุมชนของตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และเพื่อศึกษาบทบาท ความสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อันจะนำไปสู่การทำให้ชุมชนมีส่วนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งประเมินศักยภาพสภาวะพื้นฐานของชุมชนโดยกำหนดขอบเขตการศึกษา เฉพาะพื้นที่ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา รวม 6 หมู่บ้าน โดยดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาทำให้ทราบสภาวะพื้นฐานชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. การประกอบอาชีพที่ได้รับอิทธิพลจาก พื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ดังนั้นชุมชนส่วนมากจะประกอบอาชีพประมง ส่วนที่ราบลุ่มจะทำนาข้าว ตาลโตนด แต่ดั้งเดิมตำบลสทิงหม้อเป็นศูนย์กลางการค้าขายกันทางทะเล ต่อมาเมื่อมีความเจริญเข้าถึงชุมชนเริ่มมีไฟฟ้า มีถนนทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลง มีการประกอบอุตสาหกรรมประเภทน้ำมัน และ บ่อกึ่งมากขึ้น แต่การดำรงชีวิตส่วนใหญ่ยังเป็นแบบสังคมชนบท

2. การประกอบอาชีพที่ได้รับอิทธิพลจากพ่อค้าต่างถิ่น ได้แก่ การปั่นหม้อของชาวจีน ที่มาจากเกาะยอทำให้ชุมชนสทิงหม้อมีอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในอดีตจัดว่าเป็นอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีประกอบการกันหลายครัวเรือน แต่ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 3 ครัวเรือน

3. ผู้ชายทำหน้าที่เป็นหลักของครอบครัวในการหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากต้องออกทะเลหาปลา หรือขนหม้อไปค้าขายโดยทางเรือยังต่างแดน ส่วนผู้หญิงทำหน้าที่เป็นแม่บ้านคอยซ่อมแซมอวนหาปลา ปั่นหม้อ ค้าขาย ทำนาข้าว เลี้ยงลูก

4. เชื้อชาติและศาสนา พบว่าทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม ในตำบลสทิงหม้อ ชาวพุทธได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ พบพุทธรูปอวโลกิเตศวร ที่วัดธรรมโฆชน์ และชาวไทยมุสลิมได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งมาจาก การเคลื่อนย้ายที่ทำกินของชุมชนตำบลหัวเขาแดง และทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมมีความรักและเอื้ออาทรต่อกัน

5. การตั้งบ้านเรือนมักรวมกันเป็นกลุ่มตามเชื้อชาติ ศาสนา คือ ชาวไทยพุทธนิยมอาศัยในหมู่ 3,4,5 มีการตั้งบ้านเรือนเป็นหลังเดี่ยว ส่วนชาวไทยมุสลิมนิยมอาศัยในหมู่ 1,2,6 มีการตั้งบ้านเรือนอย่างหนาแน่นและไม่มีเขตรั้วกันระหว่างเพื่อนบ้าน

6. ประเพณีพื้นบ้านมีส่วนในการโน้มน้าวยึดเหนี่ยวให้ชุมชนมีความรักท้องถิ่น ชุมชนมีความสามัคคีรักพวกพ้อง แต่ละประเพณีมักมีการสวดแทรกการเล่นพื้นบ้านก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ปัจจุบันประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ ประเพณีชักพระ ประเพณีวันว่าง ส่วนประเพณีทำบุญคูเมืองได้หายเลือนสูญแล้ว

7. การละเล่นในชุมชนที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ คือ การเล่นหนังตะลุง ว่าวควาย ตีตแอก เพลงมอลัย เพลงกล่อมทารก การแข่งเรือเพรียว วงดนตรีกลองยาว การละเล่นต่างๆ ล้วนมีความสัมพันธ์ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของชุมชน

8. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในระบบเครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ ทำให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ได้รับการยอมรับจากชุมชนมาก โดยเฉพาะผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางการปกครอง ส่วนผู้นำทางธรรมชาติดังนี้มีหลายลักษณะ แต่ชุมชนกลับยังเชื่อถือผู้นำที่เป็นทางการมากกว่าผู้นำทางธรรมชาติ ดังนั้นการปกครองยังมีลักษณะแนวตั้งสูงกว่า แนวราบ อย่างไรก็ดี ภาวะการณ์ในปัจจุบันทำให้ชุมชนเริ่มเปลี่ยนท่าทีในการยอมรับผู้ตามธรรมชาติมากขึ้น จึงเกิดการจัดตั้งประธานกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม

9. โรงเรียน วัด ชุมชน มีความสัมพันธ์ผูกพันกันมาตั้งแต่อดีต แม้ในปัจจุบันก็ยังคงมีความสัมพันธ์กันโดยต่างเป็นคณะกรรมการพัฒนางานให้แก่กันและกัน มีการจัดทำโครงการความร่วมมือให้แก่กัน โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับการขัดเกลาศีลธรรมให้แก่เยาวชน

ผลจากการศึกษาดังกล่าวนำมาซึ่ง การปลุกจิตสำนึกของการรวมพลังชุมชนให้เกิดความรักท้องถิ่นและการสำนึกในความเป็นเจ้าของถิ่นมากขึ้น จึงก่อเกิดเป็นกระบวนการชุมชนในการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนจากหลายองค์กร ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนได้มีพิพัตณ์ท้องถิ่น ที่รวบรวมภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ อาชีพการทำหม้อเครื่องปั้นดินเผา การทำตาลโตนด การประมงพื้นบ้าน และการเล่นหนังตะลุง ว่าวควายตีตแอก แข่งเรือเพรียว แข่งทูนหม้อ ปิดตาตีหม้อ แข่งขึ้นตาล โดยจัดตั้งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชนและเมื่อชุมชนสามารถพัฒนาได้จนเป็นระบบ ก็ควรจะนำมาซึ่งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนภายนอกเข้ามามีศึกษาดูงานได้อีกด้วย

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตการศึกษา	5
คำถามหลักของการวิจัย	5
วิธีการวิจัย	5
บทที่ 2 บรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
บรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	8
บรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเล่นพื้นบ้าน	14
บรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากับชุมชน	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	20
กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า	22
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของตำบลสทิงหม้อ	24
ที่ตั้ง	24
ประวัติความเป็นมาของสทิงหม้อ	25
โครงสร้างทางกายภาพ	28
ภูมิประเทศ	28
ภูมิอากาศ	29
ทรัพยากรธรรมชาติ	30
โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	31
การปกครอง	31
การคมนาคม	34
การสาธารณสุข	36

สารบัญ

ตารางที่	หน้า
1 แสดงเขตการปกครองตำบลสทิงหม้อ	32
2 แสดงจำนวนประชากร ครุฑเรือน และศาสนา	37
3 แสดงจำนวนประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานมากที่สุด	37
4 แสดงการกระจายอายุของประชากรในตำบลสทิงหม้อ	38
5 แสดงข้อมูลทางการศึกษา	38
6 แสดงรายชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	39
7 แสดงรายชื่อวัดต่าง ๆ	40
8 แสดงรายชื่อมัสยิดต่าง ๆ	40
9 แสดงพื้นที่การเกษตร	54
10 แสดงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	63
11 แสดงการเลี้ยงสัตว์น้ำ	64
12 แสดงวิชาเรียนที่เกี่ยวข้องกับการละเล่น	86
13 แสดงบทบาททางสังคมของผู้ทรงภูมิปัญญา	93
14 แสดงข้อมูลโรงเรียนในตำบลสทิงหม้อ	99
15 แสดงจำนวนนักเรียนของโรงเรียนสงขลาวิทยาคม	99
15 แสดงจำนวนนักเรียนของโรงเรียนสงขลาวิทยาคม (ต่อ)	100

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมาสังคมไทยมีการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกัน ทำให้โครงสร้างของวิถีชีวิตแต่ละท้องถิ่นแปลกแยกกัน อันจะนำมาซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบทอดทางภูมิปัญญา มีผลผลักดันให้ทุกท้องถิ่นมีการดำรงวิถีการชีวิตต่อเนื่องกันมาอย่างช้านาน ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาด้านการเกษตร แพทย์แผนไทย หัตถกรรม ศิลปกรรม การละเล่น เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นเสมือนกลไกที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้ท้องถิ่นพัฒนาตนเองภายใต้ศักยภาพที่มีอยู่

ตำบลสทิงหม้อ เป็นท้องถิ่นหนึ่งที่มีการสร้างสรรภูมิปัญญาตามศักยภาพและมีการพัฒนาด้วยตนเองมาช้านาน แม้ว่าจะมีอิทธิพลที่เกิดจากการติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ในด้านการเจริญสัมพันธไมตรี การค้าขาย การสงคราม แต่ก็ไม่ได้ทำให้ตำบลสทิงหม้อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปจากเดิม หากแต่ชุมชนกลับใช้ศักยภาพในชุมชนเป็นสื่อในการสานสัมพันธ์และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นตนเองตลอดมา จวบจนประเทศไทยมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแผนแม่บทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2504 – 2539 รวม 7 ฉบับ โดยมุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การนำทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้เป็นการขยายฐานการผลิตเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น นับเป็นแผนที่มุ่งให้ทุกภูมิภาคดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไปในทางเดียวกัน โดยมีได้คำนึงถึงความ เป็นเฉพาะท้องถิ่นทำให้เกิดช่องว่างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบททั้งยังเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้ภูมิปัญญาหมดความสำคัญ ส่งผลให้วิถีชีวิตพื้นบ้านเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านกลับนิยมสังคมยุคพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2534 : 14) ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาโครงสร้างที่เป็นจุดอ่อนของสังคมไทยอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนที่ 1 – แผนที่ 7 ว่าปัจจุบันค่านิยมของสังคมไทยได้เบี่ยงเบนจากเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่ดีงาม และคุณค่าชีวิตเรียบง่ายแบบดั้งเดิมมายึดติดกับอำนาจนิยม จากความร่ำรวย และระบบอุปถัมภ์ เกิดกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจรุนแรง ประกอบกับวัฒนธรรมต่างชาติสมัยใหม่ที่เข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อบันเทิงต่าง ๆ ขณะที่คนไทยจำนวนมากยังขาดความสามารถในการกลั่นกรองและเลือกใช้ประโยชน์ได้อย่างรู้เท่าทัน จึงนำไปสู่การครอบงำทางวัฒนธรรมและเร่งพฤติกรรมบริโภคนิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 198) ที่ประเด็นปัญหาของการบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ทำให้เกิดปัญหาทางภูมิปัญญาไทยว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่เคยพัฒนาขึ้นมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแสดงออกมาในรูปลักษณะของไทย ขนบธรรมเนียม การละเล่น และวิถีการกินอยู่ กับถูกดูแลจนว่าเงาเงา ป่าเถื่อน ไม่เข้ากับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเมืองกรุง และภูมิปัญญาสากล ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านในส่วนท้องถิ่นได้รับอิทธิพลหลายรูปแบบ โดยเฉพาะทางการศึกษาและสื่อมวลชน จนทำให้สูญเสียความภาคภูมิใจในพื้นที่วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเอง หดความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดและรกรากทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งเท่ากับพวกเขาได้สูญเสียจิตวิญญาณบนพื้นฐานที่บรรพบุรุษสั่งสมให้ไว้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นส่วนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ

1. ชนรุ่นใหม่นิยมความสนใจวัฒนธรรมดั้งเดิม บางท้องถิ่นก็ละเลยศิลปะพื้นบ้านอันเป็นวัฒนธรรมปฐมภูมิ แต่กลับหันไปชื่นชมวัฒนธรรมใหม่ที่ขาดความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของปทัสถานความเป็นชุมชนไทย แม้รัฐบาลจะเพียรพยายามยกย่องศิลปินพื้นบ้านมีการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมศิลปะการแสดงสาขาต่าง ๆ แต่ชนรุ่นใหม่ มักจะรู้จักศิลปินแห่งชาติหรือผู้มีผลงานดีเด่นน้อยกว่ารู้จักนักร้องนักแสดง

2. ระบบการศึกษาของไทยขาดการเกื้อหนุนให้โรงเรียนเป็นสื่อกลางในการรักษา ศิลปะพื้นบ้านโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถปลูกฝังคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านได้เป็นอย่างดี การละเล่นพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง โนรา เพลงแห่นาค ลิงลม หรือการละเล่นของเด็ก เช่น หมากขุม ชัดพรก แข่งเรือบก เข้เผ่าไข่ ล้วนเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่กำลังหมดความนิยม หรือบางชนิดสูญหายไปแล้ว เนื่องจากยังไม่ได้บรรจุการละเล่นเอาไว้ในหลักสูตร และโรงเรียนต่าง ๆ ยังไม่ทราบวิธีการที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นครู เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและเพื่อให้เยาวชนเกิดการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยเหตุที่ว่าศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง จึงส่งผลกระทบต่อชุมชนดังนี้

1. ทำให้ชุมชนขาดความเข้าใจลึกซึ้งในการดำรงชีวิตแบบไทย ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าท้องถิ่นล้าสมัย ขาดจิตสำนึกในการเรียกร้องความเป็นเจ้าของท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาของไทยหมดความสำคัญลง ชุมชนที่เคยอยู่แบบสังคมชนบทต้องถูกผลักดันให้อยู่แบบสังคมเมืองและชื่นชมต่อวัฒนธรรมความสบาย ลดบทบาทผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นลง จึงนำมาซึ่งการสูญสิ้นภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่นไป

3. ทำให้เกิดการสิ้นเปลือง เพราะสังคมใหม่นิยมการละเล่นที่เป็นสากล ซึ่งไม่อาจซื้อหาวัสดุอุปกรณ์ในการเล่นในท้องถิ่นได้ การละเล่นที่มีมาแต่เดิมมักจะใช้อุปกรณ์วัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ มาประดิษฐ์เป็นอุปกรณ์การเล่นสะท้อนความเป็นพื้นบ้าน เมื่อ

วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาท ทำให้คนในหมู่บ้านต้องแสวงหาอุปกรณ์ต่าง ๆ มาจากต่างประเทศ

4. ขาดเครื่องมือในการขัดเกลาสังคมชุมชน การสร้างความรักความสามัคคี การปลูกฝังศีลธรรม จริยธรรมและค่านิยมความเป็นไทยซึ่งแฝงอยู่ในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชนรุ่นใหม่จึงไม่มีเครื่องมือทางสังคมในการกล่อมเกลापฏัตติกรรมให้เกิดการปรองดองกัน เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศดังกล่าวยังผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในหลายด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ระบบนิเวศ โดยถูกจัดระบบความเป็นชนบทให้เป็นสังคมเมือง ภูมิปัญญาโดดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์ของตำบลมีมากมาย เช่น การปั้นหม้อ การทำตาลโตนด การเล่นหนังตะลุง เพลงมอลัย การเล่นวาว การประมง ล้วนเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้สั่งสมกันมาช้านาน กำลังหมดความสำคัญลง การปลูกฝังให้ชุมชนรักถิ่นที่จัดโดยระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะเปิดโอกาสให้ชุมชนเรียนรู้ชุมชน เช่น ในหมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 กำหนดว่า

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ : 15

ชุมชนในตำบลสทิงหม้อ มีกลุ่มจัดการศึกษานอกระบบขึ้นหลายกลุ่มอาชีพ และมีความพยายามในการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านขึ้นมาพัฒนาชุมชน แต่ขาดการศึกษาสภาวะพื้นฐานของชุมชนทำให้กลุ่มอาชีพบางกลุ่มประสบปัญหากับตลาดรับซื้อ การสั่งซื้อวัสดุอุปกรณ์จากแหล่งอื่นๆ มาสร้างอาชีพในชุมชน การเชิญวิทยากรต่างถิ่นมาให้ความรู้ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถทำให้ชุมชนเกิดความรักท้องถิ่นหรือเกิดความรู้สึกรักการเป็นเจ้าของถิ่น นอกจากนี้การบันเทิงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเองได้แก่ การละเล่นต่าง ๆ ในงานประเพณีก็ถูกกลืนเลือนความสนใจจากเยาวชนภายในชุมชน จึงเห็นควรหยิบยกขึ้นมาเพื่อทำการศึกษาสภาวะพื้นฐานของชุมชนและหาแนวทางในการสืบทอดพัฒนาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างศักยภาพท้องถิ่นให้เข้มแข็งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพชุมชนของตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา วิถีชีวิตของชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการเล่นของการละเล่นพื้นบ้านและผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการละเล่นพื้นบ้าน ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ในการสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอันจะนำไปสู่การทำให้ชุมชนมีส่วนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และเผยแพร่ศิลป วัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้เกิดการสร้างสรรค์บทบาทที่พึงประสงค์ในการพัฒนาชุมชนกลุ่มเป้าหมาย
 - 1.1 ด้านการเรียนรู้
 - 1) การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
 - 2) ศาสตร์อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อให้เกิดความรักและหวงแหนท้องถิ่น
 - 3) หลักในการสร้างตนเองให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม
 - 1.2 ด้านการสร้างพลังชุมชน
 - 1) ทำให้เกิดการสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการมีส่วนร่วมกัน พัฒนาท้องถิ่น
 - 2) ทำให้เกิดกลวิธีในการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ของชุมชนในท้องถิ่น
 - 3) ทำให้เกิดการระดมทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาสนับสนุนกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
2. ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน
 - 2.1 พัฒนาเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เกิดความต่อเนื่อง
 - 2.2 การพัฒนาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เข้าสอนสู่ระบบการศึกษาตามศักยภาพของชุมชน
 - 2.3 การกระตุ้นองค์การในชุมชนให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและการละเล่นพื้นบ้านในท้องถิ่นให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษากระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมในการสอนในโรงเรียนได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา 6 หมู่บ้านในตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
2. ขอบเขตของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะด้านการเล่นมีลักษณะ ดังนี้
 - 2.1 เป็นการเล่นที่ชุมชนเห็นความสำคัญที่มีต่อวิถีชีวิตของท้องถิ่น
 - 2.2 เป็นการเล่นที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
 - 2.3 เป็นการเล่นที่สามารถจัดหาผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
 - 2.4 เป็นการเล่นที่สูญสิ้นแล้วหรือกำลังจะหมดสูญ หรือได้รับความนิยมสืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน
 - 2.5 เป็นการเล่นที่สามารถจัดหาสื่อหรืออุปกรณ์ประกอบการเล่นได้จากท้องถิ่น
 - 2.6 เป็นการเล่นที่มีประโยชน์และให้คุณค่าแก่เยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การสอนศีลธรรม

คำถามหลักของการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร มีความสัมพันธ์กับการเล่นอย่างไร
2. ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการเล่น มีกระบวนการสืบทอดอย่างไร
3. การเล่นพื้นบ้านในชุมชนมีสภาพอย่างไร และมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
4. มีปัจจัยและอุปสรรคที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนอย่างไร
5. ชุมชนและโรงเรียนมีโครงสร้างสภาวะพื้นฐาน และการมีความสัมพันธ์อย่างไร
6. ลักษณะและบทบาทของผู้นำทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีต่อชุมชนเป็นอย่างไร

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอนในโรงเรียนตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา” เป็นการศึกษาวิเคราะห์สภาพชุมชนในตำบลสทิงหม้อด้วยวิธีการอุปมาน (Inductive Approach) ตามข้อมูลเชิงประจักษ์ มีวิธีการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1.1 ประชากรในชุมชนตำบลสทิงหม้อ จำนวน 6 หมู่บ้าน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย

1.2 ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำด้านการปกครอง ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ โดยวิธีการสโนว์บอลล์ (Snowball Sampling) เริ่มสัมภาษณ์จากผู้รู้ (Key informants) ภายในหมู่บ้าน

1.3 ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชนโดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน โดยวิธีการสโนว์บอลล์จากผู้รู้ในชุมชนและประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1.4 ผู้บริหารโรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ และโรงเรียนสงขลาวิทยาคม

2. เครื่องมือในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured interview) ใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้านและผู้นำชุมชน

2.2 แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานประชากรเพื่อใช้สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับประชากรจำนวน 200 ครั้วเรือน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล นำมาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ สรุปผลการศึกษา สภาวะพื้นฐานของชุมชน

2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมใช้ร่วมกับแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ผู้ทรงภูมิปัญญาพื้นบ้านและผู้นำชุมชน เพื่อสังเกตพฤติกรรมและสถานที่ผู้ให้ข้อมูล ขณะสัมภาษณ์ประกอบการสาธิตลักษณะการเล่นหรือมีอุปกรณ์ประกอบการเล่นที่ปรากฏให้เห็น

2.4 แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) ใช้บันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนข้อมูลการสโนว์บอลล์กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.5 แบบตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความเที่ยงตรงและความเชื่อถือ ด้วยวิธีทดสอบแบบสามเส้า (Triangulations)

2.6 อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น กล้องถ่ายวิดีโอ กล้องบันทึกภาพ เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น ใช้บันทึกข้อมูลเพื่อเป็นหลักฐานให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การเก็บข้อมูล

3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เกี่ยวกับสภาวะพื้นฐานของชุมชน โรงเรียน การละเล่นพื้นบ้าน เก็บจากเอกสารงานวิจัย ตำรา สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แหล่งข้อมูลทางเอกสารได้จากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น สถาบันราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ สำนักงานเขตการศึกษา 3 โรงเรียนสงขลาวิทยาคม โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์

3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จัดเก็บ 3 ลักษณะ

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน แบบบันทึกภาค

สนาม ตลอดจนแบบสังเกตและแบบตรวจสอบข้อมูล เพื่อศึกษาข้อมูล สภาวะพื้นฐานที่มีความเป็นพลวัตรทางสังคม ภูมิประเทศพื้นบ้าน และตรวจสอบข้อมูลเมื่อได้มีการสนทนากลุ่มแล้ว

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observer as Participant) และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เพื่อเก็บข้อมูลกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนและพฤติกรรมกรรวมกลุ่มของชุมชน

3) ประชาคมชุมชน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยจัดกลุ่มผสมของผู้นำชุมชน จำนวน 18 คน เพื่อศึกษาสภาวะพื้นฐานทางชุมชน วิธีการและความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด ชาวบ้านต่อการส่งเสริมการเล่นพื้นบ้าน โดยใช้เทคนิค F.S.C. (Future Search Conference) และการสนทนากลุ่มย่อยกับประชากรที่สนใจทั่วไปเป็นการสนทนาตามธรรมชาติไม่เป็นทางการ เพื่อศึกษาสภาวะพื้นฐานชุมชนและข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

4. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

- สรุปเรียบเรียงข้อมูลเป็นหมวดหมู่ สามารถตอบคำถามหลักวิจัยได้
- วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปตรวจสอบโดยชุมชน ผู้เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญเพื่อความถูกต้องของข้อมูล
- นำผลการวิเคราะห์ มาเรียบเรียงเป็นงานวิจัยคุณภาพเชิงพรรณนาสังเคราะห์ และจัดทำเป็นรูปเล่ม

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอนในโรงเรียน ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้ศึกษาค้นคว้า มีแนวคิดและทฤษฎีจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. วรรณกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้าน
3. วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษากับชุมชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (2539 : 96 – 118) อธิบายว่า ชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และร่วมมือกันในการที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ เป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีความสมดุล ในปัจจุบันทั่วโลกพบวิกฤตปัญหาสังคม (Social crisis) 4 ประการ คือ

1. ความยากจนและช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนจนกับคนรวย ฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างสังคมเมืองกับชนบทต่างกัน การพัฒนาเศรษฐกิจไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ ชนบทเป็นหนี้สินยากจนและเป็นสังคมระบบอุปถัมภ์ จึงมีปัญหาชื่อเสียงของบรรดานักการเมือง มีการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการทำมาหากิน ที่อยู่อาศัย การขายไร่นา วัว ควาย เพื่อปลดหนี้ การอพยพเข้าเมืองเพื่อหางานทำ เกิดแหล่งเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาเหล่านี้เกิดจากความยากจนที่รัฐยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้

2. ความแตกสลายทางสังคม การรวมกันเป็นสังคมครอบครัว ชุมชนเป็นโครงสร้างทางสังคมที่แตกสลาย เนื่องจากความกดดันทางเศรษฐกิจ ระบบการศึกษาที่เน้นวิชาการขึ้นโดยไม่เน้นการเรียนรู้จริงจากการดำรงชีวิตร่วมกันภายในครอบครัว ชุมชน ทำให้ขาดการค้ำจุนซึ่งกันและกัน เกิดความหวาดกลัวแปลกแยก พลัดพราก เพื่อสร้างฐานะให้ตนเองเป็นเหตุให้ชุมชนล่มสลาย

3. วิฤติการณ์สิ่งแวดล้อม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เป็นที่ยูอาศัยเพื่อการเข้ามาหากิน เป็นการทำลายความสมดุลทางธรรมชาติให้ขาดดุลยภาพในธรรมชาติ

4. วิฤติการณ์ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ วัฒนธรรมเป็นรากฐานการดำรงชีวิตร่วมกันของกลุ่มชน เผ่าพันธุ์ โดยมีการเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตร่วมกันอันจะก่อให้เกิดการเอื้ออาทรต่อกัน เกิดการเชื่อร่วมกัน เกิดระบบคุณค่า และกลายเป็นกติกา ขนบธรรมเนียมของชุมชนร่วมกัน สัมพันธภาพของชุมชนอย่างบูรณาการ ทำให้สังคมได้รับดุลยภาพแห่งชีวิตอันมีผลทำให้สังคมเข้มแข็งยั่งยืน แต่ทั้งนี้ย่อมมีจิตวิญญาณเป็นมิติทางนามธรรมที่มีคุณค่าอันสูงส่งเป็นตัวควบคุมวัฒนธรรมสังคม

โครงสร้างที่ควรนำมาพิจารณาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ได้แก่

โครงสร้างอำนาจ ประกอบด้วยกลุ่มอำนาจ 3 กลุ่ม ได้แก่ โครงสร้างภาครัฐ ที่มีอำนาจใช้กฎหมายสร้างความสงบเรียบร้อย โครงสร้างภาคธุรกิจที่มีอำนาจทางการเงินมุ่งทำกิจกรรมเพื่อผลกำไรและโครงสร้างภาคประชาชนที่ไม่มีอำนาจรัฐและอำนาจเงินจึงเป็นผู้ตาม หากโครงสร้างทั้ง 3 ไม่สมดุลกันทำให้สังคมขาดเสถียรภาพ ปัจจุบันพบว่าสังคมไทยมีโครงสร้างภาคประชาชนอ่อนแอ สังคมเสียดุลยภาพ จึงควรเสริมสร้างภาคประชาชนให้เข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันทำงานในรูปต่าง ๆ ให้มากที่สุด เช่น กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ หรือเรียกกลาง ๆ ว่า ชุมชน

โครงสร้างทางสังคม เป็นเครื่องกำหนดคุณลักษณะสังคม การที่สังคมเข้มแข็งจะต้องมีความสัมพันธ์กันทางโครงสร้างสังคมแนวดั้งกับโครงสร้างสังคมแนวราบ ดังนี้

- โครงสร้างสังคมแนวดั้ง คือ ความสัมพันธ์ของสังคมแบบศูนย์รวม หรือแบบการใช้อำนาจเผด็จการ เช่น ระบบราชการ คนแต่ละคนไม่มีศักดิ์ศรีของความเป็นคน แต่เป็นผู้อยู่ใต้อำนาจอาณัติ (Subject) ของคนที่มีอำนาจมากกว่า โครงสร้างแบบนี้มีการเรียนรู้น้อย เพราะคนมีอำนาจไม่ต้องใช้ความรู้ใช้อำนาจสั่งเอาเลย คนใต้อำนาจไม่ต้องใช้สติปัญญา เพราะต้องคอยทำตามคำสั่ง ระบบเช่นนี้จึงขาดประสิทธิภาพและเสื่อมเสียทางศีลธรรมสูง การพัฒนาเศรษฐกิจจะไม่ดี เป็นโครงสร้างที่รัฐยึดไปทั่วประเทศ

- โครงสร้างสังคมแนวราบ หรือ แนวนอน เป็นโครงสร้างสังคมที่เน้นความร่วมมือกันอย่างเสมอภาค เช่น ระบบชุมชน เป็นโครงสร้างที่ทุกคนมีศักยภาพที่จะเห็น จะรัก จะเรียนรู้ และร่วมมือกัน มีอิสรภาพ พลังของความรัก ความร่วมมือ และพลังความสามัคคีมีมากกว่าจึงเป็นสังคมที่เข้มแข็งมั่นคง ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน คนในชุมชนประกอบด้วยคนที่เป็นญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้านที่รู้จักกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพิงกัน มีพระเป็นที่ปรึกษาหรือผู้ชี้แนะ ต่อมาโครงสร้างอำนาจรัฐส่วนกลางได้ยื่นเข้าไปปกครองและจัดการทุกสิ่งทุกอย่าง เปลี่ยนความสัมพันธ์ของประชาชนที่สัมพันธ์กันเองตามแนวราบมาสัมพันธ์กับรัฐที่รวมศูนย์เป็นแนวดั้ง

ดังนั้นจึงควรถกทอสานสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสังคมแนวดั้งกับแนวราบให้เป็นผืนเดียวกัน เพื่อเสริมพลังชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน การที่จะ

พัฒนาอย่างหักถอกันเข้ามาทุกเรื่องเป็นบูรณาการอย่างได้สมดุลนั้นต้องผ่านการพัฒนาคน เพราะคนที่มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะสามารถพัฒนาทั้งหมดอย่างบูรณาการได้

กระทรวงศึกษาธิการ โดยคณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา (2543 : 1 – 19) อธิบายว่า ความเข้มแข็งของชุมชน คือ ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรีในสังคมโลก การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นการสร้างพลังชุมชน 5 ประการ คือ

1. **พลังกลุ่ม** จากการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์สู่ความเอื้ออาทร และห่วงซึ่งกันและกัน เป็นการรวมกลุ่มด้วยการรวมใจ

2. **พลังความคิด** จากความคิดที่สู่การหลอมรวมเสริมเติมแต่งซึ่งกันและกัน จนถึงรู้แจ้งแทงตลอด

3. **พลังการจัดการ** จากการแบ่งกันทำตามหน้าที่ต่างคนต่างทำสู่ศักยภาพในการทดแทนซึ่งกันและกันได้อย่างรู้มีอยู่จริง

4. **พลังภูมิปัญญา** จากการต่อความรู้สู่การต่อความคิด และประสบการณ์ สร้างสรรค์เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถเชื่อมโยงต่อกับองค์ความรู้อื่น ๆ ได้อย่างหลากหลาย

5. **พลังปิตี** จากความสุขที่ได้จากการเป็นผู้รับ สู่ความสุขที่ได้เป็นผู้ให้กับมวลมนุษยชาติ หัวใจของความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพราะการเรียนรู้ในชุมชนเป็นการตอบสนองความต้องการของชุมชนทำให้เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่นและทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างองค์กรการศึกษากับชุมชน หากได้มีการพัฒนาความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างปัญญาให้กับคนในชุมชนทุกเพศวัย ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนคือ

1. **รวมคน** ต้องมีการรวมคนในชุมชนเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และชุมชนเพื่อเป็นการรวมพลังใจให้มีจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นทั้งยังต้องปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกเพื่อระดมทุนทางสังคมในการช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การรวมทำได้โดยการจัดเวทีประชาคม หลายชุมชนใช้ผู้นำในการรวมคนซึ่งจะได้จิตวิญญาณของการนำสังคมให้พัฒนาไปข้างหน้าได้ด้วย

2. **ร่วมคิด** โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมพลังความคิดในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาของชุมชน

3. **ร่วมทำ** เพื่อรวมพลังการจัดการ ตามแผนงานที่กำหนดไว้นามาปฏิบัติจริง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ

4. **ร่วมสรุปบทเรียน** เพื่อสร้างพลังภูมิปัญญาโดยเริ่มต้นประเมินตนเองผ่านเวที

ประชาคม ทำให้เกิดการเชื่อมทักษะ องค์ความรู้และประสบการณ์นำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่

5. ร่วมรับผลจากการกระทำ เพื่อสร้างพลังปิตีโดยการยกย่องชมเชยและให้กำลังใจแก่ผู้ทำงานให้กับชุมชน โดยได้รับผลต่างมิติกัน เช่น นักเรียนได้เรียนรู้วิธีคิด ชุมชนได้รับผลทางเศรษฐกิจ ครูได้เรียนรู้ศักยภาพของท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการปฏิรูปการเรียนการสอนในโรงเรียน

ทวิศักดิ์ นพเกษตร (2541 : 8 – 25) อธิบายถึงภาวะของสังคมไทย พ.ศ. 2540 ว่า ได้เกิดวิกฤตด้านเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดความยุ่งยากสับสนและการปรับตัวไม่ทันกันของวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นเหตุให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอในการพัฒนา จึงควรให้สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยการประชาคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างแนวราบกับแนวดิ่งด้วยความสมานฉันท์ก็จะทำให้สังคมมีความเข้มแข็งเหมือนผืนผ้าที่มีเส้นใยแนวดิ่งและแนวนอนถักทอเป็นผืนที่มีความงาม

องค์ประกอบประชาสังคมที่เข้มแข็ง คือ

1. จิตสำนึกประชาสังคม คือ สำนึกว่าตนเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชนและมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชน ยอมรับและเห็นคุณค่าความแตกต่างของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน

2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างที่เอื้อให้ผู้คนมีโอกาสนสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เวทีประชาคม (Civic forum) ในรูปแบบต่าง ๆ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic infrastructure) แยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุดคือ การพบปะของผู้คนเป็นบางครั้งบางคราว (ad hoc association) เช่น การพบปะของเพื่อนบ้านในวัดซึ่งเปิดโอกาสให้คนมาสัมพันธ์กันและพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะ ระดับถัดมาคือ การรวมตัวเป็นกลุ่มงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ มูลนิธิชุมชน ชมรม ระดับสูงสุดคือ องค์กรร่ม (Umbrella organization) ที่เชื่อมองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชน องค์กรต่าง ๆ การพบปะกันในเวทีประชาคมต้องให้โอกาสคนแปลกที่หน้าสนใจในเรื่องเดียวกับประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชนด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการตัดสินใจ หมายถึง สิ่งที่ประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดกับคนในชุมชนสาธารณะ ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะไม่มีใครมีประสบการณ์เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ต่างคนต่างมีประสบการณ์การและมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่เป็นประชาสังคม อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำเช่นนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้โอกาสแก่ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมและริเริ่มสร้างสรรค์ และไม่ผูกขาดความคิด มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนทั้งชุมชนอย่างเชื่อมโยง พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น เป็นผู้นำที่ผลักดันตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน การเข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสาธารณะในเวทีประชาคม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมแก้ปัญหาของชุมชนจะทำให้ประชาชนจำนวนมากเกิดภาวะการนำภายในตนเอง กลายเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่หลากหลายในชุมชน

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ชุมชนที่เป็นประชาสังคม มักจะไม่พึ่งพาสถาบันของรัฐอย่างเดียว ส่วนชุมชนที่ไม่เข้มแข็งมักจะพึ่งรัฐส่งผลให้รัฐมีภาระรับผิดชอบชุมชนทุกด้าน จนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด นำมาซึ่งความไร้ประสิทธิภาพในที่สุด ในประชาสังคม ความสัมพันธ์ของคนมักเป็นความสัมพันธ์ต่อกันในแนวระนาบ ส่วนในชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับสถาบันทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งหรือแบบอุปถัมภ์ ข้อมูลความสัมพันธ์ในแนวตั้งมักเชื่อถือได้น้อยและก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟีย และเศรษฐกิจการเมืองล้าหลัง

การพัฒนาต้นทุนสังคมซึ่งเป็นแบบพื้นฐานของความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจะต้องกำหนดวิธีการสร้างเสริมและพัฒนาองค์ประกอบประชาสังคมทั้งห้าให้เข้มแข็ง จึงกำหนดยุทธวิธีประชาคมหลายลักษณะโดยเฉพาะเทคนิคการสร้างอนาคตร่วมกันหรือเทคนิค F.S.C (Future Search Conference)

F.S.C เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่มหลายประเภท หลายระดับ ซึ่งต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้น มาร่วมกันทำงานโดยนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในเรื่องนั้น และได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติให้ไปถึงวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม โดยมีจิตสำนึกพันธะสัญญาร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ใช้อนาคตเป็นจุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงาน แทนการใช้ปัญหาและการแก้ไขปัญหเป็นตัวตั้งในการทำงาน ซึ่งมักทำให้เกิดการขัดแย้ง เป็นเป้าหมายร่วมกันที่สมาชิกทุกคนยอมรับ และช่วยเพิ่มพันธสัญญาของสมาชิกในการร่วมมือปฏิบัติแผนงานหรือแนวทางกลุ่มเพื่อไปสู่อนาคตร่วมกันของกลุ่มตามที่ได้ตกลงกันได้

บทบาทของผู้เข้าร่วมประชุม

1. เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ให้ข้อมูล / ประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล
2. ช่วยกันทำงานภายในกลุ่มตามที่ได้รับมอบให้ทันเวลาที่กำหนด
3. ช่วยกันสร้างภาพอนาคตที่พึงปรารถนา
4. ค้นหาความคิดเห็นร่วมของกลุ่ม

สนธิ สัมครการ (2542 : 77 – 134) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์หนึ่งของชุมชน วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาจมีผลมาจากถูกวัฒนธรรมอื่นเข้าครอบงำทำให้ผู้คนในสังคมที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเหล่านี้ต้องตกอยู่ในสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ และความคับแค้นทางจิตใจ จึงควรกระทำการรื้อฟื้น (Revive) วัฒนธรรมปัจจุบันคงอยู่ตกไปโดยมุ่งฟื้นเลี้ยงถึงวัฒนธรรมที่ได้เลือกสรรแล้ว เพราะการรื้อฟื้นวัฒนธรรมเก่ามาใช้ทั้งหมดในทางปฏิบัติย่อมเป็นเรื่องเป็นไปได้ยาก การเลือกรื้อฟื้นวัฒนธรรมพิจารณาจากความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปัจจุบันและค่านิยม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมตนเองอย่างเด่นชัด การรื้อฟื้นวัฒนธรรมเก่าย่อมต้องมีการปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน และเลือกสรรเอาวัฒนธรรมที่เคยยิ่งใหญ่เจริญรุ่งเรืองของสังคมในอดีต

การนำวัฒนธรรมมามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การใช้มายาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ (Magical) เป็นเครื่องมือ ได้แก่ ความเชื่อ การนับถือศาสนา มีใช้กันอยู่มาก
2. การใช้เหตุผล (rational) เป็นเครื่องมือ เพราะสมาชิกในสังคมมักจะตกอยู่ในภาวะคับข้องใจการใช้เหตุผลในการส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรมอันจะนำมาซึ่งความสามัคคีกลมเกลียวและเป็นพลังเสริมให้ชุมชน

นอกจากนี้ยังอธิบายถึงการพัฒนาชุมชนว่า มีแนวคิดหลักมุ่งไปที่การพัฒนาตัวบุคคลมากกว่าการพัฒนาวัตถุควรให้ประชาชนผู้ถูกเปลี่ยนแปลงพัฒนาได้รับรู้ ยินยอมและมีส่วนร่วมในการกระทำ (population participation) เนื่องจากเชื่อว่า เมื่อราษฎรเห็นชอบยินดีให้ความร่วมมือจะมีความจริงมากกว่าการถูกปรับเปลี่ยนที่ถูกสั่งการมาจากรัฐบาล เพราะราษฎรย่อมทราบปัญหาภายในชุมชนดีกว่ารัฐบาล ดังนั้นรัฐบาลจึงควรทำหน้าที่ส่งเสริม ช่วยเหลือด้านการเงินบ้าง ผลที่ได้คือ

1. ราษฎรจะเกิดสำนึกในความสำคัญของตนเองและภาคภูมิใจที่มีส่วนในการพัฒนาชุมชนตนเอง พร้อมกับมีความผูกพัน รับผิดชอบ ต่อกิจกรรมการพัฒนา
2. เป็นการลดช่องว่างระหว่างราชการกับราษฎรเป็นผลให้เกิดความสามัคคีระหว่างคนในชาติ
3. ราษฎรได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาแบบรวมความคิด (brainstorming) และการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งถือว่าการปูพื้นฐานสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย และยังฝึกให้ประชาชนมีจิตใจเป็นนักพัฒนาด้วย
4. เป็นการสร้างค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมที่มุ่งให้ทุกคนร่วมมือกันพัฒนาชุมชน อันจะส่งผลให้กับประเทศชาติ มีโฉมหน้าสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ที่พัฒนาในอัตราที่เร็วกว่าเดิมและระบบการพัฒนาไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของบุคคลเพียงบางกลุ่มด้วย

อดิน รพีพัฒน์ (2536 : 56 – 61) อธิบายถึง การศึกษา การวิเคราะห์ชุมชนควรพิจารณาถึงโครงสร้างสังคมและหน้าที่ การศึกษาสังคมในเชิงโครงสร้างคือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีมารวมกันเป็นกลุ่มและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ระบบนิเวศระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา การสาธารณสุข ความเชื่อและศาสนา การแยกวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นส่วน ๆ ตามการหน้าที่ที่มีต่อกันและกันเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุผล การหน้าที่จึงเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เป็นปัจจัย ให้เกิดปรากฏการณ์ในสังคม

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (ม.ป.ป. : 8 – 19) ได้แสดงทัศนะว่า ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน กล่าวคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านและความรู้ ความคิด กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ซึ่งประดิษฐ์คิดค้นขึ้นในแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนจนกลายมาเป็นศิลปวัฒนธรรม จัดเป็นหมวดหมู่ได้ ดังนี้

1. หมวดขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และศาสนา
2. หมวดศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรม
3. หมวดศิลปวัฒนธรรมและโบราณคดี
4. หมวดการเล่น ดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ
5. หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

หมวดที่ 4 หมวดการเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ประกอบด้วย

1. การขับร้องและดนตรี
2. ระบาย รำ ฟ้อน
3. มหรสพ
4. เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก
5. เพลงปฏิพากย์
6. การละเล่นพื้นบ้าน
7. กีฬา นันทนาการ
8. การท่องเที่ยว
9. ธุรกิจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม

ธิดา โมสิกรัตน์ (2532 : 650 – 660) อธิบายความหมายของการละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมการละเล่นของสังคมซึ่งไม่ทราบที่มา แต่ได้ยอมรับและถ่ายทอดการเล่นต่อ ๆ กันมาโดยไม่ขาดสาย เป็นกิจกรรมการเล่นซึ่งมีการเคลื่อนไหวกิริยาอาการเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีดนตรี การขับร้อง หรือการฟ้อนรำประกอบการเล่น มีจุดมุ่งหมายในการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในโอกาสต่าง ๆ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการละเล่นพื้นบ้าน ทำให้เกิดการสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงได้แก่

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ สภาพที่เป็นธรรมชาติซึ่งแวดล้อมชีวิตมนุษย์และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต การทำของมนุษย์ ตลอดจนการเล่นให้มีลักษณะต่าง ๆ สภาพแวดล้อมทางกายภาพได้แก่ ฤดูกาล สภาพดินฟ้าอากาศ และสภาพธรรมชาติ

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นกรอบกำหนดสังคมด้านต่าง ๆ อันได้แก่ โครงสร้างทางสังคม ลำดับชั้นทางสังคม ค่านิยมของสังคม

การเล่นของไทยแบ่งลักษณะการเล่นตามผู้เล่นได้ 2 ลักษณะใหญ่ คือ การเล่นสำหรับเด็ก และการเล่นสำหรับผู้ใหญ่

วรรณี (วิบูลย์สวัสดิ์) แอนเดอร์สัน (2526 : 15 – 16) ได้แบ่งประเภทการละเล่นพื้นบ้านสำหรับเด็กออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. การเล่นโดยใช้ทักษะทางร่างกายและความรู้สึกสัมผัส เช่น การเล่นโพงพาง ชัดพรก
2. การเล่นโดยใช้กลยุทธ์เป็นการเล่นที่ต้องใช้วิธีการเล่นนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกติกา ผู้เล่นที่ใช้กลยุทธ์จะมีโอกาสชนะมากขึ้น เช่น จั๊กกระหลุม หมากขุม
3. การเล่นเสียงโซด ผู้เล่นไม่สามารถบังคับหรือกำหนดผลลัพธ์ที่ตามมาได้ การแพ้ชนะขึ้นอยู่กับโซด เช่น การทอดลูกเต๋า
4. การเล่นแบบสวมบทบาท เป็นการเล่นสมมติบทบาทขณะที่เล่นเป็นคนหรือสัตว์ เช่น เข้เฝ้าไข
5. การเล่นแบบเขย่าขวัญ เป็นการเล่นที่ก่อให้เกิดความเสียดุลย์ มึนงง ตกใจ เช่น การเล่นเชือกช้าง ผีขวิดแก้ว

ธิดา โมสิกรัตน์ และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2531 : 520 – 542) อธิบายถึงลักษณะการเล่นพื้นบ้านของผู้ใหญ่ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. การเล่นพื้นบ้านที่เป็นเกม เป็นการเล่นไม่จำกัดจำนวนผู้เล่น มีกติกากการเล่น กำหนดเวลาและสถานที่เล่นเฉพาะ เล่นได้ทุกโอกาส การเล่นในภาคใต้ เช่น สะบ้า เป็นต้น
2. การเล่นที่เป็นกีฬา เป็นการแข่งขันการเล่น มีกติกา เล่นตามเวลาและสถานที่ที่

กีฬาที่เป็นการแข่งขันมี 2 ลักษณะ คือ

- กีฬาที่แข่งระหว่างคนกับคน เช่น มวยไทย ตะกร้อ เป็นต้น
- กีฬาที่แข่งระหว่างสัตว์กับสัตว์ เช่น วัวชน ไก่ชน ปลากัด เป็นต้น

3. การละเล่นที่เป็นการเล่นเพื่อความสนุกเล่นคนเดียวหรือหลายคน และเล่นด้วยความสมัครใจ ไม่มีกติกาการเล่น บางโอกาสเล่นตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น ว้าว ชัดตัม สาดน้ำ สงกรานต์ เป็นต้น

4. การละเล่นที่ผสมกับศิลปะแขนงต่าง ๆ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน หรือบางครั้งเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม มีดังนี้

ดนตรีพื้นบ้าน เป็นการเล่นที่นำดนตรีเข้ามาบรรเลง ทำให้มีจังหวะตึกคักสนุกสนานในบางโอกาสเป็นการเล่นประกอบพิธีกรรม เช่น ดีโพน กาหลอ โตะครึม

เพลงพื้นบ้าน เป็นการเล่นที่มีการร้องเพลงประกอบร้องคนเดียว หรือร้องเป็นกลุ่มร้องโต้ตอบกันระหว่างหญิง ชาย เช่น เพลงร้องเรือ เพลงแห่นาค เพลงมาลัย

การแสดงพื้นบ้าน เป็นการเล่นที่มีท่าทาง การฟ้อนรำของผู้แสดงหรือของหุ่นหรือตัวหนังประกอบการบรรเลงดนตรีและบางโอกาสมีการขับร้องเพลงด้วยหรือแสดงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ฟ้อนเล็บ เซิ้งโปงลาง รำแม่ศรี โนราเหี้ยบเสน หนังตะลุง หุ่นกระบอก ลิเก เป็นต้น

การละเล่นพื้นบ้านมีคุณค่าเป็นเสมือนสื่อให้มนุษย์และสังคมอยู่ได้อย่างสันติสุข คุณค่าของการเล่นได้แก่

1. คุณค่าต่อเด็ก ในด้านพัฒนาการของร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นการเตรียมตัวให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่า การละเล่นบางอย่างช่วยฝึกกล้ามเนื้อให้สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างแคล่วคล่อง เด็ก ๆ จะรู้สึกเป็นอิสระ สนุกสนานและเป็นการฝึกการรับรู้ ความคิด ความจำ การคาดคะเน วิธีการแก้ปัญหา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนความมีวินัย ซื่อสัตย์ การรู้จักรับผิดชอบและความสามัคคีในหมู่คณะ

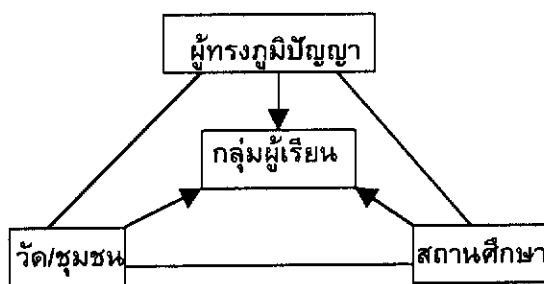
2. คุณค่าต่อผู้ใหญ่ ทั้งผู้เล่นและผู้ดูได้ผ่อนคลายความตึงเครียด ช่วยทำให้ร่างกายจิตใจสดชื่นเบิกบาน การละเล่นที่เล่นร่วมกันยังเป็นโอกาสให้ผู้เล่นได้พบปะสังสรรค์ซึ่งกันและกันสามารถกระชับไมตรีกับคนต่างถิ่นด้วย นอกจากนี้ยังฝึกสมาธิปัญญาไหวพริบ จินตนาการสร้างสรรค์

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษากับชุมชน

สุพรรณิ ไชยอำพร (2542 : 55 – 56) อธิบายถึง การศึกษาภาคบังคับได้มีการใช้แผนการศึกษาของชาติภาคบังคับมีการจัดหลักสูตรเป็นแบบแผนตายตัวใช้เหมือนกันทั่วประเทศโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมย่อยที่มีอยู่ในทุกภาคของประเทศ โดยมุ่งที่จะสร้างคนออกมาให้มีมาตรฐานเดียวกัน จึงเป็นความคิดเพื่อฝันที่มีอคติทางเผด็จการปนอยู่ เพราะ

ประชาชนแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันจึงก่อให้เกิดปัญหาเพราะขาดการวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 62 – 78) อธิบายถึง การศึกษาในชุมชนว่า ในอดีตชุมชนพยายามทุ่มเททรัพยากรทั้งหมดในท้องถิ่นให้กับโรงเรียนด้วยหวังให้โรงเรียนช่วยพัฒนาบุตรหลานและท้องถิ่นจนโรงเรียนเติบโตเข้มแข็ง แต่กลับไปบดบังความรู้เดิมและภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจนมีสภาพแคระแกร็น ด้วยเหตุนี้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จึงได้ระบุการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและมีการประสานการเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายอันเป็นการสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยโดยมีรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนี้



แผนผังแสดงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

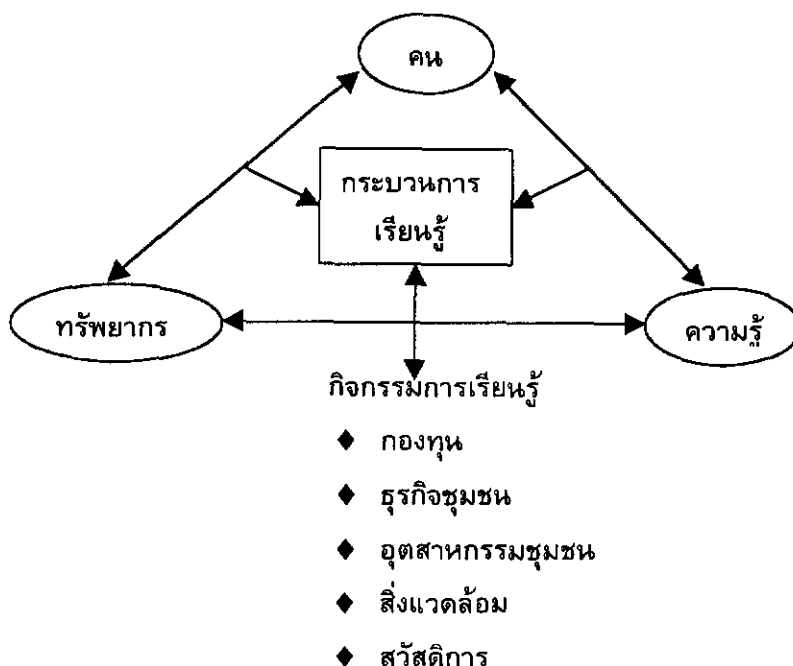
ชุมชนได้รับบทบาทในการจัดการศึกษาภายในชุมชนเพราะการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งและไม่ถูกจำกัดด้วยเนื้อหา เวลา สถานที่ เพศ วัย เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมีองค์ประกอบการศึกษาในชุมชน 3 อย่างคือ

คน (ปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้นำ ผู้มีความรู้เฉพาะด้านในชุมชน)

ความรู้ (ภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการ ประสบการณ์ที่ชุมชนสะสมพัฒนา)

ทรัพยากร (ทรัพยากร วัตถุ เงิน ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่า พืช สัตว์ และผลผลิตชุมชน)

ทั้ง 3 เป็นตัวกำหนดรูปแบบกระบวนการ ตลอดจนเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน การศึกษาที่เกิดขึ้นจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตใช้ประโยชน์ได้จริง และสามารถพัฒนาชุมชนได้ องค์ประกอบทั้ง 3 ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันดังนี้



แผนผังแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการพัฒนาในชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 19) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ว่าควรดำเนินการดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
3. การสนับสนุนการจัดการศึกษาขององค์กรรัฐและเอกชนโดยการถ่ายทอดเรียนรู้ที่เป็นการศึกษาในทั้ง 2 อย่างคือ

3.1 การศึกษาอย่างเป็นทางการใน 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษาระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

3.2 การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการในวิถีชีวิตประจำวันตามปกติ เช่น การศึกษาเรียนรู้ในครอบครัวหรือญาติ ชุมชน ตลอดทั้งศาสนา เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ โดยคณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา (2543 : 16 – 18) อธิบายถึง บทบาทของผู้เสริมพลังการเรียนรู้ของชุมชนคือ สถานศึกษา โดยมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เสริมในส่วนที่ชุมชนขาดหรือต้องการความช่วยเหลืออาจจัดในรูปแบบการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การให้ข้อมูลข่าวสาร / การจัดเวทีในแต่ละระดับตลอดจนความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสมทั้งนี้

4. สถานศึกษาถือว่ากระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นนโยบายและภารกิจหลักของสถานศึกษา

5. บุคลากรของสถานศึกษาพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ต้องเริ่มจากชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน สถานศึกษาเป็นผู้สานประโยชน์ให้ชุมชน รูปแบบการดำเนินการสามารถกระทำได้ 3 แบบ คือ

1. รูปแบบดั้งเดิม คือ การนำวิทยากรท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้รู้ ท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาไทย เข้ามาถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ในสถานศึกษา

2. การจำลองรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเข้าสู่สถานศึกษา และดำเนินการเลียนแบบขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นตอน โดยถือว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรท้องถิ่น

3. การจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยให้จัดทำระบบการเทียบโอนความรู้ที่เด็กได้รับเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่น จากการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน รูปแบบนี้จะทำให้เด็กได้อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน และการเรียนในระบบจะเป็นกระบวนการเดียวกับกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน

ข้อพึงระวัง การเลือกใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นกับศักยภาพของสถานศึกษา รวมทั้งบุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และเต็มใจที่จะดำเนินการหรือไม่

ทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2541 : 1 – 8) อธิบายถึงบทบาทของโรงเรียนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนับเป็นองค์ประกอบที่หลอมรวมอยู่ในสภาพของความเป็นชุมชน ในการศึกษาสภาวะพื้นฐานและกระบวนการชุมชนย่อมต้องมีโรงเรียนเป็นส่วนที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ และเป็นพลังชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

วิทยาลัยครูสงขลา ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ม.ป. ป : 2 - 42) ได้ศึกษาวิจัยและเก็บรวบรวมการเล่นกีฬาไทยและการเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสงขลา โดยการสัมภาษณ์จากผู้ทรงภูมิปัญญา อำเภอจะนะ อำเภอระโนด และเชิญผู้ทรงภูมิปัญญามาถ่ายทอดให้แก่นักเรียนในโรงเรียนวัดเกาะถ้ำ อำเภอเมือง ผลการศึกษาค้นคว้าได้การละเล่น 2 ประเภทคือ

1. กีฬาไทย ได้แก่ สะบ้า ซิละ วาว

2. การละเล่น ได้แก่ ชีม้าโยนรับ ชีม้าส่งเมือง ชีม้าชิงเมือง เสือกินวัว และหมากขุม

การฟื้นฟูการละเล่นพื้นบ้าน ได้ทดลองสอนกับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการรวมเป็นเวลา 8 วัน วันละ 7.30 ชั่วโมง ผลปรากฏว่านักเรียนสามารถเล่นได้ อย่างสนุกสนาน

เกษม ขนาบแก้ว (2540 : 257 - 270) ได้ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง โดยสัมภาษณ์ข้อมูลจากหนังฉิ้น อรมุต ผู้ทรงภูมิปัญญาหนังตะลุงในตำบลสทิงหม้อ จังหวัดสงขลา สรุปผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาหนังตะลุงส่วนมากมีการศึกษาน้อยและเป็นบุคคลที่เกิดและเจริญเติบโตภายใต้วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ จึงปรากฏภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตชาวใต้ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านภาษา คำสั่งสอน หลักศาสนา ความเชื่อเทพเจ้า นอกจากนี้ยังอภิปรายผลทำให้ทราบว่า วรรณกรรมหนังตะลุงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสั่งสอนอบรมศีลธรรมแก่ชาวบ้านได้ด้วยและเรียกผู้ทรงภูมิปัญญาหนังตะลุงว่าเป็น "ธรรมกถึก"

ปรีชาดิ แก้วมหิงค์ (ม.ป. ป : 2521) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายของชาวประมงทะเลสาบ หมู่ที่ 2 ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 ครอบครัว พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงและแต่ละคนจะมีอาชีพเสริมเป็นลูกจ้างทั่วไป รายได้แต่ละครอบครัวจะได้ไม่คงที่เนื่องจากสภาพแวดล้อมและฤดูกาล ประชาชนจึงร่วมกันเสนอแนวทางแก้ปัญหา ได้แก่ ให้ชาวบ้านลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย พร้อมทั้งให้ประกอบอาชีพเพื่อเสริมรายได้

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผลสรุปคือ ได้แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการสอน คือ

1. ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ การเรียนการสอน ควรเป็นองค์ความรู้ และประสบการณ์ ที่มีส่วนของคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วย และเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ท้องถิ่น เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิธี และแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นอิสระคิดหลายด้านหลายมุม และสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อาจจะทำให้ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม โดยนำความรู้ และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรืออาจใช้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แทนครูผู้สอนและทำหน้าที่ประเมินผลด้วย ส่วนสถานที่เรียนอาจจะเป็นโรงเรียนหรือให้นักเรียนไปเรียนที่บ้านนักปราชญ์ท้องถิ่น

4. บทบาทของหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารและครูผู้สอน ควรเห็นความสำคัญ ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและตระหนักในตนเองว่า ไม่ใช่ผู้ที่รู้อะไรหมดทุกอย่าง แต่เป็นผู้ที่สร้างกระบวนการเรียนรู้และเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ และควรนำผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาหลักสูตร และวางแผนการจัดการเรียนรู้ และมาเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 92 – 94) ได้ทำการวิจัยและพัฒนาเครือข่าย การเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อปวงชนภาคใต้ กรณีศึกษากันตังโดนต อำเภอนาหม่อม บ้านพ่อแดง อำเภอนะบือ และสมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา โดยการศึกษา ค้นคว้าหาตัวแบบการเรียนรู้ของชาวบ้านและองค์กรเครือข่ายของชาวบ้าน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ ชาวบ้านมีผลมาจากการเรียนรู้จากพ่อ แม่ สถาบันต่าง ๆ ในชุมชน ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ

2. กระบวนการคัดเลือกผู้รับการถ่ายทอด โดยคัดเลือกจากผู้ใกล้ชิด จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมเดียวกัน

3. องค์ประกอบของความรู้ ได้มาจากการสังเคราะห์ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตหรือได้มาจากชุมชนอื่น ๆ เป็นความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต อาชีพ การอยู่ร่วมกันในสังคม ประเพณี ความเชื่อที่มีอยู่ในสังคม

4. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีวิธีการต่าง ๆ คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การคิดร่วมกัน การสร้างสรรกิจกรรม การบรรยายการสัมมนา

5. เครือข่าย ผู้ทรงภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น คือ ชมรม กลุ่มออมทรัพย์ และเครือข่ายแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนประสบการณ์ กลุ่มเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายระหว่างสมาชิกชุมชน เครือข่ายระดับสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว ศาสนา การศึกษา เครือข่ายระดับภาค เครือข่ายระดับชาติได้แก่ สมาคมฟื้นฟูชนบท

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษา สภาวะพื้นฐานของชุมชนในตำบลท่งหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เพื่อความผาสุกปรองดองของสมาชิกในชุมชน ความสามารถในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมความสัมพันธ์ของชุมชนตลอดจนภาระผู้นำ ซึ่งนับเป็นโครงสร้างของชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวม เป็นการแสดงออกถึงกระบวนการของชุมชนได้อย่างมีพลัง มีระบบวิธีที่สร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมด้านการละเล่นพื้นบ้านสามารถบ่งบอกถึงวิถีชีวิตและศักยภาพทางชุมชนในการร่วมกันฟื้นฟู ส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ ทั้งนี้จะเข้าใจสภาพชุมชนได้อย่างทอ้งแท้หรือไม่นั้น ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อมูลของชุมชนและต้องเป็นผู้ตัดสินใจทางเลือกของชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองเพื่อให้สังคมมีดุลยภาพ

จากการประมวลแนวคิดต่าง ๆ ของวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ช่วยสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

การนำการละเล่นพื้นบ้านประจำท้องถิ่น มาร่วมพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยความร่วมมือจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมคิดร่วมวางแผนการทำงานอย่างมีระบบตามลำดับขั้น ดังนี้

1. การร่วมคน โดยคณะวิจัยและชุมชนพิจารณาเลือกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนมาร่วมศึกษาชุมชนโดยการมีปฏิสัมพันธ์ชุมชน ด้านโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การศึกษาและการละเล่นท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นศักยภาพของชุมชน

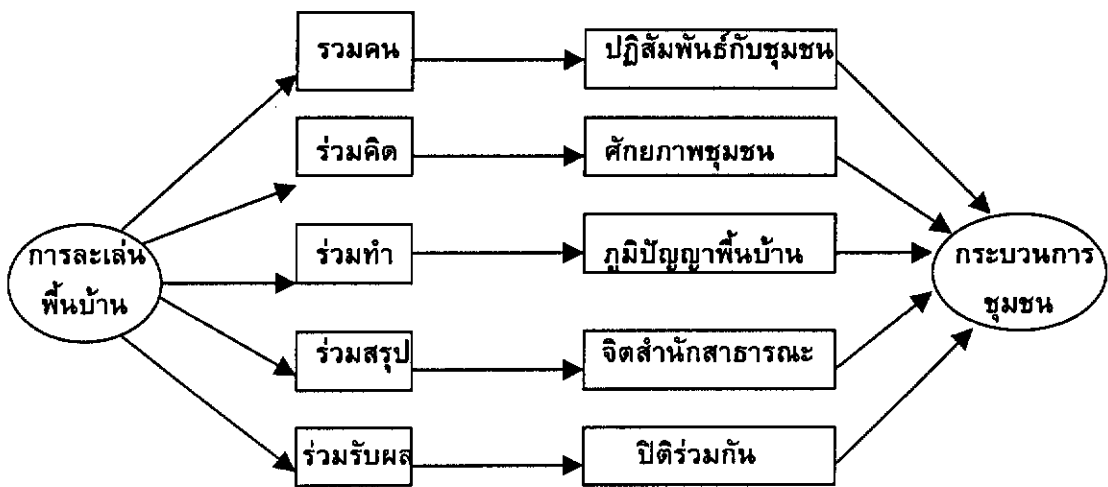
2. การร่วมคิด โดยคณะวิจัยร่วมมือกับชุมชนหลายฝ่ายทั้ง ผู้นำทางการปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้นำตามธรรมชาติ ชาวบ้าน ครูในชุมชน และผู้ทรงภูมิปัญญา ร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนโดยค้นหาศักยภาพที่เด่นของชุมชน พร้อมทั้งเสนอประเด็นปัญหาการพัฒนา แนวทางการแก้ปัญหา และการกำหนดเป้าหมายทิศทาง

3. ร่วมทำ ทุกฝ่ายร่วมมือกันแสดงพลังชุมชนในการดำเนินงานสืบสานวัฒนธรรม ทั้งนี้มีการกำหนดผู้รับผิดชอบซึ่งควรจะเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูในชุมชน ผู้นำชุมชนหรือผู้อุปถัมภ์ เป็นการปลูกจิตสำนึกสาธารณะในการสร้างความรับผิดชอบในท้องถิ่น

4. ร่วมกันสรุปจากทุกฝ่าย นับเป็นจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนว่าพร้อมที่จะพัฒนา

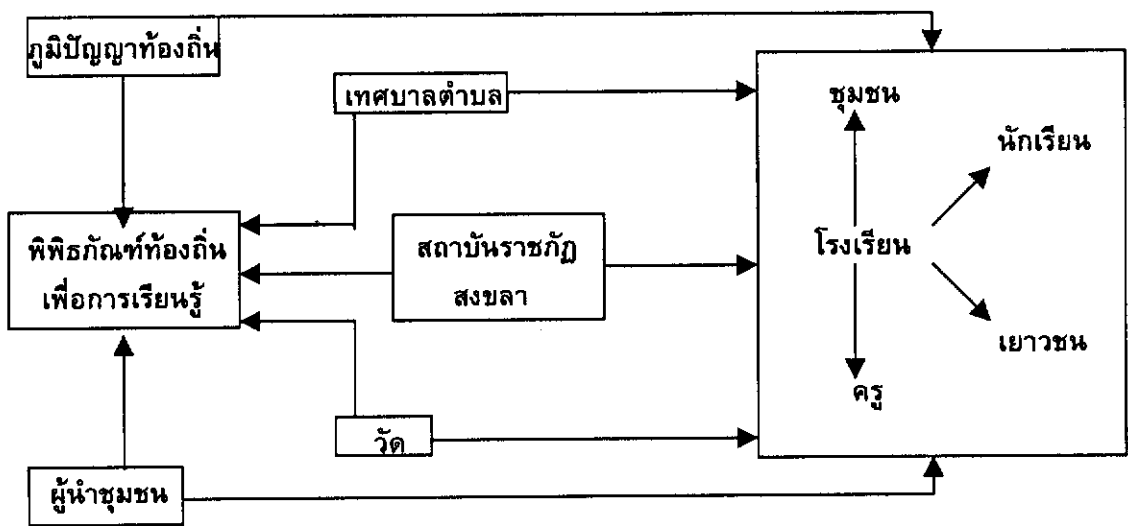
ท้องถิ่น มีความรักในท้องถิ่น มีการส่งเสริมภูมิปัญญา และร่วมค้นหารูปแบบการเรียนรู้ของตนเองในชุมชนหรือไม่ เพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการชุมชน

5. ร่วมกันรับผลจากการพัฒนาร่วมกัน ไม่ว่าผลที่ได้รับจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ตาม แต่ผลที่ได้จะทำให้ชุมชน เกิดความเข้าใจว่าทุกคนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและยอมรับถึงผลงานที่ได้ร่วมกัน



แผนผังประมวลแนวคิดหลัก

นอกจากกระบวนการชุมชนแล้วยังต้องเข้าใจถึงโครงสร้างชุมชนที่จะเป็นปัจจัยให้การทำงานประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ มาปฏิบัติการร่วมกัน



แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของชุมชนในการร่วมพัฒนา

ประวัติความเป็นมาของตำบลสิงห์หม้อ

ที่ตั้งของตำบลสิงห์หม้อไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีการตั้งหลักแหล่งตั้งแต่เมื่อไร จากแผนที่ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นร่องรอยของการก่อตั้งชุมชน ดังภาพ



ภาพแสดงแผนที่ประเทศสยามโดยชาวฝรั่งเศสทำไว้เมื่อ ปีพ.ศ. 2229

ที่มา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา : 2535 ; 231.

แผนที่ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2522 แสดงถึงในปี พ.ศ. 2229 ฝรั่งเศสได้จัดทำแผนที่เส้นทางเดินเรือ เพื่อมาติดต่อค้าขายกับพระราชอาณาจักรสยามในปี ค.ศ. 1686 ทำให้ทราบว่าภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออกยังไม่ปรากฏทะเลสาบสงขลา แต่มีหมู่เกาะ 5 เกาะ ซึ่งเกาะใหญ่ในปัจจุบันคือ นครศรีธรรมราช ส่วนเกาะเล็ก ๆ 4 เกาะ คือ แนวสันทรายอันเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอสิงหนคร



ภาพแสดงประเทศสยามโดยเซอร์ จอห์นบาวริงทำไว้ปี พ.ศ. 2400

ที่มา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา : 2535 ; 233.

แผนที่ Map of the kingdom of Siam and Cochin China ทำขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2371 แผนที่ดังกล่าวเขียนโดยเซอร์ จอห์นบาวริงที่รายงานสภาพของเมืองไทยทั้งหมดให้แก่ ควีนวิกตอเรีย ในปี พ.ศ. 2400 หรือ ค.ศ. 1857 ทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงของสันทรายตามแนวชายฝั่งทะเลภาคใต้ฝั่งตะวันออก จะเห็นว่า เกาะทั้ง 5 รวมติดกันจนเป็นผืนแผ่นดินเดียวกันเป็นเกาะใหญ่ แผนที่เรียกเกาะนี้ว่า แทนทาลัม (Tantalem) คือ ส่วนของตำบลหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร ยาวไปจนถึง อำเภอสทิงพระ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน ดังนั้นตำบลสทิงหม้อจึงมีกำเนิดมาช้านาน และเดิมพื้นที่ของตำบลเหมาะที่จะเป็นเส้นทางเดินเรือ เป็นศูนย์กลางการค้าขายทางทะเล เรือสามารถผ่านช่องแคบระหว่างแผ่นดินกับเกาะใหญ่นี้ได้ เช่น เรือกับตัน นีล ที่บรรจุสินค้าขนาด 1,400 ตัน แต่ต่อมาปี พ.ศ. 2437 กับตันวาร์ตัน สมิท ได้เดินเรือมาตามคำแนะนำของกับตันนีลพบว่า เรือไม่สามารถผ่านช่องแคบนี้ได้แล้ว เนื่องจากการลดระดับของน้ำทะเลทำให้พื้นดินได้นำไพลขึ้นมา ด้วยลมมรสุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือพัดเอาทรายเข้ามาทับถม ด้านซีกตะวันออกเกิดสันทรายงอกออกไปเรื่อย ๆ และซีกด้านตะวันตกเกิดการทับถมของดินตะกอนจากลำน้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลมาจากภูเขาทำให้พื้นดินแผ่กว้าง ยิ่งขึ้นจนติดต่อกันเป็นผืนแผ่นดินบกที่ปิดล้อมลุ่มน้ำภายในเกิดเป็นคาบสมุทร ทะเลสาบ

สมคิด ทองสง (2541 : 33) อธิบายว่า ปัจจัยเหล่านี้ทำให้พื้นที่บริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบมีความอุดมสมบูรณ์กลายเป็นแหล่งเกษตรกรรม เนื่องจากการหมุนเวียนของน้ำจืดจากภูเขาและน้ำเค็มจากด้านทะเลนอก จึงกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำอีกด้วย ส่วนบริเวณตอนบน

หรือแถบต้นน้ำเชิงเขา เป็นป่าดงดิบปกคลุมหนาแน่น อุดมสมบูรณ์ด้วยของป่าพวกหวาย ไม้หอม สมุนไพร เครื่องเทศ เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนขึ้นในบริเวณดังกล่าว

สงบ สงเมือง (2529 : 3585) อธิบายว่า ชุมชนขนาดใหญ่ในจังหวัดสงขลาเกิดขึ้นแห่งแรกอยู่ที่บ้านสทิงหม้อ ซึ่งเป็นชุมชนท่าเรือขายฝังบะเลสาบสงขลา ชาวเมืองมีอาชีพเกี่ยวกับการค้าและหาปลาจึงเป็นชุมชนที่ไม่ถาวรและเสื่อมโทรมลงในระยะต่อมา

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534 : 17) อธิบายถึง ตำแหน่งที่ตั้งของคาบสมุทรสทิงพระสันนิษฐานว่า ชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาฮินดูมาก่อน ลักษณะของชุมชนมีการกระจายกันอยู่ ชุมชนสทิงหม้อเป็นชุมชนหนึ่งที่เป็นบริเวณเมืองเก่ามีทางน้ำเก่าในเขตคลองจะทิงหม้อ และวัดธรรมโฆษด้านทะเลสาบสงขลา มีเนินดินที่พบเศษเครื่องปั้นดินเผาลายเชือกทาบสีเทาและสีดำ มีแนวสันทราย ที่มีสระน้ำขนาดใหญ่ ๆ เรียงรายอยู่หลายแห่ง ย่านนี้น่าจะเป็นแหล่งชุมชนที่เหมาะสมแก่การจอดเรือได้ดีในยุคต้น ๆ



• หลักฐานจากประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี พบที่วัดธรรมโฆษณ์ ตำบลสทิงหม้อ มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12

พอสรุปได้ว่า เข็มหม้อมีประวัติความเป็นมาช้านานอย่างน้อยก็ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ได้เกิดชุมชนขึ้นแล้วโดยมีที่ตั้งอยู่บนตอนล่างของเกาะแทนทาลัม ต่อมาได้รับอิทธิพลจากสภาพภูมิอากาศมีผลทำให้อาณาเขตของเกาะแทนทาลัมเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นคาบสมุทรสทิงพระ ผู้คนบนสทิงหม้อได้เริ่มอพยพโยกย้ายไปอยู่แถบสทิงพระ เนื่องจากเป็นดินแดนที่มีความเจริญมากกว่าในที่สุดสทิงหม้อก็เริ่มเสื่อมโทรมลงตามลำดับ

คำว่า “ สหิงหม้อ ” อธิบายถึง ความหมายกันหลายกระแส ขุนศิลปกิจพิสัย (2525 : 2) สันนิษฐานว่า น่าจะมาจากภาษามลายูว่า Chandi Timor แปลว่า เจดีย์ตะวันออก ซึ่งเป็นชื่อที่คู่กับสทิงพระหรือสทิงพระ หรือ Chanch Barat ซึ่งแปลว่า เจดีย์ตะวันตก การที่ตั้งชื่อนั้นตั้งตามเจดีย์ที่ตั้งทางฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของลำน้ำ ซึ่งมีปากน้ำอยู่ที่สทิงหม้อ – สทิงพระ

สุภาคย์ อินทองคง (2526 : 600) อธิบายว่า ชาวสทิงหม้อส่วนใหญ่อพยพมาจากเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และจากอำเภอปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ที่อพยพมาในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน คำว่า “สทิง” สันนิษฐานว่า เป็นชื่อของชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกและได้นำความรู้เรื่องการทำหม้อมาเผยแพร่ที่ชื่อ แป๊ะทิง เพราะเขาทำหม้อจึงเรียกแป๊ะทิงทำหม้อ ต่อมากร่อนเป็นสทิงหม้อ อีกสาเหตุหนึ่งว่า สทิง หมายถึง ทำน้ำ สทิงหม้อจึงหมายถึง ทำน้ำ สำหรับ ชื่น – ลงหม้อ

ความดังกล่าวเป็นความเชื่อของชุมชนในตำบลสทิงหม้อด้วย ดังเช่น อาจารย์ภิรมย์ ศรีเมือง อธิบายว่า สทิง มาจากคำว่า สทัง หมายถึง ทำน้ำ แต่เดิมในตำบลจะมีทำน้ำใช้ชื่น – ลงชนหม้อไปค้าขายต่างถิ่น เลยเรียกว่า สทังหม้อ ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็นสทิงหม้อ และมาเป็นสทิงหม้อ (ภิรมย์ ศรีเมือง : สัมภาษณ์)

นางปลื้ม เกษตรสุนทร ผู้อนุรักษ์สืบสานการปั้นหม้อมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันให้ความเห็นว่า แรกก่อนมีแป๊ะทิงมาทำหม้อในโหมเรา สอนโหมเราเป็นหมัดทุกคร้ว เลยแหล่งทิงหม้อ (ปลื้ม เกษตรสุนทร : สัมภาษณ์)

พอจะประมวลความได้ว่า ตำบลสทิงหม้อ มีกำเนิดมาช้านานพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแบบสังคมเกษตรกรรม การประมงชายฝั่ง และค้าขายบนเกาะใหญ่ เมื่อมีชาวจีนเข้าไปเผยแพร่วิธีการปั้นหม้อดินจึงเกิดอาชีพปั้นหม้อในหมู่บ้านจนมีชื่อเสียงส่งไปขายยังต่างถิ่นทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นในเวลาต่อมา

โครงสร้างทางกายภาพ

ตำบลสทิงหม้อเป็นชุมชนโบราณที่มีโครงสร้างทางกายภาพแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ในอำเภอสิงหนคร มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ

1. ภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มและที่ราบชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะทิศเหนือและทิศตะวันออกติดตำบลสิงโคเป็นพื้นที่ราบลุ่ม จึงเป็นเขตชุมชนหนาแน่น พื้นที่บางส่วนเหมาะในการทำนา เช่น หมู่ 5 บ้านสีเต บ้านนาออก บ้านโพรงเข้ เป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำนาดำ อาศัยน้ำฝนทำนาปีละครั้ง บางส่วนนิยมปลูกสวนมะม่วง และไร่นาสวนผสม

ทิศใต้ เป็นพื้นที่ภูเขา คือ เขาเขียว มีลักษณะยาวเรียงเป็นรูปแหลมยื่นลงสู่ทะเลสาบ เป็นเขตป่าดิบชื้นในเขตหมู่ 1 บ้านเขาเขียว

ทิศตะวันตก พื้นที่ลาดต่ำตลอดแนวชายฝั่งทะเลสาบสงขลา มีต้นลำน้ำที่เกิดจากทะเลสาบ ลำน้ำไหลผ่านตำบลทังหม้อ ตำบลท่าบง ตำบลรำแดง เป็นเขตชุมชนหมู่บ้านหนาแน่นประชาชนนิยมประกอบอาชีพทางน้ำ เช่น ประมง ปอแง เป็นเขตคมนาคมทางน้ำที่ชุมชนนิยมลงเรือแล่นสู่คาบสมุทรพื้นที่หมู่ 4 นิยมปั่นหม้อ และพื้นที่ตอนในคือ ธรรมชาติ เป็นพื้นที่ราบลุ่มทำนาทำไร่ นอกจากนี้ในเขตหมู่ 4 หลังวัดโลการามมีลำคลองเล็ก ๆ สายสั้น ๆ ลำน้ำไหลผ่านวัดบ่อปาด วัดธรรมชาติ เรียกว่า คลองอด เป็นคลองที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำที่มักจะเข้าไปใช้เป็นลำคลองที่วางไข่ปลา

2. ภูมิอากาศ

ตำบลทังหม้อมีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน อุณหภูมิอยู่ในระดับสูงที่ค่อนข้างคงที่ มีอากาศไม่ร้อนจัดจนเกินไป มีปริมาณฝนแต่ละเดือนแตกต่างกันไปตามฤดูมรสุม ฤดูกาลแบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือ

2.1 ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคม เป็นระยะเวลานาน 9 เดือน อุณหภูมิเฉลี่ย 27°C และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 81 มิลลิเมตร สามารถแบ่งฤดูฝนออกเป็น 2 ระยะ

ระยะแรก ฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน ช่วงนี้มีฝนตกน้อย เนื่องจากมีภูเขาเขียวซึ่งทอดขวางทิศทางลมมรสุมทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้

ระยะที่สอง ฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนมกราคม ในระยะนี้จะมีฝนตกชุก และมีปริมาณน้ำฝนมาก

ปริมาณน้ำฝนตกเฉลี่ย 2,093.8 มิลลิเมตรต่อปี จะมีการเปลี่ยนแปลงมากน้อยตามฤดูกาล ช่วงลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายนนั้นมีปริมาณน้ำฝนตกเฉลี่ย 562.5 มิลลิเมตร และฝนตกชุกที่สุดเดือนกันยายนซึ่งมีปริมาณน้ำฝนตกเฉลี่ย 124.4 มิลลิเมตร และช่วงที่ฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคมเป็นช่วงที่มีปริมาณน้ำฝนหนาแน่นที่สุด มีปริมาณน้ำฝนตกเฉลี่ยรวมประมาณ 1,401.2 มิลลิเมตร และฝนตกชุกที่สุดเดือนพฤศจิกายนเฉลี่ยประมาณ 582.6 มิลลิเมตร

2.2 ฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นระยะที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนและชื้น จึงทำให้อากาศร้อนขึ้นโดยทั่วไป แต่อุณหภูมิจะไม่สูงมากนัก เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล

ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนปริมาณของน้ำฝนเฉลี่ยรวม 31.7 มิลลิเมตร

การกระจายของฝนที่ตกในรอบปีเฉลี่ย 158.7 วัน และเดือนพฤศจิกายนมีจำนวนฝนตกน้อยที่สุดเฉลี่ย 4.5 วัน ในช่วงฤดูฝนจำนวนวันฝนตก 10.8 – 22.5 วัน

อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดตลอดปี 31.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 29.9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.6 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปีสูงสุดในเดือนเมษายน 28.7 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปีต่ำสุดในเดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคม 26.6 องศาเซลเซียส ค่าความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุด ในรอบปีต่างกัน 2.1 องศาเซลเซียส

3. ทรัพยากรธรรมชาติ

3.1 ดิน

พื้นที่ตำบลสิงห์หม้อเป็นที่ราบลุ่มและที่ดอนสันทราย มีสภาพต่างกัน คือ พื้นที่ราบลุ่มที่เคยได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเล มีการระบายน้ำได้น้อย ดังนั้นพื้นที่จึงถูกน้ำพัดพาเอาตะกอนจากน้ำ โคลน หทราย ทับถมกันมากขึ้น ไม่มีการระบายจึงเกิดเป็นพื้นที่ขื้น ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย ดินเปรี้ยวเป็นกรดขาดอินทรีย์วัตถุ เนื่องจากการถายเทของน้ำทะเล พืชดั้งเดิมได้แก่ พืชจำพวก กก เสม็ด หวาย ใผ่ เมื่อมีผู้คนอพยพเข้าไปอยู่จึงเกิดภูมิปัญญาในการจัดสรรพื้นดินให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต มีการถางป่าแล้วยกคันนาปลูกข้าวขึ้นสูงเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในนา คันดินเรียกว่า หมอนมีขนาดกว้าง ทำให้มีการปลูกตาลโตนดบนคันนาเพื่อรักษาสภาพการหลุดตัวของดินทราย และหมอนใช้เป็นทางสัญจรไปมา

ส่วนพื้นที่เป็นสันทรายเก่าและสันทรายใหม่ มีความลาดชันเล็กน้อย การระบายน้ำดีมาก เนื้อดินเป็นดินทรายปนดินร่วน มีปายางปกคลุม และมะม่วงหิมพานต์

3.2 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่เกิดจากธรรมชาติ ได้แก่ ทางด้านตะวันตกเป็นทะเลสาบสงขลา ตอนล่างเป็นแหล่งทรัพยากรของสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา

คลองสึงหม้ออยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือต้นน้ำเกิดจากทะเลสาบสงขลา สงขลาผ่านเข้ามาในตำบลสิงห์หม้อที่หมู่ 4 มีความยาว 12 กิโลเมตร ใช้เป็นทางสัญจรคมนาคมทางน้ำเพื่อออกสู่ทะเลสาบและอ่าวไทย ปัจจุบันการสร้างประตูกั้นน้ำทะเลเข้าอยู่ใกล้วัดโลกรามประชาชนใช้อุปโภคบริโภค

คลองอด ในหมู่ 4 หลังวัดโลกรามต้นน้ำเกิดจากทะเลสาบสงขลาไหลเข้าตำบลขิงหม้อ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 3 บ้านธรรมโฆษณ์ หมู่ 4 บ้านสึงหม้อ เป็นลำน้ำสายเล็ก ๆ มีความอุดมด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะเป็นคลองที่ปลา มักจะเข้ามาวางไข่ ชาวบ้านนิยมจับสัตว์น้ำมาเป็นอาหาร จึงนิยมเรียกกันว่า คลองอด หมายถึง คลองที่ชาวบ้านลงไปแล้วจะไม่อดตาย ปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดโลกรามได้สร้างประตูกั้นน้ำเพื่อไม่ให้น้ำทะเลเข้า โดยหวังให้ชาวบ้านมีน้ำจืดไว้ใช้ทำนา เป็นเหตุให้สัตว์น้ำต่าง ๆ เริ่มสูญพันธุ์ แม้จะมีชาวบ้านประหว่งและได้เปิดประตูน้ำแล้วก็ไม่อาจแก้ไขได้ เนื่องจากขอบของประตูเล็กทำให้ปากน้ำแคบ

ลงมาก ดังนั้นปลาใหญ่จึงผ่านเข้ามาทางประตูน้ำไม่ได้ ชาวบ้านมักพบซากปลาใหญ่ ๆ ที่เข้ามาวางไข่ติดประตูน้ำตาย นอกจากนี้ในปัจจุบันน้ำขึ้นลงมาก คลองอดในความหมายของความอุดมสมบูรณ์จึงกลายเป็นคลองอด ที่เมื่อชาวบ้านลงไปจับสัตว์น้ำจะอดได้สัตว์น้ำมาเป็นอาหารกลายเป็น คลองอดที่อดอยาก

นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่เกิดจากการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลทั้งตำบล 6 บ่อ มีปริมาณน้ำจืดให้ใช้ได้ตลอดปี ชาวบ้านใช้อุปโภค บริโภค บ่อน้ำที่ชาวบ้านรู้จักกันดีคือ บ่อจอมทิพย์ อยู่หมู่ 3

โหม เราเชื่อว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เพราะน้ำพุ่งขึ้นมาเองเป็นน้ำร้อน ตะกอนโหม เราใช้อาบ ใช้กิน ใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ใช้รักษาแผล หายบ้างไม่หายบ้าง เดียวนี้มีหมอจริงคนเลยไปหาหมอเหมีด(หมัด) แต่ยังใช้อาบใช้กินอยู่ น้ำเริ่มแห้งลงมากแล้ว เด็ก ๆ ชอบมาเล่น ที่สำคัญบ่อจอมทิพย์เป็นศูนย์รวมใจของโหมเราเวลาชักพระ จะลากเรือพระมาตั้งหน้าบ่อจอมทิพย์ โหมเราเลยช่วยสร้างศาลาบ่อจอมทิพย์ ในหมู่บ้านจะลากเรือพระมาไว้หน้าหลา(ศาลา) จึงเป็นจุดรวมของโหมเรา

(ภิกขุ ผดุง : สัมภาษณ์)

3.3 ภูเขา

ภูเขาดังอยู่ทางทิศใต้ของตำบลสทิงหม้อคือ เขาเขี้ยวมีเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ เป็นภูเขาที่ช่วยกั้นลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดผ่านช่วงตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - กันยายน พื้นที่ชายเขาด้านตะวันออกติดต่อด้านลหฺวเขาแดงซึ่งเป็นบริเวณที่มีชาวมุสลิมอยู่กันอย่างหนาแน่น

3.4 ดินสันดอนปากแม่น้ำ(Delta)

ดินสันดอนปากแม่น้ำ ชาวบ้านนิยมเรียกว่า เจิง เป็นทางล่องเรือเมื่อเวลาเรือที่ใช้เป็นพาหนะสัญจรไป มา เข้าออกจากฝั่ง ชาวบ้านต้องคอยให้น้ำขึ้นจึงจะออกพ้นฝั่งมิฉะนั้นเรืออาจจะติดอยู่ที่สันดอนได้ อยู่ในเขตหมู่ 4 ไกลวัดโลการาม ปัจจุบันเป็นที่รกร้างเปล่า มีบ้านหลายหลังคาเรือนตั้งล้อมรอบและมักเป็นบ้านร้าง หรือมีผู้อยู่อาศัยเป็นผู้สูงอายุ บริเวณเจิงยังมีปรากฏให้เห็นมีน้ำใสสะอาดมองเห็นดินสันดอนที่เหมือนกับเกาะจมน้ำ ในอนาคตชุมชนเตรียมที่จะสร้างศาลาในน้ำให้ประชาชนเข้าไปพักผ่อน ด้วยเกรงว่าจะมีคนบุกรุกเข้าไปทำบ่อกัก

โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

การศึกษาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นการศึกษาข้อมูลของการจัดระเบียบภายในชุมชนเพื่อจะได้ทราบถึงผลที่มีต่อการดำรงวิถีชีวิต โดยจะศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1. การปกครอง

การปกครองภายในตำบลสทิงหม้อ มีผู้นำทางด้านการปกครองที่เป็นทางการคือ

รับนโยบายจากส่วนราชการมาบริหารท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 กำหนดให้สทั้งหม้อเป็นตำบลประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน ขึ้นตรงอยู่กับ เทศบาลตำบลสิงหนคร ตามประกาศในราชกิจจานุเสกษา ฉบับกฤษฎีกาเล่ม 116 ตอนที่ 9ก ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 โดยมีนายเสริมศักดิ์ จันทรสว่างเป็นนายกเทศมนตรีดูแลตำบล 4 ตำบล 22 หมู่บ้าน ในส่วนของตำบลสทั้งหม้อมีนายนิพนธ์ บัลลังโก ทำหน้าที่เป็นกำนันของตำบลและผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 คอยรับเรื่องราวร้องทุกข์และเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยราชการกับชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้แต่ละหมู่บ้านยังมีผู้ใหญ่บ้านปกครองอีกชั้นหนึ่ง โดยผู้ใหญ่บ้านจะหมดวาระลงด้วยการเกษียณอายุหรือตาย หมู่บ้านเหล่านี้จะสิ้นสุดการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้านและจะไม่มีการเลือกตั้งตัวแทนขึ้นมาใหม่ ผู้ใหญ่บ้านภายในตำบลประกอบด้วย

ตาราง 1 ตารางแสดงเขตการปกครองตำบลสทั้งหม้อ

หมู่	ชื่อหมู่	จำนวน บ้าน	ผู้ใหญ่บ้าน	หมายเหตุ
1	บ้านใหม่	บ้านใหม่ บ้านเขาเขียว	ดาริต สาบวช	เสียชีวิต
2	บ้านท่าเสา	บ้านชายหิน บ้านท่าเสา บ้านบ่อหลา บ้านล่าง	แอ ไทยยะ	หมดวาระ
3	บ้านธรรมโฆษณ์	บ้านธรรมโฆษณ์ บ้านเหลียง บ้านปากห่าน บ้านทางควาย บ้านข้ามदै	ชวน ชูบัณฑิตย์	หมดวาระ
4	บ้านสทั้งหม้อ	บ้านสทั้งหม้อ บ้านบ่ออ่าง	นิพนธ์ บัลลังโก	กำนันตำบล
5	บ้านนาออก	บ้านนาออก บ้านหนองจอก บ้านแม่ปรีอ บ้านโพรงเซ้ บ้านสีदै	เขียน อุบลพันธ์	
6	บ้านสถิตย์	บ้านสถิตย์ บ้านจอมทิพย์ บ้านเขาน้อย	สะมะแอ เวชกะ	

นอกจากนี้ในตำบลสทั้งหม้อยังเป็นตั้งของหน่วยราชการต่าง ๆ ของอำเภอสิงหนครหลายแห่ง ได้แก่

- 1.1

ที่ทำการปกครองอำเภอสิงหนคร

หมู่

5
- 1.2

สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอสิงหนคร

หมู่

5

1.3	สำนักงานสาธารณสุข อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.4	สำนักงานประมง อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.5	สำนักงานเกษตร อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.6	สำนักงานปศุสัตว์ อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.7	สำนักงานสหกรณ์ อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.8	สำนักงานสถิติ อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.9	สำนักงานสรรพากร อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.10	สำนักงานที่ดิน อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.11	สำนักงานสรรพสามิต อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.12	สำนักงานศึกษาธิการ อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.13	ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน	หมู่	5
1.14	สถานีตำรวจภูธรม่วงงาม	หมู่	5
1.15	สำนักงานสุขภาพ อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.16	สำนักงานโทรศัพท์ อำเภอสิงหนคร	หมู่	5
1.17	สำนักงานไฟฟ้า อำเภอสิงหนคร	หมู่	6

ผู้นำทางการด้านการปกครองมีหน้าที่ประสานนโยบายของรัฐบาลลงสู่ท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณสวามมากเพื่อการดูแลด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นสำคัญ โดยเฉพาะด้านการจัดทำถนนสายต่าง ๆ ลงในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีผู้นำทางศาสนา 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายพุทธได้แก่เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มีหน้าที่อบรมศีลธรรมให้แก่ชุมชน จัดกิจพิธีทางศาสนาตามเทศกาลต่าง ๆ สนับสนุนด้านการศึกษาให้แก่เยาวชนโดยการบริจาคทรัพย์ของวัดเป็นทุนการศึกษาแก่เยาวชนในตำบลได้เข้ารับการศึกษในโรงเรียน เปิดสอนการศึกษาธรรมะขึ้นในวัดทุกวันอาทิตย์ ตลอดจนการดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านเมื่อมีใครไปปรึกษา เจ้าอาวาสที่ชุมชนรู้จักกันดีคือ พระครูปัญญาวรภิกข เจ้าอาวาสวัดโลกราบ ได้ส่งเสริมให้ทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่าง ๆ หลายแห่ง และเปิดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนขึ้นในวัด ส่งเสริมให้ชาวต่างประเทศมาท่องเที่ยวในวัดโดยมีการสร้างอาคารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวมาเลย์เซีย และสิงคโปร์ ได้ริเริ่มโครงการช่วยเหลือชุมชนเรื่องน้ำเค็มเข้าในคลองอดอาจจะทำให้ชาวบ้านไม่มีน้ำเพื่อการเกษตรใช้ จึงทำหนังสือขอให้กระทรวงเกษตรฯ มาจัดการสร้างประตูกั้นน้ำพร้อมทั้งปรับปรุงพื้นที่บริเวณโดยรอบของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แม้ว่าผลของการสร้างประตูกั้นน้ำทะเลจะกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนคือ ปิดกั้นปลาที่จะเข้ามาวางไข่ในคลองอด ชาวบ้านที่เคยจับสัตว์น้ำไปค้าขายและบริโภคก็หมดโอกาสเพราะปลาเริ่มหมด น้ำเริ่มตื้นเขิน และทางใต้สะพานข้ามไปวัดมีต้นไม้วื่นรกกลายเป็นที่มั่วสุมของวัยรุ่นที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษและตักงาน ทั้งนี้ยังไม่มีฝ่ายใดเข้าไปแก้ไขจัดการปัญหาของวัยรุ่นกลุ่มนี้

ผู้นำทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ โต๊ะอิหม่าม ทำหน้าที่อบรมศีลธรรมและให้คำปรึกษาเรื่องทุกข์สุขของชุมชน โดยจะมีการยามะอะคือ การประชุมทุกบ่ายวันศุกร์ในมัสยิดแก่ชายหัวหน้าครอบครัวที่ต้องเข้าไปละหมาดในมัสยิดที่อยู่ใกล้ที่สุด โต๊ะอิหม่ามจะเป็นผู้นำในการละหมาด หลังจากนั้นจะทำหน้าที่เสมือนหอกระจายข่าวแก่ชุมชน โดยการบอกกล่าวเรื่องราวของชุมชน เช่น การประกาศเรื่องการตายของชาวบ้าน การเชิญร่วมทำบุญ การพัฒนามัสยิด ตลอดจนการบอกข่าวสารระหว่างทางราชการกับชุมชน เนื่องจากชาวมุสลิมในตำบลสทิงหม้อมักจะประกอบอาชีพประมงที่ต้องใช้เวลาทำงานช่วยหว่านจึงไม่มีปัญหาด้านการไปเข้าร่วมละหมาดในมัสยิด ดังนั้นผู้นำครอบครัวทุกครัวเรือนมักจะเดินไปมัสยิดเพื่อละหมาดทุกวันศุกร์ มัสยิดจะตั้งอยู่ท่ามกลางบ้านเรือนชุมชน หากใครไม่ไปก็จะเป็นที่สังเกตของชุมชน และถูกถามว่า “ไม่ไปวันศุกร์เพราะอะไร” ผู้ไม่เข้ามัสยิดก็จะเกิดความละอายใจ นอกจากนี้โต๊ะอิหม่ามยังมีหน้าที่คอยแก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การทะเลาะกัน การแบ่งมรดกทรัพย์สิน การแบ่งที่ทำกินในทะเล เช่น การปักโปงพวง หรือไซซำที่ในทะเลกัน

ผู้นำทางการศึกษา เป็นบุคคลที่ชุมชนส่วนมากให้ความเคารพนับถือ เนื่องจากเป็นผู้ที่ทรงคุณวุฒิ จึงมักเป็นที่ปรึกษาของชุมชนในด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะงานประเพณีต่าง ๆ และที่ปรึกษาเรื่องบุตรหลายเกร ผู้นำการศึกษาที่ชุมชนรู้จักดีคือ อาจารย์สาโรช แก้วคำ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสถิตย์ชลธาร ซึ่งเพิ่งย้ายเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหลังจากที่ย้ายออกไปจากตำบลสทิงหม้อได้ 2 ปี สาเหตุที่ต้องย้ายมาเพื่อมาเป็นผู้อำนวยการใกล้เคียงเรื่องความขัดแย้งของอาจารย์ในโรงเรียนกับชาวบ้าน เนื่องจากอาจารย์สาโรช แก้วคำ เคยสอนอยู่ในโรงเรียนวัดสถิตย์ชลธารมาเป็นเวลานานเป็นที่รู้จักคุ้นเคยดีของชุมชน โดยเฉพาะชาวมุสลิมที่นิยมส่งบุตร หลานเข้าเรียนถึง 80 % จึงเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของชุมชนมาตลอด นอกจากนี้อาจารย์อดล สุวรรณโณ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ เป็นอีกท่านหนึ่งที่ชุมชนให้การเคารพนับถือ แม้ว่าจะเป็นคนนอกพื้นที่และเพิ่งย้ายเข้ามาดำรงตำแหน่งได้ 1 ปี เนื่องจากอาจารย์อดล สุวรรณโณ มักจะเข้าไปเยี่ยมเยียนชุมชนอยู่เสมอ และเปิดสอนดนตรีทุกวันเสาร์ – อาทิตย์ ให้แก่เยาวชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ส่งเสริมให้นางดนตรีไปแสดงให้ชุมชนในงานต่าง ๆ และได้อนุญาตให้ชุมชนในตำบลเข้าไปจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลของตำบลอยู่เสมอ

2. การคมนาคม

การคมนาคมของตำบลสทิงหม้อ มีทางหลวงแผ่นดินสายสงขลา – นครศรีธรรมราช หมายเลข 408 ระยะทาง 160 กิโลเมตรตัดผ่านในตำบลเชื่อมโยงกับสะพานติณสูลานนท์ มีระยะทางจากตำบลถึงอำเภอเมืองสงขลา 26 กิโลเมตร ห่างกรุงเทพ 974 กิโลเมตร ภายในตำบลตามหมู่บ้านต่าง ๆ มีถนนลาดยาง ถนนดินลูกรัง หลายสายซึ่งเชื่อมโยงติดต่อกันไปยังตำบลท่าบงและตำบลชิงโค เส้นทางคมนาคมในตำบลมี ดังนี้

เส้นทางจากหมู่ 1 ถึงที่ทำการอำเภอ ถนนลาดยาง 2 กิโลเมตร

ถนนลูกรัง 3 กิโลเมตร

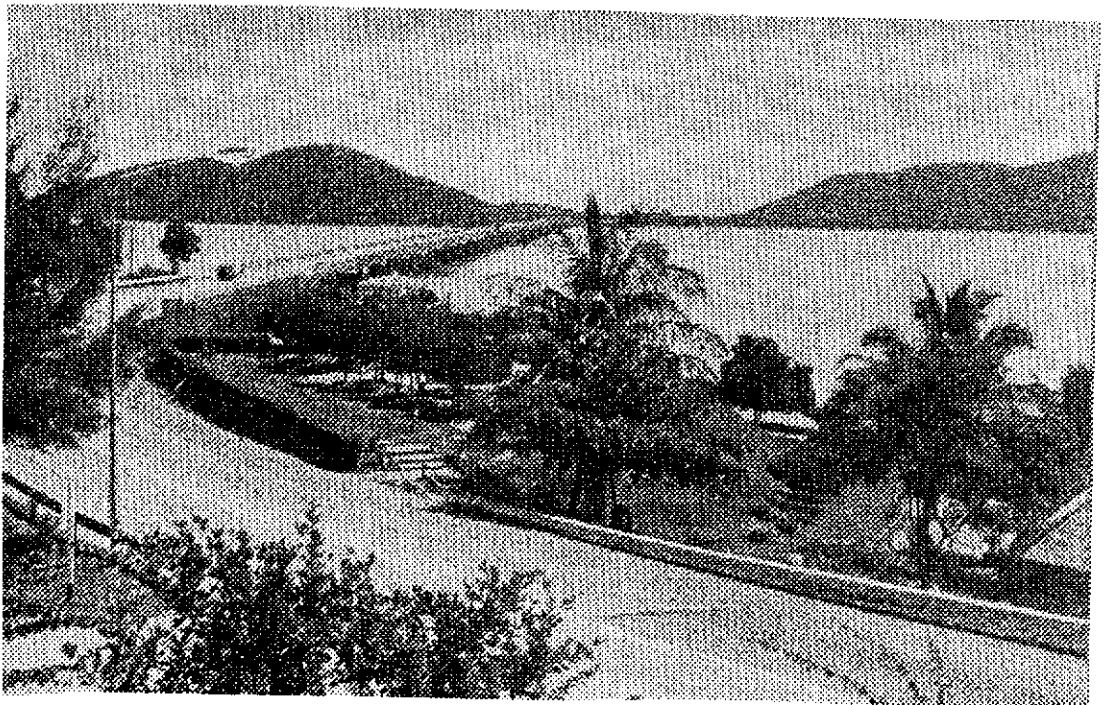
เส้นทางจากหมู่ 2 ถึงที่ทำการอำเภอ ถนนลาดยาง 2 กิโลเมตร

ถนนลูกรัง 3 กิโลเมตร

เส้นทางถนน คลส. ศาลาป่าพลอยบ้านสทิงหม้อ ในตำบล

เส้นทางถนนสายร.พ.ช บ้านโพรงเข้ตัดผ่านระหว่างตำบลสทิงหม้อ ตำบลท่าบง และตำบลชิงโค

แต่ดั้งเดิม การคมนาคมในชุมชนจะใช้ทางน้ำเป็นการเดินทางไปต่างตำบลหรือต่างอำเภอ จะไปโดยเรือพาย เรือใบ เรือแจว และเรือยนต์ สำหรับการเดินทางภายในตำบลเป็นการเดินทางเท้า หรือโดยการขี่หลังควายไปตามพื้นคันนา ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนภายในตำบลจึงเริ่มมีการใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะ นอกจากนี้ในปี 2536 รัฐบาลได้สร้างสะพานดินสุลันนท์ โดยตัดถนนผ่านเข้ามาในเขตหมู่ 5 นานอก หมู่ 1 เขาเขียว เพื่อเชื่อมระหว่างอำเภอสิงหนคร เกาะยอ และอำเภอเมืองสงขลา ทำให้ตำบลสทิงหม้อพัฒนาตัวเองขึ้นอย่างรวดเร็ว



สะพานดินสุลันนท์ ภาพถ่ายจากเกาะยอสะพานยาวทอดเข้าสู่ระหว่างช่องเขา 2 ลูก เขาด่านซ้ายคือ เขาเขียว ตำบลสทิงหม้อ เขาด่านขวา คือ เขาแดง ตำบลหัวเขาแดง

3. การสาธารณสุข

การศึกษาด้านสาธารณสุขเพื่อให้เข้าใจโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากยิ่งขึ้น เพราะโครงสร้างสาธารณสุขเป็นข้อมูลฐานที่สามารถบ่งชี้การที่ชุมชนได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐบาลมากน้อยเพียงใด สาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคภายในตำบล มีดังนี้

3.1 การประปา มีประจําหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังไม่นิยมใช้น้ำประปาเพราะต้องจ่ายเงินค่าน้ำ ดังนั้นจึงมีชาวบ้านเป็นจำนวนมากที่ยังคงใช้น้ำจากบ่อบาดาลที่ขุดขึ้นในบ้านของตนเอง หรือของหมู่บ้าน หรือใช้น้ำฝนโดยรองน้ำฝนใส่โอ่งขนาดใหญ่เก็บไว้ใช้รับประทาน ด้วยในน้ำ พ.ศ. 2530 สมัย นายชิต นิลพาณิชย์ผู้ว่าราชการจังหวัดได้มีการสร้างโอ่งขนาดใหญ่แจกตามหมู่บ้านต่าง ๆ คือ หมู่ 1, 2, 6 จะได้รับแจกโอ่งเพื่อเก็บน้ำฝนเกือบทุกครัวเรือน

3.2 ไฟฟ้า มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

3.3 โรงพยาบาลมี 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลสิงหนคร ตั้งอยู่ในหมู่ 5 เป็นโรงพยาบาลขนาด 10 เตียงมีนายแพทย์แดนชัย นาคสุขสมบุญตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลประจำ 1 ท่าน ทันตแพทย์บุญประสิทธิ์ แซ่ซ่ง 1 ท่าน พยาบาล 15 ท่าน และมีสถานีอนามัย 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 เรียกว่า สถานีอนามัยสถิตย์

3.4 โทรศัพท์ มีใช้ทุกหมู่บ้าน แต่ยังมีไม่ครบทุกครัวเรือน มีตู้โทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้าน 2 ตู้ คือ หมู่ 3 และหมู่ 2

โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของชุมชนบริบทของสังคมที่เป็นองค์รวมอย่างมีความสัมพันธ์เป็นชุมชน ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรในตำบลทั้งหมดมีทั้งสิ้น 14,444 คน แยกเป็นชาย 7,243 คน หญิง 7,201 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งสิ้น 2,398 ครัวเรือน มีการกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นับถือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลามจะแยกกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้

กลุ่มชาวไทยพุทธ นิยมตั้งอาคารบ้านเรือนมากในหมู่ 3,4,5 และในหมู่ 1,2,6 มีบ้างเล็กน้อย จำนวนไทยพุทธทั้งสิ้น 7,098 คน

กลุ่มชาวไทยมุสลิม นิยมตั้งอาคารบ้านเรือนในหมู่ 1,2,6 หมู่ 3,5 มีเล็กน้อย หมู่ 4 ไม่มีเลย จำนวนชาวไทยมุสลิมทั้งสิ้น 7,346 คน

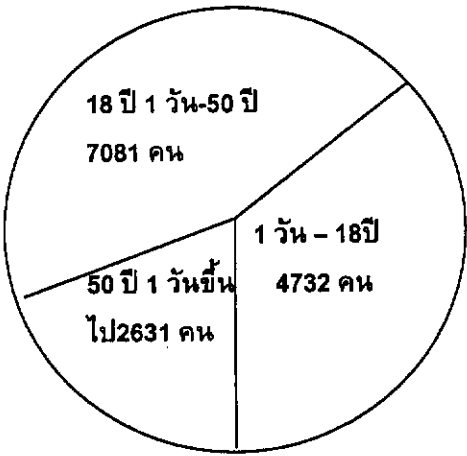
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากร ครั้วเรือน และศาสนา

หมู่	ประชากร			ครั้วเรือน		ศาสนา	
	รวม	ชาย	หญิง	ทะเบียน ราษฎร	การสำรวจ จริง	พุทธ	มุสลิม
1	3212	1537	1675	857	519	963	2249
2	4562	2543	2019	310	272	905	3661
3	1511	746	765	324	327	1471	90
4	1157	498	659	313	363	1157	-
5	2656	1217	1439	957	674	2391	265
6	1346	702	644	406	243	265	1081
รวม	14444	7243	7201	3167	2398	7098	7346

ข้อมูล : สารานุกรมสุขอำเภอสิงหนคร กุมภาพันธ์ 2543

ประชากรมีอายุแตกต่างกันซึ่งเป็นวัยที่อยู่ในแรงงานเป็นส่วนใหญ่ คือ ระดับอายุ 18 – 50 ปี มีจำนวน 7081 คน รองลงมาคือวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยศึกษาหาความรู้ จำนวน 4732 คน และกลุ่มวัยชราที่มีจำนวน 2631 คน

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานมากที่สุด



ตารางที่ 4 แสดงการกระจายอายุของประชากรในตำบลทั้งหมด

ลักษณะช่วงอายุ	จำนวน		
	ชาย	หญิง	รวม
<u>วัยการศึกษา</u>			
1 วัน – 3 ปี	446	412	858
3 ปี 1 วัน - 6 ปี	349	630	707
6 ปี 1 วัน – 12 ปี	730	701	1431
12 ปี 1 วัน – 14 ปี	301	259	560
14 ปี 1 วัน – 18 ปี	605	571	1176
<u>วัยแรงงาน</u>			
18 ปี 1 วัน – 50 ปี	3476	3605	7081
<u>วัยผู้สูงอายุ</u>			
50 ปี 1 วัน – 60 ปี	787	531	1012
60 ปีขึ้นไป	591	762	1619
รวม	7243	7201	14444

2. การศึกษา

การศึกษาที่จัดในตำบลทั้งหมด มีรูปแบบการศึกษาในระบบกับการศึกษานอกระบบ มีข้อมูลปรากฏดังนี้

2.1 การศึกษาในระบบ ได้แก่ การศึกษาที่จัดขึ้นในโรงเรียนภายในตำบล ประกอบด้วยโรงเรียนสังกัดต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลทางการศึกษา

สังกัด	โรงเรียน	หมู่	เขตบริการ
สำนักงานการประถมศึกษา	1. โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์	3	3,5
สำนักงานการประถมศึกษา	2. โรงเรียนวัดป่อปาน	3	3
สำนักงานการประถมศึกษา	3. โรงเรียนวัดโลกา	4	4
สำนักงานการประถมศึกษา	4. โรงเรียนวัดสถิตย์ชลธาร	6	1,2,6
สำนักงานการศึกษาเอกชน	โรงเรียนบัวหลวง (เอกชน)	5	ไม่จำกัด
กรมสามัญศึกษา	โรงเรียนสงขลาวิทยาคม	5	ไม่จำกัด

2.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ การศึกษาที่จัดขึ้นโดยองค์กรต่าง ๆ
ดังนี้

2.1.1 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสิงหนคร ได้จัดการศึกษาให้
แก่ชุมชนมีครูอาสาพัฒนาชนบทประจำตำบล 2 คน คือ นางสาวธัญมน หวังเจริญ และนางสาว
วรรณะ จัดการศึกษา 2 ลักษณะ คือ การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับเทียบวุฒิประถม มัธยม
และการศึกษาวิชาชีพ โดยจัดตามกลุ่มสนใจและวิทยาการเป็นคนในตำบล เป็นหลักสูตรระยะสั้น
เช่น

- การเลี้ยงเปิดเทอม 10 วัน ผู้อบรมเป็นชาย 15 คน วิทยาการ นายมุหัมหมัดหมัดหมุด
- การทำมะม่วงแช่อิ่ม 10 วัน ผู้อบรมเป็นหญิง 15 คน วิทยาการ นางธนดี ขวัญดี
- การทำพืชมเส่น้ำ 10 วัน ผู้อบรมเป็นหญิง 16 คน วิทยาการ นางจิบ จันท์แก้ว
- การบรรจุและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 10 วัน ผู้อบรมหญิง 15 คน วิทยาการ นางวิน จิตจันทร์
- การทำน้ำพริกเผา 10 วัน ผู้อบรมเป็นหญิง 15 คน วิทยาการ นางวิน จิตจันทร์
- การทำดอกไม้จันทร์ 10 วัน ผู้อบรมหญิง 15 คน วิทยาการ นางฐานิตย์ คงไทย
- การผลิตไข่เค็มและบรรจุหีบห่อ 10 วัน ผู้อบรมเป็นหญิง 15 วิทยาการ นางสาวสุคล
สังข์สุวรรณ
- การทำอาหารขนม 15 วัน ผู้อบรมเป็นหญิง 15 คน วิทยาการ นางเนาวรัตน์ ว่อมโนกุล

2.1.2 วัดโลกอาราม ได้จัดการศึกษา 2 ลักษณะคือ

- ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ โดยสร้างอาคารหลังไว้ที่โรงเรียน
สงขลาวิทยาคมและเปิดรับเยาวชนที่สนใจเข้าเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โดยสร้างอาคารพระญี่ปุ่นไว้ในวัดมีผู้
หญิงดูแล 1 คน และมีแม่บ้าน 1 คน มีนักเรียนชาย 15 คน นักเรียนหญิง 10 คน

2.1.3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยการควบคุมของสาธารณสุขประจำตำบลมี 4
แห่ง

ตารางที่ 6 แสดงรายชื่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

หมู่ที่	จำนวนเด็ก	พี่เลี้ยงเด็ก
1. ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านใหม่	10	3
2. ศูนย์พัฒนาบ้านท่าเสา	90	3
3. ศูนย์พัฒนาสทิงหม้อ	107	3
4. ศูนย์พัฒนาบ้านสภิตย์	180	3
รวม	487	12

3. ศาสนา

ประชากรในตำบลสิงห์หม่อนนับถือศาสนา 2 ศาสนา คือ

3.1 ศาสนาพุทธ ประชากรนับถือศาสนาพุทธมีประมาณ 45% คือจำนวน 7,098 คน มีวัดเป็นศูนย์กลาง ตำบลสิงห์หม่อนมีวัดทั้งหมด 5 แห่ง ดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงรายชื่อวัดต่าง ๆ

วัด	หมู่	สร้างเมื่อ	เจ้าอาวาส
วัดมะม่วงหมู	4	พ.ศ.2299 สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	พระครูสุทัศนธรรมคุณ
วัดโลการาม	4	พ.ศ. 2315 สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	พระครูปัญญาวรกิจ
วัดบ่อปราบ	3	พ.ศ. 2269 สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ	พระอธิการพุ่ม สุวิมุตโต
วัดธรรมโฆษณ์	3	พ.ศ.2285 สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	พระครูศิริธรรมานุศาสน์
วัดสถิตยัชลธาร	6	พ.ศ.2429 สมัยรัชกาลที่ 5	พระครูมะณีตย์

วัดทุกวัดสังกัดมหานิกายซึ่งมีอายุเก่าแก่และเป็นวัดที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมาแต่ดั้งเดิม วัดเป็นศูนย์กลางการปกครองระดับท้องถิ่น เป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและการสร้างความรัก ความผูกพันของชุมชนเข้าด้วยกัน

3.2 ศาสนาอิสลาม มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามประมาณ 55% คือจำนวน 7,346 คน มีมัสยิดเป็นศาสนสถาน ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงรายชื่อมัสยิดต่างๆ

วัด	หมู่	โต๊ะอิหม่าน	จดทะเบียน
มัสยิดยาบัลนุร	1	นายหมื่น บูละ	5 ธ.ค. 2535
มัสยิดอีมาดดีด	1	นายสุไหลหมาน หมุดตะเล็ม	12 ม.ค. 2492
มัสยิดอีมาดอิสลาม	2	นายสัน ฤทธิไค	12 ม.ค. 2492
มัสยิดยาบัลยาแมะ	6	นายสะมะแอ เวชกะ	15 พ.ย. 2519

4. ขนบธรรมเนียมประเพณี

ตำบลสทิงหม้อ ประชาชนส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธกับอีกส่วนหนึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีจึงเป็นไปตามคตินิยมและความเชื่อต่างกัน มีดังนี้

4.1 ประเพณีชาวพุทธ

ในตำบลสทิงหม้อเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมมาเป็นเวลาช้านาน ประเพณีต่าง ๆ จะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเชื่อถือเรื่องไสยศาสตร์ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณบรรพบุรุษ เทพเจ้า ประเพณีประจำท้องถิ่นนับเป็นเครื่องมือทางสังคมที่ทำให้ชาวสทิงหม้อมีความรัก ความผูกพัน ความสามัคคีกันภายในชุมชน ในปัจจุบันความเจริญจากสังคมภายนอกและการพัฒนาภายในชุมชนทำให้ประเพณีดั้งเดิมที่เป็นเรื่องวิถีชีวิตบุคคลเริ่มสูญหาย เช่น ประเพณีการเกิดโดยหมอด้าย แม้ในปัจจุบันในตำบลจะมีหมอด้ายอยู่ แต่ชาวบ้านนิยมคลอดลูกในโรงพยาบาล หมอด้ายจึงเป็นเสมือนผู้เฒ่าของชุมชนที่มีองค์ความรู้แบบดั้งเดิมอยู่ในตัวเองแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์และความรู้ต่าง ๆ ก็จะสูญหายไปในที่สุด

หม้ายก่อน(สมัยก่อน)ผู้คนตามป่าไปเกิดโหลก(ลูก) เดินกันเป็นโล(กิโลเมตร) ไปบ้านเกิดโหลก บางผู้กว่าเกิดได้เป็นยาม(เวลาตึก) พอเกิดเสร็จต้องไปทำอีกบ้าน รก(ทาราก) ไหนเกิดยาก ป่าว่าคาตากินน้ำมันดีเยวก็เกิด ยังมาย(ไม่)ทำใครตายเลย เตียวนี่มีโรงหมอ เขาว่าดวก (สะดวก) กว่า มีโลยี่ (เทคโนโลยี)ตึกว่า เลิกทำหลายปีแต่ยังจำได้ หาใครมารับมาย(มาเรียนถ่ายทอดไม่มี) แหลงว่าเจย(เขย)ล้ำหมัย(สมัย) แต่เดิมคนเกิดตั้งลุย ป่าทำทั้งน่าน

(นางเหลียม หลีสัน : สัมภาษณ์)

ประเพณีในท้องถิ่นจึงแสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จากสาเหตุของการปรับโครงสร้างพื้นฐานของสังคม ที่เน้นความเจริญ ทันสมัยด้วยเทคโนโลยีในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามยังมีประเพณีดั้งเดิมที่เป็นของสังคมส่วนรวมได้ถูกสืบสานสั่งสมมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

4.1.1 ประเพณีวันว่างหรือวันสงกรานต์ นับเป็นประเพณีที่ชาวบ้านปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดด้วยความผูกพันต่อวิถีชีวิตที่ได้ถูกสั่งสมจนเป็นขนบนิยมที่จะรับรู้โดยไม่ต้องมีใครมาบอกกล่าว โดยความเข้าใจแห่งรากฐานของชุมชนว่าเป็นวันที่ลูกหลานทุกคนที่อยู่ในต่างถิ่นต้องกลับมาเยี่ยมบรรพบุรุษ จึงเป็นเหมือนวันชุมนุมญาติหนึ่งปีจะมีครั้งเดียว ที่เครือญาติจะกลับมาอย่างพร้อมเพรียงกันและร่วมกันทำบุญ ตักบาตร เพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วหลังจากนั้นจะร่วมเล่นรื่นเริงสนุกสนานกันภายในชุมชน ประเพณีวันว่าง มีในช่วงวันที่ 13, 14, 15 เมษายน ของทุกปี โดยเมื่อถึงวันที่ 12 เมษายน ทุกครัวเรือนจะเก็บทำความสะอาดเป็น

การล้างบ้าน เช้าวันที่ 13 เมษายน ทุกครัวเรือน จะจัดอาหารคาวหวานไปทำบุญกันในวัด พร้อมทั้งนำอัฐิของบรรพบุรุษที่บรรจุอยู่ในโกฏเล็กไปด้วยเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว หลังจากนั้นชาวบ้านจะร่วมถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ อาหารที่เหลือกันบาตรทุกคนจะนำมาล้อมวงแล้วรับประทานร่วมกันในชุมชนที่แวดล้อมไปด้วยวงศาคณาญาติ และเพื่อนบ้าน บางคนจะมีการปล่อยนกปล่อยปลาด้วย เมื่อเสร็จพิธีพระ ชาวบ้านจะกลับมามีบ้านไปรดน้ำดำหัวกราบไหว้จากผู้สูงอายุที่ครอบครัวยกย่องนับถือ ผู้อาวุโสในตระกูลเป็นประธานอาจจะเป็นทวด ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา นั่งให้ลูกหลานรดน้ำด้วยน้ำอบไทยเพื่อขอศีลขอพร นับเป็นศิริมงคลต่อชีวิต จากนั้นผู้คนในชุมชนจะออกมาสังสรรค์กันนอกบ้านพบปะเพื่อนบ้าน เล่นรดน้ำ ดำหัว และเที่ยวเตร่ เล่นแข่งกีฬาพื้นบ้าน เช่น ไก่ชน ปลากัด ชกมวยทะเล เล่นสบบ้า แข่งปิงปอง แข่งหลับตาตีหม้อ หรือชมมหรสพในเวลาค่ำคืนที่นิยมกันในชุมชน คือ โนรา หนังตะลุง ต่อมาประเพณีนี้ได้กลายมาเป็นประเพณีของชุมชนซึ่งเทศบาลตำบลสิงหนคร ได้กำหนดจัดขึ้นโดยส่วนราชการเป็นสื่อกลางในการจัดงานเพื่อให้ชุมชนได้มาร่วมกัน ณ จุดศูนย์กลางของชุมชน คือ ที่ว่าการอำเภอสิงหนคร มีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ในชุมชนมาสวดเจริญพระพุทธมนต์ มีการปล่อยนกปล่อยปลา

เทศบาลจัดงานให้ชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้มาร่วมสังสรรค์และสนทนาร่วมกัน โดยพยายามยึดรูปแบบตามขนบธรรมเนียมประเพณีแต่ดั้งเดิม ด้วยเหตุว่าต้องการให้ชุมชนเกิดความรัก ความเข้าใจอันดีในทางสันติธรรม เป็นวินัยจรรยาแห่งชุมชน ที่ผ่านมามีได้รับความร่วมมืออย่างดีและเสมือนเป็นประเพณีที่ต้องจัดกันทุกปี ลักษณะการจัดงานได้กำหนดรูปแบบสำคัญ คือการทำบุญเลี้ยงพระ การอันเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานให้ชาวบ้านสรงน้ำพระร่วมกัน การเชิญผู้อาวุโสของหมู่บ้านมาหลายท่านเพื่อให้ชุมชนรดน้ำดำหัว การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน เช่น การแข่งหลับตาตีหม้อ แข่งทูนหม้อบนศีรษะ วิ่งกระสอบ กระต่ายสามขา มีการร่วมกันรับประทานอาหารด้วยกันและให้แต่ละหมู่บ้านส่งการแสดงพื้นบ้านมาร่วมหมู่ละ 1 ชุด การแสดง หมู่บ้านใดพร้อมก็ส่งการแสดงซึ่งส่วนมากจะเอาผู้ใหญ่แสดงกัน สำหรับกิจกรรมภายในครอบครัวแต่ละครัวเรือนก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่คือ ทุกคนก็จะไปรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าในบ้านของตนเอง

(เสริมศักดิ์ จันทร์สว่าง : สัมภาษณ์)

นับว่าเทศบาลเห็นความสำคัญของประเพณีไทยดั้งเดิมจึงกำหนดเป็นนโยบายที่ต้องปฏิบัติกันทุกปี ในส่วนของชุมชนโดยเฉพาะผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ จะรู้สึกเป็นสุข อบอุ่น สนุกสนาน เพราะเป็นการเอาวันว่างมาเป็นวันนัดพบญาติมิตรเพื่อนฝูง

ทุกปีไปร่วมงาน ป้าแสดงเองเป็นพรานในโนรา บางปีชาวบ้านจะมาด้วยกัน
คิดทำรำ ส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ขนาดบ้านี้แหละ (52 ปี) ก่อนการแสดงจะมาเล่น
กีฬาบ้าน ๆ พอเล่นเสร็จจะเข้ามาดูการแสดงบนเวทีมีหลายอย่าง แต่ละหมู่บ้าน
ส่งมา เช่น รำวง โนรา ร้องเงืง

(ล้อม แก้วมณี : สัมภาษณ์)

งานวันว่างจึงเป็นงานที่ชุมชนจะมาร่วมสานสัมพันธ์เครือญาติ และนับว่าเป็น
งานสำคัญที่สุดที่ลูกหลานทุกคนต้องกลับมาในหมู่บ้าน วันสงกรานต์ชาวบ้านคิดว่าเป็นวัน
สำคัญของครอบครัวเลย เพราะทุกคนที่ไปทำงานต่างตำบล ต่างหมู่บ้านจะกลับมากราบไหว้
บรรพบุรุษทุกคน ยิ่งกว่างานทำบุญเดือนสิบ ซึ่งลูกหลานจะกลับมาน้อยกว่า วันว่างจึงเป็นวันที่
แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพชนของทุกคนในตำบลทีเดียว

สมัยนี้เด็กวัยรุ่นเล่นกันแรง ๆ รถผ่านไปมาเอาเชือกกันไม่ให้รถวิ่ง พอ
รถจอดก็ให้เปิดกระจกขอเงิน รถคันไหนไม่ให้ก็เอาน้ำสะอาดเข้าไปล้าง
เกาะประตुरถไม่ให้ไปบ้าง همینกลืนเหล้าคลั่งไปหมด ตำรวจจับกันไม่
ไหวเจ้าของรถไม่ยอมเสียเวลาก็ไม่แจ้งความเด็กพวกนี้เป็นเด็กตำบลอื่น
ทิ้งหม้อเราไม่มี แต่เขามาที่กักต้อนอยู่บนถนนทิ้งหม้อเสียชื่อหมด

(วัฒนา กิติโกร : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันเยาวชนมักจะละเลยประเพณีดังกล่าวด้วยเห็นว่ามีบิดา มารดา เป็นผู้ปฏิบัติกิจ
กรรมดังกล่าวแก่ทวด ตา ยายแล้ว จึงไม่สนใจจะกลับมาจัดเตรียมงาน เนื่องจากกลุ่มที่กลับเข้า
มาในตำบลมักจะเป็นผู้ที่ทำงานและมีครอบครัวแล้ว หมู่บ้านที่ปฏิบัติประเพณีนี้อย่างเคร่งครัด
จะเป็นหมู่บ้านชาวไทยพุทธ ส่วนมากจะเป็นหมู่ที่ 3, 4, 5 และชาวบ้านหมู่ 1, 2, 6 มีปฏิบัติบ้าง
บางครั้งเรือนที่เป็นชาวไทยพุทธ เพราะฉะนั้นการที่เทศบาลตำบลได้จัดงานวันกตัญญูขึ้นจึงเป็น
การป้องกันให้ประเพณีนี้เสื่อมสูญ

4.1.2 ประเพณีสารทเดือนสิบ เรียกกันว่า “วันชิงเปรต” กำหนดทำ 2 ครั้งคือ
สิบแรก ตรงกับวันแรม 1 ค่ำเดือนสิบ และสิบหลังตรงกับวันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ โดยความเชื่อ
ว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับวิญญาณบรรพบุรุษที่เรียกว่า เปรต

สิบแรก ยม-บาล ปล่อยเปรตมาเยี่ยมญาติโลก (ลูก) หลาน ต้องทำบุญรับ
สิบหลัง เปรตหลบ(กลับ)ต้องทำบุญส่งหาม้าย(ถ้าไม่ปฏิบัติ)โลกหลานม้าย
เร็น (ไม่เจริญ)

(ล้อม แก้วมณี : สัมภาษณ์)

ในวันทำบุญชาวบ้านจะไปวัดโดยเตรียมขนมตามประเพณี ได้แก่ ขนมลา ขนมพอง ขนมเจาะหู ขนมบ้า ขนมเทียน ข้าวสาร หัวหอม กระเทียม กะปิ กล้วย อ้อย มะพร้าว ไข่ เข็ม ด้าย ฐูป เทียน ดอกไม้ มาจัดเป็นสำรับในกะละมังเป็นทรงเจดีย์ยอดแหลม เรียกว่า หมูรับ และนำโกฏ้อฐิของบรรพบุรุษ ไปวางรวมกันในศาลาหน้าองค์พระล้อมรอบด้วยสายสิญจน์ พร้อม กับนำอาหารสดคาวหวานไปตักบาตรในบาตรพระที่จัดวางเรียงไว้อย่างละเล็กละน้อย นอกจากนี้ทางวัดได้สร้างร้านเปรตหลายร้านมีความสูงประมาณ 2 – 6 เมตร นำอาหารของชาวบ้านไปวางกองรวมกันบนร้านเปรต เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์ตามประเพณีจนชาวบ้านกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงเก็บสายสิญจน์จากนั้นคนหนุ่มสาว เฒ่าแก่ เด็ก จะกรูกันเข้าไปที่ร้านเปรตเพื่อป้อนขึ้นไปแล้วแย่งอาหารกันบนร้านเปรตร้าน เรียกว่า ชิงเปรต เสาของร้านเปรตทำจากไม้หลาโอน (หลาชะโอน) หรือไม้หมากเพียงหนึ่งเสาชุดผิวจนลื่น และทาด้วยน้ำมันมะพร้าว หรือใส่ภาชนะเจาะรูแขวงไว้บนยอดให้น้ำมันไหลย่อยลงเสา คนที่ป้อนขึ้นไปแย่งขนมเปรตป้อนกันด้วยความยากลำบากจะลื่นตกลงมาเป็นที่สนุกสนาน

พอจบพระโหมเรา(พวกเรา) ชิงเปรตจะแย่งกันป้อนเสามัน (เสาลิ้น)
 หรอยจ้ง(สนุกมากเลย) เหมือนคนป้อนหยบลงมา(หล่นลงมา)กว่า
 ปิ่นเสร็จนาน ส่วนที่ดินก็มีหัวนากำพริก(โยนเงินเหรียญ) ให้คนแย่ง
 ชิงกันเก็บ

(ล้อม มณีแก้ว : สัมภาษณ์)

เชื่อว่า อาหารที่ชิงเปรตได้ ถ้านำมารับประทานจะได้กุศลมากเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ถ้าได้ขนมเทียนไปหวานที่ในนา เชื่อว่าต้นข้าวจะอุดมสมบูรณ์ ถ้าได้ไข่ต้มมารับประทานจะได้ลูก ถ้านำขนมไปแขวนต้นไม้จะได้ผลตก ส่วนกำพริกนำไปเก็บเป็นเงินกันถุงเพื่อให้ได้เงินเข้ากระเป๋ามาก ๆ นอกจากนี้ภายนอกวังจะมีการจัดแบ่งอาหารคาวหวาน และขนมประเพณีใส่กระทงเล็ก ๆ ไปวางนอกกำแพงวัด ชาวบ้านจุดธูปเทียนเพื่อบอกกล่าวให้วิญญาณบรรพบุรุษที่เชื่อว่าทำบาปมากไม่สามารถเข้าวัดไปแย่งอาหารได้มารับส่วนบุญ

ในอดีตที่ผ่านมาชาวไทยพุทธจะมาช่วยกันเตรียมหมูรับ แล้วพาลูกหลานไปวัด ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสพบปะกันในหมู่บ้าน ปัจจุบันนี้ผู้ที่เข้าวัดทำบุญมักจะเป็นผู้สูงอายุวัยชรา ส่วนคนหนุ่มสาวเข้าวัดมีน้อย

ที่หนุ่มสาวเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยเข้าวัดไปเที่ยวกัน เพราะทำงานโรงงาน พอโรงงานหยุดให้มาทำบุญก็ไปเที่ยวหาต๋าย ตามห้างไปต๋ายหนึ่ง ที่มาเข้าวัดก็ยังมีอยู่แต่น้อย คนไปวัดพวกผู้เฒ่าทั้งนั้น ประเพณีคงไม่สูญหายหรอกเพราะวัดจัดเป็นประจำ มีการรณรงค์หมู่บ้านก็ช่วยกันดูแล หนุ่มสาวพอมีครอบครัวก็มักจะเข้าวัดกัน หมู่

เราทำกันทุกปีพอก่อนวันชิงเปรต ชาวบ้านก็เข้าวัดกันแล้ว ไปคอยช่วยเหลือ วัดเตรียมงานนั้นเหมือนกับว่าเป็นวันนัดพบกันของชาวบ้าน ใครมีข้าวเรื่องอะไร ก็มาเล่ากัน ช่วยภารกิจในวัดไปเล่าไป มันมีความผูกพันกันโดยวัดเป็นสื่อให้ พวกเราเลยไม่เหงามีความสุขดี พอกกลางคืนก็ได้ดูหนังตลก โนรา แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีดูเพราะไม่มีใครช่วยกันออกเงิน ชาวบ้านไม่ค่อยมีเงิน แต่ถ้ามีให้ดูก็ยังมีคนดูกันเยอะมาก

(สมพร มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

ประเพณีอย่างหนึ่งของงานคือ กลางคืนจะมีมหรสพฉลองซึ่งชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินไปว่าจ้างหนังตะลุงมาแสดง เดิมนิยมเล่นหนังตะลุงคณะอรรมโฆสิต (ฉิ่น อรมุต) คณะหนังแปลกซึ่งอยู่อำเภอชิงโค และคณะหนังตะลุงที่อยู่ต่างอำเภอหลายคณะ บางครั้งจะนำคณะโนราจากที่อื่น ๆ มาแสดง เช่น โนราจากจังหวัดพัทลุง อำเภอควนเนียง และจากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีชาวบ้านนิยมดูกันมาก ปัจจุบันนี้ผู้จัดงานไม่นิยมนำมาการละเล่นแบบดั้งเดิมมาร่วมแสดง แต่นิยมนำดนตรีวงลูกทุ่งมาเล่นในงานกันมากขึ้น

4.1.3 ประเพณีชักพระ หรือ ลากพระ ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 คือ วันออกพรรษา การชักพระในตำบลทั้งหม่อมมีปฏิบัติเป็นประจำทุกปี เดิมเป็นการชักพระทางน้ำ ต่อมาเมื่อคลองถูกถมจึงเปลี่ยนเป็นการชักพระบนบก โดยความเชื่อว่าการแห่พระออกจากวัดไปยังที่ต่าง ๆ จะทำให้ไร่นาอุดมสมบูรณ์ฝนตกต้องตามฤดูกาล ก่อนถึงวันชักพระตามวัดต่าง ๆ ทั้งชาวบ้านและพระในวัดจะมาช่วยกันสร้างเรือพระขึ้น มีรูปพญานาคสองตัวเป็นตัวผู้ ตัวเมียติดอยู่สองข้างของเรือพระ ด้านหน้าทำเป็นรูปหัวพญานาค ด้านหลังเป็นหางพญานาค ประดิษฐ์นมพระหรือบุษบกเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหันหน้าองค์พระออกด้านหน้า ส่วนด้านหลังตั้งธรรมาสันสำหรับให้พระสงฆ์นั่งบนเรือ มีเครื่องดนตรีคือ โพน (กลองขนาดใหญ่) และระฆังไว้ตีระโคม มีเชือกขนาดใหญ่ยาวประมาณ 15 เมตร ผูกไว้ด้านหน้าเรือพระตรงรูปพญานาคข้างละ 1 เส้น ไว้สำหรับให้ชาวบ้านจับลากเรือพระหรือชักพระ เรือพระต้องสร้างให้เสร็จก่อนวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ครั้งถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เวลากลางคืนในวัดต่าง ๆ จะมีการระโคมโพนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ชาวบ้านเตรียมออกมาทำบุญและเตรียมเหนียวต้มใบพ้อ (ข้าวเหนียวต้มห่อด้วยใบกะพ้อเป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งเป็นอาหารเก็บไว้ได้นาน) เพื่อไปถวายพระสงฆ์ที่อยู่ในเรือพระ ชาวบ้านที่อยู่ห่างจากเรือพระบางครั้งจะชดต้ม (โยนข้าวเหนียวต้ม) เข้าไปในเรือพระ เช้าวันรุ่งขึ้นพระสงฆ์จะอาราธนาพระพุทธรูปมาประดิษฐานบนเรือพระจากนั้นชาวบ้านจะเข้าวัดแต่เช้าเพื่อถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ (มีการระโคมโพนกันทุกวัดแข่งขันกัน) เมื่อพระฉันเสร็จจะช่วยกันชักเรือพระออกจากวัดไปตามจุดที่กำหนด เมื่อผ่านไปตรงไหนชาวบ้านที่พบเห็นจะออกมาขอศีลขอพร บางครั้งจะทำบุญถวายเงินและมีการชดต้มเข้ามาในเรือพระ แต่ละวัดมีจุดกำหนดแตกต่างกัน แต่จะลากออกจากวัดเหมือนกันทุกวัด

วัดบ่อปราบ ชาวบ้านชักเรือพระออกจากวัดมีการตีตะโพนประโคม นำเรือพระมาประดิษฐานนอกโรงเรียนวัดบ่อปราบ มีชาวบ้านมากกราบไหว้เป็นระยะตกเย็นชาวบ้านช่วยกันชักเรือพระกลับเข้าวัด

วัดสถิตยชลธาร มีลักษณะคล้ายวัดบ่อปราบ ชาวบ้านชักเรือพระออกตอนเช้ามาประดิษฐานใกล้กับโรงเรียนวัดสถิตยชลธาร และช่วยกันชักกลับวัดตอนเย็น เนื่องจากบริเวณนี้เป็นชุมชนชาวไทยมุสลิมเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจะมีเด็ก ๆ ที่มาชมเรือพระและตีโพนเล่นสำหรับผู้ใหญ่ที่เป็นชาวไทยพุทธจุมานมัสการพระพุทธรูปกันเป็นระยะ ๆ

วัดโลการาม ชาวบ้านชักพระมาไว้ใกล้โรงเรียนวัดโลการามมีการจัดงานออกร้านและมีมหรสพภายในโรงเรียนวัดโลการามเป็นประจำทุกปี ให้อาจารย์นิมนต์นำหนังตะลุงมาแสดงเป็นหนังตะลุงจากต่างตำบล มีโนราจากอำเภอหัวไทร อำเภอควนเนียง อำเภอรัตตภูมิ มาแสดง ชาวบ้านทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมเมื่อเสร็จจากภารกิจการทำงาน ตกเย็นจะออกมาเที่ยวและชมมหรสพ ปัจจุบันยังมีการนำคณะหนังตะลุงจากต่างตำบลเข้ามาแสดงและเริ่มมีวงดนตรีลูกทุ่งมาร่วมแสดงด้วย นอกจากนี้มีการนำเครื่องเล่นของเด็กที่ใช้กลไกอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม เช่น ชิงช้า ม้าหมุน รถไฟ เข้ามาร่วมในงานด้วย

วัดธรรมโฆษณ์ ชาวบ้านชักพระออกจากวัดไปตามถนนทางควาย เมื่อมาถึงหลา 2 หน่วย (ศาลา 2 หลัง ปัจจุบันเหลือ 1 หลังแล้วแต่ยังคงเรียกติดปากว่าหลา 2 หน่วย) ในเวลา 10.00 น. จะจอดเรือพระไว้ มีการนิมนต์พระจากวัดธรรมโฆษณ์มาเทศน์มาสอน ชาวบ้านจะช่วยทำบุญถวายอาหารเพลร่วมกัน จากนั้นจึงช่วยกันลากเรือพระไปไว้ ณ บ่อจอมทิพย์ เพื่อให้ชาวบ้านที่มาจากที่อื่นได้ร่วมทำบุญด้วยมีการร่วมปิดทองที่พญานาคมีการนำปลาอย่าง ปลาแห้ง โดยนำมาแขวนไว้ที่เรือพระ และมีการชดดัม บ้างแขวนเหนียวดัมบ้างตอนเย็น ชาวบ้านจะมาร่วมกันช่วยลากเรือพระกลับมาตามถนนทางควาย และมาหยุดที่บ้านคุณยายแถม มณีรักษ์ 1 คีน กลางคืนจะมีการเล่นมหรสพสมโภชนิมนต์นำหนังตะลุงคณะอรธโฆษิตมาแสดง

ทุกปีพวกเราชอบเอาการแสดงหนังฉิ่นมาเล่น ดูกันทั้งคืน ตั้งแต่ตีสิบ (22.00 น.) ไปจนยามหนึ่ง (01.00 น.) คนไม่ถอย ชาวบ้านช่วยกันลงขันเอาเงินจ้างตั้งแต่ 3,000 – 6,000 บาท แกร็บถูก เพราะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แกช่วยพวกเราถ้าแกไปเล่นที่อื่นแพงกว่านี้แต่แกไม่ไปมา แกเล่นให้ลูกหลานดูดีกว่ามาเมื่อปี 2540 พวกเรานึกอยากสนุกเปลี่ยนการแสดงไปจ้างวงดนตรีมาเล่นจะได้ตื่นกัน(ตื่นกัน) เอากันทั้งคืนทั้งเด็กทั้งคนแก่สนุกจริง ๆ คือนึกอยากเปลี่ยนเอาอะไรมาแปลก ๆ ก็เปลี่ยน แต่สนุกอย่างเดียวไม่ได้คุณค่าอะไรเลย ดูหนังตะลุงมีคุณค่ากว่าเพราะสอนอะไรหลายอย่าง ทั้งเด็กทั้งแกได้ความรู้ดูสนุก ปีต่อมากลับไปเอาหนังตะลุงมาเล่นอีก ลุงฉิ่นแกล้งปากดีมีชั้นเชิงดูใครไม่งามเท่าดูแกเล่น

(สมพร มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

ตอนเช้าชาวบ้านจะลากเรือพระกลับวัดธรรมโฆษณ์ ขณะลากเรือพระกลับวัดจะมีการตีโพนประโคมไปด้วย

ในปัจจุบันประเพณีการลากพระได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามนโยบายของจังหวัดที่จัดให้มีการส่งเสริมประเพณีชักพระ คือ ได้จัดประกวดเรือพระในลุ่มทะเลสาบสงขลา ดังนั้นวัดต่าง ๆ จะลากเรือพระนับร้อยลำมาจอดรวมกันที่แหลมสมิหลา ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาร่วมเรือพร้อมบริจาคเงินให้เรือพระต่างๆ มีการประกวดเรือพระประเภทสวยงามและประเภทความคิด เรือพระจากวัดธรรมโฆษณ์และวัดโลการามไม่เคยไปเข้าร่วมงานของจังหวัด แต่ยังคงปฏิบัติตามประเพณีภายในหมู่บ้านมาช้านาน ทั้งยังมีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ และตำบลข้างเคียงมาร่วมทำบุญด้วย

4.1.4 ประเพณีแต่งงานพญานาค เป็นประเพณีของชาวบ้านโดยเฉพาะในหมู่ที่ 3 บ้านธรรมโฆษณ์ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาและถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชักพระ เนื่องจากการประดิษฐ์เรือพระจะมีการทำรูปพญานาค 2 ตัว คือตัวผู้และตัวเมียประดับ 2 ข้างของบุษบกโดยความเชื่อว่า พญานาคเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีผู้นิยมปิดทองที่พญานาค การทำพญานาคนิยมใช้ไม้ขนุน เพราะเนื้ออ่อนแคะสลักได้ง่ายและมีความเชื่อว่าไม้ขนุนหมายถึง การหนุนนำในสิ่งที่ดีมีมงคล ประดิษฐ์ในส่วนหัว ลำตัว และส่วนหาง ส่วนหัวสามารถถอดแยกออกจากลำตัวและนำไปเก็บไว้ในกุฏิพระ ชาวบ้านเคารพกราบไหว้และปิดทองเสมอเมื่อสร้างพญานาคเสร็จ 2 ตัว ก็จัดพิธีแต่งงานพญานาคโดยมีผู้รับอาสาเป็นเจ้าภาพฝ่ายตัวผู้และผู้รับอาสาเป็นเจ้าภาพฝ่ายตัวเมีย เจ้าภาพฝ่ายตัวผู้จะยกขันหมากประกอบไปด้วย ดอกไม้ กล้วยเทียน ผลไม้ ขนมหวาน เช่น ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวเหนียวเหลืองเป็นต้น ขบวนขันหมากแห่หน้าหน้าด้วยขบวนดนตรีวงกลองยาวนำขบวนไปยังบ้านฝ่ายพญานาคตัวเมีย ซึ่งจะมีคนคอยออกมาต้อนรับขันหมาก ชาวบ้านจะนำพญานาคทั้งตัวผู้และตัวเมียแห่คู่กันมาใกล้ ๆ กัน มีพราหมณ์สวดพิธีกรรม จากนั้นจึงร่วมกันแห่พญานาคทั้งตัวผู้และตัวเมียไปติดที่เรือพระซึ่งจอดอยู่ในวัดแล้วประโคมดนตรี

ในปีพ.ศ. 2542 เกิดไฟไหม้ในกุฏิเก็บพญานาคในวัดธรรมโฆษณ์ ทำให้พญานาคที่สร้างกันมาร่วม 20 ปีเสียหายแต่กุฏิไม่เป็นอะไร ดังนั้นชาวบ้านจึงร่วมใจกันสละทรัพย์เพื่อแกะรูปพญานาคกันใหม่ โดยคุณสุทิพย์ มณีรักษ์ เป็นช่างแกะสลักและรับเป็นเจ้าภาพฝ่ายพญานาคตัวเมีย และผู้มีจิตศรัทธาร่วมออกเงินเป็นค่าขันหมากรับเป็นเจ้าภาพฝ่ายตัวผู้ นำขบวนแห่พญานาคตัวผู้ไปบ้านเจ้าภาพฝ่ายตัวเมีย มีชาวบ้านมาร่วมขบวนมากมาย เมื่อมาถึงบ้านคุณสุทิพย์ มณีรักษ์เจ้าภาพต้อนรับแขกผู้มีเกียรติ รับขันหมากประกอบด้วย ขันน้ำใบใหญ่ หุ้มด้วยผ้าลูกไม้สีขาว ในขันใส่จำนวนเงินที่มีจิตศรัทธาส่งสร้างพญานาค มีดอกไม้ กล้วยเทียน และเงินทำบุญให้วัด จากนั้นเลี้ยงฉลองแก่แขกผู้มางาน คุณสุทิพย์ มณีรักษ์เป็นบุตรชายคุณยายแหม่ม มณีรักษ์และเป็นช่างไม้ไม่คิดค่าแกะสลักแต่อย่างไร เนื่องจากเคยเห็นประเพณีนี้มาตั้งแต่เด็ก ๆ ประกอบกับพญานาคตัวเดิมเสียหายจึงประชุมชาวบ้าน ให้ร่วมกันฟื้นฟูประเพณี

นี้ขึ้นมาใหม่ เพราะพญานาคตัวหนึ่งมีความคงทนและอยู่ได้นับ 20 ปีอาจจะทำให้คนรุ่นหลังไม่รู้จักได้

แรกก่อนสัก 40 ปีได้ก็ มีการทำพญานาคแล้วก็แต่งงานให้ พญานาคทำด้วยไม้ อยู่นานไม่ต้องสร้างกันทุกปี บางคนไม่เคยเห็นประเพณีนี้ เลยอยากให้พื้นที่ พอดีนาไฟไหม้ เลยช่วยกันจัดในโหมเรา ชาวบ้านมาร่วมงานกันเต็มหมัด ต้องจัดให้เด็กแล (เห็น)กัน พอรู้จะได้จดจำไว้ปฏิบัติต่อ ๆ ไป

(แนม มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

เมื่อทุกฝ่ายพร้อมทุกคนร่วมกันแห่พญานาคทั้งสองคู่กันไปวัดมีพระสงฆ์สวดมนต์เจริญคาถา จากนั้นนำพญานาคติดเข้ากับรถชักพระ

4.1.5 ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ ชาวบ้านบางคนเรียกประเพณีนี้ว่า ประเพณีแต่งงานกับต้นไม้ เพราะมีพิธีกรรมคล้ายกับประเพณีแต่งงาน เป็นประเพณีพื้นบ้านนิยมในหมู่ 4 บ้านทั้งหมด ซึ่งถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน มักทำกันในเดือน 6 วัน อังคารกับวันเสาร์ คือ พิธีกรรมการไหว้ต้นไม้เพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณของต้นไม้ใหญ่ โดยมีความเชื่อว่าบริเวณใกล้กับวัดมะม่วงหุ้มมี แม่วดม่วงทอง สถิตย์ประจำอยู่ในต้นไม้ ชาวบ้านจึงให้ความเคารพสักการะต้นไม้ มีการนำผ้าสีแดง สีเหลือง มาผูกคากับลำต้นไม้และมีการไหว้ด้วยดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อเป็นการอธิษฐานจิตสื่อกับแม่วดม่วงทอง ต้นไม้ที่แม่วดม่วงทองสถิตย์จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามอายุของต้นไม้ ได้แก่ต้นมะม่วง ประดู่ ตะแบก ซึ่งชาวบ้านจะทราบได้จากครุหมอกเกลี้ยง ครุหมอปลิ้มใจ ทั้งสองเคยเป็นครุหมอนોดดีที่หยุดเป็นคนทรงเมื่อ อายุ 70 ปีเป็นผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ เพราะสามารถสื่อกับแม่วดม่วงทองได้ ในปัจจุบันมีครุหมออ้อม สงนวลอายุ 65 ปีเป็นผู้ทำพิธีกรรม และคุณยายเหียง สุวรรณเจริญเป็นร่างทรงแม่วดม่วงทอง และด้วยความศรัทธาเคารพในปี 2529 ชาวบ้านจึงร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสร้างรูปปั้นองค์แม่วดม่วงทอง ขึ้นไว้ที่ใต้ต้นตะแบก บริเวณริมสระน้ำใกล้วัดมะม่วงหุ้ม และยังมีผู้ไปจัดพิธีไหว้ต้นไม้อยู่เสมอตราบจนปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของชาวบ้านและคุณยายเอ็ง แสงงาม อายุ 77 ปี เล่าว่าเมื่อ 50 ปีที่แล้ว คุณแม่ของท่านชื่อ คุณแม่หม่อง แสงงาม ได้เล่าถึงประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ว่า คุณแม่หม่องเคยเห็นประเพณีนี้มาตั้งแต่เด็ก ๆ และเคยเป็นคนถือขันหมาก ตัวคุณยายเอ็งก็เคยเป็นคนถือขันหมาก และหลานสาวอายุ 16 ปีเวลานี้มีชาวบ้านมาขอให้เป็นผู้ถือขันหมากอยู่เสมอ

ที่ต้นไม้มีแม่วดอยู่ แรกก่อนใช้ต้นม่วง(มะม่วง) พอต้นล้มก็ไปแบก(ต้นตะแบก) มุมวัด(วัดมะม่วงหุ้ม) แล้วก็ล้มอีกมาศัย(อาศัย)ต้นโต(ประดู่) ที่เป็นหลานนัดโก่ง

โค้ง (ตลาดนัดกัมโค้งซื้อของกับพื้นดิน) มีแขกมาขายปลา แม่ม่วงมาเข้าร่างบอก
แขก همین แม่ม่วงขอย้ายไปต้นแบกหยบ(ย้าย)มา 30 ปีแล้ว แรกก่อนแม่หม่องแล้ง
(พูด)ว่า แม่ทวดมาให้เห็นเป็นเด็กเล่นในวัด มีพี่เลี้ยง 3 คน ดำเหม็ด(ผิวดำหมด)
แต่แม่ทวดขาวออกมาเดือน 8 ยายหาพบม้าย(ไม่เคยพบ) แม่หม่องแล้งให้ฟัง
(เอ็ง แสงงาม ; สัมภาษณ์)

นางสาววันเพ็ญ เดชะ เป็นคนหนึ่งที่ได้รับเชิญให้เป็นผู้ถือขันหมากปัจจุบันอายุ 15
ปีแล้วว่า

คืนเดือนเพ็ญเชื่อว่าแม่ทวดจะออกมาเที่ยวปากสระ คนเขาแล้งต่อ ๆ กัน แม่ทวด
สวยขาว ย่านนี้นับถือท่านมากยังมีผู้คนมาแต่งงานกับต้นไม้อยู่
(วันเพ็ญ เดชะ ; สัมภาษณ์)

ผู้เข้าพิธีไหว้ต้นไม้มิใช่ผู้ชายที่ก่อนบวชพระต้องมาทำพิธีไหว้ต้นไม้มิ ในวันงานจะแต่ง
ตัวชุดไทย เช่น ผ้าโจกระเบน ใส่เสื้อสุทราษประแตนขาว มีกลองยาวตีนำหน้าขบวน
ขันหมาก ซึ่งประกอบด้วย หมากพลู ดอกไม้ รูป เทียน กล้วย อ้อย ส้มโอ มะพร้าว ไก่
หมู ขนมลา ข้าวเหนียวเหลือง น้ำ เหล้า เสื้อ หมอน ผู้ถือขันหมากต้องเป็นหญิงสาว
บริสุทธิ์และเป็นคนดีที่ไม่เคยทำตัวเสียชื่อเสียง

ผู้ประกอบพิธี 2 คน คือ

1. ครูหมอ เป็นผู้สวดมนต์คาถาและดำเนินการในพิธี
2. คนทรง คือ สตรีที่ใช้เป็นร่างให้แม่ทวดม่วงทองเข้ามาประทับทรง

โอกาสที่มีการประกอบพิธีไหว้ต้นไม้มิ คือ

1. ไหว้หมู่ หมายถึง ไหว้ต้นไม้มิกันภายในวงศ์ตระกูล คือ บุตรชายคนโตของครอบครัว
ก่อนจะบวช วันทำขวัญนาคน จะต้องแต่งตัวมาเข้าพิธีไหว้ต้นไม้มิก่อน และเมื่อบุตรชายคน
นี้ได้แต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว เมื่อมีบุตรชายคนโตก็ต้องให้มาทำพิธีไหว้ต้นไม้มิใหญ่ นับเป็น
การสืบทอดทั้งวงศ์ตระกูล

2. ไหว้แก่นบ หมายถึง ชาวบ้านมาขอพรแม่ทวดม่วงทองให้ประสบผลสำเร็จตามที่
ขอ เช่น ขอมิงานทำ ขอให้ลูกไม่ต้องติดทหาร ขอให้ของที่ทำหายได้กลับคืน หากคำอธิษฐาน
สมความปรารถนาก็จะนำบุตรชายมาเข้าพิธีไหว้ต้นไม้มิใหญ่

ประเพณีไหว้ต้นไม้มิชุมชนมีความเชื่อถือมาก โดยมีความเชื่อที่ว่าหากตระกูลใดไม่ปฏิบัติ
อาจจะทำให้ชีวิตไม่ประสบผลสำเร็จหรืออาจทำให้เป็นบ้า หรือ เสียชีวิตได้

ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี คือ

1. ครูหมอมและคนทรงใส่เสื้อขาวพร้อมอุปกรณ์ที่เตรียมมาถือหมอนำมนต์ กริช สวดมนต์ประชุมเทวดา

2. ขบวนขันหมากมีกลองยาวนำหน้าต่อด้วย บ่าวผู้จะเป็นตัวแทนไหว้ต้นไม้พร้อมด้วยเจ้าภาพ ญาติพี่น้อง และต่อด้วยสตรีสาว ถือขันหมากที่มีการห่ออย่างสวยงาม เดินเป็นขบวนยาวก่อนเข้าถึงศาลาพิธีประมาณ 200 เมตร เจ้าภาพส่งขันหมาก ดอกไม้ รูปเทียนหมาก พลุ ใส่กระทงปิดฝากรวยพร้อมเงิน 50 บาทให้ร่างทรงนำไปส่งให้ครูหมอ

3. ขบวนมาถึงศาลา ร่างทรงยืนรับเครื่องเช่นบวงสรวงที่จะขึ้นส่งให้ผู้ช่วยนำไปวางเรียงด้านหน้าขวามือของร่างทรง สูดท้ายรับเสื้อ หมอน ผ้าขาว มาส่งให้ครูหมอ ทุกคนเข้านั่งหันหน้าเข้าหาแม่ทวด ครูหมอรับเสื้อมาปูพื้น ปูผ้าขาว แล้ววางหมอนบนผ้าขาวหน้าบ่าวครูหมอ จัดวางหมาก พลุ ดอกไม้ บนหมอน บาวนั่งพับเพียบพนมมือ

4. ครูหมอสวดมนต์คาถาต่อไป ร่างทรงแก้ขันหมาก แล้วแบ่งอาหารเครื่องเช่นใส่ในตอง 4 ชุด น้ำใบพลูจุ่มเหล้า ประพรมในสำรับในตองทั้ง 4 ชุด จากนั้นพรมด้วยมะพร้าวและน้ำเปล่า

5. แม่ทวดหยิบกริชลุกขึ้นเรียกขบวนกลองยาวมาตีหน้าพิธีแล้ว ร่างทรงชักกริชออกถือและเชิญให้เจ้าภาพ ญาติและแขกที่มาร่วมลุกขึ้นร่ายรำ ตามจังหวะกลองยาว

6. ร่างทรงดื่มน้ำแล้วล้มพับลง แม่ทวดมองทองเข้าประทับร่างแล้วครูหมอสวดบริการกรม ให้บ่าวกราบลงบนหมอนเอามือซ้ายปากหมากพลุคำที่ 1 บนหมอนให้หล่นจากหมอน กราบครั้งที่ 2 เอามือขวากวาดหมากพลุคำที่ 2 ให้หล่นหมอน กราบครั้งที่ 3 เอา 2 มือกวาดหมากพลุหล่นจากหมอน ครูหมอแจกดอกไม้นิยมดอกดาวเรืองแกะกลับดอกออกส่งให้เจ้าภาพและแขกต่าง ๆ ถือพนมมือไหว้

7. ครูหมอสวดบูชาภาพเทวดาให้มาปกป้องรักษาคุ่มครองบ่าว ทุกคนโยนดอกไม้เข้ามาให้บ่าวพร้อมร้องไชโย ร่างทรงกริตร้องฟุปลงแสดงว่าแม่ทวดออกร่าง จุดประทัดบ้างยิงปืนลมบ้าง เสียงดังกึกก้อง ครูหมอสวดมนต์ส่งเทพเทวดาเป็นอันเสร็จพิธี

ครูหมอนำขันก้านกลับ โดยได้รับค่าดำเนินการเพียง 50 บาท ส่วนอาหารเครื่องเช่น เจ้าภาพแบ่งให้ร่างทรงเอากลับบ้านเป็นค่าตอบแทน

ครูหมอที่เป็นที่รู้จักกันในหมู่บ้านมีเพียงคนเดียว คือ ครูอ้อม สงนวล อายุ 65 ปีเป็นคนหูหนวก สามารถทำพิธีให้ได้วันละ 2 เจ้าเท่านั้น พิธีเจ้าแรกเริ่มเวลา 8.00 น. และเจ้าที่ 2 เริ่มเวลา 10.00 น. ทั้งนี้ต้องปฏิบัติให้เสร็จก่อนพระจันทร์ขึ้น แต่เดิมเจ้าภาพจะมีการสมโภชมหรสพในตอนกลางคืนด้วย ดังนั้นอดีตจะมีโรงหนังตะลุงที่มีอายุราว 50 ปีตั้งประจำอยู่แต่ไม่มีใครรื้อถอน หนังสือชุมชนนิยมนำมาเป็น หนังสือธรรมโฆษณ์ และหนังสือ (ลูกของหนังขุนลอยฟ้าโพนมหน) ปัจจุบันไม่มีผู้ใดนิยมเล่นมหรสพสมโภชอีกเลย

3.2 ประเพณีชาวมุสลิม

สภาพพื้นที่ตำบลสทิงหม้อ ในหมู่ 1,2,6 บ้านเรือนอยู่ติดชายทะเลเป็นชุมชนชาวมุสลิมอยู่กันอย่างหนาแน่นมีการตั้งถิ่นฐานกันมาช้านาน จึงมีระเบียบประเพณีกันอย่างเคร่งครัดในพื้นที่มีมัสยิดตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพบปะสนทนาและปฏิบัติศาสนกิจ มีประเพณีการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตประจำวัน ผู้นำทางศาสนา เรียกว่า โต๊ะอิหม่าม เป็นผู้ยึดมั่นในการรักษาประเพณีจึงเป็นแบบอย่างให้ชุมชนปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ ประเพณีในการดำรงชีวิตเหมือนกับชาวมุสลิมในชุมชนอื่น ๆ ได้แก่

3.2.1 ละหมาด คือ ประเพณีการเคารพศรัทธาต่ออัลเลาะห์ด้วยการแสดงการสำรวม อธิยาบถ การยืน การโค้ง การกราบ การนั่ง วันละ 5 เวลา คือ ย่ำรุ่ง (05.00 – 06.00 น.) เที่ยง (12.30 – 13.30 น.) เย็น (15.30 – 16.30 น.) ค่ำ (18.30 – 19.00 น.) กลางคืน (20.00 – 24.00 น.) ทุกวันศุกร์ชุมชนจะมาร่วม ยามาอะ คือ การไปละหมาดของชาวบ้าน กระทำโดย ช่วงเที่ยงของวันศุกร์ผู้ชายส่วนมากจะแต่งกายเดินออกจากบ้านตามแบบชายมุสลิม สวมเสื้อแขนยาว ส่วนมากนิยมใส่สีขาวนุ่งโสร่ง สวมหมวก และจะไปละหมาดกันในมัสยิดภายในหมู่บ้าน ส่วนผู้หญิงมักอยู่บ้าน เนื่องจากชุมชนเป็นชาวประมง ทำสวน ค้าขาย จึงมีผู้ไปละหมาดกันในมัสยิดเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วยถือศีลอด และทุกวันศุกร์ จะมีผู้ไปทำละหมาดที่มัสยิดมากเป็นพิเศษ เมื่อละหมาดเสร็จจะมีการประชุมชุมชนเพื่อบอกข่าวสารต่าง ๆ เช่น การนัดพบเพื่อช่วยกันพัฒนาัมสยิด การบอกงานบุญ งานแต่งงาน เป็นการประชุมนัดแนะปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

พวกเราเป็นชาวประมงและส่วนมากบ้านอยู่ชัตริมเล(ทะเล)พวกเราจะพูดคุยกันเรื่อง การอนุรักษ์ทะเลสาบ มีการขอพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง จากกรมประมงจำนวน 3หมื่นตัว มาปล่อย พวกเราก็แข่งขานกันภายในมัสยิดของวันศุกร์ ทุกคนจะให้ความร่วมมือกันหมดใครไปได้ก็ไป ไปไม่ได้ก็ไม่ใช่ไร แต่เราจะทราบกันหมดว่าพวกเราทำอะไร

(หมัด อารี : สัมภาษณ์)

3.2.2 การถือศีลอด หรือวันถือบวช คือการงดเว้นบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วมสังวาส การงดเว้นการทำชั่วทั้งทางกายกรรม วาจกรรม และมนกรรม ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนถึงหมดแสงอาทิตย์ในช่วงเดือน 9 หรือเดือนรอมฎอน ภายในชุมชนมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นเวลา 1 เดือน ระหว่างนี้ชาวมุสลิมส่วนมากจะทำงานน้อยลงและมักพักผ่อนอยู่บ้านจึงเป็นโอกาสให้ได้พบปะกันมากขึ้น

3.2.3 วันฮารีโย หรือ วันออกบวช คือ วันที่กลับสู่สภาพเดิมหลังจากที่ถือบวชมา 1 เดือน ตรงกับวันที่ 1 เดือน 10 หรือเดือน เซาวาล ชุมชนจะสนุกสนานรื่นเริงและไป

เที่ยวกันเป็นหมู่คณะ โดยนิมนต์รถกระบะเปิดหลังคาไปเที่ยวหาตสมิหลา น้ำตกโตนงาช้าง น้ำตกทรายขาว

3.2.4 การเข้าสู่หัตถ์ หรือมาโชะยาวิ คือการขลิบหนังหุ้มอวัยวะเพศนิมนต์ทำอายุ 6 - 15 ปีเพื่อการทำมาหากินเมื่อจะปฏิบัติศาสนกิจ ในชุมชนมีการจัดงานเลี้ยง เรียกว่า มาแกบฺโยละ แก่แขกที่มาร่วมงาน โดยเมื่อถึงวันงานจะให้เด็กอาบน้ำแต่งตัวตามประเพณีอย่างสวยงาม แล้วแห่เด็กด้วยพาหนะรถยนต์ที่ตกแต่งสวยงาม เมื่อแห่เสร็จนิมนต์นำการเล่นมาแสดง เช่น ซี่ละ ปัจจุบันไม่มีใครนำมาแสดงอีกแล้ว จากนั้นจะนำเด็กเข้าบ้านเพื่อให้ โต๊ะมุเต็ง เป็นผู้ทำการขลิบ หลังจากนั้นจะมีการกินเลี้ยงกันอย่างสนุกสนาน

3.2.5 วันเมวาลิต เป็นวันที่ระลึกถึงวันคล้ายวันเกิดขององค์นาบีมุฮัมมัด ศาสดาของศาสนาอิสลาม ตรงกับเดือนที่ 3 หรือเดือนรอบีอุสอาวัจ นิยมไปทำบุญในมัสยิดภายในหมู่บ้าน บรรดาผู้หญิงจะแต่งกายกันอย่างสวยงามเพื่อมาร่วมทำบุญทำทานจึงเป็นช่วงที่ชุมชนจะได้มีโอกาสพบปะกัน

3.2.6 การทำบุญคูเมือง เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ที่นิยมอยู่ในหมู่ 1 ตำบลหัวเขาแดงและตำบลสทิงหม้อ มีการจัดงานในสุสานที่ฝั่งศพสุลต่านสุไลมานในชุมชนนิยมเรียกว่า ทวดหุ่ม หรือมะระหุ่ม ตั้งอยู่ที่ตำบลหัวเขาแดงติดกับตำบลสทิงหม้อ เพื่อระลึกถึงพระยาแขกผู้ก่อตั้งดินแดนฝั่งหัวเขาแดงจนเจริญรุ่งเรืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในโบราณสถานแห่งนี้นอกจากจะมีหลุมฝังศพสุลต่านสุไลมานแล้วยังมีศาลาอีกหลังหนึ่งและยังมีคูน้ำขนาดใหญ่ ชุมชนระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิมทั้ง 2 ตำบลจะร่วมกันจัดงานทำบุญขึ้นในราวเดือน 5 โดยนิมนต์พระสงฆ์จากวัดโลกอาราม วัดธรรมโฆษณ์ วันสฤติย์ชลธาร ไปสวดและฉันเพล ณ ศาลามะระหุ่ม และมีการสวดตามแบบชาวไทยมุสลิม ชุมชนจะทำอาหารมาช่วยกันและรับประทานร่วมกัน จากนั้นจะไปกระโดดน้ำเล่นกันในคูเมือง

น้ำใสเย็นโดดน้ำดำน้ำเล่นด้วยกันทั้งหญิงชาย จะถูกเนื้อต้องตัวกัน ก็จะไม่โกรธ ไม่มีผู้ชายคนไหนแกล้งเล่นถูกตัวสาวเลย มีคนลงเล่นน้ำกันมากเพราะเป็นทั้ง (บ่อน้ำ) ใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้สูญแล้วสัก 10 - 15 ปีนี้เอง

(ร.ต.ต. เจิม วิริยะ : สัมภาษณ์)

การทำบุญคูเมืองจึงเป็นประเพณีที่ทำให้ชาวสทิงหม้อและหัวเขาแดงได้ระลึกถึงวีรบุรุษพระยาแขก และการร่วมมือร่วมใจจัดงานอันเป็นการระดมพลังความรัก ความสามัคคีโดยไม่แบ่งแยกศาสนา แต่ด้วยความเจริญทางสังคมทำให้ชุมชนต่างต้องทำมาหากินขาดผู้นำในการเป็นหัวหน้างานประเพณีนี้จึงสูญสิ้นไปราว 12 ปีแล้ว อย่างไรก็ตามนายกเทศมนตรีเทศบาล

ตำบลสิงหนคร เห็นความสำคัญของประเพณีดังกล่าวจึงมีแผนในการฟื้นฟูประเพณีนี้ขึ้นมาใหม่ ซึ่งคงจะฟื้นฟูได้ประมาณ พ.ศ. 2545

4. การตั้งบ้านเรือน

ลักษณะวิถีชีวิตในชุมชนสทิงหม้อมีกลุ่มชนแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม การจัดตั้งบ้านเรือนแม้จะมีการแบ่งเป็น หมู่บ้านตามลักษณะการปกครองจะพบว่า กลุ่มของหมู่บ้านจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม เช่นเดียวกับชน 2 กลุ่ม คือ หมู่บ้าน 1,2,6 ส่วนมากเป็นชาวไทยมุสลิม และหมู่บ้าน 3,4,5 ส่วนมากเป็นชาวไทยพุทธ

กลุ่มหมู่บ้านมุสลิมอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบล มีบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่นตามบริเวณแนวพื้นที่ชายฝั่งทะเลมีการตั้งบ้านเรือนกันเป็นกลุ่ม แบบบ้านไม้ชั้นเดียวรวมกันอยู่ติด ๆ กัน บ้านหันหน้าตามแนวถนนภายในหมู่บ้าน ไม่มีเขตรั้ว ลักษณะการเข้าอยู่เป็นการจับจองที่ดินมาเป็นเวลานานประมาณ ถึง 10 – 50 ปีมาแล้ว ไม่มีหลักฐานกรรมสิทธิ์โดยยังไม่มี การสำรวจและรังวัดที่ดินให้ชัดเจน เช่น การสำรวจกลุ่มตัวอย่างจากหมู่ 1 จำนวน 40 หลังคาเรือน พบว่ามีการจับจองโดยไม่มีกรรมสิทธิ์หลักฐานประมาณ 21 หลังคาเรือน โดยมีการถือครองที่ดินตั้งแต่ 6 เมตร ถึง 2 ไร่ ต่อครัวเรือน นอกนั้นเป็นครัวเรือนที่ได้รับกรรมสิทธิ์หลักฐานที่มีเนื้อที่ประมาณ 50 ตารางวา – 3 ไร่ นอกจากนี้ทั้ง 3 หมู่บ้านจะมีการตั้งบ้านเรือนล้อมรอบมัสยิด สำหรับชาวไทยพุทธมีหลายครัวเรือนเริ่มย้ายออกจากหมู่ 1,2,6 และเข้าไปอยู่กับหมู่ 3,4,5 หรือบางคนจะย้ายออกไปจากตำบลเลยก็มี

กลุ่มหมู่บ้านไทยพุทธ มีอาณาเขตบ้านเป็นบริเวณกว้าง มีการกระจายครัวเรือนออกเป็นหลัง ๆ ตามแนวเส้นทางคมนาคม ลักษณะบ้านนิยมเป็นบ้านไม้ แบบชั้นเดียวยกพื้นสูง และแบบ 2 ชั้น ยกพื้นใต้ถุนบ้านยกพื้นสูง ลักษณะบ้านแบบบ้านทรงไทยภาคใต้ดั้งเดิมมีอยู่หลายครัวเรือน จากการเข้าศึกษาพบว่ามักจะเป็นบ้านที่เมื่ออดีตเคยเป็นบ้านผู้มีอันจะกิน ที่ลูกหลานย้ายออกนอกตำบล บ้านหลายหลังรกร้าง โดยเฉพาะในหมู่ 4 มีบ้านอยู่กันหนาแน่นแต่มีลักษณะเป็นหลังเดี่ยวไม่ติดต่อกัน ชุมชนได้อพยพออกนอกถิ่นเพราะการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชุมชนที่เคยมีการปั้นหม้อ และเป็นย่านศูนย์กลางการค้าขายทางทะเลในอดีต ปัจจุบันประชาชนส่วนมากเลิกอาชีพปั้นหม้อ บางบ้านที่มีผู้อยู่อาศัยมักจะเป็นผู้เฒ่ามากกว่าวัยหนุ่มสาว ลักษณะเสาบ้านมักจะมีดินเผา ซึ่งทำจากหินวางเป็นฐานตั้งติดอยู่กับพื้นและวางเสาไม้ซึ่งนิยมทำจากไม้ตาลบนหิน หลังคาบ้านทรงหน้าจั่ว บันหย้า และผสมผสานระหว่างหน้าจั่วและบันหย้า ไม่นิยมสร้างรั้วบ้านแต่จะปลูกต้นไม้นอกเขตแดนเรียกว่า แนวคม หรือ ใช้ไม้ไผ่ ไม้ตาล ขัดกันเป็นรั้วบ้านก็มี นอกจากบ้านไทยภาคใต้ดั้งเดิมแล้วยังมีบ้านทรงสมัยใหม่หลายหลัง เป็นบ้านทำจากอิฐฉาบปูน คอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ และกำลังได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ ข้อที่น่าสังเกต คือ ในบริเวณบ้านแต่ละหลังมีหน้าหลังเล็ก ๆ ไว้ในบริเวณบ้าน

สร้างด้วยไม้ไผ่ สานเป็นฝายบ้าน หลังคามุงด้วยจาก เพื่อให้ลูกหลานใช้เป็นห้องนอน นอกจากนี้ตามบริเวณทุ่งตาล ทุ่งนาข้าว จะพบหน้ามียู๋ทั่ว ๆ ไป

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ตำบลสทิงหม้อเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของอำเภอลำสิงหนคร มีลักษณะการประกอบอาชีพที่หลากหลายและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติพื้นที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นที่ราบลุ่มบางส่วนมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน พื้นที่จึงเหมาะแก่การเกษตรและการประมง และด้วยพื้นที่เป็นชายฝั่งนี้เองทำให้มีการคมนาคมทางน้ำเป็นเหตุให้มีการติดต่อค้าขายกับนักเดินเรือชาวต่างประเทศที่แล่นเรือสำเภาเข้ามาจอดท่าที่ตำบลสทิงหม้อในระยะแรกเป็นชาวอินเดีย ดังนั้นวัฒนธรรมพราหมณ์ พิธีกรรมต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตพบหลักฐานเทวรูปอวโลกิเตศวรที่วัดธรรมโฆษณ์ การค้าขายในระยะนี้เป็นสินค้าพื้นเมืองประเภทพริกไทย ของป่า ต่อมาพ่อค้าจีนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้นำความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผาเข้ามาในตำบล จึงทำให้ชาวสทิงหม้อมีอาชีพปั้นหม้อหลายครัวเรือน ต่อมาชาวมุสลิมตำบลหัวเขาที่มีพื้นที่ติดกับหมู่ 1 เริ่มกระจายเข้ามาในสทิงหม้อจึงมีการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง ตำบลสทิงหม้อจึงเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต มีการผสมผสานวัฒนธรรมและการปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อม จึงมีอาชีพต่าง ๆ มากมายในปัจจุบัน คือ

1. การเกษตร

การเกษตรนิยมกันมากในหมู่ที่ 2, 3, 5 ส่วนหมู่ 4 ไม่มีการทำนาข้าวเลย และเป็นอาชีพหลักของชุมชนมีการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรมากที่สุดคือ ใช้พื้นที่จำนวน 2042 ไร่ เพื่อทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจได้แก่ ต้นโดนด (ต้นตาล) และมะม่วง มีรายงานการใช้พื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงพื้นที่การเกษตร

การเกษตร	พื้นที่ (ไร่)	ครอบครัวที่ประกอบอาชีพ	ผลผลิตรวม ตันต่อปี
1. นาปี	1,007.00	750.-	350
2. ไม้ผล	880.00	647.-	1,144
3. พืชผัก	150.00	100.-	450
4. ไม้ดอก	5.00	3.-	
รวม	2,042.00		

การทำนาข้าว เป็นการทำนาปีละ 1 ครั้งแบบนาดำ โดยอาศัยน้ำฝน ผืนนายกหัวนา (คันนา) ขึ้นสูงแบบนาลึกเพื่อเก็บน้ำฝน ถ้าน้ำปริมาณมากไปจะเปิดหัวนาถ่ายน้ำทิ้ง เมื่อดินเป็นโคลนจะเริ่มเพาะพันธุ์ข้าวโดยการหว่านเมล็ดข้าวลงในบึงนา (ท้องนา) ที่เตรียมไว้เพาะพันธุ์ข้าวแล้วไถเทือกด้วยวัวควั พืชข้าวแตกใบอ่อนจะถอนข้าวในสวนที่ข้าวขึ้นแน่นไปปักในสวนที่ข้าวขึ้นบางตา เพื่อไม่ให้ต้นข้าวแย่งอาหารกัน รอนต้นข้าวสูง 1 ฟุต จึงถอนออกเป็นต้นกล้านำไปปลูกรักดำในบึงนาที่เตรียมไว้ปลูกต้นกล้าข้าวเมื่อข้าวเติบโตดีแล้วจะชวนเพื่อนบ้านนัดแนะกันไปช่วยเก็บข้าวด้วยแคะเรียกว่า ออกปาก (ลงแขก) ใครเก็บได้ก่อนจะผลัดกันไปช่วยเก็บ ส่วนพื้นที่หัวนามีขนาดกว้าง 1 – 2 เมตร จะปลูกต้นตาลเรียงราย การทำนาข้าวพอยังชีพเนื่องจากการลงทุนสูง ชาวนาต้องประสบกับปัญหาสภาพดินที่เสื่อมโทรมลงเพราะขาดธาตุอาหาร ศัตรูจำพวกปูนา เพลี้ย หนูนา ทำให้ผลผลิตไม่คุ้มทุน นอกจากนี้ในปัจจุบันต้องจ้างไถ เก็บเกี่ยว สีข้าว เด็กหนุ่มสาวเริ่มออกไปทำงานนอกหมู่บ้านเหลือแต่ผู้เฒ่า บ้านไหนทำไหวก็ยังทำต่อไปแต่เพื่อพอยังชีพเก็บไว้รับประทานเองหรือเป็นของแลกเปลี่ยนกับปลา ผัก และเพื่อเก็บไว้ทำบุญหลายครัวเรือนต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นนาทุ่ง ทำสวน ฟาร์มไก่ หรือให้คนอื่นเช่าที่ทำนาข้าวหรือทำนาทุ่ง หมู่บ้านที่ยังมีอยู่บ้างคือ หมู่ 3, 5

เดี๋ยวนี้ไม่มีนาข้าวแล้ว ผู้คนต้องซื้อข้าวสารกันกิน ตอนทำนาข้าวรายได้จากขายข้าวได้น้อยไม่พอส่งลูกเรียน เพราะลูกเยอะเรียนหมอกันทุกคนเลยเปลี่ยนไปทำนาทุ่ง ทำบ่อเลี้ยงตะพาบน้ำ แต่ทำเล็กน้อยไม่กล้าลงทุน

(ปราณี บุญกำเนิด : สัมภาษณ์)

เมื่อก่อนทำนากัน ขึ้นตาลกัน แรกเดียวไม่ไหวให้ลูกบ่าวทำต่อก็ไม่ไหวเลยรับจ้างเลี้ยงไก่เบทาโก้ จำได้ว่าเคยทำถึงลมเอาขึ้นไปปักบนยอดตาลพอว่าลมลง (พัด) เพาะ (ไผ่ระะ) เกิน ในท้องทุ่งไต่ยีนกันทั่ว แรกเดียวคนใหม่ ๆ ไม่รู้จักแล้ว เด็กรุ่นใหม่ไม่เอาเพราะไม่ชอบตากแดดเดือน 3 เดือน 5 มีลมว่าก็ชักว่าควายติดแอกเล่นกันหนูก็เสียงดังแอกเพาะแดดฉับ(แดดร้อนจัด) ไม่กล้าเล่นในท้อง(ทุ่ง) เดี่ยวนี้หายเสียตายจังมันมีความสุขหงบนิ (สงบ)

(หนูขาว สุวรรณรัตน์ : สัมภาษณ์)

ทำนาข้าวสู้ซื้อเขาดีกว่าทำเอง เหนื่อยผลผลิตก็ได้น้อย 3 ไร่ ได้ข้าว 1 เกวียน (1000 กิโลกรัม) 1 ปี ได้เงินประมาณ 3 – 4 หมื่น แล้วเช่านา 1 ไร่ ได้

ปีละ 3 – 4 หมื่นดีกว่าทำนาข้าว ค่าเช่านาเอามาซื้อข้าวได้มากกว่าทำเอง
3 ไร่ ส่วนมากมีคนมาเช่านาเพื่อทำบ่อกุ้ง

(พลอย ธรรมโน : สัมภาษณ์)

การทำนาข้าวในปัจจุบันลดลง ชาวบ้านนิยมทำนาเพื่อการยังชีพเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อเศรษฐกิจอีกต่อไป

ตาลโตนด มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนสทิงหม้อมาช้านาน เป็นอาชีพหลักภายในชุมชน อาชีพที่เกิดจากตาลโตนดมีหลายอย่าง เช่น การขึ้นตาล เคี้ยวน้ำผึ้ง น้ำตาลแว่น น้ำส้มโตนด อาชีพเหล่านี้มีปรากฏในหลายหมู่บ้าน

การขึ้นตาล เป็นงานของฝ่ายชายที่ต้องปีนต้นตาลขึ้นไปบนยอดสูงโดยการใช้ไม้ไผ่ผูกคากับต้นตาล เป็นขั้นบันไดเรียกว่า โอง ชายหนุ่มจะนุ่งผ้าโสร่ง โปกศึระะ ถอดเสื้อ เห็นมีดปาดวงตาลและสพายกระบอกลดตาลที่ไหลเพื่อจะ ปีนโองด้วยเท้าเปล่าขึ้นไปถึงยอดตาลที่มีอายุต้น 10 – 12 ปีขึ้นไป นำกระบอกลไม้ไผ่ที่ล้างสะอาดและใส่ไม้เคี่ยมชิ้นเล็ก ๆ แล้วแขวนที่วงตาลแล้วใช้มีดปาดวงตาลเพื่อให้น้ำตาลไหลลงกระบอกล แห่บอกลทิ้งไว้ 1 วัน จึงขึ้นไปถอดเอาลงมาวันหนึ่งสามารถขึ้นตาลได้ 2 เวลา คือ ตั้งแต่เวลา 07.00 น. – 10.00 น. และ 14.00 น. – 17.00 น. ขึ้นได้ประมาณ 20 – 40 ต้น แล้วแต่ความขยัน ต้นตาลที่ขึ้นอาจจะเป็นในที่นาของตนเองหรือเช่าต้น คิดค่าเช่าต้นละ 15 – 20 บาทต่อต้นต่อปี น้ำตาลสดที่ได้นำมาขายในราคาปอด (ปีบ) ละ 300 – 500 บาท ปอดหนึ่งดวงใส่กระป๋องนมได้ 60 ป๋อง กำไรปอดละ 100 บาท หรือขายกระป๋องนมละ 10 บาท หรือขายกระบอกลตาลละ 15 บาท ขนาด 1000 ลบ.ซม. หรือนำมาใส่ถุงขายถุงละ 10 บาท ปัจจุบันมีคนขึ้นตาลน้อย น้ำตาลสดไม่พอขาย มีผู้มาซื้อจากภายนอก เช่น มาจากอำเภอหาดใหญ่ ควนหิน พงษ์ และในหมู่บ้านมีการรับซื้อบ้างเพราะแต่ละบ้านจะมีคนขึ้นกันเองได้ ในปัจจุบันจำนวนต้นตาลลดลงเรื่อย ๆ เพราะการเลิกทำนาข้าวหันมาทำนากุ้ง ต้นตาลถูกโค่นทิ้งมากมาย แม้ว่าบางต้นที่ไม่ได้โค่นแต่อยู่ใกล้บ่อกุ้งก็จะตายไปเรื่อย ๆ เพราะน้ำเค็มจากบ่อกุ้ง นางอุบล บุญรังสี วัย 60 ปี เล่าว่า สามมีอาชีพขึ้นตาลโดยเช่าที่มาจากผู้อื่น นำรายได้มาเลี้ยงครอบครัวส่งลูกเรียนหนังสือไม่พอใช้ และไม่ยอมให้บุตรขึ้นตาล ขึ้นตาลเป็นอาชีพอันตรายคนขึ้นตาลลงมาบาดเจ็บถึงตายไม่ยอมให้ลูกทำอาชีพขึ้นตาล การขึ้นตาลไม่สนุก แต่มีอิสระอยากขึ้นเมื่อไรก็ได้ หนุ่ม ๆ ชอบทำงานก่อสร้างเพราะสนุกกว่าคงไม่มีเด็กรุ่นใหม่ขึ้นตาลกันอีกแล้ว

การเคี้ยวตาล มีการประกอบอาชีพเคี้ยวตาลอยู่ประมาณ 20 ครัวเรือน เป็นงานของฝ่ายหญิงการเคี้ยวตาลเพื่อผลิต 2 ลักษณะคือ น้ำผึ้งเหลวกับน้ำตาลแว่น โดยวิธีการหลังจากได้น้ำตาลสดมาเรียบร้อยแล้ว จะกรองน้ำตาลสดใส่ลงในกระทะใบแบนขนาดใหญ่ ตั้งบนเตาดินใช้ไม้ยางเป็นพิน ใช้ไฟแรงผัด (เคี้ยว) น้ำตาลจนงวดเป็นสีอย่างน้ำผึ้งรวงเรียกว่า "น้ำผึ้งเหลว" จึงตักใส่ไหนำไปขายให้โรงงานในหมู่บ้านและนำไปทำขนม น้ำตาลสดจำนวน 200 ลิตรเคี้ยวได้

เหลือ 25 - 27 ลิตร จำหน่ายได้ราคาปอดละ 300 – 500 บาท ถ้าเกี่ยวต่อไปเรื่อย ๆ จนน้ำตาลเหนียวข้น นำมาทำ"น้ำตาลแว่น"เอาใบตาลตัดขนาด 0.5 – 2 เซนติเมตรมาม้วนกลมวงกว้างเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการนำมาจัดวางในถาดหรือแผงไม้ไผ่สานตักน้ำตาลหยอดใส่ลงที่ละแว่น รอจนแห้งเก็บใส่ถุงซึ่งเป็นกิโลกรัมๆ ละ 20 – 25 บาท แต่ดั้งเดิมใช้ถ้วยที่ทำจากเครื่องปั้นดินเผาเป็นฝาถ้วยเล็ก ขนาดเท่าฝ่าขนมกรก นำมาวางเรียงในถาดใช้ผ้าขาวบางปูทับทุกถ้วยแล้วตักน้ำตาลหยดลงที่ละถ้วยปล่อยให้แห้งจนแห้งจึงแกะออกจากผ้า วิธีนี้ไม่เปื้อนน้ำตาลเพราะเมื่อนำน้ำตาลออกจากผ้าขาวแล้วสามารถนำผ้าไปซักใช้ได้ อีก ปัจจุบันเริ่มมีการทำน้ำตาลแว่นเทียม โดยการใช้น้ำตาลทรายแดงผสมเบะแซ่เคี้ยวเข้าด้วยกันให้เหนียว ใส่แว่นใบตาลสีจะขาวกว่าน้ำตาลโดนด นำไปขายได้ราคากิโลกรัมละ 15 – 20 บาท

แต่เดิมมีการเกี่ยวตาลกันหลายครัวเรือนแต่เมื่อสังคมเจริญมากขึ้น คนหนุ่มสาวเรียนหนังสือมาก ไม่มีหนุ่มขึ้นตาลเพราะแต่ดร้อนและต้นตาลสูงการขึ้นตาลจึงเป็นอันตรายได้ ไม่มีเด็กสาวขึ้นเกี่ยวตาลหน้ากระทะใหญ่ไฟแรงต้องก้มใส่พื้น สาวๆในหมู่บ้านนิยมไปทำงานโรงงานต่างๆ ในอำเภอเมืองสงขลา อำเภอหาดใหญ่ มีรถเข้ามารับในหมู่บ้านเวลา 07.00 น. และกลับเข้ามาส่งเวลา 18.00 น. นอกจากนี้ก็ออกไปศึกษาหาความรู้ในระดับปริญญาตรีเพราะในอำเภอไม่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีอยู่คือ โรงเรียนสงขลาวิทยาคม ในชุมชนมีผู้เข้ารับการศึกษาน้อย นิยมไปเรียนในอำเภอเมืองสงขลา อำเภอหาดใหญ่มากกว่า ด้วยสาเหตุดังกล่าวอาชีพตาลจึงลดลง แต่การซื้อขายยังมีความต้องการสูง มีการขาย 2 ลักษณะคือ ทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีญาติพี่น้องมาช่วยกันทำและขนไปส่งขายในตลาดอำเภอเมืองสงขลา หาดใหญ่ อีกลักษณะหนึ่งคือ ในตำบลมีพ่อค้าคนกลางตั้งเป็นโรงงาน จ้างคนทำน้ำตาลแว่นและรับซื้อน้ำตาลแว่นจากคนในตำบลโดยกระจายกันทำตามบ้านต่างๆมีคนงานรวมแล้วนับ 100 คน ทั้งนี้เพื่อเสี่ยงภาษี นายทุนคนดังกล่าวในชุมชนจะรู้จักกันดีนิยมเรียกว่า "เสี่ย" ซึ่งไม่เคยช่วยเหลือพัฒนาท้องถิ่นในชุมชนแต่เชื่อว่า หากตนเองเลิกอาชีพค้าน้ำตาลแว่นชุมชนจะตกงานและขาดรายได้จากการทำน้ำตาลแว่นซึ่งมีทั้งน้ำตาลโดนดและน้ำตาลทรายแดง โดยส่วนใหญ่นิยมส่งน้ำตาลโดนดไปขายในประเทศมาเลเซีย ส่วนน้ำตาลทรายแดงส่งไปขายในกรุงเทพฯ

น้ำส้มโดนด คือน้ำตาลที่เก็บได้และมักจะมีน้ำฝนตกลงไป ดังนั้นจะนำมาหมักไว้ในไหทิ้งไว้ 2 สัปดาห์ทำให้เปรี้ยวกลายเป็นน้ำส้ม หากจะเก็บไว้นานๆอาจล้นน้ำหว่าสูกๆไม่ต้องปลอกเปลือก 4 – 5 ลูกใส่ลงไปในไหปิดฝาน้ำส้มก็จะเก็บไว้ได้นาน จากนั้นมีแม่ค้าคนกลางมารับซื้อไหละ 50 – 60 บาท

ตาลโดนดจึงนับเป็นพืชเศรษฐกิจในชุมชน มีการประกอบอาชีพลักษณะต่างๆที่เกิดจากการทำตาลโดนด อีกหลายชนิด เช่น การขายไม้เคี่ยม ต้องตัดไม้เคี่ยมมาจากพืชรู้นกล้วยพยอมมีพ่อค้านำใส่รถกระบะมาตระเวนขายในตำบล เป็นท่อนๆละ 2 ฟุต ราคา 400 – 500 บาท นำฝานบางๆเป็นชิ้นเล็กๆ ไม้เคี่ยมเป็นไม้สงวนห้ามตัด ดังนั้นจึงเป็นการแอบค้าไม้เคี่ยม

กระบอกตาล ทำมาจากไม้ไผ่เป็นลำใหญ่แถบอำเภอนาหว้า อำเภอสะบ้าย้อยขายลำละ 50 บาท ตัดให้ได้ขนาดกระบอกสูง $1\frac{1}{2}$ ฟุต นำมารมควันให้ดำลวกน้ำตาลร้อนให้สะอาด ปัจจุบันไม้ไผ่ไม้ไผ่แต่ชาวบ้านเลือกใช้กระป๋องพลาสติกอะไรก็ได้ที่เหลือใช้เจาะรูร้อยเชือก สะพายคล้ายกระบอกตาลเพื่อประหยัดเงินไม่ต้องซื้อกระบอกไม้ไผ่

ไม้พิน ใช้ไม้ปักยางจากโรงงาน ไม้ยางเผาไฟได้ดีมี แก้วแก้วในหมู่บ้านชนไม้ยางจากโรงงานมาขายใส่ถกระเบระถละ 500 บาท เป็นราคาเก่า 5 ปีที่ผ่านมาและยังไม่เคยขึ้นราคา ไม้ที่ได้จากกาบตาลใช้เป็นพินไม่ดี ไฟจะมอดบอยต้องคอยจุดไฟให้ลุกแต่ถ้าเป็นไม้ยางจะจุดไฟดีไฟจะลุกอยู่ได้นาน

แว่นตาล ทำจากใบตาล เป็นอาชีพของหญิงวัยชราที่รับจ้างทำแว่นใบตาลตากแห้งจำนวน 100 แว่นราคา 5 บาท โดยใช้มีดรีดใบตาลเป็นทางยาวอันละ 3 และ 5 นิ้ว 2 ขนาดกว้าง 0.5 ซม. เจาะปลาย 2 ด้านคล้องกันเป็นวงกลม

ลูกตาล มีผู้เก็บลูกตาลและปอกเปลือกใส่ถุงพลาสติก 10 ลูกจำหน่าย ถุงละ 10 บาท

ใบตาลแก่ นำมาตากแดด 2 วัด รีดเอาแต่ใบออกจับเย็บแบน ๆ เรียงกันเป็นแผงได้วันละ 10 – 20 ตับ จากนั้นนำไปแช่น้ำอีก 2 วัน แล้วเอามาขึ้นตากขายได้ตับละ 5 – 8 บาท มีผู้มารับซื้อไปทำเป็นหลังคา

การทำสวน เป็นอาชีพหนึ่งที่นิยมมากคือ สวนมะม่วงเบา นิยมมากในหมู่ 1 และหมู่ 6 เป็นการปลูกตามธรรมชาติไม่ต้องดูแลมาก เพราะไม่เคยมีหนอนไช เนื่องจากอยู่ใกล้น้ำทะเล เก็บขายได้ตลอดปีมีพ่อค้าจากภายนอกหมู่บ้านเข้ามารับซื้อตามบ้านต่าง ๆ ราคาลูกละ 50 สตางค์ – 1 บาท แต่ละครัวเรือนมีสวนมะม่วงเป็นของตนเองรายละ 1 ไร่ – 10 ไร่ นับเป็นอาชีพหลัก บางครัวเรือนจะมีอาชีพรองเช่น การเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด ขาย ปัจจุบันมีการส่งเสริมจากกลุ่มสหกรณ์การเกษตรอำเภอสิงหนครให้แปรรูปมะม่วง เป็นมะม่วงแช่อิ่มออกขายในท้องตลาดเพื่อแก้ปัญหามะม่วงเน่าเสีย แม้ชุมชนจะมีที่ดินเป็นเจ้าของสวนมะม่วงของแต่รายได้ที่เกิดจากการขายมะม่วงมีเล็กน้อย จึงเป็นชุมชนที่มีความยากจน

2. เครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผา เป็นอาชีพพื้นเมืองดั้งเดิมของชาวหมู่ 4 สหกรณ์ที่นำเศรษฐกิจมาสู่ชุมชนเป็นเวลานานร้อยปีมาแล้ว ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อไร แต่เป็นอาชีพที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับการอพยพผู้คนมาตั้งถิ่นฐานกันในหมู่ 4 เพราะมีภูมิทัศน์ที่สะดวกคือ มีลำคลองสหกรณ์อยู่ในหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับปากน้ำที่จะออกสู่ทะเล ประมาณ 40 – 60 ปีที่ผ่านมาอาชีพการปั้นหม้อเป็นอาชีพที่มีปรากฏเกือบทุกหลังคาเรือน ในปี พ.ศ. 2523 มีผู้ประกอบการเหลืออยู่ 9 ครัวเรือน ปัจจุบันมีเหลืออยู่ 3 ครัวเรือน คือ

1) นางปลื้มใจ และ นายแปลก เกษตรสุนทร เลขที่ 20 หมู่ 4 ต. สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา

2) นางเยื้อน และ นายชม มณีสาย เลขที่ 67 หมู่ 4 ต. สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา

3) นางจวง อินทะเล เลขที่ 46 หมู่ 4 ต. สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา
การปันหม้อในหมู่บ้าน ถ้าใช้ดินเหนียวหลังวัดโลการามมาปั้น เมื่อเผาไฟแล้วจะได้หม้อสีดำไม่สวย ชาวบ้านจึงนิยมไปตักดินมาจากปากกรอซึ่งมีสีแดงเผาไฟแล้วจะมีสีแดงสวย นำมาผสมกับดินวัดโลการามและทรายที่หาดทรายแก้ว อำเภอชิงโค

แรก ๆ ได้ดินมาจากปากกรอไม่ต้องซื้อมีคนขุดทุก (บรรทุก) ใส่เรือมาถวขาย
แห่งหนึ่งขนาด 2 ช่วงดิน (ประมาณกว้าง 1 เมตร ยาว 2 ฟุต บาง 5 นิ้ว) แ่ง
ละ 5 บาท ขายครั้งละ 50 – 100 แ่ง ปั้นเป็นหม้อเพลงและหวด (สวด) โหม่หญิง
เป็นคนปั้น โหม่ชายเอาใส่เรือไปขายไปที่ละ 8 วัน ไปถึงปากนัง (ปากพูนัง
จนครศรีธรรมราช) เกี่ยวกับซื้อสินค้ามาขายเช่น ขี้ได้ ใบแขง (หลังคาเรือทำจาก
ใบจาก) เรือนเคี้ยว (ทุเรียนกวน)

(ทัศน์ อินทสุวรรณ : สัมภาษณ์)

การซื้อขายหม้อต้องใช้เรือเป็นพาหนะขนส่ง ถ้าเดินทางไประยะไกลประมาณ 1 สัปดาห์
จึงจะกลับ ระยะไกลเดินทางประมาณ 1 เดือน ขณะเดินทางต้องหลบแดด ผ่น พายุ บางครั้งถูก
โจรปล้น นับเป็นความยากลำบากที่ชุมชนยังมีความอดทนค้าขายกันมาช้านาน

หม้อชนใส่เรือไปไปเป็นเดือนไม่ต้องเจอลูกเมีย เอาสวดไปขายแขกปัตตานี
ทะเลน้อย ปากยูน (ปากพูน จ.พัทลุง) บางที่เจอพายุก็แอบแถวเกาะสี่เกาะห้า
บางที่เจอสลัดกลางเล (โจรสลัดกลางทะเล) ต้องทำใจสู้ บางครั้งต้องซื้อของ
ไปฝากหมั้น (มัน) ถ้าเจอหมั้นบอกให้เรากลับเราต้องกลับ คนขายแหลงเก่งต้อง
ว่าขายไม่ออก บางที่มันไม่เชื่อก็คันเรือเพื่อเอาสตางค์ ถ้าดื้อมันก็ยิงตายใช้ปืน
ยาวปืนเถื่อน ลำบากต้องใช้กมั่ง (กำลัง) เตี้ยนี้เล็กได้ 30 ปีแล้ว ลูกหลานเรียน
จบไปทำงานแถวหาดใหญ่ นาน ๆ มาเยี่ยม

(เยื้อน สังข์ประดิษฐ์ : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันต้องซื้อดินจากปากกรอทำให้ต้นทุนราคาสูงขึ้นแ่งละ 300 – 400 บาท ชาว
บ้านจึงเลิกอาชีพทำหม้อเครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการคมนาคมเจริญมากขึ้นมี
ถนนตัดผ่านเข้าออกในหมู่บ้านการเดินทางยิ่งสะดวกมากขึ้น การค้าหม้อก็ยิ่งหมดความนิยม

เพราะมีภาชนะชนิดอื่นเกิดขึ้นใหม่เช่น หม้ออลูมิเนียม หม้อไฟฟ้า นอกจากนี้ครอบครัวผู้ประกอบการขาดผู้รับการสืบทอดเพราะส่งให้บุตร ธิดา เข้ารับการศึกษาในระดับสูงจนรุ่นใหม่จึงหันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ สำหรับครอบครัวที่ยังคงสืบทอดอยู่จนถึงปัจจุบันและให้ลูกสาวเข้าศึกษาวิชาเอกศิลปศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา เพื่อหวังให้ลูกสาวนำความรู้ด้านศิลปะมาพัฒนางานประดิษฐ์หม้อคือ นางปลื้มใจ เกษตรสุนทร

แรกก่อนผู้คนจะเกิดก็ใช้หม้อป่า จะตายก็ใช้หม้อป่า ม่ายบารรักษาโรค ก็ใช้หม้อป่า หม้อของป่าทำให้ผู้คนเป็นใหญ่เป็นโตมากมาย ตะว่าคนรุ่นใหม่พรั่นหรือไม่ชอบหม้อป่า จะให้ปรับใหม่ ป่าก็ได้เรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทำต่อๆมาเป็นสัญลักษณ์ของคนทิง (สทั้งหม้อ) มีคนมาสอนป่าลุย (มาก) ให้เอาเคมี (สารเคมี) บ้าง ลองทำพริกเตี้ยวกก็เลิกมันไม่ใช้ของทิง ป่าปรับแต่เทคโนโลยี (เทคโนโลยี) ให้ผลิตได้เร็ว มอน (แป้นหมุน) ปะก่อนใช้มือหมุนก็มาใช้มอเตอร์ปรัง (ปั่นดิน) หลวง (พัฒนาชุมชน) ให้เครื่องนวดดิน เลยผลิตได้เร็วทำหลายชนิด เต่า ครก (รางขนมครก) แจกกัน อ่าง ของเด็กเล่นข้าวหอยเลี้ยง หวด เผลง เอาเข้าเตายืนดับ(จัดเรียง) กันครั้งวันได้ 1200 หน่วย (ใบ) รวม 3 วันเสร็จ พอบ้านอื่นเลิกป่าขายติดกวันละ 3000บาท

(ปลื้มใจ เกษตรสุนทร : สัมภาษณ์)

อาชีพการปั้นหม้อเครื่องปั้นดินเผาในหมู่ 4 บ้านสทั้งหม้อในปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้าไปส่งเสริมและให้มีการรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มหัตถกรรมหม้อปั้นดินเผา ทั้งนี้เพื่อคงความเป็นอนุสรณ์แห่งความเจริญยั่งยืนในอดีตของชุมชน สินค้าที่ผลิตออกจำหน่ายกลายเป็น เครื่องปั้นดินเผาที่โชว์ความสวยงามและเป็นของที่ระลึกมากกว่าจะซื้อเพื่อประโยชน์ใช้สอย หม้อที่เคยใช้เป็นภาชนะหุงต้มเริ่มหมดความสำคัญ เหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้มีผลมาจากความเจริญของยุคเทคโนโลยีและการพัฒนาประเทศ

3. ประมง

นับตั้งแต่มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่ในตำบลสทั้งหม้อก็ได้มีการประกอบอาชีพประมงเป็นหลักดั้งเดิมโดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยมุสลิมหมู่ 2 บ้านเก่าหรือบ้านท่าเสาที่จัดว่ามีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา ประมาณ 50 ปีที่ผ่านมามีการขยายครัวเรือนและการอพยพโยกย้ายเข้ามาเพิ่มเติมในหมู่บ้านจนเกิดบ้านใหม่คือ หมู่ 1 ชุมชนส่วนมากก็ยังคงประกอบอาชีพประมงอยู่เป็นส่วนใหญ่ โดยใช้เรือพาย เรือแจก เรืออวน เพื่อนำเครื่องมือประมง

ทะเล เช่น โปะ อวนปัก อวนลอย ไซนั่ง ไซตุ้ โพงพาง น้ำทะเลจะทำให้อุปกรณ์เหล่านี้เคลื่อนได้ตามกระแสน้ำเพื่อล่อให้สัตว์น้ำเข้ามาติดกัก ลักษณะการจับสัตว์น้ำในระยะแรกเป็นแบบพึ่งพาตนเอง คือ อาศัยการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลตามธรรมชาติในการออกทะเลไม่ใช้เครื่องมือเทคโนโลยีในการล่อปลาให้มาติดกัก

สัตว์น้ำที่จับได้แก่ ปลาโคก ปลากะพงขาว ปลากะเบน ปลาตุ๊กทะเล ปลาหัวอ่อน กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม ฯลฯ การจับจองที่ในทะเลโดยเมื่อใครออกทะเลก่อนก็มีสิทธิวางกีดกัน ไซ อวน ที่ลงไปปัก เจ้าละประมาณ 10 – 20 ลูก ฝ่ายชายเป็นผู้ออกไปจับ ฝ่ายหญิงมีหน้าที่คัดชนิดของสัตว์น้ำ ถ้าต้องออกไปขายนอกตำบลต้องพายเรือไปเป็นงานของฝ่ายชาย เคยมีการทำกะปีด้วยวิธีการดำในครกแล้ว หมักใส่โองงขายกิโลละ 2 บาท แต่ปัจจุบันไม่มีใครทำขายแล้ว ต่อมาการค้าขายสัตว์น้ำเริ่มมีแม่ค้าคนกลางรับซื้อปลา กุ้งจากชาวบ้านนำไปขายส่งต่อที่ตลาดในอำเภอเมืองสงขลาและหาดใหญ่ นอกจากนี้แม่ค้าคนกลางยังเป็นนายทุนของชุมชนในการลงทุนด้านเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น อวน แห หรือ บประมาณซ่อมเรือ คำน้ำมันเชื้อเพลิง หากชาวประมงคนใดขัดสนแต่ไม่มีเงินลงทุนก็สามารถไปขอยืมเงินมาลงทุนโดยไม่คิดดอกเบี้ยโดยมีข้อแลกเปลี่ยนคือ ปลา กุ้งที่จับได้ต้องนำมาขายส่งให้นายทุนแล้วจึงหักเงินที่ยืมจากการซื้อขายกัน

ปี พ.ศ. 2515 มีผู้ประกอบการอาชีพประมงเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการแข่งขันกันสูงจึงเริ่มมีการใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเพื่อให้ได้ปริมาณมาก โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพและประโยชน์ของสัตว์ที่จับได้ มีการนำ อวนรุนเข้ามาใช้ โดยเฉพาะเรือประมงปลากะตักเป็นประมงที่ใช้เครื่องปั่นไฟล่อให้ปลาเข้ามาในอวนที่มีตาถี่เพียง 0.5 เซนติเมตร ดังนั้นปลาดตัวเล็ก ๆ ที่จะเจริญพันธุ์เป็นปลาเศรษฐกิจก็ถูกจับ ทำให้สัตว์น้ำเริ่มลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว เรืออวนรุนที่เกิดขึ้นในเวลานั้นมีมากถึง 150 ลำ ส่งผลกระทบต่อชาวประมงในตำบลสิงห์หม้อ ภายในหมู่ 1 ไม่มีการใช้อวนรุน แต่หมู่ 2 เริ่มมีการใช้อวนรุน 2 ราย

ปี พ.ศ. 2524 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกประกาศกฎให้เลิกใช้เครื่องปั่นไฟในการจับสัตว์น้ำ แต่ดูเหมือนชาวประมงจะไม่ทราบกฎดังกล่าวเพราะปรากฏว่า จำนวนเรืออวนรุนที่ออกจับสัตว์น้ำเวลากลางคืนแล้วใช้เครื่องปั่นไฟล่อสัตว์กลับยิ่งเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ แม้จะเป็นเรือจากท้องที่อื่น ๆ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อชาวสิงห์หม้อ

ปี พ.ศ. 2526 ชาวประมงสิงห์หม้อเริ่มเป็นแกนนำในการประท้วงเรืออวนรุน โดยคุณหมัด อาหลี ประธานชมรมประมงขนาดเล็กกลุ่มทะเลสาบสงขลาได้มีหนังสือถึงรัฐบาลมาหลายสมัย อาทิ นายบรรหาร ศิลปะอาชา พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ พล.อ.เชาวลิต ยงใจยุทธ และผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเพื่อให้มีการตรวจจับเรือประมงที่ผิดกฎหมายอย่างจริงจัง

ปี พ.ศ. 2527 ชาวประมงสิงห์หม้อร่วมกันรณรงค์ไม่ใช้เรืออวนรุนและได้หาวิธีการจับสัตว์น้ำที่มีขนาดปลาที่เหมาะสมและให้เหมาะสมกับสภาพท้องทะเลที่ตื้นเขินขึ้นเรื่อย ๆ ชาวบ้านจึงทดลองทำ ไซนั่ง ซึ่งสามารถนำไปวางจับปลาขนาดน้ำลึก 1.5 – 2 เมตร ชาวบ้านในหมู่ 1

เริ่มมีใช้ 2 ราย หมู่ 2 มีใช้ 5 ราย เริ่มมีรายละ 8 – 10 ลูก ปรากฏว่าเป็นที่นิยมมากในตำบลสิงห์หม้อ ในขณะที่เดียวกันชาวประมงจากท้องถิ่นต่างๆก็ยังคงใช้อวนรุนและเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร.ม.ช.เกษตรและสหกรณ์ (คุณมณฑล ไกรวัตนุสสรณ์) ได้ออกประกาศกระทรวงยกเลิกข้อห้ามการใช้เครื่องปั่นไฟจับสัตว์น้ำในปี พ.ศ.2539 ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา มีปริมาณลดลงนำความเดือดร้อนมาสู่ชุมชนประมงขนาดเล็กที่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีในการล่อปลา

เครื่องมือทำลายสัตว์น้ำทุกชนิดผมต่อต้าน เพราะผมนึกถึงลูกหลานในอนาคต คิดถึงทรัพยากรสัตว์น้ำว่าในอนาคตจะไม่มีสัตว์น้ำให้เราจับอีก ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ถ้าไม่ปราบให้สำเร็จปี 39 เราตั้งม็อบที่สะพานติณเพื่อให้อวนรุน อวนลากหยุดเข้ามาในทะเลสาป ลองคิดดูนะทะเลกำลังไม่สบาย สัตว์น้ำตัวเล็กตัวน้อยถูกจับมากมาย คลองต่างๆก็ถูกทับถม พอชุมชนเจริญเป็นสังคมเมืองมีโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเน่าเสียลงทะเล เขื่อนปิดกั้นน้ำทะเลทำให้น้ำทะเลสาปตอนล่างกลายเป็นน้ำจืด น้ำกร่อย ปลา กุ้งเริ่มสูญพันธุ์ ทะเลเป็นชีวิตจิตใจของทุกคน กำลังต้องการเยียวยา แต่หน่วยงานรัฐปล่อยปละ เป็นเหตุให้คนหนุ่มสาวเริ่มออกนอกหมู่บ้าน แต่เดิมหนุ่มสาวช่วยหาปลา ช่วยคัดปลา แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีใครทำ
(หมัด อาหลี : สัมภาษณ์)

ความพยายามของชุมชนประมงสทั้งหม้อไม่หยุดยั้ง ในวันที่ 25 เมษายน 2540 ชาวสทั้งหม้อเป็นแกนนำในการให้ชาวประมงเรืออวนรุนเห็นความสำคัญของท้องทะเลและได้ร่วมกันมอบอวนรุนของชาวสทั้งหม้อให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาทั้งหมดแต่ก็ยังมีเรือประมงอวนรุนก็ยังไม่หมดไป ยังมีอยู่ คือ เรือประมงที่ตำบลลคูเต่า และตำบลหัวเขาแดง

วันที่ 28 กรกฎาคม 2541 จังหวัดสงขลาโดยความเห็นชอบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศห้ามใช้เครื่องมืออวนที่ใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้าทำการประมงในท้องที่จังหวัดสงขลา เพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล แม้ว่าทุกฝ่ายได้พยายามช่วยปกป้องท้องทะเลแต่ก็ยังมีผู้ฝ่าฝืนจับสัตว์น้ำโดยใช้อวนรุนและเครื่องปั่นไฟอีก

ปัจจุบันชาวประมงสทั้งหม้อได้รับการสนับสนุนจากกรมประมงให้งบประมาณ 1000 บาท เพื่อจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ มีสมาชิกเรือนหุ้นละ 500 บาท ขณะนี้มีเงินกองทุนแสนกว่าบาท แต่ต้องหยุดชะงักลงเพราะชาวประมง ไม่มีเงินส่งเนื่องจากจับกุ้ง ปลาได้น้อยลงเฉลี่ยรายได้ 200 – 500 บาทต่อวัน ทำให้ไม่มีเงินส่ง ดังนั้นหลายครัวเรือน จึงมีการประกอบอาชีพเสริม เช่น รับจ้างผูกอวน ทำขนมขาย เลี้ยงเป็ดขาย หรือรับจ้างทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้หลายครัวเรือนจะเลี้ยงเป็ด ไก่ไว้เป็นอาหารในครัวเรือน และแต่ละครัวเรือนมีการถือครองที่ดินกันเพียง

เล็กน้อยจึงไม่มีใครทำนาในหมู่บ้านหรือปลูกพืชสวนครัว ชุมชนจะมีโอกาสพบกันเสมอในทุกวัน ศุกร์ที่มัสยิดเมื่อมาละหมาดก็จะประชุมพูดคุยถึงวิถีชีวิตภายในชุมชนและปัญหาการประมงภายในชุมชนที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนลงได้

4. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

เป็นอาชีพที่นำเศรษฐกิจมาสู่ชาวสทั้งหมด โดยเฉพาะหมู่ 4 มีอาชีพดั้งเดิมคือการปั้นหม้อ ขึ้นตาล ปัจจุบันได้ถูกปรับปรุงพื้นที่เพื่อทำนาทุ่งกุลาดำ บ้างก็ให้เช่าที่ดินที่เคยทำนาข้าว ปลูกต้นตาล มาทำนาทุ่งกุลาดำ โดยมีพ่อค้าคนกลางจากภายนอกมารับซื้อถึงภายในหมู่บ้านช่วงระหว่างที่จับกุ้งขึ้นมาได้ จะพบว่าตามพื้นที่ลานกว้างใกล้บ่อกุ้งและบนถนนสายบ่อจอมทิพย์ สายทางควาย จะมีการกางเต็นท์ตั้งโต๊ะ และมีชาวบ้านภายในตำบลยื่นถาดขนาดกุ้งโดยมีรถตู้แช่แข็งจอดคอยรับกุ้งเพื่อเตรียมส่งขาย ผู้ประกอบการส่วนมากจะพักอาศัยอยู่ภายนอกตำบล มีการจ้างคนในตำบลดูแลกุ้ง ขึ้นกุ้ง คัดกุ้ง ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่เป็นของบุคคลภายนอกตำบลแต่ภายในตำบลมีรายได้เสริม

การเลี้ยงปลากะพง และปลาดุก เริ่มได้รับความสนใจจากชุมชนในตำบลมากขึ้น เพราะมีรายได้ดีกว่า การขึ้นตาล นิยมทำกันในหมู่ 1, 2 และหมู่ 6 ผู้ประกอบการเป็นคนในพื้นที่ตำบลสทั้งหมด ปลาที่ได้มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อส่งไปขายยังกรุงเทพและประเทศมาเลเซีย นับว่าในตำบลมีการใช้ทรัพยากรทางทะเลมาเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพมาโดยตลอด สถิติด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำมีดังนี้

ตารางที่ 10 ตารางแสดงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ชนิดสัตว์น้ำ	จำนวน (ตัว)	ครอบครัวที่ประกอบอาชีพ	ผลผลิตรวม
กุ้ง	4,800,000	1.3	4,800,000
ปลากะพง	13,000	2.2	13,000
ปลาดุก	51,000	3	51,000

แหล่งข้อมูล อำเภอสิงหนคร 2544

5.การปศุสัตว์

ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายบ้างเป็นอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงวัว แพะ สุกร เป็ด ไก่ การประกอบอาชีพด้านปศุสัตว์มีปรากฏอยู่น้อย ดังนี้

ตารางที่ 11 แสดงการเลี้ยงสัตว์น้ำ

ชนิด	จำนวนตัว	ครัวเรือน
วัว	351	285
แพะ	217	51
สุกร	309	69
เป็ด	1537	318
ไก่	69428	395

จากตารางการเลี้ยงสัตว์พบว่า มีผู้เลี้ยงไก่สูงสุด เป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคเอง และจำหน่ายเป็นอาชีพเสริม การเลี้ยงไก่ในตำบลที่มีผลผลิตสูงสุดคือ ไก่ ในหมู่ 5 คือฟาร์มไก่ของคุณสมพร สุวรรณพรัตน์ รับจ้างเลี้ยงไก่เนื้อให้แก่บริษัทเบทาโกร เป็นฟาร์มไก่ที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอลิขัง ผลิตไก่ปีละ 5 รุ่น รุ่นหนึ่งใช้เวลา 45 วัน จำนวนไก่ 7,400 ตัว เฉลี่ยรายได้ประมาณ 30,000 บาทต่อรุ่น โดยส่วนรวมพบว่า ทุกหมู่บ้านนิยมเลี้ยงไก่ตามบ้านตั้งแต่ 5 – 20 ตัว โดยเฉพาะชาวประมงในหมู่ 1 นิยมเลี้ยงไก่ไว้บริโภคมากกว่าขาย

การเลี้ยงเป็ดและแพะเป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคและขายเป็นอาชีพเสริม นิยมเลี้ยงในหมู่ 1, 6 ประมาณ 2 – 25 ตัว ลักษณะการเลี้ยงไม่มีการดูแลเอาใจใส่ให้อาหารอย่างเพียงพอ และเป็นการซื้อขายกันภายในหมู่บ้าน การเลี้ยงหมูมีเฉพาะในหมู่ 3, 5, 5 มีการเลี้ยงเพื่อส่งขายให้กับแม่ค้าในอำเภอลิขังและหาดใหญ่ การเลี้ยงวัวส่วนมากเป็นการรับจ้างเลี้ยงวัวชนมากกว่าเลี้ยงเพื่อส่งขาย หรือบริโภค ส่วนมากมีเลี้ยงกันทุกหมู่บ้านโดยเฉพาะหมู่ 1, 2, 3, 4 โดยมีการดูแลเอาใจใส่วัวกันเป็นอย่างดี การซื้อขายวัวจะคล่องมาก มีบุคคลภายนอกเข้ามาหาซื้อวัวชนภายในตำบลอยู่เสมอ เฉลี่ยมีการเลี้ยงประมาณ 1 – 5 ตัวต่อครัวเรือนที่มีการเลี้ยงวัว มีรายได้การรับจ้างเลี้ยงเดือนละ 10,000 – 30,000 บาท โดยเฉพาะกรณีที่วัวชนชนะแข่งขันชนวัวสนามวัวชนในตำบลไม่มี แต่ชาวบ้านนำวัวไปแข่งขันกันนอกตำบลการเลี้ยงวัวจัดว่าเป็นอาชีพเศรษฐกิจภายในชุมชนด้วย

บทที่ 4

ภูมิปัญญาที่ปรากฏในการเล่นพื้นบ้าน

การเล่นพื้นบ้านของตำบลสทิงหม้อที่ปรากฏจากการศึกษาพบว่า เป็นการเล่นที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกับการเล่นของที่ต่าง ๆ ความแตกต่างของการเล่นอยู่ที่ความเป็นลักษณะท้องถิ่นเฉพาะ ของที่สะท้อนถึงการดำรงชีวิตของชุมชน นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสม กันมาช้านานจนยากที่จะสืบค้นหาประวัติความเป็นมาที่ชัดเจนได้

ประเภทของการเล่นพื้นบ้าน

การเล่นที่ปรากฏในตำบลสทิงหม้อ ประมวลเป็นประเภทได้พอสังเขป ดังนี้

1..การเล่นของเด็ก คือ การเล่นที่มีปรากฏอยู่ทั่วไปเหมือนกับท้องถิ่นอื่น ๆ แต่ มีการนำวัสดุอุปกรณ์การเล่นที่มีอยู่ในชุมชนเองมาใช้ประกอบการเล่นรูปแบบการเล่นได้ปรับเปลี่ยนไปตาม สภาพวิถีชีวิตภายในชุมชน จึงมีลักษณะการเล่นที่หลากหลายสามารถนำมาจัดประเภทได้ ดังนี้

1.1 ประเภทไล่ จับ รัง มีเล่นกันเป็นหมู่คณะ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย มีการไล่จับ รังหนี กัน และวิ่งแข่ง ได้แก่ ชีม้่าส่งเมือง ลูกยิก ตีจับ เสือกินวัว รังเปี้ยว เก้ ชิงธง รังไกล ทูนหม้อ ปาวขอนาย

1.2 ประเภทโยน รับ ขว้าง ปา เป็นการเล่นที่ใช้อุปกรณ์การเล่นฝึกทักษะความ แม่นยำ ได้แก่ หมากเก็บ ชัตราว พัดราว ช้างรับผ้า ชัตรลูกบ้า ไก่ขึ้นช่าง อีจูด (ลูกจูด ชัตรเหย่ง) ดิมอ กำดัก

1.3 ประเภทเล่นในน้ำ คือ การเล่นในแม่น้ำ ทะเล ลำคลอง เช่น การดำน้ำ แดก ปลาสุยเล ลากกาบเรือ

1.4 ประเภทล้อ กลิ้ง คือ การเล่นโดยใช้วัสดุทรงกลมเล่นให้มีการเคลื่อนที่ด้วยการกลิ้ง ได้แก่ พัดข่าง หอยตาล หอยเหรียญ หอยตลก หอยหลุม ยกล้อ หอยห่วง

1.5 ประเภทเลียนแบบ คือ การเล่นที่เลียนแบบอาชีพปฏิกิริยาของสัตว์ต่าง ๆ มี กำหนดชื่อเป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ คือ หมาชิงเสา จะเข้ว่างไข่ ปูขาเก กาหวงไข่ เชื้อช้าง เชื้อหมี งู กินหาง หรือการเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ เช่น ข้าวหอยเสียง ควักขนมกรก

1.6 ประเภทขีดตาราง คือ การเล่นบนพื้นกว้าง ๆ มีการขีดเส้นเป็นตารางรูปแบบ ต่าง ๆ ได้แก่ เตย เรือบิน

1.7 ประเภทต่อสู้ คือ การเล่น 2 ฝ่าย มีการต่อสู้กัน ได้แก่ หญาตีไก่ ยั่วตอยั่วแตน

พระยาชิงเมือง มวยหมู่ ชายชิงเมือง ชนช้าง ชนไก่ ฉับโผง

1.8 ประเภทปิดตา ซ่อน แอบ คือ การเล่นที่ผู้เล่นต้องปิดตาแอบค้นหาได้แก่ การเล่นแก้หลักหยม ตีไห ไม้เคาะกระป๋อง เก้าหมา (เก้ชีโพ)

1.9 ประเภทเล่นคนเดียว มักเป็นการเล่นที่ต้องมีอุปกรณ์การเล่น ได้แก่ บิ๋อ บิ๋อ ปี่ซัง ประเภทที่ต้องใช้ยางเป็นอุปกรณ์การเล่น คือ ยางวง ได้แก่ ยิงยาง เป่ากบ โตดยาง ยิงราว ยิงวง หรือการใช้ยางหนังและลูกหนูยิงเป้าหมาย เรียกว่า ยิงหนัง (หนังสติก)

1.10 ประเภทกีฬาพื้นบ้านของเด็ก เป็นการละเล่นที่มีการใช้กฎกติกาประกอบการเล่น เพื่อตรวจสอบความสามารถทักษะในการเล่นและประลองสติปัญญา มีทั้งเล่นเป็นทีม และระหว่างบุคคล ทั้งกีฬาในร่มและกีฬากลางแจ้ง ได้แก่ ไม้ฮู้ มวยทะเล ว่าว ก้าวไหว หมากขุม

2. การละเล่นของผู้ใหญ่ มีมากมายด้วยสภาพของท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมเชิงซ้อน ผสมผสานระหว่างพุทธ-มุสลิม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อกิจกรรมการเล่น รูปแบบการละเล่นพื้นบ้านจึงมีความหลากหลาย เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและการพัฒนาเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีจึงส่งผลให้การละเล่นหมดความสำคัญและบางชนิดก็เริ่มสูญหาย จากการศึกษาการละเล่นในตำบลสทิงหม้อสามารถแบ่งประเภทการละเล่นออกได้ดังนี้

2.1 กีฬาพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมรวมกลุ่มของชุมชนสทิงหม้อที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินหลังจากเสร็จจากการประกอบอาชีพ ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบของสังคมให้ชุมชนรู้จักเป็นผู้แพ้และผู้ชนะ ลักษณะการเล่นกีฬามีทั้งในร่มและกลางแจ้ง ในปัจจุบันแม้ว่ากีฬาบางประเภทจะเสื่อมสลายลง แต่ก็มีกีฬาบางประเภทยังคงได้รับความนิยมไม่สูญสิ้น และกลายเป็นการแข่งขันเพื่อการพนันกันภายในชุมชน กีฬาพื้นบ้านที่เป็นการละเล่นของผู้ใหญ่ ได้แก่ แข่งขึ้นตาล ชนไก่ วัวชน ปลูกัด สะบ้า เสี่ยงลิ้งลม มวยทะเล ตะกร้อ ชัดตัม แข่งเรือเฟรียว

2.2 ดนตรีพื้นบ้าน ในชุมชนมีการเล่นดนตรีกันน้อยมากส่วนมากเป็นดนตรีพื้นบ้านประกอบการแสดงหนังตะลุง และเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับอิทธิพลมาจาก ปี่พาทย์ ซึ่งเป็นดนตรีไทยภาคกลาง ได้แก่ ซอฮู้ ซอด้วง และกลองยาว ในอดีตชาวตำบลสทิงหม้อเคยมีผู้ทรงภูมิปัญญาเล่นดนตรีกาหลอได้แต่ปัจจุบันไม่มีใครสืบทอดให้คงอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการตีโพนในช่วงเทศกาลชักพระ

2.3 เพลงพื้นบ้าน ปรากฏเพลงพื้นบ้านในตำบลสทิงหม้อตั้งแต่อดีตหลายชนิดซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้แก่ เพลงมัลลย์ เพลงกล่อมทารก ซึ่งในปัจจุบันเพลงทั้งสองชนิดได้เสื่อมสูญลงแล้วเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนสภาพการดำรงชีวิตหลังจากที่ยุคเทคโนโลยีเข้าสู่ชุมชน เพลงพื้นบ้านที่ยังปรากฏร่องรอยเหลืออยู่ มีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มักจะเป็นผู้อาวุโสเท่านั้นที่ร้องได้ ได้แก่ เพลงร้องเรือหรือเพลงกล่อมเด็ก

2.4 การแสดงพื้นบ้าน เป็นลักษณะการแสดงเหมือนท้องถิ่นอื่น ๆ การแสดงพื้นบ้านที่นับว่าทำให้คนทั่วไปได้รู้จักชุมชนได้แก่ การเล่นหนังตะลุง คณะอรรธโมษิตหรือนายฉิ้น อรมุต ซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการเล่นหนังอยู่ ในตำบลสทิงหม้อซึ่งทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดี นอก

จากนี้ยังมีการละเล่นพื้นบ้านที่มีผู้แสดงได้ในอดีตได้แก่ ลิเก รำพราน ซี่ละ (ปัจจุบันซี่ละไม่มีใครแสดงได้แล้ว)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้านในตำบลทั้งหมดมีมากมายหลากหลายโดยถูกกำหนดความเป็นลักษณะเฉพาะ ถิ่นที่เป็นปัจจัยการเล่น ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีอิทธิพลต่อการละเล่นในตำบลทั้งหมดเนื่องจากภูมิประเทศที่มีทะเล แม่น้ำ และภูเขา ล้อมรอบ โดยเฉพาะการเล่นของเด็ก เช่น การเล่นดำน้ำ แหกเลน ปลายูเล ปลายิงปอง มวยทะเล แข่งเรือเฟรียว นิยมเล่นในบริเวณพื้นที่ที่เป็นทะเล ลำคลอง นอกจากนี้สภาพภูมิอากาศยังเป็นตัวกำหนดโอกาสและระยะเวลาในการเล่น ได้แก่ การเล่นว่าว ที่นิยมเล่นในราวเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน เป็นระยะลมว่าวได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นลมร้อนชื้น ปัจจุบันชุมชนนิยมเล่นว่าวกันอยู่ทั่วไปและนิยมติดแอก เมื่อว่าวขึ้นสูงจะทำให้เกิดเสียงเป็นทำนองคล้ายเพลงดัง นอกจากนี้ยังมีการเล่นลิ้งลม ซึ่งเป็นลักษณะการเล่นที่ต้องใช้ลมพัดแรงๆ เพื่อให้เกิดเสียงดังนิยมนำลิ้งลมไปปักบนยอดตาลสูงๆ เพื่อฟังเสียงมีการประชันเสียงลิ้งลมว่าเสียงใดดังมากกระยะนานและไพเราะกว่ากัน

2. การประกอบอาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดลักษณะการเล่นหลายชนิด ได้แก่ การทำนาข้าว มีอิทธิพลต่อการเล่นของเด็ก คือ ปี่ซัง โดยการนำซังข้าวมาตัดเสียบลิ้นเป่าเป็นปี่ การทำนาข้าวหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จชาวบ้านจะมีเวลาว่างนานจึงเกิดการเล่นในยามว่างได้แก่ การเล่นชนไก่ ปลากัด วัวชน การเล่นเชือกช้างที่ต้องนั่งบนครกดำข้าว

การขึ้นตาลโตนด เป็นส่วนหนึ่งของการนำลิ้งลมไปปักบนยอดตาลเพื่อให้เกิดเสียง ปัจจุบันยังมีให้ฟังบางเล็กน้อย นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันกันขึ้นตาลว่าใครขึ้นเร็วและสามารถเก็บลูกตาลได้มาก ส่วนใบของตาลนำมาทำอุปกรณ์การเล่นคือ บือบือหรือลูกหน้ นำลูกตาลมาเป็นเป่าวางเรียงเพื่อใช้ปาเช่นการเล่นทอยตาล ช้ดราวตาล

การทำเครื่องปั้นดินเผา นิยมนำมาประกอบการเล่นแข่งทูนหม้อ หลับตาตีหม้อ การปั้นเป็นภาชนะของเล่นเด็ก ๆ เช่น ข้าวหอยเสียง เต้าขนมครก เศษของหม้อเด็ก ๆ สามารถนำมาเป็นเกยใช้ เล่นได้หลายชนิด เช่น การเล่นอีจูด พัดราว เรือบิน นอกจากนี้ยังปั้นเป็นภาชนะสำหรับนำมาใช้ประกอบการเล่นโนราในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยนำมาใส่น้ำมนต์

การจักสานด้วยไม้ไผ่ มีการนำไม้ไผ่มาใช้เป็นอุปกรณ์การเล่นหลายชนิด ได้แก่ ช้ดราว ไม้อี โคร่งวาว ลิ้งลม ฉับโผง

การค้าขาย เป็นอิทธิพลต่อวิธีการเล่นที่เลียนแบบการค้า เช่น ไก่ขึ้นชั่ง

การเลี้ยงสัตว์ เป็นการเลียนแบบธรรมชาติของสัตว์มาประกอบการเล่นต่าง ๆ คือ ชนไก่

ว่าวควาย วัวชน ปลากัด

3. ความเชื่อเป็นระบบความรู้สึกนึกคิดร่วมกันของชุมชนในเรื่องวิญญานมีอิทธิพลต่อการเล่นเชื้อช้าง เชื้อหมี ซึ่งเป็นการเล่นที่เลียนแบบการเชื้อเชิญวิญญานช้างมาเข้าร่างหลังจากนั้นช้างก็จะไล่แทงคน ความเชื่อเรื่องการแก้บนให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บนิยมนำการเล่นโนราห์หนึ่งตระกูล เรียกว่าการเล่นรับขันหมาก

4. ขนบธรรมเนียมประเพณี มีอิทธิพลต่อการกำหนดการเล่นโดยใช้เป็นองค์ประกอบในส่วนของแต่ละประเพณีต่าง ๆ นับจัดว่าเป็นวัฒนธรรมการเล่น

ประเพณีชักพระ มีการเล่นชั้ดตัม การแข่งตีโพน การเล่นมหรสพด้วยหนังตะลุง

ประเพณีวันว่าง ทางเทศบาลจัดเป็นมีการจัดงานวันกตัญญู มีการแข่งขันทุนหม้อหลับตาตีหม้อ การเล่นสะบ้า การเล่นหนังตะลุง โนรา ชนไก่ มวยทะเล แข่งปิงตาล ลีเก

ประเพณีงานบวช การแห่ภาคเข้าโบสถ์ จะมีการร้องเพลงกล่อมทารก ซึ่งในปัจจุบันการกล่อมทารกหมดความนิยมลง

ประเพณีงานศพ ในเวลากลางคืนเมื่อพระสวดจบแต่ละคืนจะมีการร้องเพลงมอลัยของกลุ่มที่ไปนอนเฝ้าศพในศาลา ในปัจจุบันการร้องเพลงมอลัยเสื่อมสูญลงแล้ว

ประเพณีการเข้าสู่หนัด ซึ่งเป็นประเพณีของชาวมุสลิมขณะที่แ่เด็กเพื่อเข้าสู่หนัดจะมีการเล่นซีละ ปัจจุบันหมดความนิยมแล้ว

ประเพณีทำบุญตักบาตร หลังจากประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชุมชนจะมาร่วมเล่นน้ำดำเนินน้ำ แถกเลน ปัจจุบันประเพณีเสื่อมสูญลงแล้ว

ประเพณีแต่งงานของชาวมุสลิมที่ถือขันหมากไปบ้านเจ้าสาวโดยการเดินเพื่อยนทาง มีการร้องเพลงลีเก ประเพณีไหว้ต้นไม้ มักเล่นกลองยาวตีระโตมให้แม่ม่วงทองเจ้าร่างทรง

5. การปกครอง ลักษณะการปกครองในอดีตที่ผ่านมา สหิงหม้อเป็นเขตการปกครองที่ขึ้นตรงกับเมืองสทิงพระภายใต้อำนาจการปกครองของกรุงศรีอยุธยา มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทการเล่นของเด็กในลักษณะการเลียนแบบ ได้แก่ การเล่น ขี่ม้าส่งเมือง พระยาชิงเมือง บ่าวขอนาย

6. การละเล่นจากท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นอิทธิพลทำให้เกิดการถ่ายโอนการเลียนแบบลักษณะการเล่นซึ่งกันและกัน ดังนั้นการเล่นต่าง ๆ มักจะหาข้อสรุปถึงที่เกิดและระยะเวลาการเกิดได้ยาก เพราะการถ่ายเทวัฒนธรรมซึ่งกันและกันโดยแต่ละท้องถิ่นจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมการเล่นให้เหมาะสมกับท้องถิ่นเพื่อให้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป เช่น การเล่น เชื้อมีแทบทุกภาคแต่ในตำบลสทิงหม้อมีสัตว์ที่มีมากแต่ดั้งเดิม คือ ช้าง ซึ่งอาศัยอยู่มากตลอดแถบสทิงพระ ระโนด จึงมีการเล่นเชื้อช้าง

คุณค่าที่ปรากฏในการเล่นพื้นบ้าน

การเล่นพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชนมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาและจินตนาการท้องถิ่น แฝงไว้ซึ่งพฤติกรรมและจิตวิญญาณของชุมชน นับว่าการเล่นพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาสังคมหล่อหลอมให้สังคมเกิดสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน ดังนั้นการเล่นจึงเป็นพลังในการเสริมสร้างคุณภาพและมีสาระที่สัมพันธ์กับ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าพอจะประมวลได้ดังนี้

คุณค่าการเล่นของเด็ก

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการเล่นของเด็กเป็นการพัฒนาร่างกายเด็กทั้งทางร่างกาย สมอง อารมณ์ สังคม เพราะเด็กจะซุกซนไม่หยุดนิ่งมักคิดรูปแบบวิธีการเล่นต่าง ๆ ขึ้นมาอยู่เรื่อย ๆ โดยมีองค์ประกอบของชุมชนเป็นเครื่องมือในการกำหนดวิธีการเล่น แม้ในหลาย ๆ พื้นที่จะมีการเล่นเหมือนกัน แต่อุปกรณ์ประกอบการเล่นและวิธีการต่าง ๆ จะมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นการเล่นจึงเป็นภาพสะท้อนของสังคมให้คุณค่าด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. สะท้อนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชนดั้งเดิมมีลักษณะสังคมพึ่งพาตนเองและการช่วยเหลือปรองดองกัน ทุกคนรอบครัวต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ด้านการให้การศึกษาแก่บุตร – ธิดายังไม่ให้ความสำคัญ ดังนั้นเยาวชนจึงมักมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือครอบครัว เพราะไม่ได้ศึกษา จึงเอาเวลามาช่วยในการประกอบอาชีพ หรือการร่วมติดตามครอบครัวเพื่อไปช่วยเหลืองานบุญงานกุศลของบุคคลในชุมชน แม้กระนั้นก็ตีธรรมชาติของความเป็นเด็กที่ไม่หยุดนิ่งยอมหากิจกรรมการเล่นได้ตลอดเวลา จะพบว่าการเล่นของเด็กแต่ดั้งเดิมเกิดขึ้นมากมายและเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการสังคมสามารถสะท้อนสภาพสังคมได้ ดังนี้

1.1 ด้านสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น สะท้อนได้จากการเล่นของเด็กในชุมชนซึ่งมีวิถีชีวิตและโครงสร้างทางกายภาพของท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดการเล่น

- ลักษณะการเล่น เช่น มวยทะเล แรกเลน ปูชาเก จะเข้วางไข่ ทำให้ทราบว่าชุมชนตั้งอยู่ใกล้ทะเล ลำคลอง หรือบ่อบนในการเล่นเชื่อช้างยิงทำให้ทราบว่าสภาพพื้นที่แม้จะเป็นป่าแต่ก็อยู่ใกล้ทะเล ดังบทว่า “ ช้าง ช้าง เลทั้งกว้าง ไม่หาญย่างไป ” การเล่นเสือกินวัว ช้างรับผ้า เชื้อหมี เชื้อช้าง ทำให้ทราบว่าท้องถิ่นเป็นที่ราบกว้างใหญ่ มีภูเขา มีป่า มีสัตว์ป่าตามธรรมชาติจำพวก เสือ ช้าง หมี

- อุปกรณ์การเล่นทำให้ทราบลักษณะของท้องถิ่น เช่น การเล่นทอยตาล ชัดพรก ชัดราว มีการใช้ลูกตาล กะลามะพร้าว เม็ดมะม่วงหิมพานต์ แสดงว่าท้องถิ่นเป็นเขตร้อนขึ้นพื้นดินเป็นดินปนทราย

1.2 ด้านการประกอบอาชีพ มีการเล่นที่เลียนแบบการประกอบอาชีพ เช่น

- การเล่นขนมครก ข้าวหอยเลี้ยง แข่งตีหม้อ เป็นการเล่นที่ใช้เครื่องปั้นดินเผาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเล่นเป็นอุปกรณ์
- การเล่นปีซังของชุมชนสังคมที่ทำนาข้าว ปลาลุยเล ปลาวิ่งบ้อง มีความเกี่ยวข้องกับอาชีพประมง
- การเล่นไก่ขึ้นร้าน ข้าวหอยเลี้ยง เป็นการเล่นที่เลียนแบบการค้าขาย

1.3 ด้านการปกครอง การเล่นของเด็กบางชนิดมีลักษณะที่เด็กเลียนแบบมาจากความเป็นจริงของสังคม เช่น

- การเล่น พระยาชิงเมือง ชายชิงเมือง สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การปกครองดั้งเดิมที่ชุมชนตำบลท่งหม้อเป็นเขตการปกครองของนครศรีธรรมราช และขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา มีการทำศึกสงครามกับกรุงศรีอยุธยาบ้าง นครศรีธรรมราชบ้าง และพวกแขกโจรสลัดทางทะเลบ้าง โดยการใช้อาวุธปืน ดาบ และใช้ช้าง ม้าเป็นพาหนะ
- การเล่น บ่าวขอนาย ลักษณะการเล่นให้ฝ่ายหนึ่งมาแอบกระซิบชื่อที่หูของเจ้าเมือง จากนั้นเจ้าเมืองจะตามหาชื่อที่กระซิบถ้าจับใครถูกตามชื่อจะเป็นผู้ชนะ
- การเล่น ขีม้าส่งเมือง ลักษณะการเล่นฝ่ายหนึ่งเป็นม้าให้อีกฝ่ายหนึ่งขี่หลังแล้วชนกันแบบการต่อสู้
- การเล่นฉับโพง ยิงราว เป็นของเล่นเลียนแบบอาวุธปืน
- การเล่น โจรลักวัว เป็นลักษณะการปกครองตนเองของผู้คนในหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเปรียบเสมือนตำรวจคอยจับผู้ร้าย นับเป็นการยอมรับของเยาวชนว่า การเป็นโจรเป็นเรื่องผิดศีลธรรม ดังนั้นเมื่อผู้ใหญ่บ้านทราบโจรลักวัว ผู้ใหญ่จะออกติดตามโจรและต่อสู้ด้วยปืนทาบกล้วยหรือฉับโพง และฝ่ายโจรจะเป็นฝ่ายแพ้

นอกจากนี้คุณค่าของการเล่นพระยาชิงเมือง บ่าวขอนาย โจรลักวัวได้สะท้อนให้เห็นถึงการรักถิ่นฐาน ความรักพวกพ้อง การสร้างความสามัคคีเพื่อเป็นพลังในการต่อสู้ป้องกันชุมชนให้อยู่อย่างสงบสุข

2. คุณค่าด้านการปลูกฝังจริยธรรม

การเล่นของเด็กทุกอย่างล้วนมีผลต่อตัวเด็กโดยเป็นเครื่องมือสำคัญในการอบรมสั่งสอนและขัดเกลาให้เด็กเป็นคนดีของสังคม ปลูกฝังจริยธรรม ศีลธรรม อันดีงาม จากการศึกษาการเล่นที่ปรากฏในตำบลท่งหม้อ พบว่าการเล่นของเด็กปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ความมีระเบียบวินัย คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกติกาสังคมสำหรับจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยพบว่าการเล่นทุกชนิดต้องมีกฎและกติกาควบคุมการเล่นให้เป็นแบบแผน เช่น ก่อนมีการเล่นจะมีกำหนดเกณฑ์การเลือกตัวผู้เล่นและกติกาต่าง ๆ เช่น

- การเล่นเสือกินวัว ต้องเลือกผู้เป็นวัวโดยการเสี่ยงทายให้ผู้แพ้เป็นวัว
- การเล่น ก้าวไหว ที่ต้องมีวิธีการโยนลูกบอลในท่าต่าง ๆ
- การเล่นหมากเก็บที่ต้องเก็บลูกหินครั้งละ 1 หรือ 2, 3 ตามกำหนด

ดังนั้นการเล่นจึงเป็นการฝึกให้ผู้เล่นรู้จักควบคุมตนเองตามกติกาซึ่งเป็นข้อตกลงของกลุ่ม

2.2 ความซื่อสัตย์ คือ การประพฤติตรง ไม่คดโกง ไม่คิดทรยศ หลอกลวง มีการละเล่นหลายชนิดที่ฝึกนิสัยของเด็กให้มีความจริงใจ ซื่อตรงในการเล่น เช่น

- การเล่นขี่ม้าส่งเมือง การกระซิบบอกชื่อเทวดา ผู้เป็นเทวดาต้องจริงใจยอมรับความจริงว่า มีการเรียกชื่อคนไหนคนนั้นต้องไปเป็นเชลย
- การเล่นแก้หลักหยบ ที่มีการปิดตาซ่อนของผู้แพ้เพื่อหาหรือไล่จับคนที่ชนะไม่ต้องปิดตา ผู้แพ้มีความซื่อสัตย์ที่จะไม่แอบเปิดตาดูคนแอบ

2.3 ความอดทน คือ ความหนักแน่น อดกลั้น อดใจ มีความวิริยะในการต่อสู้อย่างเข้มแข็งอดทนไม่อ่อนไหว เนื่องจากการเล่นทุกชนิดจะเป็นลักษณะการแข่งขัน มีแพ้ ชนะ มีการได้เปรียบเสียเปรียบ มีการถูกลงโทษ

- การเล่น ขี่ม้าชิงเมือง ต้องให้เพื่อนขี่บนหลังชนกับอีกฝ่ายหนึ่ง
- การเล่นเสือกินวัวที่ผู้เป็นวัวต้องอดทนที่ต้องอยู่ภายในเส้นรอบวงกลมสมมติเป็นคอกกั้นไม่ให้เสือเข้ามา
- การเล่นอีจุดต้องอดทนกระโดดขาเดียวตลอดการเล่นเพื่อให้ได้แต้มของตน
- การเล่นว้าวกลางแดดต้องทนต่อแสงแดดที่ต้องเล่นกลางแจ้ง

ดังนั้นความอดทนในลักษณะต่าง ๆ จะเสริมสร้างพัฒนาการอารมณ์ให้เด็กมีความอดกลั้นสามารถควบคุมอารมณ์ รู้จักปรับบทบาทของตนเป็นทั้งผู้นำ ผู้ตาม ผู้ยอมแพ้ ไม่เ้ายหยันผู้แพ้เมื่อเป็นผู้ชนะ

2.4 ความสามัคคี คือ การร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมให้สำเร็จไม่ขัดแย้งกัน เป็นการฝึกให้ใช้เหตุผลที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อสถานการณ์ข้างหน้า เช่น

- การเล่นเตย ที่ต้องพากันไปเป็นกลุ่มหลบหลีกจึงจะชนะ
- การเล่นวิ่งเปี้ยวต้องร่วมแรงกันวิ่งอย่างประสานกันจึงจะชนะ
- การเล่นกระโดดเชือกต้องมีการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในการช่วยกันแกว่งเชือก
- การเล่นก้าวไหว ต้องเล่นกันเป็นทีมในการโยนลูกบอล และรับลูกบอล
- การเล่นตี ต้องวิ่งกันเป็นกลุ่มช่วยกันดูศัตรูรอบด้าน

การละเล่นจึงเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของเด็กกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นความสามัคคีจะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานในวิถีชีวิตเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพต่อกันในชุมชน เช่น ประเพณีการออกปากเพื่อช่วยกันเก็บเกี่ยวข้าว การช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน การขุดลอกคลอง ถางป่า ทำถนน เหล่านี้ล้วนมีพื้นฐานมาจากพลังความสามัคคี

2.5 ความประหยัด คือ การใช้จ่ายแต่พอควร การรู้จักใช้สิ่งของที่หาได้ในท้องถิ่นมาเป็นวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น

- การเล่น ชั้ตพรก ใช้กะลามะพร้าว
- การเล่น หอยตาล ใช้ลูกตาล
- การเล่น เข้าวางไข่ หมากขุม ใช้ลูกสวาดหรือยาร่วง (เม็ดมะม่วงหิมพานต์)
- การเล่น แข่งทุนหม้อ หลับตาตีหม้อ ใช้หม้อปั้นดินเผา
- การเล่น ว้าว ใช้ไม้ไผ่ที่มีในชุมชนมาทำเป็นโครงว้าว
- การเล่น กาบเรือตาล ใช้กาบตาล

วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งของที่มีตามธรรมชาติเก็บมาเล่นโดยไม่ต้องซื้อ เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญขึ้น ทำให้การละเล่นของเด็กในปัจจุบันต้องหาซื้อวัสดุอุปกรณ์มาเล่น เช่น แต่เดิมมีการเล่นหมากขุมเด็กจะขุดดินเป็นรูปเรือแล้วเก็บลูกสวาดหรือยาร่วงมาเล่น แต่ปัจจุบันต้องซื้อลูกแก้วใสมาเล่นแทนการไปเก็บภายในชุมชนการเล่น ลิโมที่แต่เดิมนำขึ้นอย่างเป็นเส้นทางที่ได้จากผลกริตยางพารามั้ตรวมกันเป็นก้อนกลมคล้ายลูกบอล หรือเอาเศษผ้ามามั้ตรวมเป็นก้อนกลม ๆ ก็เปลี่ยนไปซื้อลูกบอลเล็ก ๆ มาเล่นแทน

3. คุณค่าด้านพัฒนาการบุคลิกภาพ

การละเล่นของเด็กเป็นองค์ความรู้อย่างหนึ่งในการนำมาเสริมสร้างบุคลิกภาพให้มีพัฒนาการที่มีความสง่างาม เป็นไปตามความพึงประสงค์ของสังคมได้ การละเล่นเป็นการฝึกทักษะเพื่อเพิ่มศักยภาพการพัฒนาด้านร่างกาย สมอง อารมณ์ และสังคม กล่าวคือ

- ด้านร่างกาย การละเล่นของเด็ก นับเป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่ง เช่น ไก่จ้อง วึ่งเปี้ยว เตย ตี อีจูด ปูชาเก เกล็กหยบ พระยาชิงเมือง โดดเชือก ว้าว การเล่นแข่งทุนหม้อ ช่วยในเรื่องการทรงตัวและทำให้ร่างกายแข็งแรง อดทน การเล่นเหล่านี้ต้องใช้พลังกำลังของร่างกายเด็กจะเกิดการเรียนรู้และรู้จักการควบคุมการเล่นเพื่อจะไม่ทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายได้

- ด้านสมอง การละเล่นชนิดต่าง ๆ ล้วนแต่ต้องใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเพื่อเป็นการใช้ความคิดที่ไม่เครียด แต่จะสนุกสนาน เช่น การเล่นหมากขุม ต้องมีสติใช้ความคิดในการคาดสถานการณ์ คำนวณ เข้าวางไข่ คติวิธีการหลอกส่อเอาไข่ ตัวเข้ก็ต้องรอบคอบระมัดระวังปกป้องไข่ กำชัด ไก่ขึ้นช่าง หมากเก็บ ต้องใช้สมาธิควบคุมการใช้นิ้วมือเพื่อให้หยิบหมาก หยิบไม้ หรือตัดเม็ดมะขามได้ การเล่นข้าวหอยเลี้ยง ถักขนมครก ต้องมีการสร้างสถานการณ์บทบาทสมมติ เด็กจะต้องคิดบทบาทการพูดจาเป็นแม่ลูก แม่ค้า คนซื้อของ การละเล่น เชื่อ

ช้าง เชื้อหมี สมมติตนเองเป็นช้างที่ถูกวิญญาณเข้าร่างและแสดงท่าช้างอาละวาด การเล่นบางชนิดจะฝึกให้เด็กเป็นผู้รู้จักคาดการณ์ กระยะได้เช่น หอยราว เป่ากบ ชักราว ตีไห

- ด้านอารมณ์ การเล่นทุกชนิดเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายอารมณ์ ขณะที่เล่นต้องมีฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบ เด็กต้องควบคุมอารมณ์จากการถูกลงโทษ การเป็นผู้แพ้ ผู้เสียเปรียบ การให้อภัยเมื่อเกิดความผิดพลาด การเล่นจึงเป็นการปรับอารมณ์ให้เป็นไปตามที่สังคมพึงประสงค์ได้

- ด้านสังคม ลักษณะการเล่นทุกชนิดเป็นการเล่นแบบ 2 ฝ่าย ซึ่งต้องมีการปะทะสังสรรค์ให้กลุ่มสังคมเด็ก จึงเป็นการเรียนรู้การปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบจริยธรรมอันดีงาม การเล่นบางชนิดอาจเป็นอันตรายได้ เช่น ฉับโผง ยิงหนังสติ๊ก เด็กจะเรียนรู้ว่าไม่ควรนำของเล่นนี้มาเป็นอาวุธทำร้ายร่างกายเพื่อ การเล่นช่วงรับผ้าเด็กต้องโยนผ้าให้ผู้ซึ่งหลังเพื่อนซึ่งสมมติเป็นช้างและต้องรับผ้าให้ได้ แต่จะต้องไม่ถือโอกาสเอาผ้าขว้างใส่เพื่อนเพื่อกลั่นแกล้ง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเป็นผู้มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมื่อเพื่อนเสียเปรียบ หรือการให้ยืมยืมของเล่นซึ่งกันและกัน การเล่นที่สร้างความสามัคคี เช่น ขี่ม้าส่งเมือง ไม้้อ ทำให้เด็กรู้จักที่จะร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติกิจกรรมไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะนำมาซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้ดำรงอยู่ในสังคมที่ตนอาศัยได้อย่างสันติสุข

4. คุณค่าด้านโลกทัศน์ของเด็ก

การเล่นเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเด็กให้รักท้องถิ่นและเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมา สังคมจึงเป็นแบบอย่างในการประดิษฐ์วิธีการเล่นของเด็ก ในขณะเดียวกันการเล่นของเด็กที่เกิดขึ้นมาใหม่อยู่เรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดยั้งและเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ย่อมหมายถึง โลกทัศน์ในการคิดสร้างสรรค์ของเล่น โลกทัศน์ที่แผ่กว้างด้วยคติความเชื่อตามประเพณีของชุมชน

การสร้างสรรคของเด็กเล่นโดยนันทวิทยากรในท้องถิ่นมาจัดทำเป็นอุปกรณ์เล่น เช่น ชักราว นำกะลาผ่าเป็น 2 ซีกวางคว่ำบนพื้น วางไม้ไผ่พาดบนกะลาเป็นราว เรียงเม็ดหัวครก (เม็ดมะม่วงหิมพานต์) เรียงเป็นแถวตามความยาวของไม้ไผ่ ใช้ก้อนหินหรือลูกสวาดปาลูกหัวครก นับเป็นการเล่นที่ใช้วัสดุในท้องถิ่นอย่างง่าย ๆ

การเล่นฉับโผง หรือ ชับโพละ หรือ บอกลุด เป็นการนำไม้ไผ่มาดัดแปลงประดิษฐ์เป็นอาวุธ คล้ายปืน โดยใช้แรงอัดลมของลูกกระสุน ที่ทำจากดินเหนียว บั่น ใช้แกนไม้กระทุ้งให้กระสุนพุ่งออกไปยังเป้าหมาย

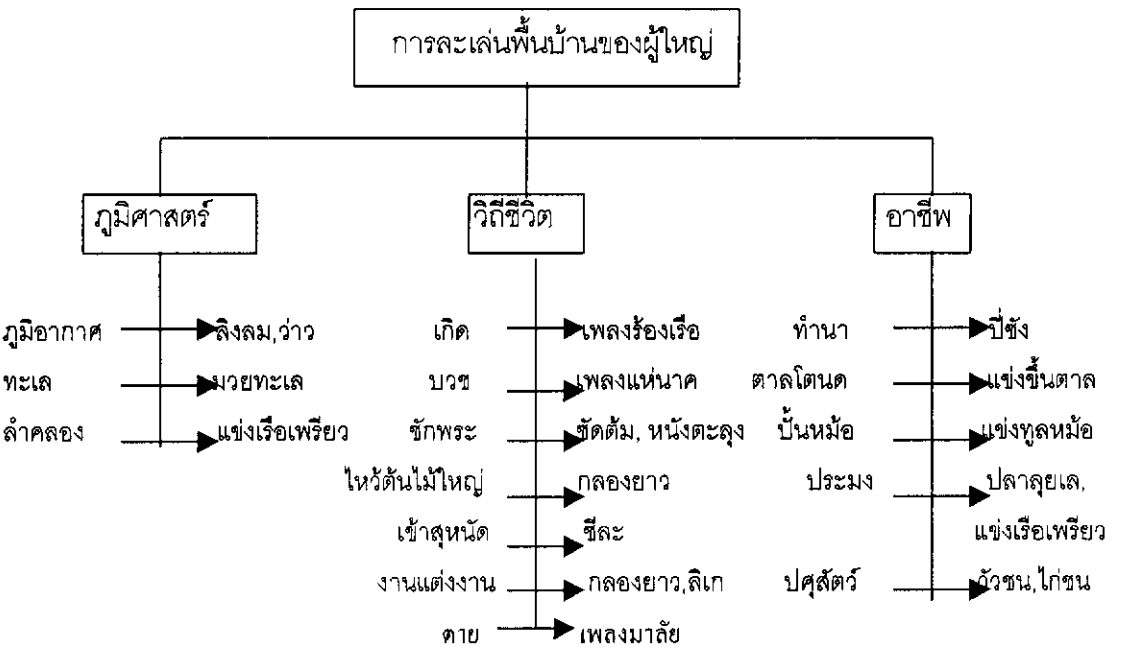
การเล่นปือบือ หรือ ลูกหัน ที่นำลูกยางพารามาเขี่ยเอาเนื้อเยื่อออก เสียบไม้ที่มีเชือกผูกเข้าไปในลูกยาง โดยปลายไม้เสียบใบตาล หรือใบมะพร้าว ทำเป็นรูปกังหัน ดึงเชือกให้ไม้ที่เสียบในยางหมุนจะทำให้กังหันหมุนเหมือนพัด นับว่าเป็นการสร้างสรรคของเล่นจาก

การพบเห็นประสบการณ์มาปรับประยุกต์เล่นโดยไม่จำเป็นต้องซื้อ ทั้งยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในแง่ของการสร้างสรรค์

การเล่นที่แฝงไว้ด้วยคติความเชื่อภายในชุมชน ย่อมชี้ให้เห็นว่าเยาวชนเป็นผู้มีความช่างสังเกตมีจิตวิญญาณของความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ตำบลทั้งหมด แต่ดั้งเดิมมีลักษณะเป็นป่าที่มีสัตว์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ เช่น ช้างเสือ ผนวกกับประเพณีความเชื่อของชุมชน ด้านการนับถือบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว มีการเข้าทรงตายายโนรา การเข้าทรงของแม่ม่วงทอง การเล่นที่เกี่ยวกับการเข้าร่าง คือ การเล่นเชื้อช้างอธิบายด้วยว่าเป็นอย่างไร นอกจากนี้จากประเพณีชักพระมีการเล่นชดดัมเป็นประเพณีที่พบเห็นกันทั่วทุกท้องถิ่น

คุณค่าของการเล่นพื้นบ้านของผู้ใหญ่

การเล่นพื้นบ้านนับเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมให้มีความสามัคคีทั้งยังเป็นเครื่องผ่อนคลายความตึงเครียดจากภารกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของการเล่นกับท้องถิ่น มีดังนี้



แฟงผังแสดงความสัมพันธ์การเล่นพื้นบ้านกับท้องถิ่น

การเล่นต่าง ๆ เป็นเครื่องแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของชุมชน เป็นเครื่องมือในการสานสัมพันธ์ของชุมชนให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และความสามัคคี คุณค่าแก่ชุมชน คือ

1. การละเล่น เป็นเครื่องแสดงออกถึงพุทธบูชา

การเล่นหลายชนิดมีเพื่อประกอบพิธีกรรมงานบุญงานกุศล ซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น เพลงแห่หน้าค ในอดีต ตำบลสทิงหม้อ เมื่อมีประเพณีบวชนาค จะมีการจัดขบวนแห่หน้าค ออกจากบ้านไปวัด ขณะที่แห่หน้าคมีกลองยาวนำหน้าขบวนแห่หน้าค และมีการร้องเพลงกล่อม นาคเพื่อเป็นการอบรมสั่งสอนเจ้านาคก่อนเข้าบรรพชาอุปสมบท ด้วยความเชื่อว่าเพื่อขอพร จากเทพยดา และเพื่อเตือนนาคให้ซาบซึ้งในรสของพระธรรม ในปัจจุบัน ตำบลสทิงหม้อไม่มี ใครสามารถเล่นเพลงกล่อมนาคได้ จึงมีแต่เพียงการเล่าขานสืบต่อ ๆ มา

2. การละเล่นเป็นภาพสะท้อนสังคมการดำรงชีวิต

เพลงร้องเรือ หรือ เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่มีเจตนามุ่งให้เด็กนอนหลับเร็วและ สนิท การร้องจึงไม่เน้นเนื้อหาสาระมากแต่เป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ ดังนั้น เพลงกล่อมเด็กจึงเป็นเสมือนบริบทเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับสังคม โดยมีสตรีเป็นสื่อสร้าง สรรค์อารมณ์และสราญตะแห่งบทเพลง ในปัจจุบันสตรียุคใหม่ในตำบลสทิงหม้อไม่นิยมร้อง เพลงกล่อมลูกแบบพื้นบ้าน ทำให้เพลงร้องเรือหมดความนิยมไปจากชุมชน เพลงร้องเรือในชุม ชนที่พบมีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคม เหตุการณ์ในสังคม เน้นให้ผู้ร่วมฟังรับรู้มากกว่าให้ทราบ ฟัง เนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวในสังคม เช่น

เยียก¹หมาเหอ เยียกมาโดยโดย กินข้าวเสียหมาเหอ กินแล้วไปยีก²แลน
แลนเหอหมันแลนขึ้นตันไหนด³ พาหมายีกแลน⁴แลนขึ้นตันเหอไหนด
เจ็ดชั้น เทียมได้ผัวไทยผีนไหนผีนนั้น นอนสาดเจ็ดชั้น โลกสาวชาวเรินดิน⁵
อา เหอ แฮอ เหอ ลูกสาวเหอ ลูกสาวบ้านดิน เทียม⁶ได้ผัวจีนนอนสาด⁷

(แนม มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

1 เยียก = เรียก

2 ยีก = ไล่

3 ตันไหนด = ตันตาล

4 แลน = ตัวตะกวด

5 เรินดิน = บ้านทางทิศเหนือ

6 เทียม = ตั้งแต่

7 สาด = เสื่อ

หนังตะลุง นับเป็นมหรสพเก่าแก่ของชาวไทย ในตำบลสทิงหม้อนิยมดูหนังตะลุงเป็นอย่างมาก งานเทศกาลต่าง ๆ มีผู้จัดจ้างนำหนังตะลุงมาเล่นภายในหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ หนัง (จีน อรรถโฆษณ) ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในตำบลสทิงหม้อก็ได้รับชมหมากการเชิญให้ไปเล่นหนังตะลุงเพื่อแก้บนหรือประกอบพิธีกรรมจำเป็นต้องมีการให้ช้นหมากที่ประกอบด้วย ช้น ดอกไม้ รูปเทียน และเงินก้านแล้วแต่เจ้าป่าให้ ให้แสดงอยู่เป็นประจำตลอดปี แม้ในปัจจุบันการเล่นหนังตะลุงจะลดจำนวนลงแต่ก็ยังคงเป็นที่ยอมรับว่า มหรสพที่ชุมชนชอบมากที่สุดคือ หนังตะลุง การลดจำนวนการว่าจ้างไปเล่น เพราะชุมชนไม่มีเงินว่าจ้าง หนังตะลุงแสดงคืนหนึ่งแต่เดิมราคา 1,000 – 2,000 บาท แต่ปัจจุบันหนังจีนแสดงเองจะรับ 5,000 – 6,000 บาท ถ้าแสดงที่อื่นจะได้ราคา 8,000 – 15,000 บาท ด้วยเศรษฐกิจค่าครองชีพมากขึ้นประกอบกับการพัฒนาหนังตะลุงที่ดั้งเดิมไม่มีการใช้เครื่องขยายเสียง และวงดนตรีสดริงที่ใช้นักดนตรีหลายคน เมื่อเข้าสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทำให้รูปแบบหนังตะลุงพัฒนาตามยุคสมัยมีการใช้เครื่องขยายเสียง นำเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาผสมกับ กลองชุด จอหนังและตัวหนังมีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อให้ผู้ชมที่อยู่ไกล ๆ มองเห็นชัดขึ้น เหล่านี้เป็นปัจจัยให้ราคาช้นหมากเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามการแสดงหนังก็ยังเป็นที่นิยมของชุมชนอย่างไม่ขาด หนังตะลุงนิยมเล่นในชุมชนหลายโอกาส เช่น งานประเพณี ประเพณีไหว้ต้นไม้มิ่งใหญ่ งานวันว่าง (สงกรานต์) งานแก้บนต่าง ๆ จากการแสดงงานต่าง ๆ นี้ ทำให้เห็นวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่สอดแทรกอยู่กับการเล่นหนังตะลุงหลายประการ กล่าวคือ

หนังตะลุง เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในการนำหนังสัตว์ที่ตายแล้วมาประดิษฐ์เป็นตัวต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ สั่งสอนเยาวชนภายในท้องถิ่น ต่อมาถูกพัฒนา กลายเป็น การนำหนังมาแสดงเป็นมหรสพที่มีองค์ประกอบการแสดงหลายอย่างเข้าผสมผสานกัน ได้แก่ ศิลปะการแกะรูปหนัง การขีด การบรรเลงดนตรี วรรณกรรมบทหนังตะลุง หนังตะลุงจึงเป็นการรวมศิลปะหลายแขนงเข้าด้วยกันอย่างมีระบบองค์ความรู้ที่มุ่งเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจ การปลูกฝัง คุณงามความดี ให้แก่ผู้ชมในท้องถิ่น นับเป็นเรื่องยากของสังคมที่นิยมวัตถุ การสะท้อนภาพของชุมชนในหนังตะลุงเป็นเรื่องที่น่านักศึกษาดังประเด็นต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าที่มุ่งส่งเสริมจิตใจให้มนุษย์ทำความดี มุ่งปฏิบัติชอบธรรมเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ สะท้อนถึงอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และฮินดูที่เข้ามาในดินแดนคาบสมุทรสทิงพร ในตำบลสทิงหม้อมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าซึ่งปรากฏจากรูปปั้นในวัดโลการาม มีการปั้นรูปพระพรหม พระนารายณ์ พญานาค หรือเรือชักพระที่นิยมสลักรูปพญานาคติด 2 ข้างลำเรือพระ แม้แต่การเล่นหนังตะลุงก็มีการภาศครูด้วยตัวหนังพระอิศวร และฤๅษี

2.2 หนังตะลุงเป็นเครื่องรับใช้ของชุมชนในการผ่อนคลาย ความตึงเครียด จากการการทำงานชุมชนได้มีโอกาสพบปะกันเนื่องจากได้มาชมหนังตะลุง เกิดการรวมกลุ่มชุมชนกัน และเป็นโอกาสให้มีการบอกข่าวแก่กันและกัน ด้วยเหตุนี้เองต่อมานหนังตะลุงจึงเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาธิปไตย มีนักการเมืองในท้องถิ่นมักว่าจ้างหนังตะลุงเพื่อใช้ในการหาเสียง

ตลอดไปจนถึงการปะทะสังสรรค์ทางสังคมในการมาชมหนัง มีการค้าขายอาหาร น้ำ ขนม พ่อแม่ พาลูกมาดูหนังการแจ้งข่าวสารต่างๆของชาวบ้านที่มาดูหนังตะลุงด้วยกันภายในหมู่บ้าน

2.3 หนังตะลุงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในการทำดีได้ชั่วได้ชั่ว ความเพียรในการทำความดีถือว่าเป็นยอดของพระพุทธศาสนา ชุมชนสทิงหม้อโดยเฉพาะหมู่ 3 และ 4 ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ เรื่องราวของหนังตะลุงมักกล่าวสั่งสอนอบรมให้ทุกคนยึดหลักพระธรรมคำสั่งสอน หนังตะลุงจึงเป็นเครื่องมือขัดเกลาศีลธรรมภายในชุมชนได้ เช่น เรื่อง วงศ์อมรินทร์ ของหนังฉิ้น อรมุต กล่าวถึงตอนศรีอาคมและยักษ์นนทกาลเข้าไปแก้ปริศนาคำทายของเจ้าหญิงนิภาพร มีบทที่แสดงถึงหลักคำสั่งสอนไว้ดังนี้

นิภาพ : เราจะอภิเษกกับผู้ที่สามารถแก้ปัญหามาของเราได้ ท่านทั้งสองมีปัญญาจงแก้ปัญหามาไปนี้ของเราเถิด "วัดอะไรที่ไม่มีพระ ละอะไรที่แสนยาก จากอะไรที่แสนเข็ญ เห็นอะไรที่น่ากลัว กลัวอะไรที่หนีไม่พ้น จนอะไรที่จนหนัก หนักอะไรที่หนักจริง"

ยักษ์นนทกาล : วัดที่ไม่มีพระคือวัดร้าง ละที่แสนยาก คือ ละอาการ จากที่แสนเข็ญ คือจากเมีย เห็นที่น่ากลัวคือ เห็นศัตรู กลัวที่หนีไม่พ้นคือ กลัวตระวาง จนที่หนักคือ จนเงิน หนักที่จริง คือ หนักสิ่งที่เกินแรง

นิภาพร : คนที่ 2 เข็ญธิ

ศรีอาคม : ปัญหาข้อแรก วัดอะไรที่ไม่มีพระ วัฏสงสาร เพราะต้องเวียนว่ายตายเกิด ละอะไรที่แสนยาก ละค้นหา จากอะไรที่แสนเข็ญ คือ จากความทุกข์ใจ เห็นอะไรที่น่ากลัว เห็นมัจจุราช หรือความตาย เพราะทุกคนกลัวตาย กลัวอะไรที่หนีไม่พ้น กลัวเกิด แก่ เจ็บ ตาย จนอะไรที่จนหนัก จนความคิด จนปัญญา หนักอะไรที่หนักจริง หนักใจ โปรดพิจารณาคำตอบเถิด

(ฉิ้น อรมุต : วงศ์อมรินทร์)

2.4 การชมหนังตะลุง ทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมการชมหนังตะลุงของชาวบ้าน ว่าขณะที่ชมจะตั้งใจอย่างมีสติ มีสมาธิ มีระเบียบ ลักษณะการเล่นหนังตะลุง คือ การใช้ตัวหนังรูปต่าง ๆ แสดงหน้าจอกให้เกิดเงา เคลื่อนไหวเลียนแบบท่าทางมนุษย์ ประกอบการพากย์ของนายหนัง สิ่งที่ปรากฏต่อสายตาผู้ชม คือ การเคลื่อนไหวของปากและแขนของตัวหนังที่เป็นเงาบนจอตลอดเวลาการแสดง 1 – 3 ชั่วโมง ซึ่งไม่อาจดึงดูดใจผู้ชมได้มากเท่ากับการพากย์ของนายหนัง โดยเฉพาะหนังฉิ้น อรมุต มีเสียงพากย์ทำนองท่องถิ่นใต้ที่มีลีลา จังหวะน้ำเสียง อันไพเราะประกอบกับ บทพากย์ ที่มีเนื้อหาสาระสอดแทรกธรรมะและอารมณ์อันตลกขบขัน จนเป็นที่ยกย่องในหมู่ศิลปินหนังตะลุงด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล

ปัจจุบันได้ทอดพระเนตรการเล่น หนังสืงสูง ฉิ้น อรมุต ฦ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ในปี พ.ศ. 2517 ถึงกับทรงพระราชทานนามหนังสือว่า หนังสืออรรถโฆษิต แปลว่า คณะหนังสือสูงที่ประกาศความดี ในปี พ.ศ. 2532 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าฝีปากของหนังสือมีส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์สังคม สหังหม้อ ชาวบ้านเป็นผู้ฟังที่มีระเบียบในการชม มีสมาธิ ขณะที่หนังสือกำลังเล่นในงานทำบุญ เดือนสิบ หรืองานเทศกาลชักพระ ซึ่งนับว่าเป็นงานที่สนุกสนานรื่นเริง แต่เมื่อถึงเวลาชมหนังสือจะพบว่า ผู้ชมทุกคนนั่งที่พื้นดินอย่างเงียบสงบพร้อมกับ การตั้งใจฟังอย่างมีสติ ในการพิจารณาความของบทหนังสือ บทหนังสือส่วนมากจะไม่เจรจาตรงไปตรงมาแต่เป็นการเจรจาที่สอดแทรกความหมายโดยนัยอยู่เกือบตลอดเรื่อง ดังนั้นผู้ชมต้องพิจารณาแปลความหมายจากบทหนังสือซึ่งเป็นกลวิธีในการสั่งสอนชุมชน

ยังจำได้ตอนเด็กไปดูหนังสือกับแม่ สว่าแม่สอนบางทีก็ยกตัวอย่างมาจากหนังสือ
เช่น ออย่าขี้โม้ เหมือนไ้อยอตทอง
(พัน ญานะกะโตะ : สัมภาษณ์)

หนังสือนี้แก่อุตยอตฝีปากแล้ว บทแก่อีมีคติสอนใจเป็นธรรมะส่วนมาก
(หนังสือประเสริฐ รักรวงศ์ : สัมภาษณ์)

บทของหนังสือนี้มักจะมีข้อคิดคติสอนใจในเนื้อหามากมาย เช่น เรื่องวงศ์ไพรวัน ตอนพระไชยณรงค์ รำพึงความทุกข์ที่พลาดรักจากนางเกษรา

ในโลกนี้มีอะไรจะเที่ยงแท้	ย่อมเปลี่ยนแปลงหมุนดังดอกกังหัน
ที่รักหนักก็มักหน่ายตามไม่ทัน	พัลวันเวียนวนจนปัญญา
ที่สัญญาว่าไว้หมายจะแน	กลับเปลี่ยนแปลงพลิกพร้าปลายชีวหา
เพราะโลกเป็นอนิจจังสังขาร	จะมัวมาครวญคร่ำอยู่ทำไม
ร้อนกับหนาวเศร้ากับโศกในโลกหมุน	จริงนะคุณมันคงไม่สงสัย
ผิดหวังพลังรักจงหักใจ	ว่าเป็นไปตามกรรมธรรมดา
ไม่หนักแน่นแก่สารประมาณหมาย	อย่างรักใคร่พิวพันในตัณหา
เพราะร่างกายหมายเหมือนเรือโนรา	ถึงเวลามอดม้วยไปด้วยกัน
	(ฉิ้น อรมุต : วงศ์ไพรวัน)

3. การละเล่นเป็นพิธีกรรมของคนในชุมชน

การละเล่นบางชนิดมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเป็นพิธีกรรมส่วนหนึ่งในศาสนกิจของชุมชน หรือประกอบกิจประเพณีท้องถิ่น ตั้งแต่พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและพิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชน

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น การเล่นปีซัง โดยความเชื่อว่า การเป่าปีซังเพื่อบูชาพระแม่โพสพ

พิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น การบวชนาค มีการตีกลองยาวและคนขับเพลงแห่นาค ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ มีการตีกลองยาวเพื่อให้แม่ม่วงทอง (ร่างทรง) ร่ายรำรื่นเริงหนังตะลุงเล่นเพื่อแก้บน

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดความรัก ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น การทำบุญชักพระเมื่อ ชุมชนลากเรือพระมาที่บ้านคุณยายแหม่มณิรักษ์ ชุมชนจะร่วมแรง ร่วมใจกันสละเงินเพื่อว่าจ้างคณะหนังตะลุงฉิ้น ธรรมโมเชิต มาเล่นเป็นประจำทุกปี

4. การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

การละเล่นพื้นบ้านหลายชนิดนำรายได้มาสู่ผู้เล่นโดยเฉพาะการละเล่นของผู้ใหญ่ สำหรับการละเล่นของเด็กที่เกี่ยวกับอุปกรณ์การเล่น มีผู้ขายอุปกรณ์การเล่นหรือของเล่นกันภายในหมู่บ้าน แต่เป็นอุปกรณ์ที่บุคคลภายนอกตำบลเป็นผู้ผลิต และส่งสินค้ามาขายในตำบลเป็นของเล่นสมัยใหม่ เช่น ม้าพลาสติก ปืนฉีดน้ำ รถชนิดต่าง ๆ ที่จำลองมาจากของจริง พลุชนิด อุปกรณ์สำหรับการละเล่นพื้นบ้านไม่มีใครผลิตและในชุมชนไม่มีการซื้อ - ขาย กัน

การละเล่นพื้นบ้านที่สามารถนำรายได้มาสู่ชุมชนได้หลายลักษณะ ดังนี้

4.1 การรับจ้างผลิตอุปกรณ์การเล่น ได้แก่ การประดิษฐ์อุปกรณ์ขายหรือการเลี้ยงสัตว์ที่ใช้ในการเล่น เช่น วัว ปลา เป็นการรับจ้างเลี้ยงกับการเลี้ยงเพื่อขาย พบในการเล่นต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 การประดิษฐ์วัวขาย โดยเฉพาะตระกูล มณิรักษ์ มีการขายวัวตามแต่จะมีผู้สั่งซื้อ ส่วนมากนิยมว่าวควายขนาดใหญ่ตัวละประมาณ 500 - 1,000 บาท ลงทุนตัวละ 200 บาท (ถ้าวัวมีบุคคลภายนอกเข้ามาสั่งว่าวได้ปีละ 5 - 10 ตัว) นับว่าเป็นอาชีพเสริมรายได้

4.1.2 การรับจ้างแกะรูปหนังตะลุงขาย มีทำขายกันในตระกูลอรมุต เป็นตัวตะลุงเพื่อใช้ในการเล่นหนัง มีบุคคลจากภายนอกมาว่าจ้างฉลุตามแต่จะสั่ง แบบของตัวหนังตัวหนึ่งขายได้ตัวละ 200 - 1,000 บาท โดยลงทุนฉลุตัวละประมาณ 100 - 300 บาทตามขนาดและรูปแบบตัวหนัง ฉลุปีหนึ่งมีรายได้จากหนังตะลุงประมาณ 10,000 บาท

4.1.3 การขายหม้อเครื่องปั้นดินเผา เพื่อนำไปเป็นของเล่นของเด็กประเภท รูปปั้น สัตว์ต่าง ๆ เช่น นกสม (กระปุกอมสินสะสมต่างค์) เต่าและกระต่ายนมครก ภาชนะจำลองที่ใช้เล่นข้าวหอยเลี้ยง เมื่อถึงเทศกาลอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยมีการเล่นแข่งขัน หลับตาตีหม้อ แข่งทุนหม้อ ภายในชุมชนจะไปซื้อหม้อปั้นดินเผาจากบ้านป่าป้อมใจ เกษตร สุนทร มาใช้ประกอบการเล่นเพราะราคาถูก ประมาณลูกละ 15 - 40 บาท ตามขนาดเล็ก - ใหญ่ และรูปแบบ

4.1.4 การเลี้ยงปลากัดขาย มีการเลี้ยงปลากัดเพื่อส่งไปขายในเมืองสงขลา เป็นลักษณะการเลี้ยงเพื่อเป็นรายได้เสริมไม่ใช่อาชีพหลัก เช่น บ้านซูลี มีอาชีพรับจ้างติด กระจกประตู หน้าต่าง และมีการเลี้ยงปลากัดขาย เฉลี่ยส่งตัวละ 5 - 10 บาท มีรายได้เสริม ประมาณปีละ 3000 บาท

4.1.5 การรับจ้างเลี้ยงวัวชน นิยมมากในหมู่ 5 โดยบุคคลภายนอกส่วนมาก จะเป็นนักการเมืองท้องถิ่น เช่น ส.จ. ส.ท. และบุคคลทั่วไปจ้างชาวสทิงหม้อเลี้ยงวัวชน มี รายได้เดือนละ 3,000 - 7,000 บาทต่อ 1 ตัว ตามแต่ขนาดและคุณภาพ คุณลักษณะของวัว ถ้าเป็นวัวชนฝีมือจัดว่าเป็นแชมป์ราคาจะสูง ผู้รับจ้างเลี้ยงต้องเอาใจใส่พิเศษและต้องเฝ้าตลอด ทั้งวัน โดยมีรายได้พิเศษเพิ่มขึ้น ถ้านำวัวไปแข่งขันชนะจะได้เปอร์เซ็นต์จากเจ้าของวัว เช่น ร้อยละ 5 - 10 % มีการเดิมพันวัวกันในราคาตั้งแต่ 10,000 - 1,000,000 บาท

4.2 การเล่นเพื่อเป็นรายได้ คือ การรับจ้างเล่นประกอบพิธีกรรมหรือเพื่อการบันเทิง ได้แก่

4.2.1 การรับจ้างเล่นหนังตะลุง กลองยาว ประกอบงานแก้บน ชักพระ ร่วม พิธีกรรมไหว้ต้นไม้ใหญ่ มีรายได้ไม่แน่นอน

คณะตะลุงคณะอรอดโฆณิน รับแสดงภายในตำบล 5,000 บาท ถ้า แสดงที่อื่นนอกตำบลราคาครั้งละ 7,000 - 15,000 บาท ใน 1 ปีเฉลี่ยเล่นหนังตะลุงรวม 50 ครั้ง

คณะกลองยาวแต่เดิมคณะกลองยาวธรรมโฆณินรับว่าจ้างเล่นภายใน หมู่บ้านอยู่เป็นประจำ เฉลี่ยรับว่าจ้างครั้งละ 1,500 - 3,000 บาท ภายในตำบล นิยมเล่นในงาน แต่งงาน งานประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ งานชักพระ เฉลี่ย 1 ปีเล่นประมาณ 150 ครั้ง ในปัจจุบันงานลดลงไม่มีใครว่าจ้างคณะกลองยาวจึงเลิกไป

4.2.2 การเล่นเพื่อการพนัน เป็นการเล่นกีฬาพื้นบ้าน ได้แก่ วัวชน ไก่ชน ปลากัด เป็นการเล่นที่มีการเดิมพัน ราคาเดิมพันไม่แน่นอน นิยมเล่นกันอยู่ทั่วไป ภายใน ตำบลมีบ่อนไก่ชนอยู่ในหมู่ 3 หมู่ 4 ชาวบ้านมักจะนำไก่มาเล่นกันในวันเสาร์เช้า สำหรับวัว ชนต้องออกไปเล่นนอกตำบล คือตำบลพะวง ตำบลชิงโค หรืออำเภอหาดใหญ่ อำเภอรัตภูมิ มีการเดิมพันกันไม่แน่นอนนิยมไปเล่นวันเสาร์ วันอาทิตย์

กระบวนการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญา

กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาการเล่น มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับเรื่องของประเพณีความเชื่อทางศาสนาด้วย กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีดังนี้

1. แหล่งกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาได้รับการถ่ายทอดจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การเรียนรู้จากบิดา มารดาพบในการเล่นของเด็กหลายชนิด เช่น ขี้วแกง หอยเลียง ไก่ขึ้นช่าง หมากขุม ลูกข่าง การเล่นเพลงร้องเรือ ว่าว เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในทางผ่อนคลายความตึงเครียดและการสอนระเบียบวินัย จริยธรรม

1.2 การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ เป็นการเรียนรู้เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีคุณค่า มีการถ่ายทอดกันในกลุ่มเครือญาติ ได้แก่ การเล่นลิเก ซอ กลองยาว เพลงร้องเรือ ว่าว

1.3 การเรียนรู้ที่มาจากสถาบันการศึกษา เป็นลักษณะกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อการออกกำลังกายมักปรากฏในการเล่นของเด็ก เช่น แข่งทุนหม้อ เตย หมากขุม และการสอนการเล่นโดยเน้นเพื่อการดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น กลองยาว โนรา นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในโรงเรียนทำให้เด็กมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนการเล่นซึ่งกันและกัน เช่น ชัตราว เตย พระยาชิงเมือง เข้เผ้าไข้ เป็นต้น

1.4 การเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาด้วยตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้หาประสบการณ์ที่เกิดจากความสนใจจริงของภูมิปัญญา แล้วสังเกตจดจำข้อดีข้อเสียนำมาปรับปรุงด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ โดยมีการเชื่อมโยงความรู้ให้เข้ากับลักษณะของจารีตประเพณี เช่น การเล่นหนังตะลุงของฉิ่น อรมุต นอกจากนี้ยังมีการจดจำเลียนแบบมาจากศิลปินอื่น ๆ โดยนำมาปรับปรุงให้เป็นแบบเฉพาะตนศิลปินที่หนึ่งฉิ่นเลียนแบบได้แก่ หนึ่งกั้น ทองหล่อ หนึ่งจับ บ้านดีหลวง (ขุนลอยฟ้าโพยมหน)

2. กระบวนการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ต้นแบบของผู้ทรงภูมิปัญญา เทคนิคการถ่ายทอดการเล่นด้วยวิธีการต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย และเนื้อหาสาระ จากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดความรู้ด้านการการเล่นเป็นการถ่ายทอดทักษะการปฏิบัติ โดยเฉพาะการเล่นของเด็กเป็นการถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการและเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ลักษณะการถ่ายทอดส่วนมากมักต้องมีความสัมพันธ์กันมาก่อนในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อน ลักษณะการถ่ายทอดความรู้มีหลายวิธี ดังนี้

2.1 การสาธิตและบรรยาย เป็นวิธีการถ่ายทอดโดยการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างและบรรยายไปพร้อม ๆ กัน การเรียนรู้เช่นนี้ ผู้สาธิตจะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจึงเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ได้ และผู้เรียนรู้ต้องมีความตั้งใจในการเรียน เพราะ เป็นการเรียนรู้แบบตามอัธยาศัย ไม่ได้อยู่ภายใต้ระบบการศึกษา ครูต้นแบบถ่ายทอดให้โดยไม่คิดค่าเล่าเรียนใด ๆ เช่น หนึ่งตะลุง ลิเก ซอ กลองยาว การรำพรานโนรา การละเล่นเหล่านี้ครูต้นแบบมักเป็นศิลปินที่มีการประกอบอาชีพด้านการละเล่นอยู่แล้ว เนื้อหาการถ่ายทอด จะเป็นวิธีการเล่น เทคนิคการนำเสนอแก่ผู้ชมการแสดง ส่วนการละเล่นของเด็กได้แก่ หมากขุม ว่าว ลูกข่าง ปี่ซัง ปี่อ้อ ครูต้นแบบที่สาธิตบรรยายส่วนใหญ่จะเป็นบิดามารดาเป็นผู้สอนให้ บางโอกาสได้รับความรู้เพิ่มเติมจากเพื่อน ๆ ด้วย

2.2 การเลียนแบบจากต้นแบบที่มีความสามารถโดยการสังเกต จดจำ แล้วนำมาปฏิบัติตาม การละเล่นของเด็กจะมีปรากฏในหลายชนิด เช่น เตย ตี หมากชิงเสา กำชัต พระยาชิงเมือง แก่ลักหยบ ชัตราว เป็นต้น การละเล่นของผู้ใหญ่ปรากฏมากที่สุดคือ เพลงร้องเรือ ต้นแบบการเรียนรู้พบมากคือ มารดา

2.3 การประดิษฐ์ขึ้นเอง เป็นความรู้ที่เกิดจากการทดลองปฏิบัติอุปกรณ์ประกอบการเล่นขึ้นเอง ทั้งนี้รูปแบบการประดิษฐ์มีทั้ง ประดิษฐ์ขึ้นโดยลำพังด้วยวิธีการง่าย ๆ เช่นการใช้ยางพาราปั่นม้วนเป็นลูกบอล การใช้ในตาลและลูกยางประดิษฐ์เป็นกังหัน นอกจากนี้ยังมีการร่วมกันประดิษฐ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนและภายในครอบครัว ได้แก่ ว่าว ตัวหนึ่งตะลุง การร่วมกันคิดแต่งบทเพลงมัลย์ เพลงกล่อมทารก

จากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวมานี้ เป็นการให้ความรู้แบบตามอัธยาศัย ไม่ได้สอนกันตามระบบการศึกษาในห้องเรียน ดังนั้นจึงเป็นการถ่ายทอดตามความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย ไม่มีการควบคุมให้คงอยู่หรือสูญหาย ไม่มีหลักสูตรการถ่ายทอด เมื่อมีปัจจัยต่าง ๆ มากระทบจึงส่งผลให้การละเล่นต่าง ๆ หดสิ้นไป

3. ความรู้ที่ได้จากต้นแบบหรือจากครูของผู้ทรงภูมิปัญญา

จากการศึกษาพบว่า ความรู้ด้านการละเล่นเป็นความรู้ของชุมชนในอดีต ความรู้ที่ถ่ายทอดได้รับการสืบทอดเป็นลักษณะการแสดงเฉพาะแต่ละชนิด ซึ่งมีความสัมพันธ์ผูกพันกับวิถีชีวิต แม้ความรู้บางอย่างจะได้รับมาจากต่างถิ่น แต่ได้มีการนำมาเล่นโดยปรับให้กลายเป็นความรู้เฉพาะท้องถิ่น ลักษณะความรู้ที่ปรากฏได้แก่

3.1 ความรู้ด้านการละเล่น เป็นการถ่ายทอดองค์ประกอบการละเล่น แต่ละชนิด เช่น วิธีการเล่น ผู้เล่น สถานที่ เพลงดนตรี กฎระเบียบในการเล่นได้แก่ การเล่นลิเก กลองยาว และการละเล่นของเด็กหลายชนิดเช่น หมากขุม ว่าว

3.2 ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ได้แก่ คาถาอาคมประกอบการเล่น การไหว้ครู และ

โอกาสที่ใช้ในการเล่นซึ่งมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานวันสารทเดือนสิบมีการเล่นหนังตะลุง งานประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่มีการเล่นกลองยาว งานเข้าสู่หนัได้มีการเล่นซี้ละ

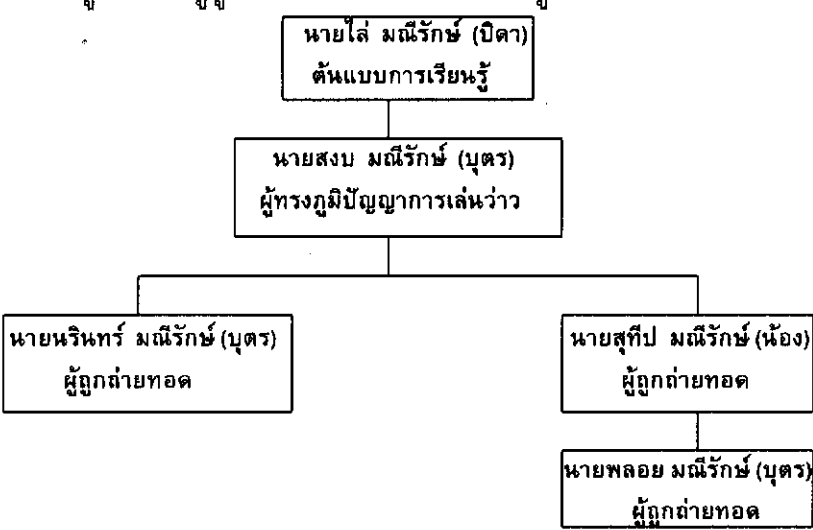
3.3 ความรู้ในการประยุกต์ใช้วัสดุพื้นบ้านในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นของเล่นเอง เช่นการทำวาวโดยหาไม้ไผ่ที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านมาทำเป็นโครงวาว การใช้แหล่งทรัพยากร ธรรมชาติในหมู่บ้านมาเป็นแหล่งการเล่น เช่น การเล่นเกมทะเล แข่งเรือเฟี้ยว แข่งขึ้นตาล การนำประวัติเรื่องราวภายในหมู่บ้านมาแต่งเป็นบทร้อง ทำนองเพลงในการเล่นเพลงร้องเรือ เพลงมาลัย

3.4 ความรู้ด้านคุณค่าของการละเล่น ที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การสร้างความรักความสามัคคี การร่วมรื่นเริงสนุกสนานภายในหมู่บ้าน โดยใช้การละเล่นเป็นสื่อชักนำ เช่นการแข่งขันตาล ทุนหม้อ หลับตาตีหม้อและการเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ๆ ได้รับรู้เพื่อไม่ให้เด็กหันไปหาสิ่งอบายมุข เช่น ว้าว

4. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญา

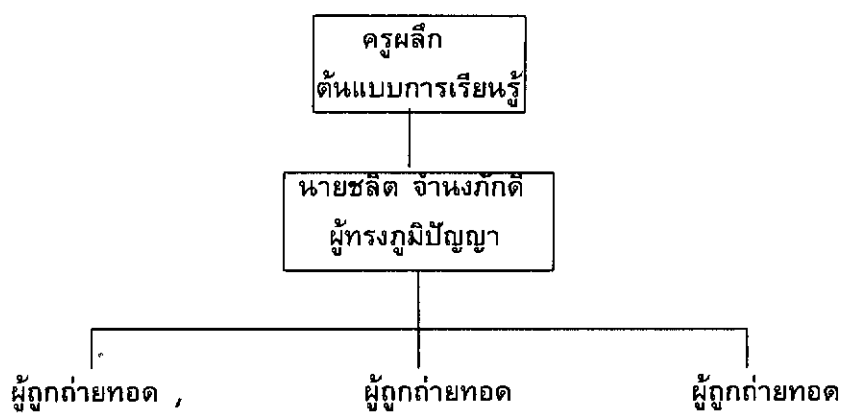
การสร้างเครือข่ายการละเล่นพื้นบ้านเป็นเรียนรู้ของชุมชนในการนำความรู้มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของบุคคลที่เป็นผู้กระจายความรู้ไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในลักษณะกลุ่ม เครือข่ายการละเล่นของเด็กเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ของเด็ก ๆ กันเองในชุมชน เป็นการเล่นที่เกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ตามแต่เด็กจะนึกสนุก ลักษณะการถ่ายทอดความรู้จึงเกิดขึ้นขณะที่เล่น การละเล่นของผู้ใหญ่มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจนมีลักษณะ ดังนี้

4.1 เครือข่ายระดับปัจเจกบุคคล เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจในเครือญาติภายในครอบครัวที่มีความผูกพันระหว่างพ่อแม่สู่ลูก หลาน โดยเฉพาะการเล่นว้าว เช่นตระกูลมณีรักษ์ มีการให้ลูกหลานทุกคนฝึกทำว้าวในระหว่างปิดภาคเรียนและเล่นกันภายในกลุ่มครอบครัว เอกลักษณ์เด่นของชุมชนคือการทำว้าวควายติดแอก ซึ่งเป็นว้าวที่มีเล่นกันมากที่สุดและนิยมมากในหมู่ 3 4 5 ผู้ถูกถ่ายทอดส่วนมากจะเป็นผู้ที่ความสนใจเป็นพิเศษ



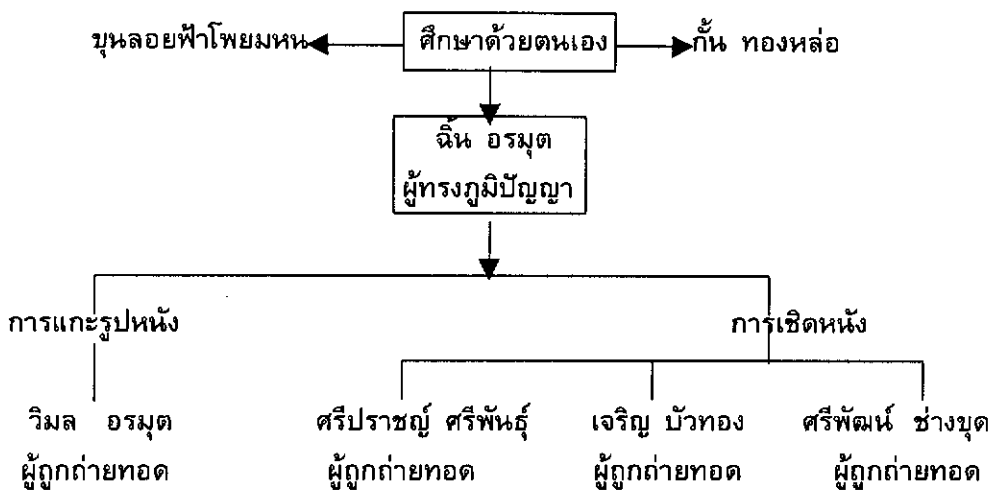
แผนผังเครือข่ายการเรียนรู้ระดับปัจเจกบุคคล

4.2 เครือข่ายระดับชุมชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน โดยอยู่รับการถ่ายทอดมีความสนใจจึงยอมรับเข้าเป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ผู้ทรงภูมิปัญญาถ่ายทอดความรู้ให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้สนใจเฉพาะขึ้น สถานที่สอนไม่จำกัดแน่นอนขึ้นอยู่กับการณ์หมายบ้าง หรือเป็นบ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาเองบ้าง และไม่จำกัดเวลาสอนแน่ชัด จึงเป็นการเรียนตามแต่โอกาสจะอำนวย เช่น วงกลองยาว ธรรมโฆษณ์ โดยผู้ทรงภูมิปัญญามีความสนใจเป็นพิเศษจึงเข้าไปสมัครเรียนจากผู้สูงอายุที่มีความสามารถเป็นพิเศษซึ่งอยู่ภายในหมู่บ้าน พร้อมกันนั้นยังมีการรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มรับสมัครผู้สนใจทั่วไปตามอัครยาชัย วงกลองยาวธรรมโฆษณ์ เป็นวงดนตรีที่เกิดจากคุณชลิต จ่านังกาดี มีอาชีพเป็นชาวนาเห็นว่าภายในหมู่บ้านมีงานที่ต้องใช้กลองยาวบ่อย ๆ เช่นบวชนาค ไหว์ัดันไม่ใหญ่ เทศกาลเดือนสิบ ลอยกระทง สงกรานต์ ในปีพ.ศ. 2513 จึงไปเรียนจากครูต้นแบบด้วยการจ้างครูจากที่อื่นมาสอนในราคา 2,000 บาท เมื่อเล่นเป็นแล้วจึงรวบรวมเพื่อนในหมู่บ้านเปิดสอนให้โดยไม่คิดเงิน บางคนสนใจมาเข้าร่วมวงเอง ปัจจุบันได้เลิกวงไปแล้วเนื่องจากไม่มีใครว่าจ้าง รวมเล่นกลองยาวมาเป็นเวลา 20 ปี



แผนผังเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชน

หนึ่งตะลุงคณะฉิ้น ธรรมโฆษณ์ มีการถ่ายทอดเครือข่ายให้แก่บุคคลในชุมชนที่สนใจเป็นพิเศษ เป็นการสอนด้วยความสมัครใจที่มีการสร้างเครือข่ายผสมระหว่างระดับปัจเจกบุคคลกับระดับชุมชน เนื่องจากขณะที่สอนต้องถ่ายทอดความรู้เฉพาะด้านให้แก่แต่ละบุคคลแล้วจึงจะนำมารวมกลุ่มเป็นชุมชน โดยฉิ้น อรมุต มีตำแหน่งเป็นประธานกรรมการศิลปินชุมชน



แผนผังเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล

2.4 เครือข่ายระดับองค์กร เป็นหน่วยงานที่ให้ความสนใจการเล่นพื้นบ้านที่โดดเด่นในตำบลทั้งหม้อ จึงมักเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาไปเป็นวิทยากรบ้าง ไปเล่นบ้าง การเล่นที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ให้องค์กรได้แก่ การเล่นหนังตะลุงนายฉิน ธรรมโฆษณ์ ด้วยความเป็นผู้ทำหนังที่มีความไพเราะ สอดแทรกเนื้อหาที่ตลก ให้orroรสแฝงไว้ด้วยคุณค่าทางศีลธรรม และความเป็นศิลปินแห่งชาติ หนังฉินจึงได้รับการเชิญให้เป็นวิทยากรบรรยายและเล่นหนังให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกชุมชน ได้แก่ สถาบันราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ

ปัจจัยการเล่น

การเล่นมีความผูกพันกับการดำเนินชีวิตของชุมชน นับเป็นกิจกรรมหนึ่งของชุมชน ในการสร้างความผูกพัน ความสนุกสนาน ความสามัคคีของบุคคลในชุมชน การเล่นจึงเป็นส่วนในการสร้างความสัมพันธ์ที่กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรมของชุมชน เป็นเหตุ นำมาซึ่งความรักท้องถิ่นหรือการทอดทิ้งถิ่นฐานประการหนึ่งด้วย การที่ชุมชนมองเห็นในคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ มีความรักและความภาคภูมิใจต่อการเล่นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งให้การเล่นยังดำรงอยู่ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยในการส่งเสริมเปลี่ยนแปลงคลี่คลายการเล่นในตำบล ดังนี้

ปัจจัยของการเสื่อมสูญ

การเล่นในตำบลสทิงหม้อ มีมากมายที่เสื่อมสูญ หรือกำลังหมดความสำคัญไปจากชุมชนสทิงหม้อ จากการประมวลความคิดชุมชนพอจะสรุปสาเหตุได้ ดังนี้

1. ระบบการศึกษา

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเล่นพื้นบ้านในตำบลสทิงหม้อหลายชนิดหมดความสำคัญและนับเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โรงเรียนที่อยู่ภายในตำบลสทิงหม้อ ระดับประถมศึกษาได้แก่ โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ โรงเรียนวัดโลการาม โรงเรียนวัดปอปาบ โรงเรียนวัดบัวหลวง ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาได้แก่ โรงเรียนวัดสถิตย์ชลธาร และโรงเรียนสงขลาวิทยาคม

ผลกระทบโดยตรง ได้แก่ การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ไม่มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับ การเล่นพื้นบ้านทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ ในระดับประถมศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเล่น คือ วิชา ส.ล.น. (สร้างเสริมลักษณะนิสัย) มีการเรียนกีฬาพื้นบ้านที่โรงเรียนสอน คือ การเล่นซ่อนหา เสือกินวัว ส่วนการเล่นพื้นบ้านมีการเรียนนาฏศิลป์สีกาต ภาคใต้เรียนประวัติความเป็นมาของการรำรองเง็ง การเรียนระดับมัธยมศึกษา วิชาที่มีเปิดไม่มีเนื้อหาใดที่สอดแทรกการเล่นพื้นบ้าน โรงเรียนสงขลาวิทยาคมเคยเปิดสอนรำโนราในคาบกิจกรรมแก่นักเรียนที่สนใจ แต่ในปัจจุบันไม่มีการสอนแล้ว เพราะผู้สอนเป็นได้ย้ายไปทำงานที่โรงเรียนอื่น ปัจจุบันจึงไม่มีผู้สอนเป็น สำหรับวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเล่น ได้แก่

ตารางที่ 12 แสดงวิชาเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเล่น

ระดับ	วิชา	กลุ่มวิชา	เนื้อหา
มัธยมต้น	พลศึกษา	บังคับเลือก	แบดมินตัน ปิงปอง ฟุตบอล ยืดหยุ่น (ยิมนาสติก) วิ่ง
	ศิลปะกับชีวิต	บังคับแกน	ประวัติความเป็นมา โขน ละคร ระบำ รำ ฟ้อน
	ศิลปะการละคร	เลือกพื้นฐานอาชีพ สาขาศิลปะ	ประวัติการละครสากล
	สังคมนิยม	เลือกพื้นฐานอาชีพ สาขาศิลปะ	ประวัติความเป็นมาของดนตรีไทย ขับร้องเพลงไทย

จากหลักสูตรการเรียนการสอน ที่ไม่มีการสอดแทรกการเล่นพื้นบ้านประจำท้องถิ่น แต่มีการเรียนการสอนที่เป็นกีฬาสากล การละครสากล มากกว่าจะเรียนรู้กีฬาในท้องถิ่น หรือ การเล่นในท้องถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักเรียนอาจจะหันเหความสนใจในท้องถิ่นของตนเอง

ผลกระทบโดยอ้อม ที่ทำให้การเล่นต่าง ๆ หมดความนิยมสาเหตุจากการศึกษา ในระบบโรงเรียนเป็นปัจจัยส่งผลกระทบ โดยเฉพาะการเล่นของเด็ก นายบุญกิจ จูตจันทร์ ศึกษาในเทศก์สำนักงานการประถมอำเภอสิงหนครกล่าวถึงประเด็นสาเหตุของปัญหาส่วนหนึ่งว่า

โรงเรียนขาดผู้สนับสนุนทำให้วิทยากรสอนและงบประมาณเพื่อจัดเชิญวิทยากร มาสอนไม่มี ปัญหาที่สำคัญคือ โรงเรียนไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริม ภูมิปัญญาด้านการเล่นในท้องถิ่น

(บุญกิจ จูตจันทร์ : สัมภาษณ์)

นายหมัด เหมมันต์ โต๊ะบิลาศาสนามุสลิม หมู่ 2 กล่าวถึงสาเหตุการเลิกล้ม การเล่นพื้นบ้านของเด็กว่า

สมัยก่อนเด็ก ๆ มีเวลาว่างเยอะ และของเล่นก็หาง่ายเอาในท้องถิ่นรอบตัวมาใช้ ประโยชน์ เดียวนี้เด็ก ๆ ต้องไปเรียนหนังสือในโรงเรียนพอมีความรู้ก็เล่นของเล่น ที่ทันสมัย ของในท้องถิ่นไม่เอาแล้ว มีของเล่นอย่างอื่นแทนพวกฟุตบอล ตะกร้อ

(หมัด เหมมันต์ : สัมภาษณ์)

คุณพิมพ์า มณีคุณ อาสาสมัครของหมู่บ้านดำนอนามัยและการสำรวจลูกหนี้ อาชีพค้าขาย กล่าวถึงสภาพการเล่นในปัจจุบันเริ่มเลิกล้มสัญญาว่า

เดิมโรงเรียนเลิกเรียนเร็ว 3 โมงครึ่ง (15.30 น.) เด็กกลับบ้านมีเวลาเล่นในบ้านกับเพื่อนบ้าน เอาของในท้องถิ่นมาเล่น เดียวนี้เด็กเลิกเรียน 5 โมงเย็น (17.00 น.) กลับบ้านมีการบ้านมาก จึงเล่นกันในโรงเรียนเท่านั้น ในโรงเรียน ก็เล่นฟุตบอล วิ่งเล่น แต่ยังตื่นสมัยก่อนในโรงเรียนไม่มีเรียนโนรา เดียวนี้ในโรงเรียนเขาเริ่มสอนโนราก็มี กลองยาวก็มี

(พิมพ์า มณีคุณ : สัมภาษณ์)

จากการที่ชุมชน แสดงทัศนะต่างๆ พอสรุปได้ว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนภาค บังคับทำให้เด็ก ๆ ทุกคนต้องเข้ารับการศึกษ หลักสูตรตลอดจนนโยบายการบริหารโรงเรียน

ไม่มีการส่งเสริมการเล่นของท้องถิ่น ลักษณะการเล่นภายในโรงเรียนเป็นกีฬาสากลนิยม เช่น ฟุตบอล ตะกร้อ แบดมินตัน การเล่นกีฬาพื้นบ้านนิยมเล่นกันตามบ้านมากกว่าจะนำไปเล่นกันในโรงเรียน โดยเฉพาะเมื่อโรงเรียนให้นักเรียนออกมาจากบ้านเพื่อไปโรงเรียนแต่เช้า และเลิกเรียนเย็นทำให้เวลาของเด็กอยู่ในโรงเรียนมากกว่า อยู่ที่บ้าน จึงทำให้โอกาสที่จะเล่นแบบพื้นบ้านลดลงไป

สำหรับการเล่นของผู้ใหญ่ขาดผู้สืบทอดเพราะภายในตำบลไม่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนั้นชุมชนจึงส่งบุตรหลานไปเรียนที่อื่น เป็นเหตุให้ เด็กหนุ่มสาวออกจากหมู่บ้านเพื่อไปเล่าเรียนเช่น ที่สถาบันราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่และวิทยาเขตปัตตานี สถาบันเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาสงขลา หรือการไปเรียนที่กรุงเทพฯ เป็นต้น เยาวชนเหล่านี้ไม่ได้นำการเล่นพื้นบ้านในชุมชนออกไปเผยแพร่แต่กลับไปรับอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามาในตำบลแทน

2. การพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนทุกด้าน การละเล่นพื้นบ้านค่อย ๆ ลดบทบาทในการรับใช้สังคมด้านพิธีกรรม กลายเป็นการเล่นเพื่อความบันเทิง เมื่อความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมมีมากขึ้นทำให้เกิดการบันเทิงรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย การละเล่นพื้นบ้านกลับเป็นของล้าสมัย จากการพัฒนาประเทศส่งผลกระทบต่อการเล่น ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ตำบลสทิงหม้อแต่ดั้งเดิมมีการประกอบอาชีพที่โดดเด่น คือ เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยพาหนะทางน้ำ สินค้าที่มีชื่อเสียง คือ น้ำตาล (น้ำตาลแว่น น้ำตาลปี๊ป น้ำส้มโตนด น้ำผึ้งเหลว) นาข้าว การปั้นหม้อเครื่องปั้นดินเผา เมื่อโครงสร้างสังคมเปลี่ยนแปลงจึงมีการประกอบอาชีพรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้นเช่น การทำนาถุ้ง หรือการเดินทางออกจากบ้านเพื่อไปรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้ต้นตาลและนาข้าวที่เคยมีมากมายลดน้อยลงไป การเล่นที่เกี่ยวข้องก็หมดสิ้น เช่น การแข่งขึ้นตาล ปีซัง ลูกหัน (บือบือ) ลิงลม การทูนหม้อ หลับตาตีหม้อ จากการเล่นที่เคยดำรงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน กลายเป็นการเล่นที่ถูกรื้อฟื้นเพื่อการอนุรักษ์ เช่น ในงานวันเด็ก งานวันกตัญญู ชุมชนนำการเล่นเหล่านี้มาแข่งขันกันเพื่อเป็นการอนุรักษ์ เมื่องานเลิกการเล่นก็หมดไปและไม่มีใครนำมาเล่นอีกจนกว่าจะถึงเทศกาลประจำปีตำบล สำหรับในชีวิตประจำวันเกิดการละเล่นชนิดใหม่ขึ้นมาแทน

แข่งตาลมีนานแล้ว ลุงอายุปีนี้ 71 พอจำได้ เขาก็มีการแข่งตาลกันมานาน เพราะตาลมีลู่ (มาก) ถ้าจะว่าไปลุงแข่งชนะเสมอ ถ้าคนอื่นขึ้น 10 ต้น

ลูกต้องได้ 15 ตัน ขึ้นแล้วเก็บลูกโหนดด้วยนะ เตี่ยวนี้มีบ่อกึ่งเพิ่มมากทำให้
ตาลตายไปมาก แข่งตาลก็ไม่มีแล้ว

(คล้อย หมานหมัด : สัมภาษณ์)

ต่อไปลูกหลานร้องเพลงร้องเรือไม่ได้ เพราะเขาคลอลูกแต่ต้องไปทำงานนอก
บ้าน ก็ฝากลูกให้ผู้เฒ่าผู้แก่เลี้ยง เขาไม่เคยร้องเพลงร้องเรือกล่อมเด็ก มีแต่ร้อง
เพลงลูกทุ่งแทน

(แนม มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

2.2 การเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคมภายในตำบล มีการสร้างถนนสาย 408
ตัดผ่านในตำบล ภายในหมู่บ้าน มีการถางป่า ถางต้นไม้ในชุมชน เช่น ไม้ ตาล มะม่วง ถูกโค่น
มีการถมดินในนาข้าว คันนา และลำคลองเพื่อทำถนน ชุมชนที่เคยเดินทางเท้า ทางเรือ ทาง
ควาย กลายมาเป็นการใช้ยานพาหนะทำให้การเดินทางรวดเร็วขึ้น เหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้
การเล่นเสื่อมสูญ เช่น พื้นที่เล่นว่าวลง การเล่นกลองยาว ลีเกในขบวนแห่หมดความสำคัญ

สมัยก่อนขบวนแห่เจ้าบ่าวเจ้าสาว ต้องเดินเท้าไปเป็นทางไกลมีขบวน
ลีเกบ้าง กลองยาวบ้างนำหน้าขบวนเพราะเดิมไม่มีรถ ถนนก็ไม่สะดวก
สบาย ต้องเดินกันไปไกล ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายจึงมีร้องลีเก
บ้าง ตีกลองบ้าง ให้สนุกสนานระหว่างการเดินทาง

(สบ สามารถ : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ วัสดุทางธรรมชาติที่นำมาใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการเล่นถูกทำลาย เช่น
ไม้ไผ่นำมาใช้ทำโครงว่าว ไม้คืบตาล โองปิ่นต้นตาล คาบตัวหนังตะลุง รวชัตพรกหรือต้นลาน
ต้นมะม่วงหิมพานต์เป็นอุปกรณ์ประกอบการเล่นของเด็กใช้เป็นลูกเกยในการเล่น หมากรุกเก็บ
ทอยหลุม ชัตพรก เข้เฝ้าไข เป็นต้น

นอกจากนี้ทำให้เกิดรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ใช้เป็นพาหนะในหมู่บ้าน การไถนาเริ่มใช้
รถไถ รถเก็บรวงข้าว ทำให้ไม่มีช้างใช้ทำปั้ง พื้นที่ถูกปรับให้เป็นทางเดินรถ การเดินทางน้ำก็
หมดไป การแห่เรือชักพระทางน้ำต้องเปลี่ยนเป็นนำมลากบนบก ชุมชนได้เดินทางออกนอก
หมู่บ้านและรับเอาของเล่นชนิดใหม่ ๆ เข้ามาขายเด็ก ของเล่นพื้นบ้านเริ่มหมดความนิยม

ดนตรีสมัยใหม่เข้ามาเล่นกับไฟฟ้าเสียงดังสนุกวัยรุ่นก็ชอบ ผู้ใหญ่ก็ชอบ
เคยใช้ลิเกในงานแต่งงานก็เลิกหมดไป หันมาใช้ดนตรีฝรั่งกัน

(เส็น แหละคำ : สัมภาษณ์)

เพลงมอลัย กลองยาว หมดความสำคัญลง เพราะมีไฟฟ้า มีเครื่องเสียงแล้วก็เอาดนตรีสากลมาเล่นแทน เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา ชาวบ้านก็ดูทีวี ดูหนัง กลางแปลง ของเล่นบ้านๆ เด็กๆ ไม่สนใจ เวลาถึงงานวัด มีชิงช้าสวรรค์ รถชิงสาวน้อยตกน้ำ ยิ่งเป่า จ่ายเงินแล้วก็เล่นสนุกตื่นเต้น เด็กมันเห็นว่าทันสมัยกว่าเล่นของบ้าน ๆ ที่มีมาตั้งแต่โบราณ

(ชลิต จ้างนภักดี : สัมภาษณ์)

3. สภาพสังคม

สภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การละเล่นต่าง ๆ เริ่มเสื่อมถอยเนื่องจากสภาพสังคมแต่ดั้งเดิมชุมชนอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน เกิดระบบเครือข่ายการเรียนรู้แบบเครือญาติและระดับชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยการละเล่นพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และการละเล่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน

ปัจจุบันสภาพสังคมในชุมชนสทิงหม้อเปลี่ยนแปลงไปมีการดำรงชีวิตอยู่แบบการพึ่งตนเอง ลูกหลานต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเริ่มห่างหาย ส่งผลให้การสืบทอดความรู้ภายในชุมชนหยุดชะงัก ดังนั้นการละเล่นต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกหลานเริ่มสูญหายหรือลดลง โดยเฉพาะการละเล่นของเด็ก การร้องเพลงเรือ หมดความนิยม

การร้องเพลงแห่นาคหมดความนิยมลง แม้ว่าการบวชนาคยังมีอยู่แต่เนื่องจากผู้ร้องเพลงแห่นาคเริ่มหันมาทานเหล้าที่เข้าไปขายในหมู่บ้านจนมากมาย การร้องเพลงแห่นาคจึงกลายเป็นการร้องที่อยู่ในกลุ่มผู้ดื่มสุราจนมีเสียงเอะอะรบกวนผู้อื่นในที่สุด เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ จึงสั่งห้ามเล่นเพลงแห่นาค

การร้องเพลงมอลัยไม่มีใครร้องได้แล้ว เดิมเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมายังมีผู้ร้องเพลงมอลัยอยู่บ้างในงานศพแต่มีจำนวนน้อยลงมาก เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปผู้คนหันมานิยมเพลงจากเครื่องขยายเสียง เครื่องบันทึกเสียง ประกอบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ความจำเป็นในการร้องเพลงมอลัยเพื่อมาอยู่เฝ้าศพเริ่มลดความสำคัญลง ผู้ร้องเพลงมอลัยจะไม่ได้รับค่าจ้างอะไร แต่เจ้าภาพต้องมีการจัดอาหารเลี้ยง ปัจจุบันเพลงมอลัยจึงไม่มีผู้นำมาร้องอีกเลย

ปัจจัยที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านยังคงอยู่

การละเล่นพื้นบ้านในตำบลสทิงหม้อมีหลายชนิดยังเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบัน ชุมชนยังมีการนำมาเล่นกันภายในตำบลตลอดจนผู้ทรงภูมิปัญญาก็ยังได้เล่นเผยแพร่ทั้งภายในและภายนอกจนมีส่วนในการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนด้วย ปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมการละเล่นได้แก่

1. ปัจจัยภายในชุมชน

องค์ประกอบสำคัญเป็นคุณลักษณะพิเศษที่ทำให้การเล่นพื้นบ้านในตำบลทิงหม้อ ยังคงดำรงอยู่ไม่เสื่อมสูญ ได้แก่

1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการนำมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างอุปกรณ์การเล่น คือ ต้นไม้ไผ่ เป็นต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดยทั่วไปทุกพื้นที่ในชุมชนแม้ว่าจะถูกตัดทิ้งไปบ้าง แต่ก็ยังมีอยู่อีกมากโดยเฉพาะในหมู่ 3, 4, 5 ทุกปีช่วงฤดูร้อนชุมชนจะตัดต้นไม้ไผ่มาประดิษฐ์เป็นอุปกรณ์การเล่นคือ ลิงลม แล้วป็นขึ้นต้นตาลสูง ๆ ติดลิงลมเพื่อให้เกิดเสียงเมื่อลมปะทะ นำมาประดิษฐ์เป็นโครงว้าวชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะในหมู่ 3 บ้านทางควายใกล้บ้านคุณยายแถม มณีรักษ์ มีลานกว้างต้นไม้ไผ่ยังมีอีกมาก คุณสุทิพย์ มณีรักษ์ จะเป็นผู้สอนเด็ก ๆ ที่อยู่ในหมู่บ้านให้มาหัดทำว้าวและเป็นหัวหน้าชักชวนให้เด็ก ๆ เล่นว้าว

ทุกปีเดือนมกราคม ผมจะให้เด็ก ๆ มาหัดทำว้าว ผมสอนเอง ไม่อยากให้เด็ก ๆ ไปติดยาเสพติด ไม้ไผ่แถวนี้ล้น (มาก) ไปตัดเขาก็ไม่ว่ากัน

(สุทิพย์ มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

1.2 การประกอบอาชีพ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การเล่นยังคงอยู่ เนื่องจากภายในชุมชนประกอบอาชีพอยู่แล้วจึงทำให้เกิดการเล่นเพื่อส่งเสริมอาชีพ เช่น

- การปาดตาล เกิดการเล่นแข่งขันตาล
- การปั้นเครื่องปั้นดินเผา เกิดการแข่งขันทูนหม้อ ดีหม้อ
- ชาวประมง เกิดการแข่งขันเรือพาย

ในขณะเดียวกันการเล่นยังมีส่วนทำให้เกิดรายได้ เช่น ว้าว เกิดการรับจ้างประดิษฐ์ว้าว หนังสือตาล เกิดการรับจ้างเล่นหนังสือในโอกาสต่าง ๆ วัวชน เกิดการรับจ้างเลี้ยงวัว กลองยาว เกิดการรับจ้างเล่นในงานเทศกาลต่าง ๆ

1.3 ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ชุมชนยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน เป็นปัจจัยให้การเล่นเพื่อพิธีกรรมยังคงอยู่ นับเป็นจิตวิญญาณของชุมชนที่แสดงความผูกพันชีวิตให้เข้ากับระเบียบประเพณีของสังคม นำมาซึ่งความเป็นเอกลักษณ์แห่งชุมชน เช่น

- ประเพณีชักพระมีการเล่นมหรสพสมโภชเรือชักพระ คือ โนรา หนังสือตาล
- ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ มีการเล่นกลองยาว เจ้าภาพบางคนมีการจัดหาหนังสือตาลมาเล่นการไหว้ต้นไม้ตามบรรพบุรุษและการทำพิธีแก้บน
- การไหว้ทวดภควัม มีการนำหนังสือตาลของหนังสือบุตรชายชนลอยฟ้าโพยมหน้ามาแสดงทุกปี

1.4 ภาวะผู้นำชุมชน ตำบลทิงหม้อมีผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ

มีส่วนช่วยเหลือส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านให้คงอยู่ ผู้นำทางการมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ชุมชนเกิดสำนึกในความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม โดยทุกปีเทศบาลตำบลสิงหนครจะมีการจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสิงหนคร คือ นายเสริมศักดิ์ จันทร์สว่าง เป็นบุคคลที่เกิดและโตอยู่ในตำบลสิงหนคร เป็นชาวมุสลิมแต่เป็นตัวอย่างของการสร้างความสมานฉันท์ระหว่างวัฒนธรรมพุทธและมุสลิม พร้อมกับพยายามจะส่งเสริมให้ประเพณีทำบุญเมืองซึ่งหายสูญไปได้ 15 ปี กลับคืนมาใหม่ งานบุญดังกล่าวจะมีการส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านอยู่ด้วย เป็นการเล่นเพื่อการบันเทิงมากกว่าการแข่งขัน

นอกจากนี้งานประเพณีวันที่ 11 – 13 เมษายนของทุกปี เทศบาลจัดงานวันกตัญญูมีการส่งเสริมประเพณีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นที่รู้จักกันดีของตำบลสิงหนคร และการจัดการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านของท้องถิ่น คือ การแข่งทุ่นหม้อ หลับตาตีหม้อ แข่งว่าวประเภทต่าง ๆ มวยทะเล แข่งเรือเฟรียว แม้ในช่วง 8 ปี ที่ผ่านมากการแข่งขันเรือเฟรียวจะงดไปเนื่องจากค่าใช้จ่ายสูงมากแต่การเล่นต่าง ๆ ก็ยังคงรักษาสืบทอดอยู่และสามารถดูได้จากได้จากงานประเพณีประจำปี เช่น การแสดงหนังตะลุง โนรา

1.5 ผู้ทรงภูมิปัญญา ในตำบลสิงหนครมีผู้มีความรู้ความสามารถด้านการเล่นหลากหลาย ได้แก่

- เพลงพื้นบ้าน ได้แก่ เพลงร้องเรือ คือ นางแนม มณีรักษ์, นางเหียง พุ่มเจริญ นางเลียนห้อง สังข์แก้ว นางชะอ้อน หนูประกอบ และเพลงเรือ คือ นายหนูขาว สุวรรณพรรัตน์
- ดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ กลองยาว คือ นายชลิต จำนงภักดี, นายเส้น แหละคำ และซอด้วง คือ นายเปลื้อง หนูประกอบ, นายจวน รัตนคุณ
- การแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ หนังตะลุง คือ นายฉิ้น อรมุต, นายลาภ แก้วมณี, โนรารำพราน คือ นางผัน ญานะกะโต และลิเก คือ นายสบ สามารถ
- กีฬาพื้นบ้าน ได้แก่ ว่าว คือ นายสงบ มณีรักษ์, นายสมพร สุวรรณพรรัตน์ และการแข่งขันตาสคือ นายคล้อย หมานหมัด
- การละเล่นของเด็กมีหลายชนิดผู้ทรงภูมิปัญญามีมากมาย เช่น นายจวน รัตนคุณ, นายสุฮิบ สาบวช, นายอุทัย สำราญศรี, นายควง พุ่มเจริญ, นายสุเมธ รอดนวล, นายกลั่น เบ็ญจพันธ์, นายประยุทธ สุวรรณโณ, นายหนูขิม สุวรรณรัตน์

ผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการเล่นพื้นบ้านในตำบลสิงหนครมีอยู่มากมายหลายแขนง ซึ่งผู้ทรงภูมิปัญญาเหล่านี้มีคุณลักษณะต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1.5.1 การเป็นผู้มีจิตสำนึกในการรักท้องถิ่น โดยการตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การร่วมกันจัดงานเพื่อระลึกถึงความสำคัญของการเล่นที่มีต่อวิถีชีวิตในงวันกตัญญูหรือวันว่าง ลูกหลานจะกลับเข้ามาในหมู่บ้านร่วมกันจัดงานส่งเสริมการเล่นให้สอดแทรกอยู่ในงาน การร่วมกันสนทนากลุ่มเพื่อช่วยกันบอกข้อมูลการเล่นด้วยความ

ภาคภูมิใจพร้อมกับแสดงความห่วงหาอาลัยตายที่เยาวชนสมัยใหม่จะเลยท้องถิ่นจากภาวะจำเป็นในการดำรงชีวิตของสังคมปัจจุบัน

ไม่ใช่เขาไม่รักท้องถิ่น แต่สมัยนี้เขาต้องไปเรียนนอกท้องถิ่นไปเห็นความเจริญกว่าในหมู่บ้าน พอเขาเรียนจบก็ออกไปทำงานต่างบ้าน ต่างเมือง ก็ไม่มีเวลามาช่วยเหลือหมู่บ้าน มันเป็นหน้าที่ของพวกเราที่ต้องรักษาไว้ให้เขาต่อไป พอเขามีกำลังความสามารถเขาก็จะได้ทำเอง

(พรทิพย์ จิตรานุกูล : สัมภาษณ์)

1.5.2 บทบาทของผู้ทรงภูมิปัญญา ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน เนื่องจากเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความยกย่องในความสามารถ เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ แม้กระนั้นก็ดีผู้ทรงภูมิปัญญาก็ยังความรู้สึก รัก ชื่นชมและมองเห็นคุณค่าของการละเล่นต่าง ๆ และพร้อมที่จะสนับสนุนการละเล่นพื้นบ้าน ผู้ทรงภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่มีบทบาททางสังคม ได้แก่

ตารางที่13 แสดงบทบาททางสังคมของผู้ทรงภูมิปัญญา

ผู้ทรงภูมิปัญญา	ความสามารถ	ภาวะผู้นำ	ตำแหน่ง
นายฉิ้น อรมุต	หนังตะลุง	การศึกษา	ประธานกรรมการโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์
นายคล้อย หมานหมัด	แข่งขันตาล	ศาสนา	ไวยาวัจกรวัดโลกอาราม
นายชะอ้อน หนูประกอบ	ชอฮู้	ศาสนา	มัคทายก
นายประยูทธ สุวรรณโณ	การละเล่นของเด็ก	การปกครอง	อาสาสมัครการเลือกตั้ง
นายจูเนียน หนูประเสริฐ	แข่งทูนหม้อ	การปกครอง	กรรมการสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้าน ม.3
นางอุไรวรรณ หอมจันทร์	การละเล่นของเด็ก	การปกครอง	ประธานกลุ่มออมทรัพย์ม.5
นายบรรยงค์ โชติศิริ	การละเล่นของเด็ก	การปกครอง	ประธานชมรมผู้สูงอายุ
นายล้อม แก้วมณี	วู้ชน ไก่ชน	การศึกษา	คณะกรรมการโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์
นายหมัด เหมันต์	หมากขุม	ศาสนา	โต๊ะบิลลา

1.5.3 ผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการละเล่นส่วนมากมีอาชีพ ทำนา ทำสวนมะม่วง และ ขึ้นตาล ดังนั้นจึงมีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพ ก็มักจะใช้เวลาว่างมาฝึกการละเล่นต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือชุมชนบ้างหรือเป็นรายได้เสริมบ้าง เช่น การเล่นเพลงแห่นาค เพลงมาลัย กลองยาว ลิเก เป็นการละเล่นเพื่อช่วยเหลืองานประเพณีต่าง ๆ มากกว่าจะมีรายได้ ในปัจจุบันบุคคลเหล่านี้เป็นผู้สูงอายุของชุมชนได้เลิกประกอบอาชีพทำนา ขึ้นตาล กันแล้วตลอดจนการละเล่นก็เลิกไป เมื่อมีเวลาว่างมักจะเข้าวัดช่วยเหลือกิจการในวัดหรือมักจะนั่งพูดคุยกันตามศาลาต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน ส่วนการละเล่นที่มีรายได้ เช่น หนึ่งทะลุ วัว วัวชน ยังคงมีเล่นตามเทศกาลต่าง ๆ และยังคงนิยมอยู่

1.5.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชน แม้จะไม่มีหลักสูตรในชั้นเรียน แต่นโยบายของโรงเรียนต่าง ๆ จะบรรจุการละเล่นพื้นบ้านบางชนิดไว้ในชั่วโมงกิจกรรมเพื่อเสริมทักษะและเป็นความรู้พิเศษให้นักเรียน สัปดาห์ละ 50 นาที นักเรียนส่วนมากที่เรียนจึงยังคงรู้จักการละเล่นที่เรียนในโรงเรียนได้แก่ โนรา หนึ่งทะลุ ดนตรีไทย

2 ปัจจัยภายนอกชุมชน

ชุมชนตำบลสทิงหม้อ นับเป็นชุมชนโบราณมีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม มีการรวมชุมชนของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอย่างปรองดองกัน นับเป็นพลังท้องถิ่นที่ทำให้บุคคลภายนอกมองเห็นความสำคัญของชุมชนที่เป็นตัวอย่างของความกลมเกลียว มีผู้เข้ามาศึกษามากมายถึงการดำรงชีวิต การถ้อยที่ถ้อยอาศัยและสำนึกของการเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากนี้ในตำบลยังมีการประกอบอาชีพดั้งเดิมหลายชนิด เช่น การปั้นเครื่องปั้นดินเผา การปาดตาล เคียวตาล ประมงพื้นบ้าน ทำนาข้าว

ในปี พ.ศ. 2529 มีการสร้างสะพานดินสุสานนท์ซึ่งเป็นสะพานที่ยาวที่สุดในประเทศไทย เชื่อมทางติดต่อระหว่างอำเภอเมืองสงขลา ตำบลเกาะยอ ตำบลสทิงหม้อ ทำให้ราคาที่ดินของตำบลสทิงหม้อ ราคาขึ้นสูงมีคนรู้จักชาวสทิงหม้อมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีอาชีพใหม่เกิดขึ้นภายในตำบล เช่น โรงงานอุตสาหกรรม คลังน้ำมันปิโตรเลียม โรงแรมหาดแก้วรีสอร์ทในตำบลชิงโค ซึ่งมีพื้นที่ติดกับตำบลสทิงหม้อ การทำนากุ้ง ปักจี้ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลให้องค์กรต่าง ๆ ภายนอกชุมชนรู้จักชาวสทิงหม้อ การผูกพันธ์เชื่อมโยงวิถีชีวิตสู่ภายนอกจึงเกิดขึ้นมากมาย

ในด้านการละเล่นพื้นบ้านในตำบลสทิงหม้อที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางคือ หนึ่งทะลุ คณะอรอดโมฆิต ผู้ใช้ชีวิตการเล่นหนึ่งทะลุมาตั้งแต่อายุ 14 ปี (พ.ศ. 2488) หนึ่งจินได้มีโอกาสไปแสดงนอกตำบลเสมอมา จึงเป็นสื่อพื้นบ้านที่ทำให้ภายนอกรู้จักตำบลสทิงหม้อมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การละเล่นแข่งเรือเพรียวก็เป็นการเล่นที่บุคคลภายนอกให้ความสนใจมาก เพราะเป็นการละเล่นที่ทำให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวพุทธและมุสลิมที่ต้องมาร่วมออกแรงกายและแรงใจในการจ้วงฝีพายให้ได้จังหวะอย่างพร้อมเพรียงกันจึงจะชนะ การละเล่นดังกล่าวมีบุคคลภายนอกที่ทราบเข้ามาในสทิงหม้อมากมายเพื่อมาดูการแข่งขัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การแข่งขัน

เรือเพรียวเล็กไปได้ประมาณ 8 ปี การละเล่นวาวก็เป็นอีกการละเล่นหนึ่งที่มีบุคคลภายนอกที่ทราบโดยบังเอิญว่าภายในชุมชนมีผู้ชำนาญในการประดิษฐ์วาวจึงเข้ามาเพื่อสั่งทำวาวจาก คุณสงบ มณีรักษ์ ด้วยประการดังกล่าวเหล่านี้ตำบลสทิงหม้อจึงเป็นที่รู้จักจากบุคคลภายนอกมากมายทำให้เกิดการสานสัมพันธ์เชื่อมโยงหลายด้าน เช่น การลงทุนจากบุคคลภายนอก การเข้ามาสร้างงาน การมาจับจองที่ดิน ในปัจจุบันภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของชาติได้ส่งผลถึงชาวสทิงหม้อ หลายด้าน เช่น ราคาที่ดินลดลง การละเล่นต่าง ๆ ลดลงเพราะไม่มีเงินว่าจ้าง เด็กวัยรุ่นไม่ได้เข้ารับการศึกษเพราะไม่มีเงินเรียน เป็นต้น

ปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีบทบาทต่อการละเล่นชุมชนมี ดังนี้

2.1 องค์การการศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่เรามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการละเล่นภายในชุมชนคือ หนึ่งตระกูล สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้เชิญให้หนึ่งฉิ้น อรมุตไปแสดงเป็นวิทยากรบรรยาย เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง สถาบันราชภัฏสงขลา จนในปี พ.ศ. 2531 สถาบันราชภัฏสงขลาได้ศึกษารวบรวมประวัติของนายฉิ้น อรมุต ส่งเข้าร่วมพิจารณาเป็นศิลปินแห่งชาติและได้รับการยกย่องประกาศให้เป็นศิลปินแห่งชาติในปีพ.ศ. 2532 นับเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวสทิงหม้อ ในปี พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลาได้เชิญให้หนึ่งฉิ้น อรมุตเป็นประธานกรรมการร่วมพิจารณาผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ดังนั้นชุมชนสทิงหม้อจึงมีความรู้สึกชื่นชม หนึ่งตระกูลคณะอรอดโฆษิต ประกอบกับหนึ่งตระกูลจัดเป็นวิถีชีวิตพื้นบ้านของชุมชนด้วย ชุมชนจึงมีความรักและยกย่องท่านมาก

หนึ่งฉิ้น ชาวบ้านไม่มีใครไม่รู้จัก แก่ดั่งมาก ในชุมชนต้องทำป้ายชื่อถนนเป็นรูปตัวหนึ่งตระกูลด้วยเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของตำบลเรา

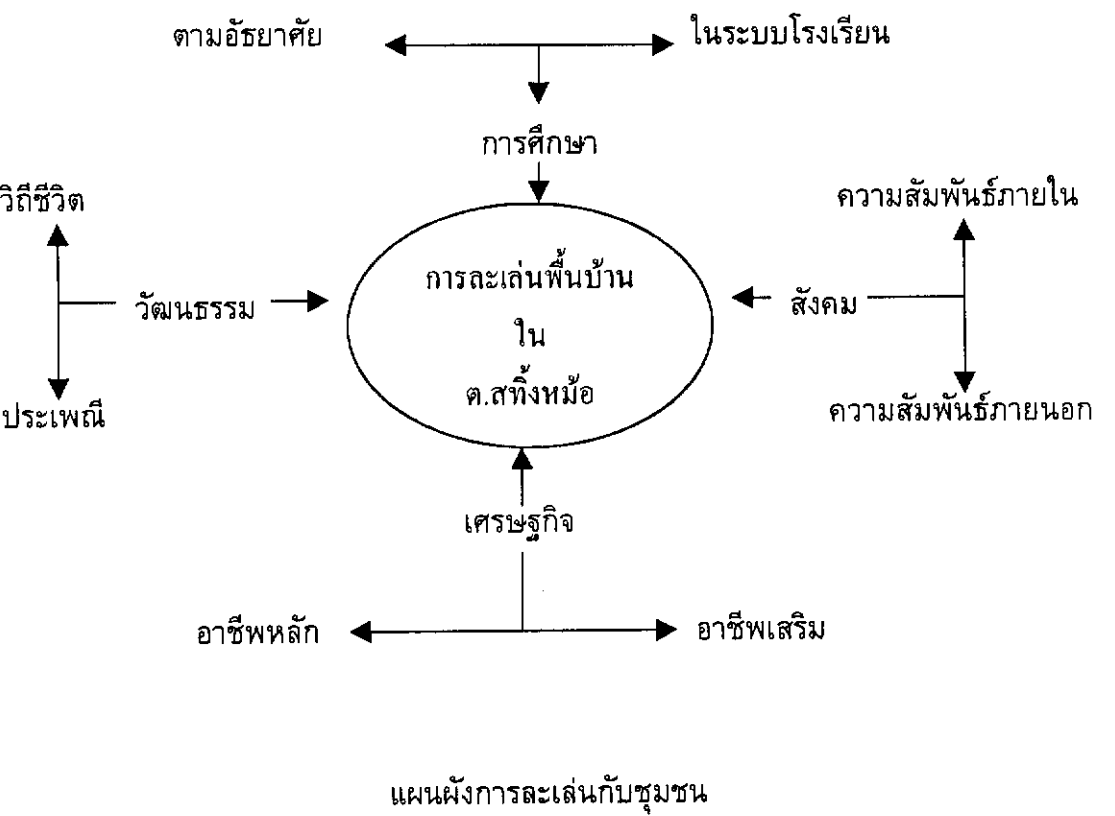
(บรรยงค์ โชติศิริ : สัมภาษณ์)

2.2 ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมการละเล่นบางชนิด แต่ในขณะเดียวกันก็มีส่วนทำให้การละเล่นเสื่อมถอยลง การละเล่นที่นับว่ายังคงเป็นที่นิยมอยู่ช้านานคือ การละเล่นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เช่น วัวชน ไก่ชน มีการแข่งขันเพื่อเอาเงินเติมพันทัน บ่อนวัวชนในตำบลสทิงหม้อไม่มีแต่ชุมชนก็ยังนิยมนำวัวไปชนที่บ่อนตำบลสิงโค, ตำบลทุ่งหวัง, อำเภอหาดใหญ่, อำเภอรัตภูมิ นอกจากนี้ความเจริญทางเศรษฐกิจจากภายนอกตำบลทำให้ชุมชนภายนอกมีกำลังเข้ามาจัดหาการละเล่นในตำบลไปแสดงที่ต่าง ๆ ทั้งยังเป็นส่วนทำให้ชุมชนต้องปรับปรุงรูปแบบการละเล่นเพื่อให้ทันสมัย เช่น หนึ่งตระกูล เริ่มมีการปรับปรุงการสร้างจอบแบบสำเร็จรูป การใช้ดนตรีสากลผสมกับดนตรีพื้นบ้านจึงเป็นเหตุให้หนึ่งตระกูลยังคงได้รับความนิยม

ผลของสภาพเศรษฐกิจที่เจริญขึ้นแม้จะส่งผลให้การละเล่นพื้นบ้านหลายชนิดเสื่อมความนิยมลง แต่กลับมีผลต่อการละเล่นบางชนิดเช่น ว้าว เริ่มเป็นที่จักของบุคคลภายนอก

มีพวกไกลก (อำเภอสุโขไทยไกลก) ขับรถเข้ามาเที่ยวเห็นผมทำว้าว
เลยจอดรถเข้ามาขอซื้อว้าวเรา บางทีก็เป็นคนจากที่อื่นเข้ามาเห็นเรา
ฝึกเด็ก ๆ ทำว้าวก็จอดรถเข้ามาเล่นบ้าง ขอซื้อบ้าง
(ประทีป มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้เมื่อโรงงานต่าง ๆ มีการจัดงานเลี้ยง เช่น ปีใหม่ หรืองานต้อนรับคณะกรรมการของโรงงานอุตสาหกรรม ก็มักมีการจัดขอการแสดงจากโรงเรียนในชุมชนไปแสดงโดยเฉพาะโนรา ได้เริ่มมีการฝึกหัดนักเรียนและนำออกแสดงที่ต่าง ๆ คือ โรงเรียนสงขลาวิทยาคม โรงเรียนสภิตยัชลธารได้ตั้ง โครงการนาฏศิลป์เพื่อชุมชน รับผิดชอบการแสดงโนราในที่ต่าง ๆ ตามแต่ชุมชนจะขอความอนุเคราะห์ ดังนั้นการละเล่นที่เคยเป็นการเล่นเพื่อพิธีกรรมตามวิถีชีวิตของชุมชนจึงกลายเป็นการละเล่นเพื่อความบันเทิง อาจสรุปปัจจัยและผลของการละเล่นพื้นบ้านที่มีต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นโครงสร้างได้ ดังนี้



ปัจจัยและผลที่มีต่อการละเล่นพื้นบ้านของตำบลสังขมอ สรุปได้ 4 ประเด็น คือ

1. **ด้านการศึกษา** การละเล่นนับเป็นองค์ความรู้หนึ่งที่บรรพบุรุษสั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน และใช้เป็นเครื่องมือในการสั่งสอนอบรมลูกหลานให้เกิดการยอมรับนับถือ การเคารพเชื่อฟัง ตลอดจนการปลูกฝังให้รู้จักกฎระเบียบของสังคม เพื่อที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข การถ่ายทอดของภูมิปัญญาด้านการละเล่นมีวิธีการถ่ายทอดตามระบบอัยยาศัยส่วนมากเป็นแบบระบบเครือญาติและแบบภายในชุมชนเอง นอกจากนี้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็ได้เชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นไปเป็นวิทยากรบ้างในบางโอกาส

2. **ด้านสังคม** การละเล่นเป็นเครื่องมือหล่อหลอมบุคคลภายในสังคม ในบางโอกาสการละเล่นเป็นเสมือนผู้สื่อสารที่จะแจ้งข่าวสารความเป็นไปของบุคคลในชุมชนให้ทราบ เหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่จึงทำให้บุคคลในสังคมเกิดสัมพันธภาพต่อกันสู่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนและความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมก็เป็นเหตุทำให้เกิดการละเล่นขึ้นได้เช่นกัน

3. **เศรษฐกิจ** เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การละเล่นคงอยู่เพราะการละเล่นบางชนิดก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้เล่นหรือศิลปิน มีการละเล่นที่สามารถนำรายได้หลักมาสู่ครอบครัว คือ หนึ่งตะลุงคณะอรธโฆสิต ส่วนการละเล่นที่มีส่วนให้เกิดรายได้เสริมคือ ว้าว และการละเล่นบางชนิดอาจนำมาซึ่งรายได้ของครอบครัวหรือการสูญเสียรายได้ของครอบครัวคือ วัวชน ไก่ชน นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีการจัดการละเล่นไปแสดงภายนอกชุมชนตามแต่จะมีผู้เชิญไป

4. **ด้านวัฒนธรรม** นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อโครงสร้างของชุมชนตำบลสังขมอ เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนแต่โบราณได้ใช้การละเล่นเป็นส่วนหนึ่งในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน และนับเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตประจำวัน การละเล่นจึงสะท้อนสภาพชีวิตในชุมชน นอกจากนี้ประเพณีพื้นบ้านบางชนิดได้มีการสอดแทรกการละเล่นเข้าไว้เพื่อสร้างความบันเทิง อันเป็นเครื่องผ่อนคลายความตึงเครียดและเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรม เช่น ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่จะต้องมีการเล่นกลองยาว

บทที่ 5

การมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน

การศึกษาสภาวะพื้นฐานของชุมชนจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงศักยภาพในการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น องค์ประกอบของความเป็นชุมชนนอกจากจะมีภูมิประเทศ ภูมิอากาศ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมประเพณีแล้วยังต้องมีระบบการศึกษาเป็นองค์ประกอบร่วมของความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาท้องถิ่น เพราะชุมชนจะเจริญได้ด้วยเยาวชนที่เป็นคนดีของสังคม โรงเรียนจึงมีฐานะเป็นผู้ขัดเกลาคุณภาพของเยาวชนให้มีความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของชุมชนที่ทำหน้าที่ร่วมพัฒนาชุมชน ในขณะเดียวกันโรงเรียนก็ต้องมีชุมชนคอยอุปการะเกื้อหนุนเพื่อให้โรงเรียนมีพลังความสามารถในการบริหารงานและบริหารการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นพร้อมกับต้องทำหน้าที่ตอบสนองนโยบายการศึกษาของชาติด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตราที่ 29 (2541 : 16) รวมถึงการศึกษาของท้องถิ่นว่า

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

นอกจากโรงเรียนกับชุมชนที่มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนแล้ว อีกหน่วยหนึ่งของชุมชนที่เป็นองค์กรร่วมในการเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่นคือ วัด มัสยิด ซึ่งทำหน้าที่ขัดเกลาศีลธรรม จริยธรรมของชุมชนให้เป็นผู้มีจิตใจดีงาม วัดและมัสยิดเป็นองค์กรทางวัฒนธรรมของชาวดำบลสทั้งหม้อที่มีความผูกพันต่อวิถีชีวิตเป็นศูนย์กลางของศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และเป็นเครื่องมือของสังคมในการทำหน้าที่สานความรัก ความสามัคคี ให้ชุมชนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน อีกทั้งวัดยังมีส่วนเกื้อหนุนด้านการศึกษาแก่โรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชนด้วย

ดังนั้นการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนจึงต้องผนวกศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำศาสนาด้วยอย่างขาดไม่ได้เพื่อให้เห็นโครงสร้างที่เป็นรูปธรรมและเห็นพลังขับเคลื่อนของชุมชนในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น การศึกษาการมีส่วนร่วมจะเป็นการศึกษาถึงสภาพ

ทั่วไปของโรงเรียนและวัดภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระหว่างชุมชนกับโรงเรียน
ดังจะได้กล่าวต่อไป

สภาพทั่วไปของโรงเรียนในตำบล

ตำบลสทิงหม้อมีโรงเรียนที่ให้การศึกษาระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และมีระดับ
มัธยมศึกษา ไม่มีระดับอุดมศึกษา มีโรงเรียนอยู่ในเขตตำบลสทิงหม้อ 4 โรงเรียน จัดเป็นกลุ่ม
โรงเรียนชื่อ “กลุ่มโรงเรียนเมืองเก่า” อยู่ในสังกัดสำนักงานการศึกษา เขตอำเภอสิงหนคร
ปัจจุบันมีจำนวนชั้นเรียนและนักเรียน ดังนี้

ตารางที่ 14 แสดงข้อมูลโรงเรียนในตำบลสทิงหม้อ

ที่	ชื่อโรงเรียน	ที่ตั้ง หมู่ที่	คตบริการ หมู่ที่	อนุบาล		ประถม		มัธยม		ศาสนา:นัก เรียน		รวม น.ร.	ครู
				ห้อง	พระ	ห้อง	พระ	ห้อง	พระ	พุทธ	อิสลาม		
1	วัดศกิตยัชฌธาร	6	1,2,6	6	183	28	1,024	6	169	258	1,118	1,376	63
2	วัดธรรมโพธิ์	3	3,5	3	67	-	189	-	-	256	-	256	16
3	วัดโลกา	4	4	1	21	-	123	-	-	142	2	144	10
4	วัดบ่อปราบ	3	3	2	17	-	61	-	-	48	30	78	8

ข้อมูล : สำนักงานการศึกษาอำเภอสิงหนคร ปีการศึกษา 2542

นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลสทิงหม้อและตำบลชิงโค 1 โรง คือ โรงเรียน
สงขลาวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนสังกัดกรมสามัญ กระทรวงศึกษาธิการเป็นโรงเรียนสอนระดับ
มัธยมศึกษา ปัจจุบันมีครูทั้งสิ้น 135 คน จำนวนชั้นเรียนและนักเรียน ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนนักเรียนของโรงเรียนสงขลาวิทยาคม

ชั้น	ชาย	หญิง	รวม	ชั้นเรียนที่จัด	ชั้นเรียนเต็มรูป
ม. 1	283	283	566	14	16
ม. 2	327	259	586	14	14
ม. 3	304	322	626	14	14
รวม ม.ต้น	914	864	1,778	42	46

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนนักเรียนของโรงเรียนสงขลาวิทยาคม (ต่อ)

ชั้น	ชาย	หญิง	รวม	ชั้นเรียนที่จัด	ชั้นเรียนเต็มรูป
ม. 4	106	118	224	8	9
ม. 5	114	124	238	7	9
ม. 6	169	127	296	6	8
รวม ม.ปลาย	389	369	758	21	26
รวมทั้งสิ้น	1,303	1,233	2,536	63	72

โรงเรียนที่สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนมี 1 โรงเรียนคือ โรงเรียนบัวหลวง ตั้งอยู่ในเขตหมู่ 5 นาออก เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา มีนักเรียนทั้งสิ้นเป็นชาย 118 คน เป็นหญิง 134 คน รวม 252 คน

โรงเรียนต่าง ๆ ที่อยู่ในสังกัดส.ป.ช. 4 โรง ล้วนเป็นโรงเรียนที่มีการก่อตั้งมาจากวัดทั้งสิ้น แม้ในปัจจุบันวัดต่าง ๆ ก็ยังเป็นผู้อุปการะโรงเรียนอยู่ได้แก่

- 1. โรงเรียนวัดสถิตย์ ได้รับอุปการะด้านทุนการศึกษาและพื้นที่ของวัดสถิตย์ชลธาร
- 2. โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ ได้รับอุปการะด้านทุนการศึกษาและพื้นที่ของวัดธรรมโฆชน์
- 3. โรงเรียนวัดโลกา ได้รับอุปการะด้านทุนการศึกษาและพื้นที่ของวัดโลกการาม
- 4. โรงเรียนวัดบ่อปราบ ได้รับอุปการะด้านทุนการศึกษาและพื้นที่ของวัดบ่อปราบ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของวัดโดยมักจะมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ร่วมก่อตั้งกับฆราวาสทั้งสิ้น โรงเรียนกับวัดจึงมีความผูกพันกัน จากการสอบถามความเป็นไปได้ของโรงเรียนที่ถึงความพร้อมในการร่วมส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยเฉพาะด้านการละเล่นพบว่า โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์และโรงเรียนสงขลาวิทยาคม มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมกับชุมชน โรงเรียนระดับประถมศึกษา ควรจะเป็นโรงเรียนวัดธรรมโฆชน์เพราะ อาจารย์รวย นนทพันธ์ เป็นอาจารย์ใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ตำบลชิงโค ซึ่งติดกับตำบลทิงหม้อ อาจารย์เป็นที่รู้จักของตำบลทิงหม้อ นอกจากนี้โรงเรียนที่มีการส่งเสริมการละเล่นตลอดมาคือ โรงเรียนธรรมโฆชน์ เด็ก ๆ จะเข้าไปเล่นในโรงเรียน ศูนย์กีฬาประจำตำบลชอบไปแข่งกีฬาที่โรงเรียนธรรมโฆชน์

(เจริญ ขุนเสถียร : สัมภาษณ์)

ดังนั้นโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์จึงเป็นโรงเรียนเป้าหมายแรกให้เข้าไปศึกษาความพร้อมในด้านสภาพโรงเรียนและบุคลากร อาจารย์รวย นนทพันธ์ ครูใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์แสดงความรู้สึกว่า

ยินดีมากถ้าได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการละเล่นพื้นบ้านโดยเฉพาะผู้ทรงภูมิปัญญา ด้านหนังตะลุง ชาวสตึงหม้อชอบดูหนังตะลุง เรามีหนังฉิ้น เป็นศิลปินแห่งชาติอยู่ในหมู่บ้านของเรา ท่านช่วยเหลือโรงเรียนมากมายให้ทั้งที่ดินให้ทั้งเงิน ส่วนโรงเรียนก็ส่งเสริมกีฬาและการละเล่นของเด็กตลอดมา

(รวย นนทพันธ์ : สัมภาษณ์)

เมื่อศึกษาจำนวนนักเรียนเปรียบเทียบกับโรงเรียนบ่อปราบ และโรงเรียนวัดโลกา พบว่าโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์มีจำนวนนักเรียนมากกว่า และมีเขตรับผิดชอบพื้นที่มากกว่าในขณะที่โรงเรียนบ่อปราบมีจำนวนนักเรียนจำนวน 78 คน เขตรับผิดชอบอยู่หมู่ 3 โรงเรียนวัดโลกามีนักเรียนจำนวน 144 คน เขตรับผิดชอบอยู่หมู่ 4 ส่วนโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์มีนักเรียนจำนวน 256 คน เขตรับผิดชอบอยู่หมู่ 3 และหมู่ 5 ส่วนโรงเรียนวัดสถิตย์ชลธาร คณะวิจัยได้เข้าไปสำรวจความพร้อมในการมีส่วนร่วมกับชุมชน ได้รับคำตอบจากอาจารย์ใหญ่ว่า

โรงเรียนไม่สนใจหรือการละเล่น เพราะไม่มีประโยชน์ นักเรียนที่นี้ยากจน ถ้าเอาเงินมาให้จะเอา หรือมาสอนอาชีพก็ได้ นักเรียนขาดแคลนทรัพยากรไม่รู้จะส่งเสริมการละเล่นไปทำไม ทั้ง ๆ ที่นักเรียนไม่มีอะไรจะกิน

(ประสิทธิ์ ไสสะอาด : สัมภาษณ์)

ในด้านความรู้สึกร่วมของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนจากการสอบถามคุณสุทิพย์ มณีรักษ์ ชาวบ้านตำบลหมู่ 3 กล่าวถึงความผูกพันระหว่างวัดกับโรงเรียนว่า

โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ โหมมเรารักพ่อท่าน (เจ้าอาวาส) พ่อท่านช่วยชาวบ้านลุย (มาก) และก็ช่วยโรงเรียนด้วย เด็ก ๆ ชอบเล่นในโรงเรียนด้วย โลกาไม่สนใจท่านเอาตัวเอง เอาเข้าวัดทำชาวบ้านเดือนร้อน โหมมเราไม่อยากจะลูกไปเรียน

(สุทิพย์ มณีรักษ์ : สัมภาษณ์)

เมื่อพิจารณารอบด้านทีมงานวิจัยจึงตัดสินใจเลือกโรงเรียนวัดธรรมโฆชน์เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยมีอาจารย์รวย นนทพันธ์ อาจารย์ใหญ่ยินดีร่วมกันส่งเสริมการส่งเสริมการเล่นพื้นบ้าน ต่อมาเมื่อเดือนตุลาคม 2542 อาจารย์รวย นนทพันธ์ เข้าโครงการเกษียณอายุราชการ ดังนั้นในเดือนธันวาคม 2542 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลาจึงแต่งตั้งให้อาจารย์อศล สุวรรณโณ มารักษาการเป็นอาจารย์ใหญ่ ปรากฏว่าอาจารย์อศล สุวรรณโณ ยินดีประสานงานและร่วมเป็นทีมงานวิจัยในชุมชนด้วย ดังนั้นการส่งเสริมการเล่นสำหรับเด็กจึงเลือกโรงเรียนธรรมโฆชน์เป็นโรงเรียนแกนนำให้แก่ชุมชน

โรงเรียนระดับมัธยมมี 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนวัดสถิตย์ชลธาร และโรงเรียนสงขลาวิทยาคม เมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสถิตย์ชลธารไม่ประสงค์จะส่งเสริมการเล่น จึงได้สอบถามความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียนสงขลาวิทยาคม คือ อาจารย์อาวุธ วรรณชาติ ก็ได้รับการตอบตกลงโดยให้เหตุผลว่าโรงเรียนสงขลาวิทยาคมเป็นของชุมชนยินดีทำเพื่อชุมชนตลอดจนการพูดคุยกับชุมชน

ด้วยประการดังกล่าวจึงพิจารณาเลือกโรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ และโรงเรียนสงขลาวิทยาคมเพื่อร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการเล่นพื้นบ้าน

โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์

โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ ตั้งอยู่ในหมู่ 3 ตำบลธรรมโฆชน์ มีเนื้อที่ 3 ไร่ 73 ตารางวา เริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2466 โดยอาศัยศาลาการเปรียญของวัดธรรมโฆชน์ใช้เป็นสถานที่เรียน เปิดสอนระดับ ป. 1 – ป.3 ในปี พ.ศ. 2497 พระครูธรรมโฆสิต (พ่อท่านคง โกกนุดโต) ได้สร้างอาคารเรียนชั้นเดียวให้ 1 หลัง ปี พ.ศ. 2521 พระครูวิจิตร ธรรมรัตน์ (พ่อท่านเหง่ ธรรมโต) เจ้าอาวาสร่วมกับคณะครูผู้ปกครองนักเรียนได้จัดซื้อที่ดินเพื่อจัดสร้างอาคารเรียนให้เป็นเอกเทศแยกออกจากวัดพื้นที่ดิน 2 ไร่ โดยนายฉิ้น อรมุต (หนั่งอรรถโฆสิต) ได้มอบที่ดินเพิ่มให้อีกจำนวน 2 ไร่ ให้เป็นสมบัติของโรงเรียน นอกจากนี้ยังได้รับบริจาคสิ่งของ เงิน เสาธง ทุนการศึกษา จากผู้มีจิตศรัทธาที่เป็นชาวบ้านมากมายหลายรายการ ทั้งนี้ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างอาคารเรียน 1 หลัง 2 ชั้น 8 ห้องเรียนในปี พ.ศ. 2533 นายฉิ้น อรมุตได้บริจาคเงินส่วนตัวอีก 100,000 บาท และในปี พ.ศ. 2534 ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ ได้เสนอรับงบประมาณมาสร้างถนนคอนกรีตและอุปกรณ์สนามเด็กเล่นจำนวน 8 ชุด รวมเป็นเงิน 285,000 บาท ปี 2540 โรงเรียนเข้าโครงการปฏิรูปการศึกษาได้รับงบประมาณจากส่วนกลางมาปรับปรุงห้องปฏิบัติการภาษาและวิทยาศาสตร์ และ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์บริจาคเงินซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์

โรงเรียนธรรมโชน์เปิดสอนระดับอนุบาลศึกษาและระดับประถมศึกษา มีอาคารเรียนถาวร 2 หลังจำนวน 14 ห้อง และมีอาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง ใช้เป็นโรงอาหาร ห้องประชุม หน่วยเลือกตั้ง หรือการจัดประชุมผู้ปกครอง ภายในโรงเรียนมีถนนคอนกรีตขนาด 5 เมตร ยาว 185 เมตร และมีสนามกีฬาภายใน ด้านการเรียนการสอนมุ่งเน้นสอนวิชาทักษะภาษาไทยใช้เทคนิควิธีการสอนโดยฝึกนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เคยได้รับรางวัลรองชนะเลิศการแข่งขันกลุ่มทักษะภาษาไทยนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ในปี 2540 และรางวัลรองชนะเลิศการประกวดสิ่งแวดล้อมดีเด่นในโรงเรียนระดับอำเภอ พ.ศ. 2541

ปัญหาของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนมีพื้นที่อยู่ติดถนนและด้านป่าช้าของวัดธรรมโชน์ จึงเกิดปัญหาเสียงดังรบกวนจากยานพาหนะและกลิ่นจากการเผาศพ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนมักจะมีปัญหาด้านยาเสพติดที่กำลังแพร่ระบาดจากกลุ่มชาวมุสลิม เป็นปัญหาที่โรงเรียนต้องเร่งหาทางป้องกันไม่ให้นักเรียนติดยา และมีบ่อยครั้งที่มีการลักพาตัวนักเรียนในที่ลับของโรงเรียนในตอนกลางคืนและวันหยุดราชการ ปัญหาความยากจน นักเรียนขาดแคลนเครื่องเขียนแบบเรียน เครื่องแต่งกาย และขาดอาหาร เป็นสาเหตุให้นักเรียนหลายคนเรียนไม่จบหลักสูตร ปัญหานักเรียนขาดเรียนเนื่องจากผู้ปกครองนิยมให้ลูกหลานไปร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวชนาค งานศพ งานทำบุญ โดยผู้ปกครองเห็นว่าการขาดเรียนเพื่อไปร่วมกิจกรรมนี้เป็นการถูกต้องไม่เกิดผลเสีย เมื่อนักเรียนหยุดไปก็มิได้ช่วยเหลืออะไรแก่ครอบครัว แต่กลับไปวิ่งเล่นสนุกสนาน ส่งผลเสียงดังสร้างความรำคาญแก่ผู้ร่วมงานและขาดเรียนอย่างไม่มีประโยชน์เลย

ด้านการเรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับการทะเล่น เช่น ส.ล.น. ประกอบด้วยวิชาดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ ทางโรงเรียนไม่มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ครู 1 ท่านจึงสอนทั้ง 3 วิชา

โรงเรียนสงขลาวิทยาคม

โรงเรียนสงขลาวิทยาคม จัดตั้งขึ้นตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2519 แต่ยังไม่มีการเรียนต้องใช้สถานที่เรียนที่โรงเรียนวัดประตูลี้ ตำบลชิงโค อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ต่อมาคณะกรรมการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ดำเนินการขออนุญาตใช้ที่ดินสงวนเลี้ยงสัตว์จำนวน 80 ไร่ ตั้งอยู่บนถนนสงขลา - ระโนด ติดสภาตำบลชิงโค และสภาตำบลทิงหม้อ ใช้เป็นสถานที่ของโรงเรียน ดังนั้น ในปีการศึกษา 2519 ภาคเรียนที่ 2 โรงเรียนจึงย้ายสถานที่และใช้เป็นที่ตั้งมาจนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้น ก็ได้รับการอุปการะจากประชาชนบริจาคเงิน เพื่อสร้างอาคารเรียนได้ 2 หลัง และในปี 2522 เป็นต้นมา ก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากราชการในการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ และเงินค่าสาธารณูปโภค ในปัจจุบันโรงเรียนมีอาคารเรียน 3 อาคาร นอกจากนี้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้บริจาคเพื่อสร้างถนนคอนกรีตภายในโรงเรียนเป็นเงิน

2,030,000 บาท และอาคารปฏิบัติการเกษตร 1 หลัง ปัจจุบันมีนายประดิษฐ์ สุขุม เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนแทนนายอาวสุ สุวรรณโณ

โรงเรียนมีการเปิดสอนในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายการศึกษาเน้นคุณภาพนักเรียนที่เรียนวิทย์ – คณิต คอมพิวเตอร์ โดยเน้นการจัดการเรียนการสอน ตามศักยภาพของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น มีการประเมินผล ตามระเบียบนำมาประยุกต์ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถรายงานผลได้ในภาพรวมและแยกเป็นรายหมวดวิชา รายวิชา และรายบุคคล ทำให้ระบบบริหารงานวิชาการเป็นไปอย่างรวดเร็ว

ปัญหาของโรงเรียนคือ ความยากจนของชุมชน จึงทำให้นักเรียนหลายคนไม่มีเงินเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมปลายและระดับอุดมศึกษา มีนักเรียนหลายคนผู้ปกครองไม่มีเงินต้องออกก่อนจบหลักสูตร สำหรับนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ ก็มีปัญหาระหว่าง การขาดแคลนอุปกรณ์การเรียน นอกจากนี้ปัญหาสภาพของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณที่เป็นแหล่งยาเสพติดซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดผลต่อการเสี่ยงของนักเรียนในการติดยาเสพติด

บทบาทของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการได้แก่ ผู้นำด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ผู้นำต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับชุมชนในฐานะเป็นตัวแทนชุมชนในการประสานงานกับภาครัฐ

ผู้นำด้านการปกครอง ตำบลสทิงหม้อเป็นเขตการปกครองของเทศบาลตำบลสิงหนคร มีนายเสริมศักดิ์ จันทรสว่าง เป็นนายกเทศมนตรี นายนิพนธ์ บัลลังโค เป็นกำนันตำบล และมีผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านดูแลชาวบ้านและจะสิ้นสุดวาระผู้ใหญ่บ้านในวันที่ 10 พฤษภาคม 2544 ปัจจุบันภายในหมู่บ้านมีคณะกรรมการบริหารประชาคมหมู่บ้านละ 6 คน ประชาคมประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มชาวบ้านต่าง ๆ คือ กลุ่มฝ่ายการปกครอง กลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน พระครู กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน ทุกฝ่ายทำหน้าที่ควบคุมดูแลชุมชนให้เกิดความสงบสุข และพัฒนาชุมชนให้มีชีวิตที่ดีขึ้นโดยมุ่งเน้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเช่น น้ำไฟฟ้า ประปา ถนน และเน้นการพัฒนาอาชีพให้แก่ชุมชน ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทต่อการสร้างความเจริญเติบโตหรือความเสื่อมถอยให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างมาก และต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีการยกย่องเชิดชูส่งเสริมความเป็นวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่สืบไป จะพบว่าบทบาทด้านการส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านของผู้นำได้ให้ความสำคัญเพียงเล็กน้อย การส่งเสริมนิยมปฏิบัติในลักษณะของการจัดงานประเพณีพื้นบ้าน ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์ กำหนดลักษณะงานเป็น “วันกตัญญู” มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กลางวันมีการแข่งขันการเล่นพื้นบ้าน กลางคืนมีมหรสพหนัง

ตะลุง โนรา นอกจากนี้ได้มีการนำวงดนตรีวงลูกทุ่งมาร่วมในงานด้วย ผู้นำเห็นความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้านเพียงเล็กน้อย เพราะคิดว่าเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น โดยคิดว่าการพัฒนาถนนหนทางสำคัญกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อมีการพบปะข้อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันอยู่เสมอ ๆ มีส่วนทำให้มีการปรับโครงสร้างการบริการงานของเทศบาลตำบลมากขึ้น เพื่อให้มีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านของชุมชน ดังนั้นจึงเกิดแผนพัฒนาต่าง ๆ ดังนี้

สาขาการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

1. โครงการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพท้องถิ่น ประเภทหนังตะลุง

สาขาการพัฒนาด้านสังคม

1. โครงการจัดงานวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันกตัญญู วันลอยกระทง วันสารทเดือน 10
2. โครงการจัดงานการละเล่นพื้นบ้าน
3. โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้าน
4. โครงการส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน

สาขาพัฒนาการเมืองการบริหาร

โครงการจัดงานส่งเสริมศิลปาชีพและวัฒนธรรม

ผู้นำที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ นายกเทศมนตรี มีบทบาทต่อการพัฒนาตำบลทั้งหมดเป็นอย่างมาก เป็นผู้มีส่วนในการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาท้องถิ่น นายเสริมศักดิ์ จันทร์สว่าง เป็นชาวมุสลิม ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลสังขะมาช้านานจนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ส่งเสริมให้มีประเพณีวันกตัญญูและส่งเสริมให้มีการละเล่นโนรา หนังตะลุง พยายามจะรื้อฟื้นประเพณีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นบทบาทของผู้นำที่มีความเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับชุมชนมาแต่ดั้งเดิมคือ ผู้ใหญ่บ้าน แม้ว่าปัจจุบันจะลดความสำคัญลงแต่ชุมชนก็ยังคงให้ความเชื่อถือโดยถือว่าเป็นผู้แจ้งข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ชุมชนทั้งยังคอยปกป้องผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนด้วยโดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยมุสลิมจะมีการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่บ้านมากข่าวสารจะมีการแจ้งกันอย่างสม่ำเสมอ แม้ภายในชุมชนจะไม่มีหอกระจายข่าวก็ตาม เช่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 นายแอ ไทยยะ เป็นผู้ประสานความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนวัดสถิตยชลธารในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่บิดา-มารดาของเด็กผู้เสียชีวิตจากความประมาทของครูในโรงเรียนอันเป็นเหตุให้นักเรียนต้องเสียชีวิตถึง 6 คน ชุมชนจะเชื่อฟังผู้ใหญ่บ้านในการเป็นผู้เจรจาต่อรองเพื่อเรียกค่าเสียหายและร่วมมือกันในชุมชนไม่ให้ลูกหลานไปโรงเรียนจนมีการตกลงกันเรียบร้อยจึงหมดความขัดแย้ง ในด้านบท

บาทการส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จะพบว่าไม่มีการส่งเสริมชัดเจนแต่จะทำให้ความสำคัญในงานประเพณีมากกว่า

ผู้นำด้านศาสนา ในตำบลทั้งหม่อมมีทั้งพระสงฆ์และได้ะอิม่านทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ศีลธรรมจริยธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมให้มีการจัดงานประเพณีสำคัญ ๆ คืองานสารทเดือน 10 ประเพณีชักพระ ประเพณีวิสาขบูชา มาฆบูชา งานประเพณีดังกล่าวล้วนว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังคงยึดมั่นปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ดังนั้น การละเล่นที่เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีจึงยังคงมีอยู่ เช่น หนังสติ่ง โนรา เพื่อเล่นฉลองเรือชักพระ บทบาทของพระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่ พ่อ-แม่ ที่มีปัญหาเรื่องลูกเกรหรือปัญหาความขัดแย้งกันในชุมชนมักจะมาปรึกษากับพระสงฆ์เพื่อหาทางแก้ไข ในอดีตที่ผ่านมา วัดยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมชุมชนโดยเป็นส่วนหนึ่งในการจัดตั้งสถานการศึกษา ดังนั้นชื่อโรงเรียนจึงมักมีชื่อวัดอยู่ด้วย เช่น โรงเรียนวัดสถิตย์ชลธาร โรงเรียนวัดโลกา โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ แม้ในปัจจุบันวัดจะไม่มีส่วนในเรื่องการจัดการศึกษาแล้วก็ตาม แต่วัดต่าง ๆ ยังเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ

วัดธรรมโฆชน์ โดยพระครูธรรมโฆชน์ เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 1 หรือชุมชนส่วนมากเรียกกันว่า “พ่อท่านคง” นับว่าเป็นพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงจนมีผู้ทำเหรียญรูปท่านหลายรุ่น เนื่องจากท่านได้ทำยาสมุนไพรรักษาโรคให้แก่ชุมชนจนมีชื่อเสียงและสนับสนุนงานประเพณีทุกชนิดโดยเฉพาะ ประเพณีงานชักพระ ในปัจจุบันประเพณีชักพระของวัดธรรมโฆชน์ยังคงรักษาแบบแผนดั้งเดิมไว้ และเป็นวัดหนึ่งในชุมชนที่จะมีชาวบ้านไปร่วมงานมากที่สุด เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันคือ พระครูศิริธรรมานุสาสตร์ เป็นผู้นำศาสนาที่ชุมชนคงความเคารพเลื่อมใสโดยท่านได้ร่วมกับชุมชนพัฒนาถนนหนทาง สนับสนุนทุนการศึกษาทั้งยังเปิดสอนธรรมะวันอาทิตย์มีพระในวัดเป็นผู้สอนให้แก่เยาวชนที่สนใจ

วัดโลการาม มีพระครูปัญญาวรกิจเป็นเจ้าอาวาสจำพรรษามานานถึง 35 พรรษา และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลทั้งหม่อม ได้ร่วมกับชุมชนทั้งภายในและภายนอกตำบลในการในการพัฒนาวัดเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของตำบลมีการสร้างสิ่งก่อสร้างมากมายขึ้นในวัด พัฒนารอบ ๆ บริเวณใกล้เคียงวัดโลการามตลอดจนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำประตูกันเก็บน้ำเพื่อไม่ให้น้ำเค็มเข้าคลองอด เป็นเหตุให้ชุมชนเกิดความไม่พอใจ ชุมชนเกิดความรู้สึกรู้ว่าการที่คลองอดหมดพันธุ์ปลานานาชนิดโดยเฉพาะเป็นพันธุ์ปลาทางเศรษฐกิจมีสาเหตุมาจากการต้องการพัฒนาวัดเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามพระครูปัญญาวรกิจเป็นผู้สนับสนุนด้านการศึกษาให้แก่ชุมชนมาโดยตลอด เช่น ได้บริจาคทรัพย์เพื่อสร้างศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไว้ที่โรงเรียนสงขลาวิทยาคม 1 หลัง เพื่อให้เป็นสถานที่ให้เยาวชนศึกษาธรรมและเป็นสนามสอนพุทธศาสนาธรรมะสนามหลวงแก่พระภิกษุในอำเภอสิงหนครและบริจาคทรัพย์เพื่อเป็นทุนการศึกษาให้

แก่โรงเรียนสงขลาวิทยาคมทุก ๆ ปี นอกจากนี้ท่านพระครูยังได้จัดตั้งศูนย์มรดกเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัด มีเด็กก่อนเกณฑ์เป็นลูกของชาวบ้านใกล้เคียง วัดเข้าเรียน 20 คน วัดได้จ้างครูมาสอนและเป็นพี่เลี้ยงด้วยเงินของวัด 2 คน

วัดสถิตยัษฐธาร มีพระมหาประทีปเป็นเจ้าอาวาส เดิมวัดมีการสอนวิปัสสนาจึงมีผู้มาวัดมากและมีคนมาค้างคืน วัดเคยจัดสัมมนาศาสนา 3 ศาสนาคือ พุทธ อิสลาม คริสต์ ชาวมุสลิม จึงเคยเข้ามาในวัดเลย ปัจจุบันชุมชนใกล้เคียง ๆ วัดมีชาวมุสลิมมากขึ้นชาวพุทธเริ่มลดลงเพราะย้ายออกนอกหมู่บ้าน ประกอบกับพระมหาประทีปเป็นพระที่ออกไปสั่งสอนชาวบ้านยังที่ต่าง ๆ ไม่ค่อยอยู่วัด และเคยได้รับการผ่าตัดเป็นโรคหัวใจจึงไปจำพรรษาอยู่ที่ธรรมสถานหาดทรายแก้ว ตำบลชิงโค ดังนั้น พระในวัดมีเหลือเพียง 3 รูป ภายในวัดกว้างไม่ค่อยมีผู้เข้าไปทำบุญในวัด นอกจากวันพระมีชาวบ้าน 10 – 15 คน จะไปร่วมฟังเทศน์ และช่วยงานมาฆบูชา วิสาขบูชา และงานชักพระ มีชาวไทยพุทธเข้าไปทำบุญอยู่บ้าง

นอกจากนี้ในตำบลทังหม้อยังมีผู้นำทางศาสนาอิสลามที่เรียกว่า โต๊ะอิหม่ามเป็นผู้นำในการละหมาดทุกวันศุกร์ภายในมัสยิด หากประชาชนท่านใดมีปัญหาที่มักจะไปปรึกษาโต๊ะอิหม่าม เช่น การแย่งที่ปลูกอวน ใช้น้ำในทะเล ปัญหาการแบ่งมรดก ปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกิน ปัญหาที่ชุมชนต้องพึ่งพาโต๊ะอิหม่ามรวมไปถึงเรื่องการออกระเบียบในชุมชนเพื่อควบคุมปัญหาขนเสพติด คือการห้ามไม่ให้ทุกคนไปร่วมงานสังศพถ้าใครติดยาเสพติด

ผู้นำด้านการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนในตำบลทังหม้อ นอกจากเป็นผู้ควบคุมการศึกษาภายในสถานศึกษาแล้วยังมีส่วนในด้านการพัฒนาชุมชนอีกด้วย ผู้บริหารการศึกษาที่ในชุมชนรู้จักกันมากคือ อาจารย์สาโรช แก้วคำ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสถิตยัษฐธาร โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยมุสลิมในตำบล เนื่องจากเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี มักพัฒนาโรงเรียนให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เช่น การพัฒนาวิชาชีพให้แก่นักเรียนเพื่อให้ออกมาช่วยเหลือครอบครัวเมื่อกลับจากโรงเรียน การจัดโครงการอบรมจริยธรรมทางศาสนาอิสลาม การเยี่ยมครอบครัวนักเรียนที่มีปัญหาเพื่อร่วมแก้ปัญหาให้แก่นักเรียน ความมุ่งหวังของอาจารย์ต่อการส่งเสริมการเล่น คือ

1. ต้องการให้ชุมชนมีแผนหรือแนวทางในการนำภูมิปัญญาและการละเล่นนำไปใช้ในการพัฒนาทางการศึกษา
2. ต้องการให้ชุมชนมีองค์ความรู้ที่เป็นแกนนำในการพัฒนาการเล่น
3. ต้องการให้พื้นที่ในตำบลทังหม้อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้แก่ชุมชนและท้องถิ่นอื่น ๆ และเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตำบล

(สาโรช แก้วคำ : สัมภาษณ์)

อาจารย์อดล สุวรรณโณ ครูใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโมชน์ แม้จะเพิ่งย้ายเข้ามาเป็นอาจารย์ใหญ่ได้ไม่นาน แต่ด้วยอัธยาศัยที่เป็นกันเองมีมนุษยสัมพันธ์ ทำให้อาจารย์เป็นที่รักของชาวบ้านโดยเฉพาะชาวไทยพุทธ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการประชาคมหมู่บ้านหมู่ที่ 3 อาจารย์ได้เริ่มต้นจัดตั้งโครงการอนุรักษ์ดนตรีไทยโดยให้นักเรียนฝึกดนตรีไทยเพื่อออกบริการให้แก่ชุมชนในโอกาสต่าง ๆ และอนุญาตให้ชุมชนมาใช้สนามกีฬาของโรงเรียนเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาคู่บ้านโดยมีความมุ่งหวังว่า

จะร่วมส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการละเล่นให้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

(อดล สุวรรณโณ : สัมภาษณ์)

อาจารย์อานวย สงนวล อาจารย์ 2 ระดับ 7 หัวหน้าศูนย์ธรรมศึกษา โรงเรียนสงขลาวิทยาคม เป็นที่รู้จักของชุมชน เป็นผู้มีความรู้พิเศษด้านจิตรกรรมไทย การทำลายกนกโลงศพ เมรุ แกะลายแทงหยวกและได้ออกช่วยเหลือบริการชุมชนตลอดมา เนื่องจากอาจารย์เป็นผู้ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยการช่วยเหลือให้คำแนะนำในด้านงานประเพณี งานวัฒนธรรม งานพระราชพิธีต่าง ๆ ทั้งยังเป็นผู้รับผิดชอบโครงการเปิดสอนธรรมแก่นักเรียน โครงการสอบธรรมะสนามหลวง โครงการส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียน โครงการข่าวสารชุมชนจัดทำบอร์ดข่าวสารกับชุมชนในตำบล อาจารย์ได้รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาด้านการละเล่นพื้นบ้านไว้ แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้ประโยชน์ทางโรงเรียนเอง มีโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นยังไม่เด่นชัดนัก แม้ว่าโรงเรียนจะมีห้องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ก็ไม่มีโครงการพัฒนาต่อเนื่องและขาดผู้ดูแลเอาใจใส่ นับเป็นปัญหาของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมที่สามารถครอบคลุมเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ผู้นำไม่เป็นทางการในตำบลซึ่งหม้อเกิดจากการยอมรับของชุมชน เนื่องจากผู้นำนั้นเป็นผู้มีส่วนในการนำการพัฒนาชุมชน มีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาท้องถิ่นด้วยความเสียสละ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ผู้นำที่ชุมชนรู้จักกันดีมีหลายคน เช่น

คุณบรรยงค์ โชติศิริ ผู้จัดการร้านโชคสมบูรณ์วัสดุก่อสร้าง อยู่หมู่ที่ 4 เป็นบุคคลที่ชาวสทิงหม้อหลายหมู่บ้านรู้จักดี ด้วยมีอัธยาศัยสุกสนาน รักพวกพ้องทุกคนที่เป็นชาวสทิงหม้อ เพราะมีภูมิภานามาตั้งแต่เกิดได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรที่ต่าง ๆ เรื่อง การออมทรัพย์ เป็นคณะกรรมการตำบล และโรงเรียนวัดบ่อปราบ และเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ ริเริ่มโครงการให้ผู้สูงอายุในอำเภอสิงหนครมารับการตรวจสุขภาพและใช้เวลาว่างในการประกอบอาชีพจักสานมีความรู้เรื่องการละเล่นพื้นบ้านในชุมชนหลากหลายชนิด

คุณวิน จิตจันทร์ เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน แม้จะมีการศึกษาน้อยแต่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านอาชีพหลายอย่าง เป็นวิทยากรภูมิปัญญาพื้นบ้าน อบรมอาชีพต่าง ๆ เช่น พิมพ์น้ำดอกไม้เกร็ดปลา ขนมหันปั้นบ้าน ชอบช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังผล ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปจะรู้จักเป็นอย่างดีเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจสภาพท้องถิ่นสทั้งหมดเป็นอย่างดี เธอกล่าวว่า

โหลก(ลูก) ฉัน เห็นฉันมาช่วยสังคมเข้าไมให้ออกจากบ้าน เขาอยากให้อยู่บ้านจะได้มีความสุข แต่เขาไม่รู้หลอก อย่างนี้แหละ (การช่วยเหลือสังคม) คือ ความสุข
ของฉัน

(วิน จิตจันทร์ : สัมภาษณ์)

คุณฉิ้น อรมุต นับเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เป็นที่รักที่เกรงใจของชุมชน มีความรักเสียสละเพื่อชุมชน เป็นคณะกรรมการโรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ โรงเรียนสงขลาวิทยาคม คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมประจำอำเภอ ประธานคณะกรรมการในการคัดเลือกและตัดสินผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านศิลปการแสดงของจังหวัดสงขลานั้นท่านยังเสียสละทรัพย์ส่วนตัวเพื่อบริจาคเป็นทุนการศึกษาให้แก่ โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์และโรงเรียนสงขลาวิทยาคมตลอดมา บริจาคที่ดินส่วนหนึ่งให้เป็นสถานที่จัดตั้ง โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์

นายหมัด หมัดอาลี เป็นชาวมุสลิมที่อยู่ในชุมชนรู้จักกันดีและชาวบ้านมักจะเรียกว่าบางบ่าว เป็นชาวมุสลิมที่เข้ามาอยู่ในตำบลตังหม้อกว่า 40 ปี มีอาชีพเป็นชาวประมง ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้านและลาออกในปี 2536 และในปีนี้ได้รับเลือกให้เป็นประธานชมรมชาวประมงรอบทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีเครือข่าย 10 หมู่บ้าน เป็นผู้พัฒนาตำบลตังหม้อทั้งถนนหนทาง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทะเลสาบ เป็นแกนนำในการประท้วงเรืออวนหาปลาจะตกโดยการส่องไฟ และร่วมประท้วงเรื่องท่อแก๊สที่อำเภอจะนะ ปัจจุบันถูกจับและศาลพิพากษาให้จำคุกเนื่องจากเคยมีประวัติเรื่องการรับเงินจากการเซ็นชื่อเพื่ออนุมัติให้ชาวบ้านขายที่ดินในตำบลตังหม้อ

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ตำบลตังหม้อ จัดว่าเป็นตำบลที่มีองค์ภาพของชุมชนครบถ้วน กล่าวคือในชุมชนประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐานที่มีหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานช่วยเหลือ ด้านถนนหนทาง น้ำปะปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ มีครบครัน โครงสร้างทางกายภาพเป็นชุมชนดั้งเดิมที่บรรพชนร่วมกันพัฒนา

จนเป็นตำบลที่เจริญถึงขั้นยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล โครงสร้างทางเศรษฐกิจมีโรงงานอุตสาหกรรม เกิดในตำบลหลายโรงงาน มีการประกอบอาชีพหลากหลาย อาชีพดั้งเดิมยังคงอยู่และมีอาชีพใหม่เกิดขึ้น เช่น นาุ้ง โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมมีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันทั้งลักษณะเพื่อนบ้าน และเครือญาติ มีการรักษาประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านานให้คงอยู่ นับเป็นสังคมแนวราบ มีผู้นำ การปกครองที่รับนโยบายจากรัฐบาลมาดำเนินการและสื่อสารสู่ชุมชนเป็นสังคมแนวดิ่ง

โรงเรียนหรือสถานศึกษาในชุมชนนับเป็นองค์กรหนึ่งของชุมชนที่เป็นผ่านสานสังคม แนวราบ และสังคมแนวดิ่ง ให้สอดคล้องสัมพันธ์กันโดยมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียน กับชุมชน ดังจะปรากฏเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันทางวิถีชีวิต ภายในชุมชนมีความรู้จักกันดีกับครูใน โรงเรียนมีการคบหากันช่วยเหลือซึ่งกันและกันครูกับชุมชนมีความผูกพันกันในลักษณะเครือญาติ เป็นส่วนมาก ครูส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนมีลูกหลานร่วมเรียนอยู่ในโรงเรียนของชุมชนทั้งในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงมีการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ทานอาหาร ร่วมกันในงานบุญต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่ง งานบวช การช่วยดูแลลูกหลานของชาวบ้านที่มีนิสัย เกเร การร่วมกันพัฒนาตำบล ทำถนนหนทาง ถางพงหญ้า ขุดลอกคูระบายน้ำ การร่วมกันสร้างศาลา ภายในหมู่บ้าน เหล่านี้เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่ยังดำรงมาจนถึงปัจจุบัน

2. ความสัมพันธ์ในด้านการเป็นคณะกรรมการของโรงเรียนเพื่อการพัฒนาาร่วมกัน กล่าว คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่เสนอนโยบายการศึกษา และเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ชุมชนก็มีการให้ครูในโรงเรียน เป็นคณะกรรมการประชาคมหมู่บ้าน คณะกรรมการประชาคมตำบลมีหน้าที่สอดส่องดูแลปัญหา ต่าง ๆ พร้อมเสนอแผนงานปรับปรุงพัฒนาหมู่บ้านและตำบล ดังนั้นจะเห็นว่าทั้งโรงเรียนและชุมชนมีการเกื้อหนุนกัน และร่วมกันทราบปัญหาของกันและกัน มีการกำหนดโครงการร่วมกัน เช่น โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ คณะกรรมการโรงเรียน ประกอบด้วย

- | | | |
|----------------|----------------|----------------------------------|
| 1) นายวิมล | อรมุต | ช่างศิลปกรรมพื้นบ้าน |
| 2) นายสุนันท์ | มณีคุณ | ประธานคณะกรรมการกีฬาตำบล |
| 3) นายปทุม | ปานสิงห์ | ประชาชนตำบลสทิงหม้อ |
| 4) นายหลิม | หอมจันทร์ | ประชาชนตำบลสทิงหม้อ |
| 5) นายสุเทพ | ศิลป์สังข์เลิศ | ประชาชนตำบลสทิงหม้อ |
| 6) นางสาวบุรณิ | บุรณะ | อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ |
| 7) นางสาวทรง | พันธุ์กุล | อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ |
| 8) นายรวบ | นนทพันธุ์ | อดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ |
| 9) นายสมพร | มณีรักษ์ | |

- | | | |
|------------------|---------------|-----------------------------------|
| 10) นายวัลลภ | สุวรรณโณ | |
| 11) นายเฉลิม | สุวรรณโณ | |
| 12) นางนิตย | มณีรักษ์ | ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านเพลงร้องเรือ |
| 13) นายโผน | อุดมศิลป์ | |
| 14) นายสมชาติ | วิริยกุลโอกาส | อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดธรรมโฆชน |
| 15) นางอุไรรัตน์ | สุจริตธูการ | อาจารย์ประจำโรงเรียนวัดธรรมโฆชน |

การดำเนินการเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน คณะกรรมการได้ร่วมกันประชุมปรึกษาหารือ เพื่อนำเสนอโครงการและให้มีการนำโครงการไปพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โครงการที่เกี่ยวกับชุมชน โครงการการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ลักษณะโครงการต่อเนื่องทุกปี กิจกรรมของโครงการ คือ

- การประชาสัมพันธ์ จัดทำวารสาร และเอกสารภาคเรียนละ 2 ครั้ง
- การจัดกิจกรรมวันปีใหม่ วันเด็ก โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วม
- การรับบริจาคทุนการศึกษาจากชุมชน
- การให้บริการแก่ชุมชนด้านสถานที่เช่น การจัดการแข่งขันกีฬาตำบล การเป็น

หน่วยเลือกหรือเลือกตั้งการปกครองท้องถิ่น

ในส่วนของหมู่บ้านมีการตั้งกรรมการบริหารประชาคม อาจารย์อดกล สุวรรณโณ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโฆชน และคุณครูเอ็น อิศสระ รองอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโฆชน เป็นกรรมการประชาคมหมู่ที่ 3 มีนายไพโรจน์ โชติศิริ เป็นประธานประชาคม มีหน้าที่เสนอปัญหา และแนวทางแก้ปัญหากับหน่วยงานต่าง ๆ ปัญหาส่วนมากเกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นความจำเป็นแก่การดำรงชีวิต เช่น น้ำปะปาไม่ครบทุกครัวเรือน และความต้องการแก้ทางระบายที่ประตูน้ำของวัดโลกอาราม

โรงเรียนสงขลาวิทยาคม มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ

- | | | |
|----------------|-------------|--|
| 1) นายธงชัย | แก้วบัวสง | ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน 31/4 หมู่ 10 ต.ชิงโค |
| 2) นายเชาวลิต | สุวรรณรัตน์ | ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียนเจ้าหน้าที่สำนักงาน
โบราณคดีอำเภอเมือง |
| 3) นายหนูชุม | ใจรักษ์ | อาจารย์โรงเรียนสงขลาวิทยาคม |
| 4) นายประพิชญ์ | นิลพันธ์ | อาจารย์โรงเรียนสงขลาวิทยาคม |
| 5) นายคณิต | รองสวัสดิ์ | ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้จัดการ โรงเรียนบัวหลวง |
| 6) นางเกษมณี | ช่อมณี | ผู้แทนองค์กรชุมชน สมาชิกกลุ่มแม่บ้านต.ชิงโค |
| 7) นางจินตนา | จิโนวัฒน์ | ผู้แทนองค์กรปกครอง ประธานสภาเทศบาล |

		ตำบลสิงหนคร
8) นางอุบลรัตน์ สุขสวัสดิ์	ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	บริหาร อ.บ.ต.รำแดง
9) นายสุทธิพงษ์ มุสิกโร	ผู้แทนศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าต.สทั้งหมด	
10) นางสาวกัญชกร บัณฑิต	ผู้แทนศิษย์เก่า สถาบันวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย	ช่อง 11
11) ผศ.กฤตวิทย์ ดวงสร้อยทอง	ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยทักษิณ	
12) นายไชยันต์ ปราบนคร	ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้จัดการคลังปิโตรเลียมสงขลา	
13) นางสุวิมล อนวัชพันธ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยทักษิณ	
14) นายฉิ้น อรมุต	ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง	

คณะกรรมการมีการประชุมปรึกษาและพิจารณาโครงการต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนต้องดำเนินการตามนโยบายของกรมสามัญคือ ยุทธศาสตร์การประกันคุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นโครงการต่าง ๆ จึงมุ่งตอบสนองการปฏิรูปการเรียนรู้ 66% คือ โครงการพัฒนาการเรียนการสอนของครูอาจารย์ภายในโรงเรียน ส่วนโครงการที่ต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนคือการส่งเสริมเครือข่ายชุมชนและการมีส่วนร่วมมีเพียง 3% และมี 1 โครงการคือ โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อทราบปัญหาและแก้ไขให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนส่วนใหญ่จึงเป็นลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติอย่างไรก็ดีโรงเรียนได้พยายามฝึกให้นักเรียนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชน โดยการเปิดตลาดนัดให้นักเรียนมาร่วมขายของให้กับประชาชนในวันเสาร์ อาทิตย์ สินค้ามาจากการซื้อขายภายในชุมชนประเภท พืช ผัก ผลไม้ และรับสินค้าประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือนจากอำเภอเมืองสงขลาขายได้รับความร่วมมือจากชุมชนด้วยดี ทำให้โรงเรียนมีรายได้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจน และชุมชนได้เข้ามาในโรงเรียนมากขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนได้มีการเตรียมแผนภายในโรงเรียนที่จะศึกษาถึงสภาพชุมชนและความสัมพันธ์กับชุมชน จึงมีโครงการสร้างความพร้อม คือ

- โครงการวิจัยความคาดหวังของชุมชนต่อโรงเรียน
- โครงการสำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- โครงการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนและให้บริการชุมชนทุกรูปแบบ
- โครงการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดกรอบงานการประสานความสัมพันธ์กับชุมชน

นอกจากนี้ ยังส่งเสริมภูมิปัญญาด้านการละเล่นโดยได้เชิญนายวิมล อรมุต มาสอนการแกะสลักลายไทยและการเล่นหนังตะลุงให้นักเรียนกลุ่มสนใจอีกด้วย

3. ความสัมพันธ์ในการจัดเทศกาลศีลธรรมร่วมกัน โรงเรียนกับวัดได้ร่วมมือกันเปิดสอนพุทธศาสนาเพื่อฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนในชุมชน

โรงเรียนวัดธรรมโฆชนได้จัดคาบกิจกรรมให้นักเรียนไปเรียนในวัดทุกชั้นปี สัปดาห์ละ 1 คาบ โดยนิมนต์พระในวัดให้ช่วยอบรมศีลธรรม บางครั้งมีการเปิดสอนธรรมแก่ผู้สนใจในวันอาทิตย์โดยเข้ามาเรียนในโรงเรียนเมื่อจบหลักสูตรมีการมอบเกียรติบัตรการเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนกับวัดก็อยู่ในอาณาเขตเดียวกัน

โรงเรียนสงขลาวิทยาคมมีการเปิดสอนพุทธศาสนาภายในโรงเรียนในวันอาทิตย์เช่นกัน โดยมีพระวัดโลกราบเป็นผู้มาสอนแก่เยาวชนภายในโรงเรียน และมีโครงการสอนพุทธศาสนาสนามหลวงแก่พระวัดต่าง ๆ ในอำเภอสิงหนครด้วย นอกจากนี้โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียนนับเป็นการร่วมกันดูแลอบรมเยาวชนไปพร้อมกันระหว่างบ้านกับโรงเรียนทำให้ชุมชนรู้จักครู และครูเข้าใจสภาพครอบครัวในชุมชนมากยิ่งขึ้น

4. ความสัมพันธ์ในการแสดงออกทางสังคมร่วมกัน เนื่องจากตำบลทั้งหม้อเอง มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นของตนเอง ทั้งนี้ย่อมเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน โรงเรียน วัด ช่วยกันส่งเสริมดำรงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นร่วมกัน มีลักษณะดังนี้

4.1 รูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจยามว่าง มักจะมีชาวบ้านนั่งอยู่ตามร้านกาแฟ ร้านขายกล้วยเคี้ยว ศาลาของหมู่บ้าน หรือในสนามชนไก่ของหมู่ 3 มีการพบปะพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ ชาวบ้านที่มีตำแหน่งทางสังคมเป็นครูบาอาจารย์ก็นิยมมานั่งคุยเมื่อย่างจากภาระกิจ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบปัญหาของนักเรียนการร่วมกันช่วยเสนอทางแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนและชุมชนก็มีส่วนร่วมในการมองและควบคุมสังคม อาจารย์เอ็น อิศระ เป็นผู้ที่คนในชุมชนรู้จักดีว่าเป็นรองอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดธรรมโฆชน

พวกเราชอบนั่งคุยกันตามที่ต่าง ๆ ถ้าว่างบางที่คุยกันจนมีจุดเขียนคุยกันได้รับรู้เรื่องของชาวบ้าน เรื่องของลูกศิษย์ บางครั้งคุยไปคุยมา พวกเราก็คิดหากิจกรรมกันทำเหมือนว่าเราคุยว่าเด็กเดินไปโรงเรียนลำบากทางเราก็นัดแนะกันมาช่วยถางพงถางหญ้าเพื่อทำทางบ้านโน้น เอาข้าวมาให้ บ้านนี้เอากับมา ขนมาสนุกกันมาก เราทำกันมาหลายทีแล้ว มีชาวบ้านที่ไม่ได้มาคุยพอรู้เรื่องก็มาช่วยกันเอง

(เอ็น อิศระ : สัมภาษณ์)

4.2 รูปแบบ การใช้ประเพณีของชุมชนในการเชื่อมโยงสังคมให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หลายประเพณี เช่น

งานทำบุญชักพระทั้งครูและชาวบ้านจะร่วมกันไปช่วยสร้างเรือชักพระในวัด มี

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสิงหนคร (ก.ศ.น.) สำนักงานตั้งอยู่ใน หมู่ 5 ตำบลทังหม้อ เป็นหน่วยงานที่ให้การศึกษานอกระบบและมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมวิชาชีพแก่ชุมชน และยกระดับการศึกษาของชุมชน มีการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน จึงเป็นแรงกระตุ้นส่วนหนึ่ง ในการทำให้ชุมชนรู้จักกัน เช่น โครงการศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น โครงการห้องสมุดประชาชน โครงการพัฒนาที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน โครงการพัฒนาอาชีพ แบบเร่งด่วนครบวงจร โครงการจัดตั้งและพัฒนาศูนย์การเรียนชุมชนที่สมบูรณแบบ เป็นต้น จึงนับว่าก.ศ.น.เป็นองค์กรหนึ่งที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของชุมชนในหมู่บ้าน และพัฒนาจิตใจชาวบ้านให้เกิดความรู้สามารถพึ่งพาตนเองได้

ปัจจัยการสานสัมพันธ์

ปัจจัยเกื้อหนุน

ปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นบริบทของ สังคมและวัฒนธรรม การรับรู้ร่วมกันในการเกื้อหนุนทั้งนี้เพื่อการสร้างรากฐานที่ดีให้แก่ชุมชน มี ประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ทัศนคติของผู้นำชุมชน มีโลกทัศน์กว้างในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และชุมชนมีความเข้าใจในศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนและโรงเรียนต่าง ๆ ได้เป็นตัวแทน ให้แก่กันและกันในการเป็นคณะกรรมการบริหารมาร่วมคิดพัฒนาชุมชนจึงเป็นลักษณะของผู้นำที่ ยอมรับฟังเรื่องราวข้อคิดเห็นจากผู้อื่น การเสนอแนวคิดของผู้นำมักจะได้รับ การยอมรับจากชุมชน เพราะความเชื่อถือทางสังคมและคุณลักษณะพิเศษของผู้นำชุมชนหลายท่านคือ การมอบความรัก ความเสียสละ เอื้ออาทรต่อบุคคลในชุมชน การร่วมกันลดความขัดแย้งของสังคม การให้เกียรติผู้ อาวุโสของหมู่บ้านของตำบลมีการรดน้ำอวยพรตามประเพณีของชุมชนในวันว่าง นอกจากนี้ผู้นำยัง มีการนำชุมชนมารวมเป็นพลังกลุ่มที่สร้างสรรค์สังคมได้ เช่น การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การรวม กลุ่มของชาวประมงเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อร่วมกันหารายได้เสริม หรือ การรวมกลุ่มตามธรรมชาติที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งผู้นำเห็นคุณค่าจึงเกิดการร่วมกัน อนุรักษ์ประเพณีของท้องถิ่นต่อไป ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนหรือชุมชนล้วนมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับ จากสังคมและมีความเข้าใจต่อกันจึงสามารถทำงานที่เป็นส่วนร่วมด้วยกันได้

2. วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ไว้มาช้านาน ประเพณีที่ต่างไปจากสังคม อื่น ๆ เช่น ประเพณีไผ่ตันไม้ใหญ่ ประเพณีไหว้ทวดกควัม ประเพณีชักพระ ซึ่งชาวทังหม้อจะไม่ ยอมลากเรือพระไปร่วมขบวนของจังหวัดซึ่งจัดที่แหลมสมิหลา บริเวณสระบัวแต่ชาวบ้านยังคงลาก

เรือไวยังบ่จอมทิพย์ ซึ่งปฏิบัติกันมาช้านาน และประเพณีวันว่างมีการจัดงานวันกตัญญู ด้วย ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเสมือนศูนย์รวมพลังใจของชุมชนให้เกิดความปรองดองสามัคคีทั้งโรงเรียนและชุมชนรวมตัวกันเป็นหนังสือเดียวตลอดทั้งตำแหน่งทางสังคมเป็นชาวบ้านเต็มตัวในการร่วมบำเพ็ญกุศลทำให้ชุมชนเกิดการปะทะสังสรรค์กันในหลากหลายอาชีพ จึงเป็นภาพสะท้อนของชุมชนที่ยังมีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นของตนเองและพร้อมกันในการร่วมจรจรโลงไว้

3. การละเล่นพื้นบ้านที่มีลักษณะเด่น คือ การมีภูมิปัญญาอยู่ภายในชุมชนอย่างหลากหลาย ด้านภูมิปัญญาด้านการละเล่นพื้นบ้านในตำบลทั้งหมดนับเป็นผู้รับใช้สังคมในการนำการละเล่นชนิดต่าง ๆ ไปร่วมจัดงานประเพณีต่าง ๆ

หนังตะลุง เพื่อการเก็บเป็นสื่อติดต่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งเร้นลับเช่น ผีตายาย ได้รับทราบเรื่องราวของลูกหลานได้ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาว่า เมื่อขอสิ่งใดแล้วสมความประสงค์ก็จะรับขันหมากหนังตะลุงไปแสดง

กลองยาว เพื่อมาบรรเลงในงานประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ เสียงของคนตรีเป็นสื่อให้ทวดแม่ ม่วงทองได้รับรู้ถึงความกตัญญูลูกหลานจึงแสดงกิริยาเร่งรำไปกับเสียงกลอง

ลิเก เพื่อเป็นเครื่องมือในทางผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยอันเนื่องจากขบวนแห่ประเพณี แต่งงานของชาวไทยมุสลิมที่ต้องเดินทางจากบ้านเจ้าบ่าวไปบ้านระยะสาวระยะทางไกล จึงมีการร้องเพลงลิเกกลับไปตลอดทางเพื่อให้ขบวนขันหมากเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินจนลืมระยะทางและความเหน็ดเหนื่อย

ว่าว เป็นกิจกรรมที่เล่นได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์กันในกลุ่ม ผู้เล่นทั้งยังเป็นเครื่องมือใหญ่ใช้ในการสั่งสอนลูกหลานให้รักกัน รู้จักใช้เวลาว่างเพื่อผ่อนคลายจิตใจและเพื่อให้เยาวชนเล็งจากการเสพยาเสพติด

กิจกรรมการละเล่นมีมากมายที่โรงเรียนและชุมชนได้มีโอกาสมาปฏิบัติร่วมกัน โดยนำมาเป็นส่วนของการสร้างความเข้าใจของชุมชน สร้างความสัมพันธ์ให้ชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะเป็นแนวทางในการนำผู้ทรงภูมิปัญญาของชุมชนมาเป็นส่วนในการเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับวิถีชีวิตของท้องถิ่น

4. การดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีส่วนในการผลักดันให้ชุมชนได้มีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน เนื่องจากธรรมชาติที่มีถ้ำคลองเพื่อการเกษตร บางส่วนมีพื้นที่อยู่ติดทะเล พื้นที่เป็นดินทราย ทำให้เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรและประมงเป็นอาชีพดั้งเดิมซึ่งชุมชนยังประกอบการอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การขึ้นตาล ปาดตาล เตียวตาล หนังตะลุง ประมงชายฝั่ง เครื่องปั้นดินเผา แม้จะมีจำนวนลดลงแต่ยังมีชาวบ้านอีกหลายครัวเรือนยังประกอบการอยู่ จึงเป็นแหล่งชุมชนโบราณที่มีผู้สนใจและเยาวชนและสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ให้ความสนใจเข้ามาศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลนับเป็นแหล่งข้อมูลท้องถิ่นและเป็นสื่อให้ชุมชนภายนอกรู้จักสทั้งหมดยิ่งขึ้น ดังนั้นภายในชุมชนมักจะเห็น

ความสำคัญ ประการนี้จึงมักร่วมกันจัดงานนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับชุมชนในงานต่าง ๆ เช่น งานฟื้นฟูสืบสานภูมิปัญญาไทย

ปัญหาของชุมชน

ปัญหาทางสังคมในชุมชนเป็นอุปสรรคสำคัญในการร่วมพัฒนาระหว่างบุคคลในชุมชน และการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลมาจากการไม่สามารถปรับตัวให้ทันตามความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ในขณะที่ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ยังเป็นข้อขัดแย้งให้ชุมชนเกิดระบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกันโดยมีผู้ประสานความสัมพันธ์เป็นผู้นำ เครือญาติ ตลอดจนโต๊ะอิหม่าม พระสงฆ์ ครูในท้องถิ่น ร่วมกันช่วยเหลือ แต่กระนั้นก็ยังพบปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชน บางครั้งชุมชนสามารถแก้ปัญหาร่วมกันได้ แต่บางครั้งเมื่อแก้ปัญหาแล้วก็ยังไม่พบวิธีการใดที่ดีกว่า ทำให้ยังคงเป็นปัญหาของชุมชน ความขัดแย้งทางสังคมด้านต่าง ๆ มีดังนี้

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
1. ชาวบ้านและเยาวชน ดินยาเสพติด	- ตำบลสตึงหม้ออยู่ติดกับตำบลหัวเขาแดง ซึ่งเป็นตำบลที่มีการเสพยาเสพติดสูงที่สุดในจังหวัดสงขลา เป็นเหตุให้รุกรามเข้ามา - ผู้เสพยาส่วนมากมีอาชีพเป็นชาวประมงซึ่งต้องจากครอบครัวไปในทะเลมักจะมีการนำไปเสพกันขณะออกทะเล - ลักษณะสภาพการตั้งอาคารบ้านเรือนที่มีการย้ายถิ่นฐานบ้านรกร้าง ประตูกั้นน้ำหน้าวัดโลกรามที่หยุดใช้มีต้นไม้ขึ้นรกมีการแอบไปเสพใต้สะพานและที่รกร้างว่างเปล่าจนเป็นแหล่งมั่วสุมเสพยา - ปัญหาค่าครองชีพต่ำเกิดความเครียดต้องพึ่งยา	- ชาวมุสลิมมีการประชุมตกลงกัน ถ้าทราบว่าใครเสพให้เลิกคบค้าสมาคม และเมื่อตายไม่ให้ไปงานศพ - บริเวณหมู่ 3,4 มีกลุ่มอาชีพช่างไม้ มักจะรวมลูกหลานเมื่อเวลาปิดภาคเรียนเพื่อสอบการทำวุ่นชนิดต่าง ๆ ให้ลูกหลานเล่นเพื่อให้มีกิจกรรมอื่นมาช่วยแก้ปัญหาว่างของเยาวชน - มีการอบรมลูกหลานให้รักท้องถิ่น และฝึกมันในศาสนา บางครั้งมีงานบุญพ่อ-แม่เด็กบางคนยอมให้ลูกหลานหยุดเรียนเพื่อไปพบเห็นประสบการณ์ - โรงเรียนจัดโครงการรณรงค์ด้านยาเสพติด และจัดให้มีการแข่งขันกีฬาในตำบลเสมอ ๆ โดยเฉพาะฟุตบอล

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
2.ขาดการศึกษา	- ชาวบ้านยากจน การประกอบอาชีพมีรายได้ต่ำ จึงไม่มีเงินส่งบุตร-ธิดาให้เข้าเรียนได้ - อาชีพดั้งเดิมเป็นชาวประมง มีการถ่ายทอดวิชาชีพให้ในครอบครัว ซึ่งแต่เดิมประมงเป็นอาชีพที่มีรายได้สูง จึงมีผู้อพยพเข้ามาทำกินกันมากขึ้น ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางทะเลแปรเปลี่ยนทำให้การจับสัตว์น้ำลดปริมาณลงจนเป็นภาวะขาดแคลน ดังนั้นชุมชนประมงช่วงมีรายได้สูงจะไม่เข้าศึกษาเพราะไม่เห็นความจำเป็น ปัจจุบันไม่มีเงินส่งบุตรธิดาเข้าเรียนเพราะความยากจน - สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในท้องถิ่นไม่มีต้องเดินทางเข้ามาในอำเภอเมืองสงขลาทำให้เสียเปลืองค่าใช้จ่าย สำหรับระดับมัธยมมี 2 โรงเรียนมักจะมีนักเรียนที่พ่อแม่มีฐานะยากจนหรือระดับกลาง ผู้มีฐานะดีมักนิยมส่งลูกเข้ามาเรียนในอำเภอเมืองสงขลา - เด็กนักเรียนเข้าเรียนไม่สม่ำเสมอเนื่องจากพ่อ-แม่ยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะพ่อแม่นิยมให้บุตร-ธิดาหยุดเรียนหากต้องติดตามพ่อ-แม่ไปช่วยงานบุญต่าง ๆ	- มีหน่วยงานหลายแห่งมาช่วยฝึกวิชาชีพเพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนในชุมชน - ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจัดทำโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีครูอาสาสมัครทำไปเปิดโครงการสอนในหมู่บ้าน มีโครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน - โรงเรียนสงขลาวิทยาคมทำการประชาสัมพันธ์ในชุมชนให้รู้จักโรงเรียนและให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการศึกษา โรงเรียนวัดสถิตย์ชลธารเปิดสอนวิชาชีพให้แก่กลุ่มแม่บ้านในชุมชนคือ การทำผ้าบาติกโรงเรียนสงขลาวิทยาคม ครูอาจารย์มักจะไปพบเด็กนักเรียนตามบ้านอยู่เสมอ - วัดและผู้มีฐานะดีในชุมชนมีการอุปการะโรงเรียนไทยให้ทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชน - กลุ่มมุสลิมนิยมให้ลูกชายไปเรียนในโรงเรียนบ่อเนาะต่างอำเภอเช่น อำเภอหาดใหญ่ อำเภอจะนะ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
3 อชีพักังคิมประสบปัญหา	- ชาวประมงแม้ว่าจะมีการลงไปปักกักไซในทะเลโดยไม่ต้องเสียเงินค่าจ้างจ้อง แต่ก็ไม่มีปลาให้จับ เพราะสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป เนื่องจากการสร้างเขื่อนกั้นน้ำที่ปากกรอทำให้น้ำกร่อยในช่วงฤดูน้ำลด เมื่อน้ำขึ้นเกิดปัญหาเรือลากอวนรุนที่มาจากปัตตานี นราธิวาสจับสัตว์น้ำจนเกือบสูญพันธุ์ - ดันดาลโตนลดลงจำนวนมาก เนื่องมาจากชาวนาให้เช่าที่นาเพื่อทำบ่อกึ่ง ทำให้น้ำเต็มดันดาลที่มีอยู่จึงยืนตายหลายคัน หรือการทำบ่อกึ่งที่ต้องล้มดันดาลจำนวนมากมาย นอกจากนั้นคนหนุ่มสาวสมัยใหม่ไม่มีใครขึ้นดาลเป็นผู้ที่ขึ้นดาลได้จะมีอายุ 40 ปีขึ้นไป ซึ่งจะค่อย ๆ เลิกอาชีพไปเพราะขึ้นไม่ไหว - การแย่งที่ทำกินมักเป็นชาวประมงมีการวางไซ กัก จับจ้องในทะเล เมื่อชาวน้ำลดนำเครื่องมือขึ้นมาเก็บซ่อมทำให้ผู้ถือโอกาสไปแย่งที่ทำกิน - คลองอดน้ำดินเงินทำให้ชุมชนที่เคยจับสัตว์น้ำในคลองหมดอาชีพ	- ชาวประมงมีการประท้วงใช้อวนรุนและการส่องไฟหาปลาประท้วงเรื่องการสร้างเขื่อน - ชาวประมงมีการจัดทำโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทะเลสาบการปล่อยพันธุ์ปลา - ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพเป็นค้าขาย บ้างหรือให้เช่าที่นาทำบ่อกึ่งมากขึ้น - การยอมให้ลูกหลานออกไปทำงานนอกหมู่บ้านในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ - หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐพยายามจัดอาชีพเสริมให้ชุมชนและเตรียมจัดสร้างศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ - โรงเรียนต่าง ๆ เริ่มทำโครงการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอาชีพต่าง ๆ และการสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน - โรงเรียนต่าง ๆ เชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรในโรงเรียนเช่น ฉิ้น อรมุต วิมล อรมุต และโรงเรียนธรรมโฆษณ์เปิดสอนดนตรีให้แก่นักเรียน

	- หน่วยงานต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้เสริมให้นักสอนวิชาแก่กลุ่มแม่บ้าน แต่ปรากฏว่าชุมชนผลิตสินค้าขาดคุณภาพบ้าง สินค้าไม่มีผู้รับซื้อเพราะชาวบ้านค้าขายไม่เป็นเนื่องจากพื้นฐานดั้งเดิมภายในชุมชนผู้นำทำหน้าที่เอาสินค้าไปค้าขาย จะต้องเรือไปขายยังต่างถิ่นเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงเป็นผู้ผลิตเมื่อมีการจัดอาชีพเสริมแก่กลุ่มแม่บ้าน ฝ่ายชายไม่สามารถนำออกไปค้าขายได้ เช่น การทำผลิตภัณฑ์จากเกลือปลา พืชมะนาว ดอกไม้จัน มะม่วงแช่อิ่ม ขนมหินบ้าน ถั่วเป็นอาชีพใหม่ที่ชุมชนยังไม่เคยทำมาก่อน - การทำเครื่องปั้นดินเผาเริ่มหมดความนิยมเพราะมีภาชนะสมัยใหม่มาแทน ไม่มีบุตร วิชาขอรับการถ่ายทอดเพราะเห็นว่ารายได้ต่ำไม่ทันสมัย - การละเล่นต่าง ๆ เริ่มเสื่อมสูญ เพราะความเจริญด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม และเทคโนโลยี	
--	--	--

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
4. ผู้นำด้านการปกครอง กระจายหน้าที่มีผลต่อ การพัฒนาชุมชนเป็น ไปอย่างช้าและมุ่ง พัฒนาแต่ถนนหนทาง มากกว่าพัฒนาอย่าง อื่น	- ชาวบ้านขาดความสนใจและจิต สำนึกในการปกครองบ้านเมือง จึง ไม่สนใจในการเลือกตั้งผู้นำว่าผู้ สมควรจะมีความสมบัติอย่างไร แต่ สนใจว่าใครจะได้มากกว่าหรือการ เล่นพวกพ้องในการเลือก - มุ่งพัฒนาถนนหนทางทำให้ไม่ สนใจปัญหาสาธารณสุขพื้นฐาน ชุมชนสกปรกอยู่กันอย่างแออัด สืบเนื่องจากผู้นำมีบริษัรับเหมา ทำถนนเป็นของตนเอง - ผู้นำมีหนี้สินมากเนื่องจากมีธุรกิจ ส่วนตัวต้องกู้เงินมาลงทุน นอก จากนี้ยังไม่นำตัวเป็นกลางในการ เลือกตั้งสส. เพราะบ้านพักเป็นที่ ทำการของพรรคการเมืองพรรค หนึ่ง จึงมักนำเงินไปต้อนรับผู้ใหญ่ มีการะการใช้จ่ายเงินสูงจึงมีเจ้าหนี้ มาก มักไม่อยู่เป็นที่และไม่เคยเข้า ตรวจสอบความทุกข์สุขของชุมชน ทำให้ชุมชนพัฒนาช้าลง	- ชาวบ้านแสดงความเห็นวิพากษ์ วิจารณ์ผู้นำการปฏิบัติงานของกลุ่ม ของผู้นำ - ชุมชนช่วยกันถางที่มากกว่าเพราะ เป็นหนทางคมนาคมชุมชนยังขาดจิต สำนึกในด้านการรักษาความสะอาด ของหมู่บ้านโดยเฉพาะหมู่ที่ 1, 2, 6 - โรงเรียนมักสอนประชาธิปไตยให้ แก่นักเรียนโดยการเลือกตั้งประธาน นักเรียนด้วยวิธีเช่นเดียวกับการ เลือกสส. - ครูในโรงเรียนมักได้รับการปรับ ทุกข์จากชุมชน

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
5. ผู้นำการศึกษาไม่รู้จักชุมชนดี	- ผู้นำการศึกษาเป็นบุคคลนอกพื้นที่แต่ต้องถูกย้ายให้มาทำงานในตำบล จึงยังไม่คุ้นเคยชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ไม่สามารถเข้าใจสภาพชุมชน - ผู้นำการศึกษามีภาระหน้าที่ต้องเข้าร่วมการประชุมกับหน่วยงานต่าง ๆ มาก เช่น อำเภอ จังหวัด สอ.บ.ต ศึกษาธิการจังหวัด เป็นต้น - ผู้นำการศึกษาไม่มีบ้านพักอยู่ในตำบลต้องเดินทางไปกลับระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอสิงหนคร	- ชาวบ้านจะประสานงานกับครูในโรงเรียนเพื่อขอคำแนะนำต่าง ๆ เช่น การขอความร่วมมือในการขอใช้สถานที่จัดงานการให้ลูกเข้ารับการการศึกษา - ผู้นำชุมชนจะเข้าไปพบผู้นำการศึกษาเองในโรงเรียน - ผู้นำการศึกษาจะสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนจากครูในโรงเรียน แทนการลงไปพบปะ หรือ ไปในหมู่บ้านบ้างหากมีการนัดพบกับบุคคลต่าง ๆ เช่น การเข้าไปรับประทานอาหารกลางวันร้านค้าในหมู่บ้าน
ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
6. ผู้นำชุมชนใช้บทบาทของตนเองในการสร้างความขัดแย้งกับโรงเรียนเมื่อได้รับผลประโยชน์ไม่เป็นที่พอใจ	- ครูไม่เข้าใจวัฒนธรรมต่างศาสนา เช่น ครูนาฏศิลป์ต่อนักเรียนเมื่อสอนรำเพลงอริยฐานมีท่าไหว้ นักเรียนมุสลิมไม่ยอมไหว้จึงไปแจ้งแก่ บิดา – มารดา ทำให้มีเรื่องลามถึงกับประท้วงขับไล่ให้ครูออกจากพื้นที่ - ครูประมาทเป็นเหตุให้นักเรียนเสียชีวิต 7 ราย ในขณะที่พานักเรียนออกค่ายลูกเสือ ผู้นำชุมชนมีส่วนในการให้ผู้ปกครองรายอื่น ๆ ร่วมประท้วงโรงเรียนเพื่อเรียกร้องสิทธิประโยชน์และจากกรณีดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียนถูกคำสั่งย้าย	- ผู้นำชุมชนเรียกร้องสิทธิและความชอบธรรมโดยอ้างเหตุผลทางศาสนา - ผู้นำชุมชนเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหาย 14 ราย (ผู้ปกครองของเด็กที่เสียชีวิต และเด็กที่ตกใจ) - ดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมโดย สป.จ. ประสานงานและหาทางช่วยเหลือทั้งสองฝ่าย - ผู้นำการศึกษาไกล่เกลี่ยประนีประนอมจนเข้าใจกันได้ดี

ปัญหา	สาเหตุ	วิธีการแก้ปัญหา
7. ชุมชนยากจนไม่สามารถส่งลูกเรียนต่อได้	- สภาพชุมชนที่แออัดเมื่อมีการย้ายเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นโดยเฉพาะอาชีพประมงที่แต่เดิมมีรายได้สูงมีการย้ายเข้าจนต้องมีหมู่บ้านเกิดขึ้น คือ หมู่ 1 บ้านใหม่ เดิมหมู่ 2 เป็นบ้านเก่าแก่เรียกบ้านท่าเสา ปัจจุบันประมงส่วนมากจะยากจนเพราะหาปลาได้น้อยลง - หลังจากมีการสร้างสะพานดิน ๑ ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้นมีคนภายนอกมาซื้อที่ทำบ่อกุ้ง มีการอพยพเข้ามามากขึ้น ทำให้ชาวนาหมดอาชีพ ดันตาลถูกทำลาย	- ชาวบ้านให้ลูกเรียน กศ.น. มากขึ้น ปัจจุบันเป็นการเรียนเพื่อประกอบอาชีพ - มีกลุ่มแม่บ้านได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานเกษตรสอนประกอบอาชีพเสริม เช่น ดอกไม้ แก้ว กล้วย ฝักไม้น้ำ แต่หาตลาดขายไม่ค่อยได้ - บางครอบครัวไม่ได้ให้ลูกเรียน โดยเฉพาะชาวมุสลิมไม่นิยมให้เด็กหญิงเรียนให้อยู่ช่วยงานบ้าน เด็กชายส่งไปเรียนที่โรงเรียนปอเนาะต่างอำเภอ บางครอบครัวให้ลูกมาช่วยงานประมง เด็กมีเวลาว่างมาก - พ่อ แม่ ญาติเงินมาส่งให้ลูกเรียน - ผู้ปกครองส่งลูกไปเรียนในอำเภอเมือง - โรงเรียนทำการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของโรงเรียนให้ชุมชน - มีการจ้างวัฒนธรรมในโรงเรียนให้ชุมชนเข้ามาในโรงเรียนมากขึ้น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางหนึ่ง

บทที่ 6

สรุปและเสนอแนะ

กระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอนในโรงเรียน ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา วิถีชีวิตของชุมชน
2. เพื่อศึกษาการเล่นพื้นบ้านและผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเล่นพื้นบ้าน ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ในการสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อันจะนำไปสู่การให้ชุมชนมีส่วนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนภูมิปัญญาให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น

สรุปผลการวิจัย

วิธีการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลสภาวะพื้นฐานของชุมชนและการเล่นพื้นบ้านจาก เอกสาร ตำรา การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเช่น การไปมัสยิด การประกอบอาชีพและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เช่น ประเพณี ต่างๆ งานชักพระ งานวันสารทเดือนสิบ งานไหว้ต้นไม้ใหญ่ การร่วมนั่งพูดคุยกับชาวบ้าน ตามร้านกาแฟ ร้านก๋วยเตี๋ยวภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้มีการสนทนากลุ่มชาวบ้านหลายครั้ง และการจัดเวทีประชาคมกับผู้นำชุมชน และกลุ่มชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนและกระบวนการคิดของชุมชนในการช่วยกันร่วมพัฒนาตำบล จากการศึกษาสภาวะพื้นฐานของชุมชน มีดังนี้

โครงสร้างทางกายภาพ มีพื้นที่ทั้งหมด 15,950 ตารางกิโลเมตร เป็นแหล่งชุมชน โบราณตั้งอยู่บนชายฝั่งคาบสมุทรสงขลา พื้นที่บ้านเรือนจึงตั้งอยู่ใกล้ทะเลและมีภูเขาเขี้ยวตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นที่กำบังมรสุม มีคลองทอดและคลองสทิงหม้อที่ในอดีตเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการดำรงชีวิต คือเป็นเส้นทางออกสู่ทะเลเพื่อติดต่อกับโลกภายนอกและการจับสัตว์น้ำเพื่อค้าขายและเพื่อการ บริโภค ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมเปลี่ยนเป็นเส้นทางรถยนต์แทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลได้ สร้างสะพานติณสูลานนท์ตัดผ่านเส้นทางในตำบล เพื่อเชื่อมฝั่งอำเภอสิงหนคร ตำบลเกาะยอ และอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา และการทำประตูกันน้ำเค็มหลังวัดโล伽าราม เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพ ในตำบลขึ้นมากมาย ทั้งด้านการดำรงชีวิต และ วัฒนธรรม ได้แก่พื้นที่ลำคลอง ถูกถมทับเพื่อให้เป็นเส้นทางคมนาคม การใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำหมดสิ้นคลองสทิงหม้อเริ่มต้นขึ้น สภาพคลองทอดที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลานานาชนิด เพราะมีน้ำเค็มจากทะเลหล่อเลี้ยงก็เริ่มหมด กลายเป็นน้ำกร่อย ประเพณีชักพระที่เคยชาวบ้านเคยชักเรือพระทางน้ำกลายมาเป็นทางบก

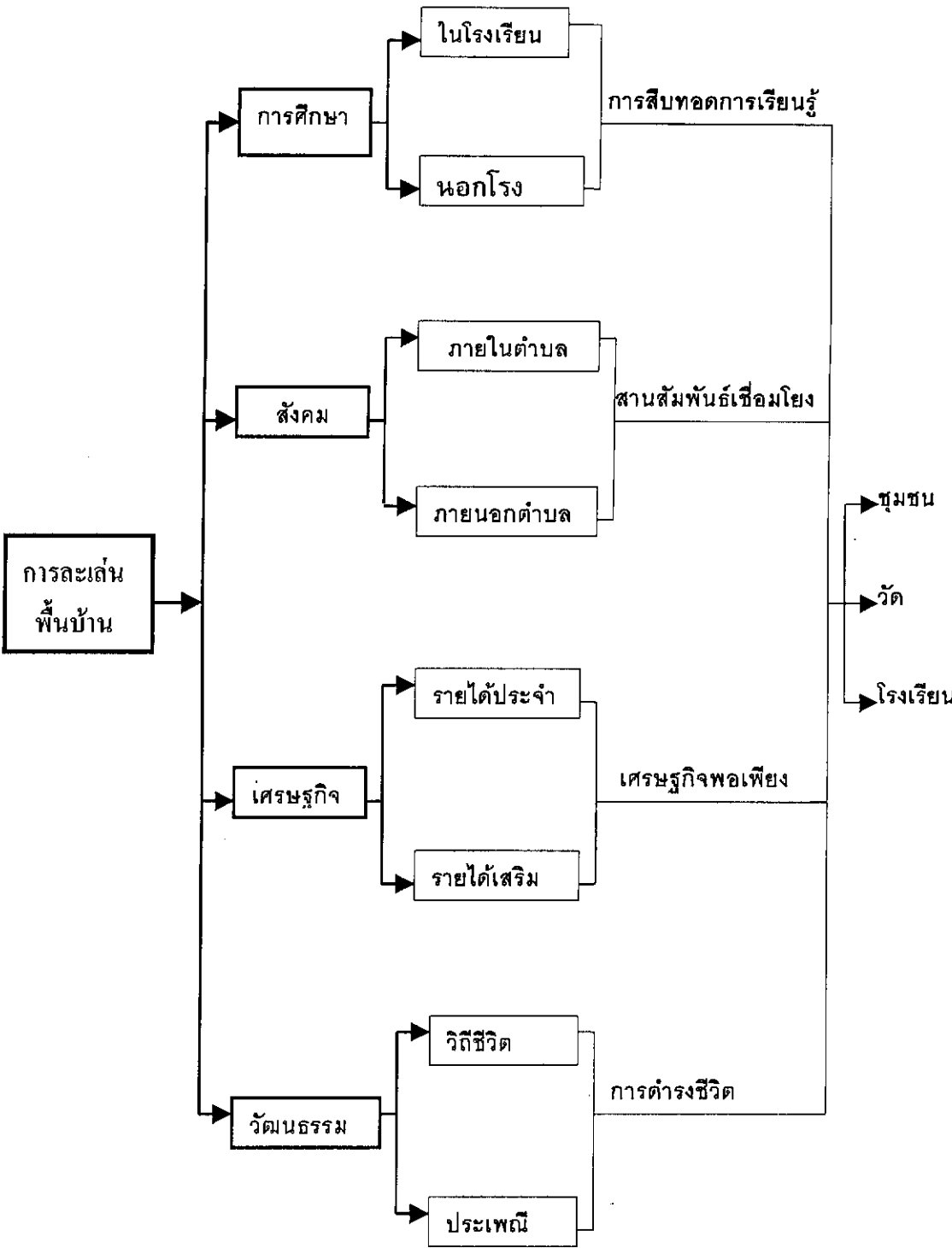
โครงสร้างพื้นฐาน ภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลสิงหนคร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นผู้นำชุมชนด้านการปกครอง ประสานความเข้าใจระหว่างรัฐและชุมชน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ประชากรมีจำนวน 14,444 คน แต่ดั้งเดิมชุมชนสทิงหม้อเป็นศูนย์กลางการค้าขายโดยเดินทางทางเรือออกสู่ทะเลภายนอก มีการเดินทางภายในตำบลด้วยทางเท้าตามคันนา ต่อมาเมื่อมีเส้นทางคมนาคมสายหลักของจังหวัดตัดผ่าน คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 และมีสะพานติดสุสานนันทัดเชื่อมโยงระหว่างอำเภอสิงหนคร กับ อำเภอเมืองสงขลา เป็นเหตุให้ชุมชนเปิดตำบลออกสู่ชุมชนภายนอก และ ชุมชนภายนอกเข้ามามีบทบาทในภายในตำบลสร้างความเจริญเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะความเจริญด้านเศรษฐกิจในขณะที่ชาวบ้านยังมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างชนบท เทศบาลตำบลพยายามใช้งบประมาณเพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้ทันกับความเจริญภายนอก มีการสร้างถนนต่าง ๆ ในชุมชนหลายสาย เส้นทางเดินเท้าของชุมชนค่อย ๆ หมดไป กลายเป็นทางสัญจรของพาหนะรถยนต์ ชาวบ้านมีการซื้อรถยนต์ใช้กันเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะวัยรุ่นมักนิยมซื้อรถยนต์ใช้กันนั่งเล่นมากกว่าการช่วยเหลือครอบครัวทำมาหากิน

โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ภายในชุมชนมีการจัดการศึกษา 2 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวม 6 แห่ง และมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสิงหนคร ที่เริ่มมีการเปิดสอนวิชาชีพให้แก่ชุมชน ประชาชนมีการนับถือศาสนาพุทธประมาณ 7,098 คน มีวัดภายในตำบล 5 แห่ง ซึ่งมีบทบาทต่อการให้การศึกษาแก่ชุมชนและการจัดงานประเพณีต่าง ๆ มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามประมาณ 7,346 คน มีมัสยิด 4 แห่ง ประเพณีต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมซึ่งชุมชนถือปฏิบัติเป็นประเพณีมาแต่ดั้งเดิมแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ ประเพณีวันว่าง ประเพณีชักพระ ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ หรือ ประเพณีแต่งงานกับต้นไม้ ส่วนประเพณีทำบุญคูเมืองได้สูญหายเสียแล้ว นอกนั้นเป็นประเพณีตามวันเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับชุมชนภายนอก ในงานประเพณีชุมชนได้จัดให้มีมหรสพชนิดต่าง ๆ มาร่วมฉลองด้วย เช่น ว่าว หนังตะลุง ลิเก กลองยาว โนรา

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ชุมชนสทิงหม้อดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการทำนาข้าว ตาลโดนด การเลี้ยงสัตว์โค ไก่ เป็ด อาชีพที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนชาวไทยพุทธ คือ การทำหม้อเครื่องปั้นดินเผา ที่นับเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เมื่อมีไฟฟ้าและถนนเข้ามาในตำบล ทำให้อาชีพปั้นหม้อดินเผาหมดความสำคัญลง สำหรับชาวไทยมุสลิมอาชีพที่มีชื่อเสียง คือ การประมงพื้นบ้านมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบพื้นบ้านดั้งเดิม ในด้านวิถีการดำรงชีวิตประชาชนอยู่แบบพึ่งพาตนเอง แต่เดิมมีการเกื้อหนุนผูกเกลือกกันในกลุ่มนาข้าว มาแลกเปลี่ยนกับกลุ่มประมง ปัจจุบันเมื่อมีความเจริญมากขึ้นเกิดอาชีพขึ้นใหม่ในชุมชน คือ ก่ออาชีพการเลี้ยงบ่อกุ้ง นอกจากนี้ยังเกิดโรงงานอุตสาหกรรม 6 บริษัทที่เกี่ยวกับน้ำมัน ปิโตรเลียม และเป็นการลงทุนจากชาวต่างชาติ แม้ว่าจะมีการลงทุนจากภายนอกเข้ามาในชุมชน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ยังมิได้มีลักษณะเป็นสังคมชนบทอยู่ ยังมีความเชื่อถือประเพณีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลอยู่

การเล่นพื้นบ้านที่ปรากฏในตำบลมีมากมายและมีส่วนผูกพันกับการดำรงชีวิตในลักษณะต่าง ๆ หลายด้าน ดังนี้

อิทธิพลของการเล่นที่มีต่อชุมชนตำบลสทิงหม้อ



การเล่นพื้นบ้านของเด็กในตำบลทั้งหม้อมีหลายชนิด ได้แก่ การเล่นประเภทจับ รึง โยน รับ, การเล่นในน้ำ, การเล่นล้อ กลิ้ง, การเล่นเลียนแบบอาชีพกิริยาสัตว์, การเล่นแบบที่มีตาราง, การเล่นต่อสู้อยู่, การเล่นปิดตา, การเล่นที่ใช้อุปกรณ์, การเล่นที่ต้องเล่นคนเดียว, การเล่นที่เป็นกีฬา

การเล่นของผู้ใหญ่ มีลักษณะที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น การเล่นที่ปรากฏในชุมชน ได้แก่

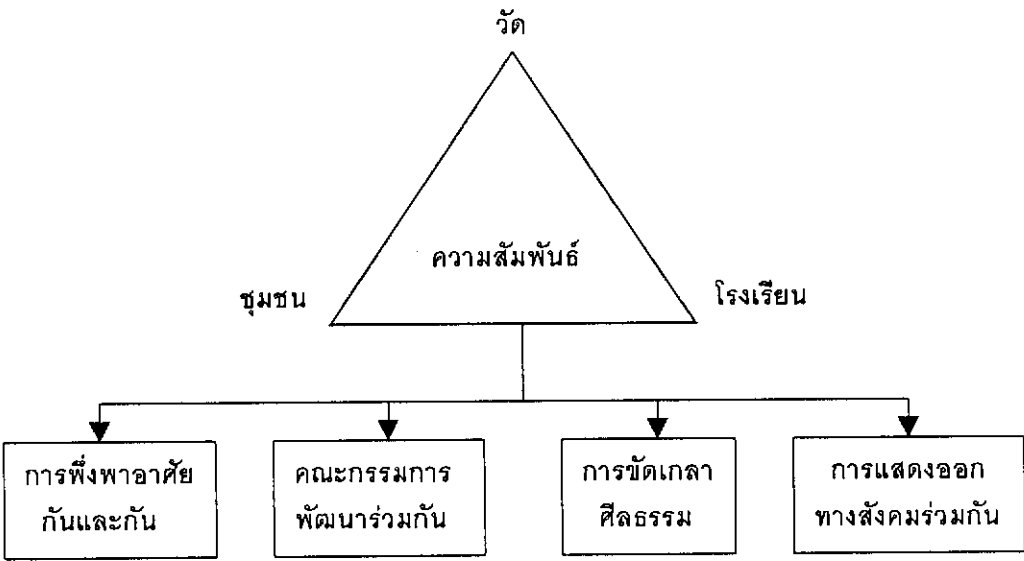
กีฬาพื้นบ้าน คือ แข่งขึ้นตาล ชนไก่ วัวชน สะบ้า ลิงลม มวยทะเล ตะกร้อ ชัดดัม แข่งเรือเฟรียว

ดนตรีพื้นบ้าน คือ ซอฮู้ ซอด้วง กลองยาว โพน

เพลงพื้นบ้าน คือ เพลงมาลัย เพลงร้องเรือ เพลงกล่อมทารก

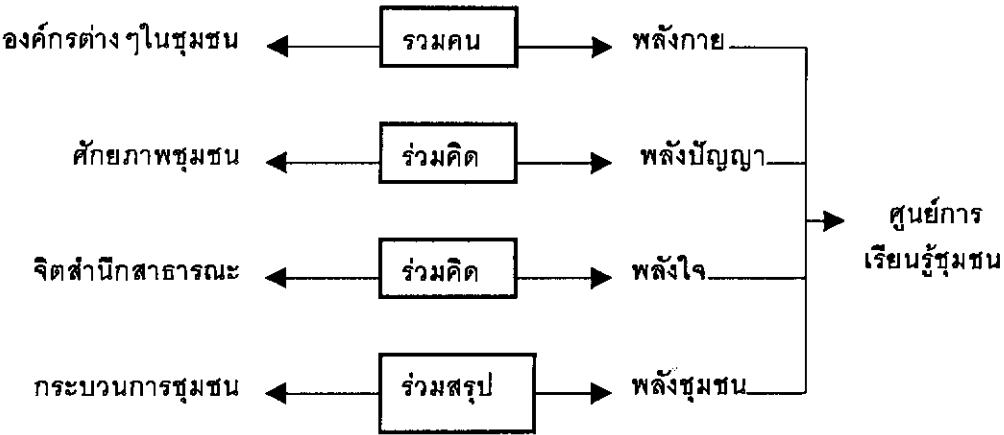
การแสดงพื้นบ้าน คือ หนังตะลุง ลิเก รำพราน ซี่ละ

การเล่นพื้นบ้านนับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในการสร้างพลังความสามัคคีของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการรักท้องถิ่นเกิดความสัมพันธ์ต่อกัน การเล่นที่มีชื่อเสียงของชุมชน คือ การเล่นหนังตะลุงเนื่องจากในตำบลมีศิลปินแห่งชาติ สาขา การแสดงพื้นบ้าน(หนังตะลุง) ได้แก่ หนึ่งคณะอรุณโชติ ของ นายฉิ้น อรุมต ทำให้ชุมชนมีความผูกพันและภาคภูมิใจในผลงานของบุคคลในชุมชนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นฐานของชีวิตคนในจังหวัดสงขลาที่นิยมหนังตะลุงอยู่แล้วก็ยิ่งทำให้ชุมชน ได้รับการยกย่องว่าเป็นท้องถิ่นที่มีคณะหนังตะลุงชื่อดัง จนมีคำติดปากกันจากชุมชนภายนอกว่า ฉิ้นทั้งหม้อ หรือ ฉิ้นธรรมโฆษ ในปัจจุบันเริ่มมีมหรสพชนิดใหม่เกิดขึ้นมากทำให้การเล่นในชุมชน เช่น กลองยาว เพลงแห่นาค เพลงมาลัย หมดความบทบาทและกำลังสูญหาย โรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชนได้พยายามส่งเสริมการเล่นหนัง โดยมีการสอนเสริมหลักสูตร การเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรในโรงเรียน ดังนั้น โรงเรียนจึงควรร่วมมือกับชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์ ในตำบลพบว่า ความสัมพันธ์ของชุมชนกับโรงเรียนมีดังนี้



ข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการชุมชนในการนำการเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อและกิจกรรมการสอนในโรงเรียนตำบลสังข์หม้อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา มีการศึกษากระบวนการ ดังนี้



จากการร่วมสนทนา บริภาษหรือ การประชุม ชุมชนตำบลยังมีความชื่นชมในการเล่นพื้นบ้าน พร้อมมีความต้องการร่วมมือกันพัฒนาให้การละเล่นดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไป ทั้งนี้มีความเชื่อร่วมกันว่า ทุกคนในชุมชนต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ที่ยืนยันอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้นำต้องเป็นผู้เริ่มดำเนินการก่อนที่จะให้ชาวบ้านปฏิบัติ อีกทั้งการส่งเสริมจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูง และทุกคนควรมีส่วนร่วมกันเป็นเจ้าของ ดังนั้นการส่งเสริมจึงควรนำมาซึ่งรายได้ของชุมชน โดยองค์กรหลายฝ่ายในชุมชนต้องร่วมมือกันนำการเล่นมาส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน พร้อมทั้งเสนอประเด็นการพัฒนา ดังนี้

1. ควรส่งเสริมการเล่นควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพ เนื่องจากอาชีพและการละเล่นของตำบลสังข์หม้อเป็นส่วนเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะอาชีพที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คือ การปั้นหม้อ ประมงพื้นบ้าน การทำตาลโตนด อาชีพต่างๆ เหล่านี้มีการละเล่นที่เกิดควบคู่กันอยู่แล้ว โดยเฉพาะอาชีพปั้นหม้อเครื่องปั้นดินเผามีชุมชนเสนอโครงการในการส่งเสริม คือ

- โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปั้นหม้อให้นักเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการ คือ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนวัดโลกา

2. ควรส่งเสริมการเล่นควบคู่ไปกับประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ของตำบลสังข์หม้อ คือ ประเพณีไหว้ต้นไม้ใหญ่ ประเพณีชักพระ ประเพณีวันว่าง

3. ควรส่งเสริมการเล่นหนังตะลุงให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งสามารถแสดงออก

ได้หลายลักษณะ เช่น ทำป้ายชื่อถนนในหมู่บ้านเป็นรูปตัวหนังสือตะลุง การส่งเสริมให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้เรียนหนังสือเป็นกิจกรรมพิเศษ โดยมีชุมชนเสนอโครงการ 2 โครงการ คือ

3.1 โครงการส่งเสริมการเล่นหนังสติ๊กตะลุงตำบลท่งหม้อ ให้แก่เยาวชนที่สนใจ โดยโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ มีการจัดทำเป็นหลักสูตร 4 หลักสูตร คือ หลักสูตรการตัดรูปหนังสือตะลุง การแสดงหนังสือตะลุง การเล่นดนตรีหนังสือตะลุง การเขียนบทหนังสือตะลุง ทั้งนี้ต้องมีการสอดแทรกคุณค่าของแต่ละหลักสูตรด้วย แต่มีปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินการและการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์

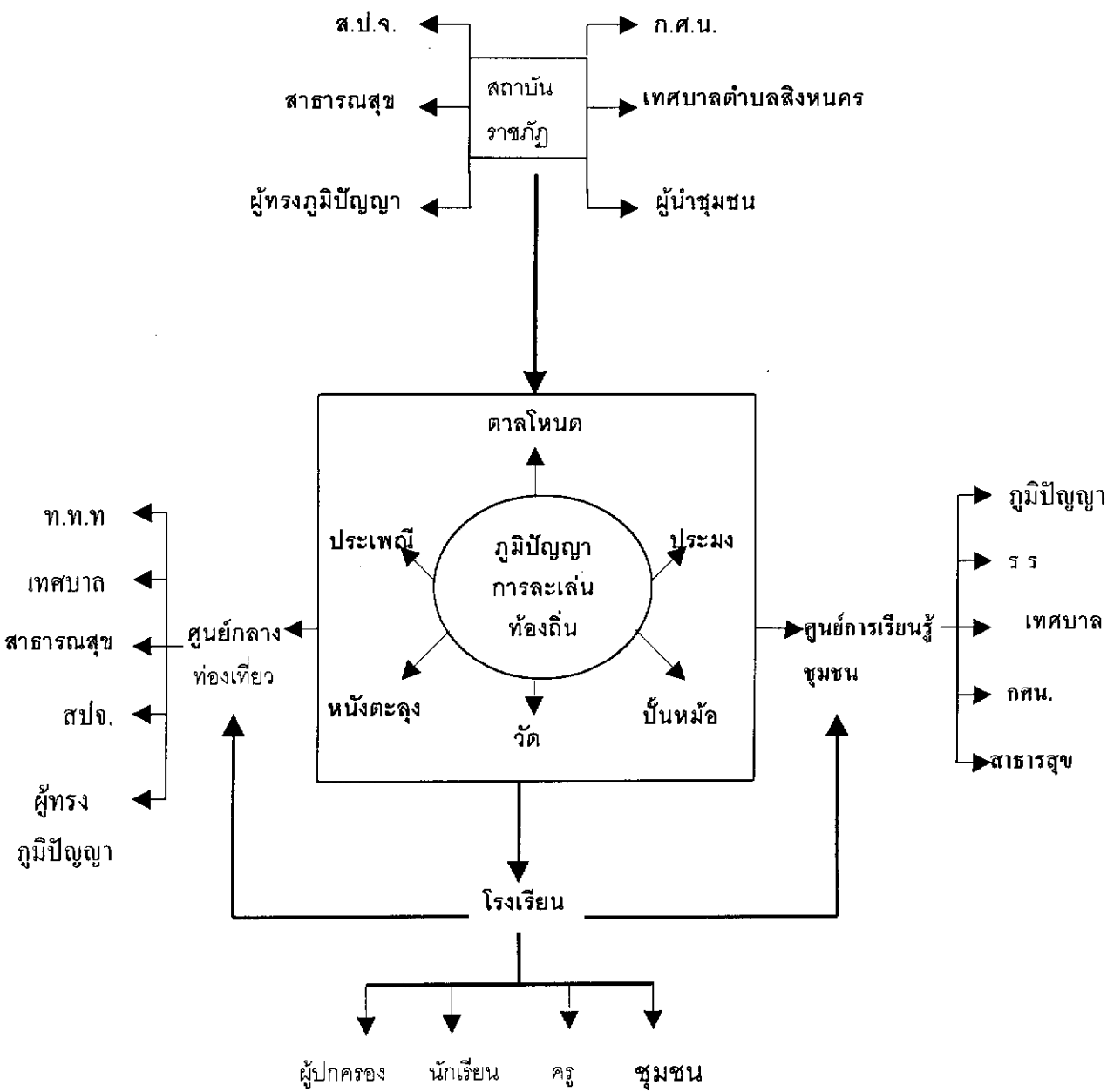
3.2 โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการละเล่นพื้นตำบลท่งหม้อ ผู้รับผิดชอบ คือ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนตำบลท่งหม้อ โดยกำหนดให้ผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นวิทยากร โดยต้องการความอนุเคราะห์สนับสนุนจากชุมชนด้านงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุและการดำเนินการ

4. องค์การต่าง ๆ ต้องร่วมปฏิบัติการส่งเสริมโดยจัดให้มี ศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้ โรงเรียนทั้งที่อยู่ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ โดยให้ชุมชนเป็นผู้มีส่วนรับรู้ และไม่ให้คนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ และเทศบาลตำบลอินทิสันสนับสนุนส่งเสริมด้านสถานที่ สาธารณสุขตำบลดำเนินการด้านการรณรงค์รักษาความสะอาดเพื่อให้ตำบลเป็นเมืองน่าอยู่และเข้ามาศึกษาหาความรู้ภายในชุมชน ทั้งนี้อยู่ภายใต้ศักยภาพของชุมชน

5. การส่งเสริมการเล่นถือเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของตำบลท่งหม้อที่โดดเด่นแห่งหนึ่งในจังหวัดสงขลา ดังนั้นเมื่อชุมชนมีพลังร่วมในการพัฒนาจึงควรให้ศูนย์กลางการเรียนรู้เป็นพิพิธภัณฑ์ของท้องถิ่น และเมื่อพร้อมดีแล้วควรจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อฝึกให้เยาวชนได้รู้จักท้องถิ่นมากขึ้น ให้ชุมชนสำนึกในความเป็นเจ้าของถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนภายนอกเข้ามาศึกษาหาความรู้อันจะนำมาซึ่งรายได้ท้องถิ่นอีกทางด้วย แต่ควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยเหลือแนะนำแก่ชุมชน

ดังนั้น จึงอาจประเมินสถานะของชุมชนได้เป็น กระบวนการชุมชนในการร่วมพัฒนาตำบล โดยมีการนำการเล่นมาเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา ได้ดังนี้

กระบวนการชุมชนร่วมพัฒนา



บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองทุนสนับสนุนการวิจัย,สำนักงาน. ทีมประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน.
แนวทางการพัฒนาประเด็นวิจัย ชุด โครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน. คณะ
ครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541. (เอกสารอัดสำเนา)
- การศึกษานอกโรงเรียนอ.สิงหนคร,ศูนย์บริการ. แผนปฏิบัติการปีงบประมาณ 2542. สงขลา.
ม.ป.ป ; 2542.
- กรมวิชาการ,กระทรวงศึกษาธิการ. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในโรง
เรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ; 2539.
- เกษม ขนากแก้ว,ภูมิปัญญาชาวบ้านแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่ง
ตระกูล. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา ; 2540
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการ
ศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด,2541
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.
2540 – 2544). กรุงเทพฯ : อรรถพลการพิมพ์,2539.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันแห่งชาติว่า
ด้วยภูมิปัญญาไทยและการศึกษาไทย ; ม.ป.ป.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมภูมิ
ปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด,2541
- จิตต์ ธรรมานนท์. ปรีศนา ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร. ม.ป.ท. 2520.
- จรูญ หยูทอง. “ทุ่งระโนด 3 ทศวรรษแห่งความทุกข์ยากของหมู่เล,” ใน ทิทธิรงค์วัฒนธรรม.
กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด ; 2540.
- ทักษิณคดีศึกษา,สถาบัน. การสัมมนาทางวิชาการสงขลาศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณ
คดีเมืองสงขลา. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด ; 2540.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร,นายแพทย์. วิกฤตสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการมี
ส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. . กรุงเทพฯ :ม.ป.ท.,2541.
- ธิดา โมสิกรัตน์,รองศาสตราจารย์. “หน่วยที่ 12 การละเล่นพื้นบ้าน,” ใน เอกสารการสอนชุด
วิชาศิลปะการละเล่นและการละเล่นพื้นบ้านของไทยหน่วยที่ 19 -15.นนทบุรี : โรง
พิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ; 2532.
- _____ . ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. “หน่วยที่ 7 การละเล่นพื้นบ้านของไทย,” ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาภาษาไทย 8(คติชนวิทยา) หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช ; 2532.
- นโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สำนัก. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่ง

ชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ; 2542.

ประเวศ วะสี, ศาสตราจารย์นายแพทย์. “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม” ใน หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : เอ พี กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์, 2539.

ปรีชาดิ แก้วมิ่งค์. ปัญหา รายได้ไม่เพียงพอ กับรายจ่ายของชาวประมงทะเลสาบ หมู่ที่ 2 ต.สทิงหม้อ อ.สิงหนคร จ.สงขลา.

พินดา วีระชาติ. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ ; 2542.

พัฒนาการอำเภอ, สำนักงานเลขาธิการ. แผนพัฒนาอำเภอสิงหนคร 5 ปี (2540-2544). สงขลา. ม.ป.ท. ; 2540.

วรรณิ (วิบูลย์สวัสดิ์) แอนด์เดอส์สัน. การละเล่นของเด็กภาคกลาง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ; 2526.

วิราภรณ์ ปนาทกุล. การละเล่นของไทย. นนทบุรี : ส.พิจิตรการพิมพ์ ; 2522.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ : ประสานการพิมพ์, 2543.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “เล่าเรื่องเมืองสงขลา,” ใน การสัมมนาทางวิชาการสงขลาศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสงขลา. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด ; 2540.

สงขลา, วิทยาลัยครู และ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กีฬาและการละเล่นพื้นเมืองในจังหวัดสงขลา. สงขลา : ม.ป.ท ; ม.ป.ป.

สงบ ส่งเมือง. “ประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลา : พรหมแดนแห่งความรู้,” ใน การสัมมนาทางวิชาการสงขลาศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสงขลา. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด ; 2540.

สนธิ สมัครการ, ศ.ดร. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ; 2542.

สุพรรณิ ไชยอำพร, ศ.ดร. และสนธิ สมัครการ, ศ.ดร. การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนาแนวคิดและวิธีการ. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : ไตรกราฟฟิค ; 2542.

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. “การศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น,” ใน ที่ทรรศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด ; 2540.

หน่วยศึกษานิเทศก์, กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา ; ม.ป.ป.

อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. และคณะ. การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. กรุงเทพฯ : บริษัท

ด้านสุขภาพการพิมพ์จำกัด ; 2536.

อัจฉรา โพธิยานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ; 2539.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

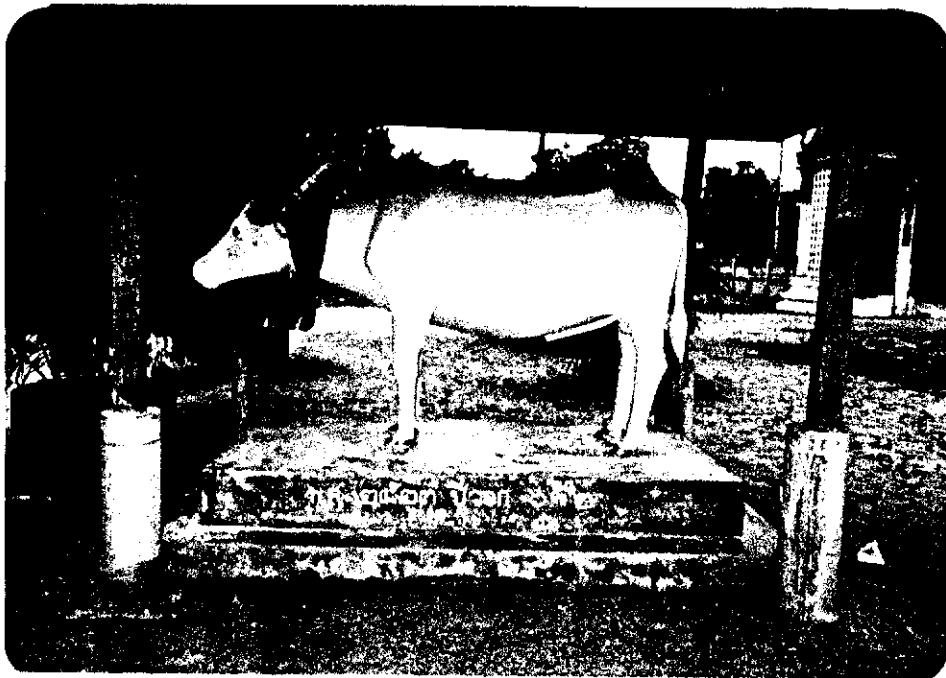
คล้อย หมานหมัด,นาง.	เลขที่ 153 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
จวง อินทะเล,นาย.	เลขที่ 46 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
จีบ สัตถาวร,นาง.	เลขที่ 23 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
เจษฎา แสงงาม,นาย.	เลขที่ 140/4 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
เจิม วิริยะ,ร.ต.อ.	เลขที่ 246/5 หมู่ 5 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
จัน อรมุต,นาย.	เลขที่ 116 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ชิน ประทุมมณี,นาย.	วัดโลการาม ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
แซม สันศาลา,นาง	เลขที่ 31 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ชลิต จำนงักดี,นาย.	เลขที่ 19/1 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ทัศน์ อินทสุวรรณ,นาย	เลขที่ 84 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ธวัช โมกสิโร,นาย.	เลขที่ 85 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
แนม มณีรักษ์,นาง	เลขที่ 147 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
บุญกิจ จุดจันทร์,นาย.	ส.ป.อ.สิงหนคร ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
บรรยงค์ โชติศิริ,นาย	เลขที่ 25 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ประทีป มณีรักษ์,นาย.	เลขที่ 115/4 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ประเสริฐ รักช่วงค์,นาย.	เลขที่ 20/9 ซอย 7 ถ.คลองเรียน 2 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
เปลื้อง หนูประกอบ,นาย.	เลขที่ 123 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ปราณี บุญกำเนิด,นาง.	เลขที่ 23 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ปัสมีใจ เกษตรสุนทร,นาง.	เลขที่ 20 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
พัน ญานะกะโต,นาง.	เลขที่ 27 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
พิภพ ผดุง,นาย	เลขที่ 26 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
พิมพ์ มณีกุล,นาง.	เลขที่ 189/1 หมู่ 3 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
พลอย ธรรมโณ,นาง.	เลขที่ 209 หมู่ 5 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
มีเดาะ อัดหมั่น,นาย	เลขที่ 20 หมู่ 2 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
เยียน มณีสาย,นาง.	เลขที่ 67 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
เยื้อย สังข์ประดิษฐ์,นาง.	เลขที่ 22 หมู่ 4 ตำบลทึงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
วัฒนา กิติโกระ,นาย.	ที่ทำการเทศบาลกองช่าง กองสาธารณสุข นักบริหารงานออกแบบและ ก่อสร้าง. เทศบาลตำบลสิงหนคร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.

วอก นพรัตน์	เลขที่ 209/1 หมู่ 5 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ล้อม แก้วมณี,นาย.	เลขที่ 20 หมู่ 3 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
ฤทธิ บุญรังสี,นาย.	เลขที่ 244 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
สมพร มณีรักษ์,นาง.	เลขที่ 147 หมู่ 3 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
สงบ มณีรักษ์,นาย.	เลขที่ 115/1 หมู่ 3 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
สัน ขวัญทอง,นาย.	เลขที่ 110/2 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
สุเมธ รอดนวล,นาย.	เลขที่ 9 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
เส้น แหละดำ,นาย.	เลขที่ 158 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
สบ สามารถ,นาย.	เลขที่ 83 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
สมทรง กำทอง,นาง.	เลขที่ 132 หมู่ 4 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
สวาท แก้วมณี	เลขที่ 33 หมู่ 3 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
เสริมศักดิ์ จันทรสว่าง,นาย	เทศบาลตำบลสิงหนคร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
เหียง พุ่มเจริญ,นาง	เลขที่ 170 หมู่ 4 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
หนูขาว สุวรรณรัตน์,นาย.	เลขที่ 98 หมู่ 5 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
หมัด เหมันต์,นาย.	เลขที่ 160 หมู่ 2 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
หมัด อารี,นาย.	เลขที่ 30 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
หมาน บุละ,นาย.	เลขที่ 39/1 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
เหลียม นลิสัน,นาย.	เลขที่ 5 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
อดุล สุวรรณ,นาย.	โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
อิม สงนวล,นาย.	เลขที่ 162 หมู่ 4 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
อุบล บุญรังสี,นาง.	เลขที่ 244 หมู่ 1 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
อุไรวรรณ หอมจันทร์,นาง.	เลขที่ 147/4 หมู่ 5 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา.
เอ่ง แสงงาม,นาง.	เลขที่ 26 หมู่ 4 ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
เอ้น อิศระ,นาย.	โรงเรียนวัดธรรมโฆชน์ ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

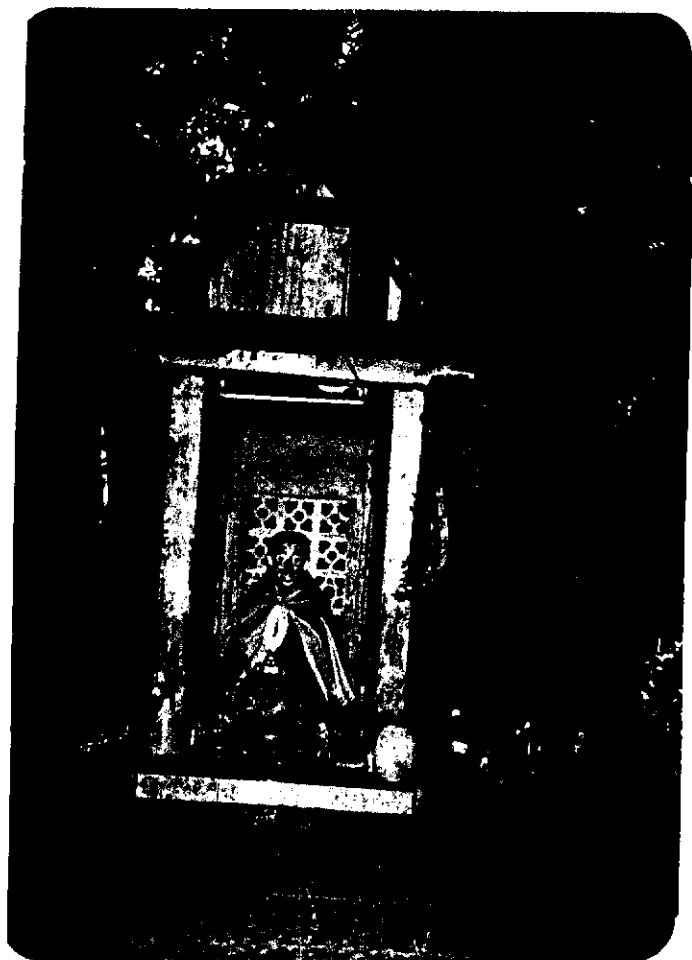
ภาคผนวก



พ่อทวดภควัม กับ แม่ดำแก้ว ซึ่งชุมชนเชื่อว่าเป็นผู้สร้างเมืองสทิงหม้อ



ทวดโคขาวในวัดมะม่วงหมุ่ ซึ่งชุมชนปั้นเพื่อระลึกถึงคุณที่โคช่วยลากดินพัฒนาวัดจนตัวตาย



ศาลแม่ทวดม่วงทอง สร้างในปี พ.ศ. 2529 เป็นความเชื่อกันมาหลายยุคสมัย



ขบวนชนหมากในการมาทำพิธีไหว้ต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้เจ้านาคนำไปใช้ในวัด

ผู้สูงอายุในตำบลยังคงประกอบอาชีพหารายได้



ทำแว่นตาลจากใบจาก



จักสาน



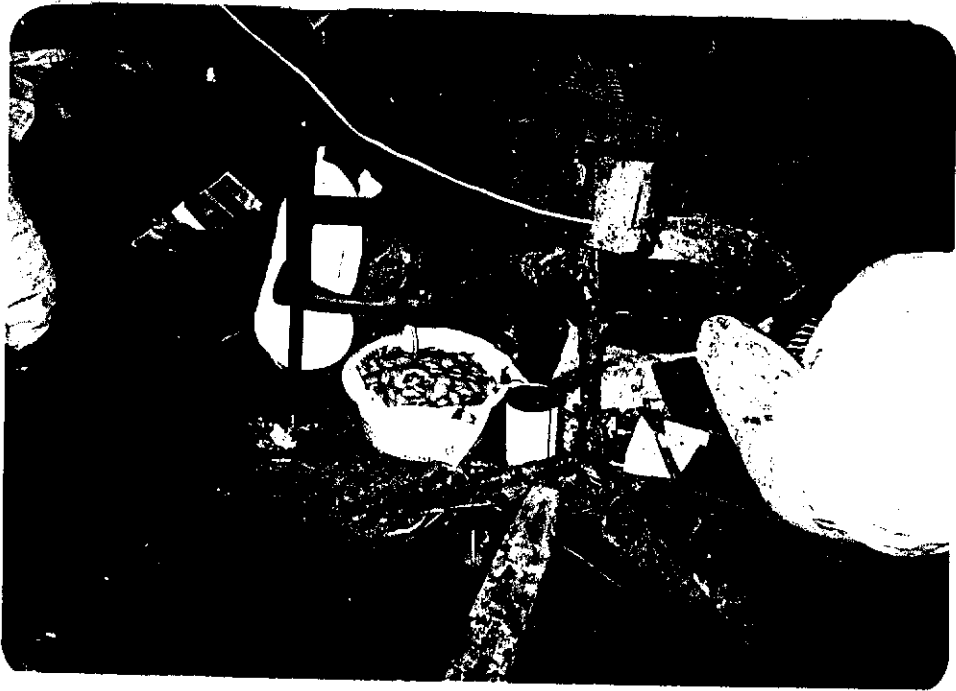
ทำแว่นตาล



ผู้สูงอายุนิยมมานั่งพูดคุยกันในศาลาที่ต่าง ๆ



การสร้างหน้าต่างมีอยู่มากมายและเป็นที่พักอาศัยของชาวบ้าน



การเคี้ยวตาล



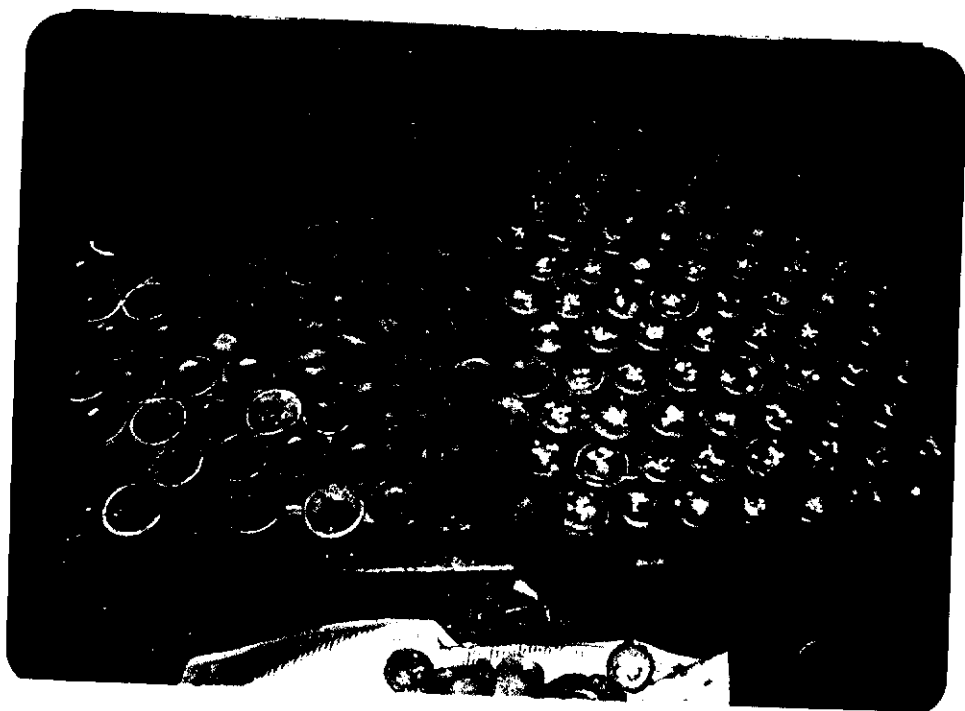
การทำเครื่องปั้นดินเผา



การปีนโองขึ้นตาล



หามกระบอกลูกตาลเพื่อเตรียมนมเคี้ยวตาล
หญิงผู้สูงอายุในหมู่บ้านยังต้องทำงานหาเลี้ยงตัวเอง



การหยอดน้ำตาลใส่ถ้วยเครื่องปั้นดินเผาแบบโบราณ



โรงงานทำน้ำตาลแว่นในหมู่ 3 เพื่อส่งขายประเทศมาเลเซีย



การทำนาเกลือ แทนการปลูกต้นตาล



รถบรรทุกแช่แข็งจอดรอขนถ่ายในซอยเพื่อคัดพันธุ์กุ้ง



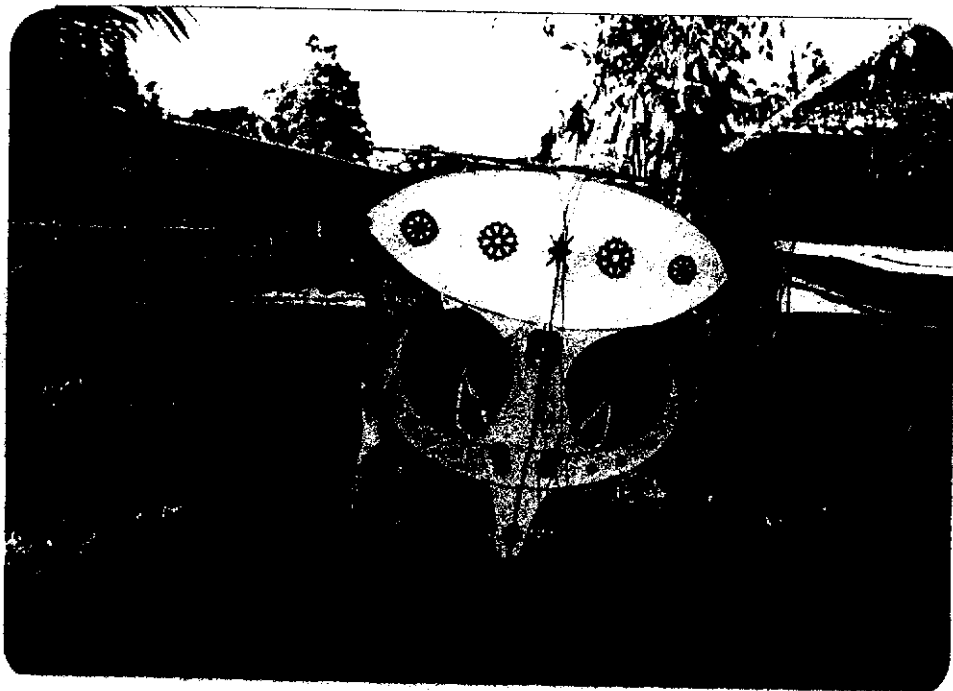
โรงหนังตะลุงหน้าวัดมะปรางหมู่ สร้างมากกว่า 50 ปี



คุณยายแนม มณีรักษ์ ผู้ร้องเพลงร้องเรือได้อย่างไพเราะ



คุณสุทิป มณีรักษ์สอนลูกหลานให้หัดทำว่าว และเล่นว่าว



ว่าวควายของคุณสมพร สุวรรณพรัตน์ เจ้าของฟาร์มไก่เบทาโก้